

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ № 2**

**ПРАВОВЕ ТА ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНЕ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

**Матеріали
підсумкової науково-теоретичної конференції
здобувачів вищої освіти
(Київ, 9 травня 2024 року)**

**Київ
2024**

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ № 2

ПРАВОВЕ ТА ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНЕ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Матеріали
підсумкової науково-теоретичної конференції
здобувачів вищої освіти
(Київ, 9 травня 2024 року)

Київ
2024

Редакційна колегія:

Чернявський С. С., проректор Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Левицький А. О., начальник управління криміналістичного забезпечення Головного слідчого управління Національної поліції України, кандидат юридичних наук;

Саковський А. А., директор навчально-наукового інституту № 2 Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Білозьоров Є. В., заступник директора навчально-наукового інституту № 2 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Атаманчук В. М., завідувач кафедри криміналістичного забезпечення та судових експертиз навчально-наукового інституту № 2 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Корольчук В. В., начальник відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник;

Воробей О. В., професор кафедри криміналістичного забезпечення та судових експертиз навчально-наукового інституту № 2 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Василенко О. В., професор кафедри правничої лінгвістики Національної академії внутрішніх справ, кандидат педагогічних наук, доцент, старший науковий співробітник;

Приходько Ю. П., доцент кафедри криміналістичного забезпечення та судових експертиз навчально-наукового інституту № 2 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Кривицький Ю. В., доцент кафедри держави та права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Шаповал Л. І., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Волошин О. Г., старший викладач кафедри криміналістичного забезпечення та судових експертиз навчально-наукового інституту № 2 Національної академії внутрішніх справ;

Пендюра С. М., голова наукового товариства, курсантка навчально-наукового інституту № 2 Національної академії внутрішніх справ;

Журавель О. О., голова юридичної клініки «Експерт», курсантка навчально-наукового інституту № 2 Національної академії внутрішніх справ.

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Національної академії внутрішніх справ 22 квітня 2024 року (протокол № 4)

Матеріали подано в авторській редакції. Відповідальність за їхню якість, а також відсутність у них відомостей, що становлять державну таємницю та службову інформацію, несуть автори

Е 457 Правове та експертно-криміналістичне забезпечення досудового розслідування в умовах воєнного стану [Текст]: матеріали підсумкової наук.-теорет. конф. здобувачів вищої освіти. (Київ, 09 трав. 2024 р.) / [редкол.: С. С. Чернявський, А. О. Левицький, А. А. Саковський та ін.]. – Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2024. – 389 с.

УДК 343.983:340.6:343.132:343.102

© Національна академія внутрішніх справ, 2024

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1 ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Базиляк І. О. ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПІДРОБКУ ДОКУМЕНТІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	11
Базір В. Б. ВАЖЛИВІСТЬ ТА ОСОБЛИВІСТЬ ГЕНОМНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	13
Бреус А. Ю. ПРОЦЕСУАЛЬНІ ТА ТАКТИЧНІ ПІДСТАВИ ЗАЛУЧЕННЯ СПЕЦІАЛІСТА ДО ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ	17
Грушко І. Ю. АКТУАЛІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЗАГИБЛИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНА	25
Демедюк М. С. СУДОВІ ЕКСПЕРТИЗИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВООПОРУШЕНЬ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ ПОВНОМАСШТАБНОЇ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ	30
Карпенко В. Ю. ПЛОМБИ ЯК ЗАСІБ МАРКУВАННЯ ТОВАРІВ, ЩО ПЕРЕВОЗЯТЬСЯ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ.....	36
Крижна А. Є. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	38
Кулик Є. В. ОСОБЛИВОСТІ ПОПЕРЕДНЬОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СЛІДІВ ВІДМИКАННЯ І ЗЛАМУ ЗАМКІВ НА МІСЦІ ПОДІЇ	41
Лопатюк Д. Ю. ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ	44

Сова Ю. М., Чемерис А. О. ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ З ПОШКОДЖЕНИМИ ДОКУМЕНТАМИ ПРИ ЇХ ВИЛУЧЕННІ ТА ДОСЛІДЖЕННІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	47
Сокол О. І. АЕРОЗЙОМКА ЯК МЕТОД СУДОВОЇ ФОТОГРАФІЇ	50
Сухенко М. М. ЗАКОНОДАВСТВО, ЩО ВРЕГУЛЬОВУЄ ПРОТИМІННУ ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ	53
Опалюк О. А. МЕХАНІЗМ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ СЛІДІВ ОДЯГУ	56
Погрібна А. А. ЕКОЛОГІЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	63
Сокол Д. О. ПОНЯТТЯ, КЛАСИФІКАЦІЯ І ВИДИ КІБЕРЗЛОЧИНІВ В УКРАЇНІ В ПЕРІОД ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ ДЕРЖАВИ-АГРЕСОРА.....	66
Стешенко А. Є. ЗАСТОСУВАННЯ РУЙНУЮЧИХ МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ.....	69
Чемерис А. О. ТЕРОРИСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	73
Чепурко А. І. ПОНЯТТЯ, ЗАВДАННЯ, ПРИНЦИПИ, КЛАСИФІКАЦІЯ, ТА ОБЄКТИ ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ.....	76
Яковенко М. В. ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ЗМІНИ ОЗНАК ЗОВНІШНОСТІ ЛЮДИНИ	83

СЕКЦІЯ 2
ПРАВНИЧІ ДИСЦИПЛІНИ

Бойко В. М. ПРО ПОЯВУ ШЛЮБУ ТА ФАКТИЧНИХ ШЛЮБНИХ ВІДНОСИН.....	87
Брозінська Н. Є. ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ	90
Вербіцький Б. Я. ЦІННІСТЬ І РОЛЬ ПРАВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	92
Вербіцький Р. Я. УНІТАРИЗМ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ СВІТОВИХ ПРОЦЕСІВ	95
Войтова А. М. ТЕОРЕТИЧНЕ ЗНАННЯ ПРО СКЛАД ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА ЙОГО ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ	98
Гудзенко Є. П. ОСОБЛИВОСТІ СТРАХУВАННЯ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ.....	102
Давиденко Д. Д. СУТНІСТЬ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВІЙНИ	106
Журавель О. О. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	108
Захарченко Ю. Є. ПРАВО НА ЖИТЛО ТА ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ	114
Іськова К. О. РОЛЬ СПЕЦІАЛІСТА-КРИМІНАЛІСТА В ДОСЛІДЖЕННІ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ.....	118
Карпюк А. О. ОПІКА НАД МАЙНОМ ОСОБИ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ	122

Клочко Г. А. КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ, ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ТА ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ.....	126
Мальцева О. С. АЛІМЕНТНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ НА УТРИМАННЯ ДИТИНИ.....	128
Неплюхова О. Г. МЕХАНІЗМ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВІЙНИ	132
Пендюра С. М. РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ “4Р” В ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ	134
Погорелов А. В. РОЛЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ	136
Приходько А. В. ПРАВО НА ДОНОРСТВО В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	138
Хаустова Т. А. НАДЗВИЧАЙНІ ЗАКОНИ В СИСТЕМІ ЗАКОНОДАВСТВА	142
Шпащенко М. Р. ПРАВОСВІДОМІСТЬ СУСПІЛЬСТВА В ПЕРІОД ВІЙНИ.....	146

СЕКЦІЯ 3 ПРАВНИЧІ ДИСЦИПЛІНИ

Aleksieienko V. PSYCHOLOGY AS PART OF INVESTIGATIVE-FORENSIC ACTIVITY	151
Baranovska V. POLICE SERVICES IN SWEDEN.....	153
Besuhlyi O. FOREIGN EXPERIENCE OF THE ACTIVITIES OF POLICE AND INVESTIGATIVE AUTHORITIES	155
Bzova K. CHARACTERISTICS OF COMPENSATION FOR NON-MATERIAL DAMAGE TO PERSONS IN A WAR TIME.....	160

<i>Davydiuk I.</i> PECULIARITIES OF THE APPLICATION OF PUNISHMENTS IN CONDITIONS OF MARTIAL LAW	163
<i>Fasta M.</i> AKTIVITÄTEN DER STRAFVERFOLGUNGS - UND ERMITTLUNGSBEHÖRDEN AUF ZYPERN	166
<i>Heiko A.</i> KEY ELEMENTS OF EFFECTIVE POLICING IN THE USA.....	168
<i>Holovko O.</i> PECULIARITIES OF COMPENSATION FOR NON-PECUNIARY DAMAGE CAUSED TO MINORS IN UKRAINE.....	170
<i>Korshak L.</i> DEVELOPMENT OF HUMAN RIGHTS EDUCATION IN POLAND.....	173
<i>Kozyr M.</i> GENDER STEREOTYPES IN THE LEGAL PROFESSION	177
<i>Kraynia D.</i> THE HISTORY OF POLICING IN CANADA	180
<i>Kuzmych L.</i> FOREIGN EXPERIENCE OF POLICE AND CRIMINAL INVESTIGATION AGENCIES: COMPARATIVE ANALYSIS AND IMPACT ON THE DEVELOPMENT OF THE UKRAINIAN SYSTEM	182
<i>Liashenko Y.</i> ACTIVITY OF LAW ENFORCEMENT AGENCIES IN THE INVESTIGATION OF CYBERCRIME IN CANADA.....	186
<i>Nesterova M.</i> RELATIONSHIP BETWEEN ECONOMIC AND ORGANIZED CRIME IN MODERN SOCIETY.....	188
<i>Nevgad L.</i> MUNICIPAL POLICE OF POLAND	192
<i>Nikitenko I.</i> FOREIGN EXPERIENCE OF POLICE FORENSIC INVESTIGATIVE BODIES.....	193

<i>Pasichnyk Ya.</i> PECULIARITIES OF NON-CONTRACTUAL DAMAGE DURING MARTIAL LAW	196
<i>Pastushchak I.</i> PREVENTION OF ORGANIZED CRIME: FOREIGN EXPERIENCE	199
<i>Platonova S.</i> PECULIARITIES OF TORT LIABILITIES IN WARTIME.....	201
<i>Pohorelov A.</i> ACTIVITIES OF LAW ENFORCEMENT AGENCIES AND FORENSIC UNITS, FOREIGN EXPERIENCE	204
<i>Pylypchenko V.</i> SPECIAL RIGHTS OF POLICEWOMEN OF UKRAINE AND USA.....	206
<i>Romanovych A.</i> SOME ASPECTS OF THE ORGANIZATION OF LAW ENFORCEMENT AGENCIES IN GREAT BRITAIN.....	208
<i>Sainetskyi V.</i> PECULIARITIES OF COMPENSATION FOR NON-CONTRACTUAL DAMAGE TO THE VICTIM	210
<i>Samilenko I.</i> GENERAL CHARACTERISTICS OF OFFENSES IN WARTIME.....	213
<i>Savenko S.</i> COMPARATIVE ANALYZE OF LEGISLATIVE SYSTEMS: UKRAINE AND CANADA.....	217
<i>Shapoval Ya.</i> EFFECTIVENESS OF USING DRONES AND SATELLITE IMAGERY IN FORENSIC DOCUMENTATION OF MILITARY CRIMES IN UKRAINE	219
<i>Shkad A.</i> GERMAN POLICE DURING THE NAZI PERIOD	222

Strochkov B.
COOPERATION OF EUROPEAN POLICE AGENCIES
BY THE NORWAIN EXAMPLE 224

Vyhivska Ya.
MODERN COUNTERTERRORISM APPROACHES
WITH VULNERABLE POPULATIONS 227

СЕКЦІЯ 1
ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Базиляк Ірина Олегівна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:

Воробей Олена Вячеславівна,
професор кафедри криміналістичного
забезпечення та судових експертиз
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПІДРОБКУ
ДОКУМЕНТІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Проблема фальсифікації предметів існує протягом всього існування людства. Так, покарання за підробку документів існувало ще за часів Стародавнього Єгипту. Серед таких покарань були дуже жорстокі, наприклад, відрубання руки. З розвитком людства покарання за такі правопорушення ставали більш гуманними, але підробка документів не втратила актуальності і в наш час. Навпаки, з розвитком інформаційних технологій з'являються нові види методи фальсифікації документів та їх реквізитів, у тому числі електронних. Наприклад, відомі численні підробки документів мобільного додатку єдиного порталу державних послуг «Дія», який використовують неповнолітні для зміни реального віку тощо.

Зазвичай люди використовують підроблені документи з метою отримання певних соціальних пільг, прав чи переваг, коштів та з інших злочинних мотивів.

Після початку повномасштабного вторгнення та введення режиму воєнного стану підробка документів стала особливо серйозною проблемою. Наприклад, особи використовують фальсифіковані документи з метою ухилення від призову на військову службу, незаконного перетину державного кордону або отримання певних соціальних пільг тощо.

Попитом користуються такі документи, як:

1. Документи, що посвідчують особу. Паспорт, військовий квиток, водійське посвідчення тощо.

2. Документи, що підтверджують право на пільги. Довідки про інвалідність, наявність певних сімейних обставин, про статус учасника бойових дій.

3. Документи, що легалізують право на перетин кордону. Закордонні паспорти, дозволи на проживання тощо.

Організатори злочинної діяльності щодо підробки документів рекламують свої послуги через інтернет-ресурси та за допомогою анонімних Telegram-каналів. Оплата послуг може здійснюватись за допомогою криптовалюти на віртуальні гаманці, що певним чином дозволяє приховати особисті дані злочинців.

На жаль, дуже часто підробці висновку військово-лікарської комісії (ВЛК) за окрему плату сприяють лікарі. Вже неодноразово поліцейські затримували таких нечистих на руку медиків «на гарячому» на робочих місцях, які присвоювали бажаним за певну винагороду групи інвалідності.

Стаття 358 Кримінального кодексу України зазначає, що «підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів караються штрафом, арештом на або обмеженням волі». Міра покарання визначається в залежності від кваліфікації правопорушення.

Під поняттям підробки слід розуміти як повну, так і часткову імітацію елементів документа. Повна підробка є створенням неіснуючого документа, неповна – часткове виправлення якогось елементу шляхом підчищення, змивання тексту, переклеювання фотографії, підробка підпису, печатки тощо. Зазначимо, що підробка тимчасового посвідчення або висновку ВЛК підпадають під ч. 1 ст. 358 КК України. Такі дії караються штрафом або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до двох років.

Якщо особа спробує використати підроблений документ задля ухилення від призову на військову службу або перетину кордону, відповідальність може настати за ч. 4 ст. 358 КК, що карається штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до двох років. Використання особою підробленого документу також вважається співучастю, адже вона надала дані про себе зловмисникам для використання в подальшому завідомо підробленого документа. Але для несення покарання правоохоронні органи повинні довести даний факт, або отримати зізнання цієї особи. Наприклад, адвокат Ростислав Кравець стверджує, що особи, які підробляли документи, будуть нести відповідальність за те, що вони робили, проте осіб, які користувалися цими документами буде складно притягнути до відповідальності [4]. Якщо розглядати підробку висновків військово-лікарських комісій, то відповідальність будуть нести лікарі, причетні до вчинення даного правопорушення.

Неважливо, чи до введення воєнного стану, чи після цього створені фальсифіковані документи – склад злочину залишиться незмінним, та карається згідно з чинним кримінальним законодавством України. Міра та ступінь покарання залежатимуть від обставин конкретної ситуації та з урахуванням особливостей всіх причетних осіб.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 11 серпня 2023 р. : (джерело документа: <https://zakon.rada.gov.ua>). Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2023. 312 с.

2. Воробей О.В., Кофанов А.В. Техніко-криміналістичне дослідження документів : навчальний посібник. Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 2011. 312 с.

3. Яка відповідальність за підробку документів під час воєнного стану – пояснює юрист. *Факти* : веб-сайт. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/suspilstvo/20231016-yaka-vidpovidalnist-za-pidrobku-dokumentiv-pid-chas-voennogo-stanu-poyasnyuye-yuryst/>.

4. Що таке підробка документів? Яка відповідальність за це? *Оціночна організація Ocinka.Org* : веб-сайт. URL : <https://ocinka.org/shho-take-pidrobka-dokumentiv-yaka-vidpovidalnist-za-cze/>.

Базір Вікторія Богданівна

курсант 3 курсу

навчально-наукового інституту № 2

Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Волошин Олексій Гнатович

старший викладач кафедри

криміналістичного забезпечення

та судових експертиз

навчально-наукового інституту №2

Національної академії внутрішніх справ

ВАЖЛИВІСТЬ ТА ОСОБЛИВІСТЬ ГЕНОМНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

24 лютого 2022 року увесь світ став очевидцем жорстокої та агресивної війни, яку розпочали війська російської федерації на території України. Наша держава була змушена стати на захист своїх кордонів, суверенітету та незалежності. Загалом ще з 2014 року українці стикнулися з жакливими реаліями життя. Та війна, що була

розв'язана на сході нашої держави, змусила українців покинути власні домівки. Однак ми ще тоді не знали, що найстрашніше чекає на нас попереду. 24 лютого - саме ця дата стала фатальною, саме зранку цього дня війська РФ здійснили повномасштабний наступ. З того часу всі зрозуміли, що ворог не збирається зупинитися.

З першого дня війни постійно відбувається постійне повернення тіл загиблих цивільних та військових, на деокупованих територіях постійно виявляють місця масових поховань людей. Генеральна директорка Міжнародної комісії з питань зниклих безвісти (МКБЗ) Кетрін Бомбергер розповіла, що станом на жовтень 2023 року представникам МКБЗ відомо про понад 26 тисяч зниклих безвісти українців. В свою чергу, заступник міністра внутрішніх справ України Леонід Тимченко зауважив, що з них 11 тисяч осіб є цивільними громадянами, а близько 15 тисяч – військовими особами. Тому, зважаючи на всі ці проблеми, важливим питанням, що стоїть перед працівниками правоохоронних органів сьогодні, є ідентифікація усіх тих осіб, що стали жертвами збройного нападу військ РФ [6]

Завдяки розвитку наукових технологій до сучасних методів ідентифікації особи додався метод ДНК-аналізу, стан розробленості якого дозволяє встановити особистість загиблого не лише у випадках спотворення зовнішності, а також й за залишками людського організму. Тому для того, щоб родичі могли знайти інформацію про свого знайомого, інформація про якого є невідомою, проте є ймовірність що він міг загинути у зв'язку з виконанням бойових завдань, рідні можуть скористатися можливостями сучасної молекулярно-генетичної експертизи. Вона потребує значних матеріальних та фінансових ресурсів та й проводиться за класичним методом ДНК-аналізу. У своїй праці В. Атаманчук та О. Волошин наголошують на майже стовідсотковій успішності проведення судово-медичної молекулярно-генетичної експертизи [1]

Ще з початку повномасштабного вторгнення у 2022 році в Україні почали застосовувати мобільні лабораторії які містять сучасну автоматичну систему ідентифікації особи - ANDE (США). Ці лабораторії дають можливість проводити експрес-аналіз ДНК людини та отримувати результат проведеного дослідження вже через 94 хвилини, що дуже прискорює процес ідентифікації. Однак необхідно пам'ятати, що наявність лише спеціального обладнання не є достатньою умовою для проведення якісного ДНК-аналізу. Адже особи, що безпосередньо беруть участь в процесі ідентифікації, повинні мати спеціальні знання, а їх діяльність повинна бути обов'язково врегульована чинним законодавством. Задля цього, з

метою обліку генетичних ознак особи 9 липня 2022 року Верховною Радою України був прийнятий Закон України «Про Державну реєстрацію геномної інформації людини». Цей закон має надзвичайно важливе значення як для правоохоронної системи, так і для сфери експертно-криміналістичної діяльності. Його ввели в дію 6 листопада 2022 року, однак ті положення, що безпосередньо стосуються відбору біологічного матеріалу у військовослужбовців, поліцейських, працівників служби цивільного захисту, членів добровольчих формувань територіальних громад, а також військовополонених, набрали чинності ще до 6 листопада. У цих осіб відбір генетичного матеріалу в період введення на території України воєнного стану здійснюється в загальнообов'язковому порядку [3]

Кількість неідентифікованих тіл загиблих тіл важко назвати, оскільки у зв'язку з окупацією значної частини території України та значної бойової активності на теренах деяких областей, точну цифру нереально зазначити. Постає велике питання у встановленні загиблих та зниклих безвісти осіб. Тому виникає необхідність у створенні Єдиного державного реєстру, який потрібно буде постійно заповнювати відомостями про генетичні ознаки людини, що в подальшому будуть використовуватися як порівняльні зразки під час проведення ДНК-аналізу. Закон «Про державну реєстрацію геномної інформації людини» закон поширюється на відносини у сфері відбору та дослідження біологічного матеріалу, обробки геномної інформації людини, ведення Електронного реєстру геномної інформації людини, що здійснюється з метою державної реєстрації геномної інформації людини в Україні. Саме в даному нормативно-правовому акті і зазначається вперше поняття геномної людини, яке тлумачиться як відомості про генетичні ознаки людини [3]

Відповідно до статті 7 Закону України «Про захист персональних даних» та статті 6 Конвенції Ради Європи «Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних», геномна інформація підлягає особливому порядку обробки та відповідним гарантіям [4, 5]

У Законі України «Про державну реєстрацію геномної інформації людини», а саме у статті 5, варто виокремити питання невпізнаних трупів людей, їх останків та частин тіла людини. Такий підхід дозволяє проводити молекулярно-генетичну експертизу загиблих осіб набагато швидше, що є надзвичайно важливим в період повномасштабної війни на території України. Також задля впізнання осіб, що загинули під час військової агресії військ рф проводиться,

окрім обов'язкової державної, й добровільна реєстрація геномної інформації людини [3]

Проте, незважаючи на важливість прийнятого закону, існують значні ризики, пов'язані з обробкою геномної інформації. До них можна віднести:

- недостатню кількість інформації щодо того, які саме біологічні матеріали будуть збиратися, що фактично потребує збирання доволі значного обсягу чутливих персональних даних;

- істотні ризики щодо обробки геномної інформації, пов'язані в першу чергу з тривалими строками зберігання такої інформації та потенційною загрозою витоку інформації;

- відсутність чітких гарантій захисту геномної інформації;

- відсутність положень щодо права на відкликання згоди на обробку видалення геномної інформації особою, яка їх надала. [2]

Однак, незважаючи на всі ці ризики, даний Закон має надзвичайно високе значення. Адже завдяки ньому буде здійснюватися боротьба зі злочинністю, а також він забезпечить виконання правоохоронними органами їхніх функцій щодо розшуку безвісти зниклих осіб і ідентифікації невпізнаних осіб.

Список використаних джерел:

1. Атаманчук В., Волошин О. Деякі питання забезпечення генетичної (геномної) ідентифікації людини в Україні. Інновації в криміналістиці та судовій експертизі: матеріали міжвідом. Наук.-практ. Конф. (Київ, 25 листоп. 2021 р. Київ : Нац. Акад. Внутр. Справ, 2021. С. 93–96.

2. Геномна інформація людини (ДНК): облік в умовах воєнного стану та ризики під час обробки URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/henomna-informatsiia-liudyny-dnk-oblik-v-umovakh-voiennoho-stanu-ta-ryzyky-pid-chas-obrobky/>.

3. Про державну реєстрацію геномної інформації людини: Закон України від 09.07.2022 №2391-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2391-20#Text> «Про захист персональних даних»: Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>.

4. Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних»: Конвенції Ради Європи від 28.01.1981. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_326#Text.

5. 30 тисяч цивільних українців зникли безвісти — міжнародна комісія. URL: <https://suspilne.media/597729-30-tisac-civilnih-ukrainciv-znikli-bezvisti-miznarodna-komisia/>

Бреус Анастасія Юрївна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
201 навчальної групи СЕ
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:
Волошин Олексій Гнатович,
старший викладач кафедри
криміналістичного забезпечення
та судових експертиз
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ТА ТАКТИЧНІ ПІДСТАВИ ЗАЛУЧЕННЯ СПЕЦІАЛІСТА ДО ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ

Розглянуто поняття, процесуальні та тактичні особливості взаємодії спеціаліста-криміналіста зі слідчими органами, їх процесуальні та організаційні питання при проведенні огляду місця події.

Важливу роль у розслідуванні кримінальних правопорушень має якість і ефективність проведення першочергових, невідкладних слідчих (розшукових) дій, найважливішою якою є огляд.

Ефективність та висока якість огляду можуть бути забезпечені лише за умови дотримання основних тактичних положень його проведення, а також вибору найбільш оптимальних в кожному конкретному випадку тактичних прийомів.

Огляд це слідча (розшукова) дія, яка полягає у безпосередньому сприйнятті об'єктів з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення.

Під час огляду місця події оглядають усі об'єкти, які можуть мати відношення до злочину, залежно від конкретної слідчої ситуації, за внутрішнім переконанням слідчого. Тому інформативність слідчого огляду набагато вища ніж інших слідчих (розшукових) дій. У переважній більшості випадків потребує обробки значного обсягу доказової інформації, збирання якої, в основному, здійснюється у ході первинного огляду місця події. Стислі строки огляду місця події (ОМП), з огляду на необхідність ліквідації наслідків злочину, вплив погодних та техногенних факторів призводять до втрати загальної цілісної картини місця події, що зумовлює підвищені вимоги до організації й проведення огляду із застосуванням всіх відомих методів фіксації обстановки, наслідків, обставин, ознак і слідів. При огляді

широко застосовуються спеціальні методи криміналістики, особливо техніко-криміналістичне методи роботи зі слідами та іншими речовими доказами. Кожний з цих методів дозволяє не тільки зберегти відповідну інформацію, але й іноді виявити нову, не помічену безпосередньо під час огляду. Окрім основної мети огляду, що визначається КПК України з криміналістичної точки зору виділяється поза процесуальна мета, а саме попереднє дослідження матеріальних слідів кримінального правопорушення, що дозволяє негайно отримувати орієнтуючу інформацію, яка використовується для висування слідчих версій за напрямом пошуку злочинця, об'єктів які залишили сліди на місці події, з'ясування механізму та обставин винчнення кримінального правопорушення.

В цілому, питанням огляду місця та залучення спеціаліста до кримінального провадження приділили увагу багато українських науковців, зокрема В.В. П'ясковський, Ю.М. Черноус., А.В. Іщенко., О.О. Алексєєв. М.В. Салтевський, М.В. Щербаковський, П.Є. Антонок, Е.Б. Сімакова-Єфремян , та ін, які акцентували свою увагу на визначені кваліфікації спеціалістів, що залучаються до процесуальних дій та організації взаємодії суб'єктів розслідування з ними під час їх проведення.

Однією із форм застосування спеціальних знань у кримінальному провадженні, передбачено залучення спеціаліста (ст. 71 КПК України «Спеціаліст»). Законодавець визначає спеціаліста як особу, яка володіє спеціальними знаннями та навичками і може надавати консультації пояснення, довідки та висновки під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань та навичок (ч. 1 ст. 71).

Спеціаліст може бути залучений для надання безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складання схем, планів, креслень , відбору зразків для проведення експертизи тощо) сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування і судом під час судового розгляду, а також для надання висновків з питань, що належать до сфери його знань, під час досудового розслідування кримінальних проступків, у тому числі до внесення відомостей до Єдиного реєстру (ч. 2 ст. 71 КПК України) досудових розслідувань. Правильне розуміння мети залучення спеціаліста до кримінального провадження процесуальний порядок якого визначений КПК України повинні трансформуватися в докази, а матеріальні відображення таких фактичних даних – тобто матеріалізовані результати залучення спеціаліста – в процесуальні джерела доказів.

При цьому важливо розуміти, що участь спеціаліста в

кримінальному провадженні, як учасника цього кримінального провадження, визначається межами процесуальної дії, до проведення якої він залучався: зокрема огляду місця події відповідно до статей КПК України: ст. 214 «Початок досудового розслідування» ст. 237 «Огляд», ст. 238 «Огляд трупа», ст.239 «Огляд трупа пов'язаний з ексгумацією», ст. 361 «Огляд на місці» КПК України) є одна з найпоширеніших слідчих (розшукових) дій у структурі методики розслідування злочинів.

Законодавець визначає ряд випадків, закріплених у відповідних нормах КПК України, обов'язкового залучення спеціаліста до кримінального провадження, зокрема ст. 237 КПК України «Огляд».

У спеціальній криміналістичній літературі огляд місця події розглядають як одну з найскладніших і значних слідчих (розшукових) дій, під час проведення якої вирішують багато планових завдань розслідування і отримують різні фактичні дані. Тому проведення огляду місця події з боку слідчого вимагає значних зусиль і часу. Вспеціальній літературі дається поняття місця події і огляд місця події.

Місцем події може бути не тільки те місце, де скоєно злочин, а й те, де знайдено різні сліди, що вказують на його зв'язок із злочином. Зазвичай, це місце підготовки до злочину, приховання об'єктів злочинного посягання, знарядь злочину й інших речових доказів.

З територіальної точки зору місцем події може бути певна ділянка території (суші, водної поверхні, дна водоймища) чи приміщення. Існують «рухливі» місця події: залізничні чи трамвайні вагони, автобуси, тролейбуси, автомобілі, морські й річкові судна, в межах якого відбулась сама подія злочину або виявлені наслідки злочину. Зміна матеріальної обстановки на місці події і є, власне, відображенням наслідків злочину.

Огляд місця події – це початок досудового розслідування, яке полягає у безпосередньому спостереженні і дослідженні матеріальної обстановки шляхом особистого її сприйняття слідчим або іншими учасниками огляду(згідно ст. 214, 237 КПК України) для виявлення, фіксації і вилучення різних слідів злочину й інших речових доказів, з'ясування механізму події та інших обставин, які пов'язані з обставинами вчинення кримінального правопорушення і мають значення для кримінального провадження. Огляд місця події відповідно до ч. 1 ст. 214 КПК України проводиться невідкладно але не пізніше 24 годин після повідомлення про вчинення кримінального правопорушення. Досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Відповідно до ч. 3 ст. 214 КПК України огляд місця події у невідкладних випадках може бути проведений до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, що здійснюються негайно після завершення огляду, є однією із форм застосування спеціальних знань у кримінальному провадженні. Завданнями огляду є:

- виявлення та фіксація відомостей стосовно обставин вчинення кримінального правопорушення;
- вилучення речей і документів, які мають значення для кримінального провадження, та речей, вилучених з обігу;
- фіксація у протоколі та додатках до цього перебігу дій огляду та всіх виявлених обставин (в тому числі сліди та об'єкти – носії кримінального правопорушення);
- з'ясування механізму вчинення кримінального правопорушення.

Результати огляду, особливо такого виду, як огляд місця події дозволяють визначити спрямованість розслідування, уявити механізм розслідуваної події. Таким чином проведення огляду підпорядковане певним принципам, до яких належать: законність, своєчасність, об'єктивність, активність проведення огляду, методичність і послідовність.

До виконання зазначених завдань відповідно до ч. 1 ст. 237 КПК України «з метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, слідчий, прокурор для участі в огляді відповідно (ч. 2 ст. 71). КПК України, може запросити спеціалістів. Спеціаліст може бути запрошений для участі у проведенні будь якого огляду. Разом з тим, огляд трупа (ст. 238 КПК України «Огляд трупа»), (ст. 239 КПК України «Огляд трупа пов'язаний з ексгумацією»), проводиться за обов'язкової участі спеціаліста – судово-медичного експерта або лікаря.

Практика проведення оглядів місця події показала, що спеціаліст є рівноправним учасником цієї слідчої (розшукової) дії. Фактично від його компетенції, рівня професіоналізму залежить результативність огляду. І хоча основним завданням спеціаліста в процесі огляду місця події є виконання головної вимоги кримінального процесуального закону – виявлення, фіксація, вилучення та пакування доказів (ст. 99 КПК України «Речові докази»), він вирішує й інші завдання з урахуванням загальних завдань огляду місця події.

Відповідно до наказу № 570 від 06 07.2017 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України») (інспектор – криміналіст). В Наказі № 878 від 06.11.2020 «Про

затвердження переліку змін у штатах Національної поліції» внесені зміни в яких зазначено, що «старший інспектор - середній склад поліції» на «Спеціаліст – криміналіст» - середній склад поліції, що відповідає ст. 71 КПК України «Спеціаліст», до таких завдань відносяться:

1. Надає консультації слідчому з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок.

2. З використанням спеціальних знань та навичок, науково-технічних засобів і спеціального обладнання проводить вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складає плани і схеми, виготовляє графічні зображення оглянутого місця чи окремих речей.

3. Виявляє, фіксує, здійснює вилучення та пакування матеріальних об'єктів, які несуть на собі слідову інформацію вчиненого правопорушення.

4. Проводить експрес-аналіз за зовнішніми характеристиками вилучених об'єктів (без надання письмового висновку), звертає увагу слідчого на фактичні дані, що мають значення для розслідування обставин кримінального правопорушення.

5. Несе персональну відповідальність за якісну фіксацію всієї слідової інформації, повноту відображених даних у протоколі огляду та схемі (плані) до нього.

Перед використанням руйнуючих методів пошуку слідів спеціаліст повинен отримати від слідчого, прокурора згоду на їх застосування та визначитися з пріоритетом слідової інформації, яка підлягає виявленню, з метою подальшого проведення експертних досліджень у лабораторних умовах.

Протокол процесуальної дії, до проведення якої залучався спеціаліст, і в якому зафіксовано хід результатів проведення процесуальної дії (ст. 99 КПК України), є документом, тобто процесуальним джерелом доказів згідно з положеннями (ст. 84 «Докази» КПК України). Відповідно, фактичні дані, отримані за допомогою спеціаліста, що залучався до проведення процесуальної дії (для надання безпосередньої технічної допомоги або надання або консультації) та зафіксовано в протоколі, є доказами.

Експертом у кримінальному провадженні (ст.69 КПК України) є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і

стосуються сфери її знань. В ході проведення ОМП залучається як спеціаліст, який володіє спеціальними знаннями.

Відповідно до наказу № 1339 МВС України від 03.11.2015 «Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події».

Ця Інструкція визначає порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби МВС на спеціалізованій пересувній лабораторії на стадії досудового розслідування, а також обов'язки та повноваження працівників як спеціалістів під час проведення огляду місця події криміналістичних підрозділів при областях, місті Києві, на транспорті (далі – НДЕКЦ), виходячи об'єктивних обставин, пов'язаних зі категорії вчиненого злочину, головних управліннях, управліннях МВС України з обставин та необхідності застосування відповідних спеціальних знань.

В розділах «Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події зазначено:

В розділі I. Загальні положення зазначено, що ця Інструкція визначає порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби МВС на спеціалізованій пересувній лабораторії на стадії досудового розслідування, а також обов'язки та повноваження працівників як спеціалістів під час проведення огляду місця події (далі – ОМП), розроблена відповідно до вимог Кримінального процесуального кодексу України. Поділ спеціалізованої пересувної лабораторії на: криміналістичну, автотехнічну, вибухотехнічну та інші, обумовлені потребами експертної практики.

Права та обов'язки спеціаліста в кримінальному провадженні визначені статтею 71 КПК України.

А також обставини, що виключають участь спеціаліста у кримінальному провадженні, передбачені ст. 79 КПК України. Питання про відвід спеціаліста на підставі заяв осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні, що вирішується згідно зі ст. 81 КПК України.

В розділі II. Розглядається порядок залучення спеціалістів-криміналістів для участі у проведенні ОМП, зокрема:

1. Спеціалісти-криміналісти у своїй діяльності безпосередньо підпорядковуються та підзвітні начальникові органу досудового

розслідування та виконувати усні та письмові доручення у визначеному законодавством порядку.

2. Спеціалісти-криміналісти залучаються для участі у складі слідчо-оперативної групи для проведення ОМП за рішенням керівника слідчого підрозділу.

3. Спеціалісти-криміналісти, які залучені до участі у проведенні ОМП, повинні мати при собі комплект необхідних технічних засобів, призначених для фіксації обстановки на місці події, виявлення, фіксації, вилучення та упакування слідової та іншої криміналістично значущої інформації.

Розділ III. Порядок залучення спеціалізованої пересувної лабораторії Експертної служби МВС для участі у проведенні ОМП.

Розглянуто порядок залучення спеціалізованої пересувної лабораторії Експертної служби МВС до участі у проведенні ОМП у кримінальному провадженні виходячи з категорії вчиненого злочину, об'єктивних обставин та необхідності застосування відповідних спеціальних знань. Розглянуто режим роботи.

Розділ IV. Участь спеціалістів у проведенні огляду зазначено:

1. При проведенні ОМП слід дотримуватися вимог які зазначені в пунктах 1- 6 цього розділу.

2. Проведення огляду алгоритм якого зазначено в пунктах 1-12., а також відповідальність спеціаліста за якість та повноту виконання отриманих від слідчого або керівника органу досудового розслідування доручень під час проведення ОМП.

Висновки. Успішна боротьба із злочинністю на сучасному етапі неможлива без тісної взаємодії слідчих з спеціалістами-криміналістами, спеціалістами різних галузь знань, працівниками експертної служби, оскільки об'єднання їх зусиль у ході кримінальної процесуальної діяльності сприяє підвищенню ефективності проведення ОМП та розслідування кримінальних правопорушень.

Правовими підставами взаємодії між учасниками СОГ є сукупність законів та відомчих нормативних актів, які визначають завдання і порядок взаємодії, права та обов'язки учасників СОГ по спільній діяльності, їх відповідальність за невиконання або неналежне виконання своїх обов'язків. Правову основу становлять КПК України, закони України: «Про судову експертизу», «Про Національну поліцію», Наказ МВС України № 570 від 06.07 2017 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції, Наказ № 878 від 06.11.2020 «Про затвердження переліку змін у штатах Національної поліції України», Наказ МВС України № 1339 від 03.11.2015 «Про порядок залучення працівників органів досудового розслідування

поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події».

Проведений аналіз законодавцем залучення спеціаліста до проведення огляду місця події з метою збирання доказів, (як наслідок такого залучення) процесуальний порядок якого визначений КПК України, повинні трансформуватися в докази, а матеріальні відображення таких фактичних даних – тобто матеріалізовані результати залучення спеціаліста - в процесуальні джерела доказів.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI (станом на 05 верес. 2019 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

2. Про Національну поліцію: Закон України від 02 лип. 2015 р. № 580-VIII (ред. 01 січ. 2019 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

3. Про судову експертизу: Закон України зі змінами та доповненнями, внесеними законами України від 23.04.2003 р. № 662-IV (ред. від 01.січ. 2019 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.

4. Наказ МВС України № 570 від 06.07.2017 р. «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України»); URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0924-08>.

5. Наказ МВС України № 878 від 06.11.2020 р. ««Про затвердження переліку змін у штатах Національної поліції України»»); URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0924-08>.

6. Наказ МВС України № 1339 від 03.11.2015 р. «Про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-п>.

7. Криміналістична техніка: підручник / А.В. Кофанов, О.Л. Кобилянський, О.С. Кофанова, О.В. Літвінова та ін. Книга перша: навч.посіб. Київ: КИЙ, 2006. 456 с.

8. Криміналістика: підручник / В.В. Пяковський, Ю.М. Чорноус, А.В. Самодін та ін.; за заг.ред. В. В. Пяковського. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Філія вид-ва «Право». 2020. 752 с.

9. Дії поліції у разі виявлення зброї та вибухових пристроїв або слідів їх застосування: довідник / кол. авторів; за заг ред. С.С. Чернявського, О.Г. Рувіна, Б.Б. Теплицького. Київ, 2019. 148 с.

10. Коваленко В.В. Застосування науково-технічних засобів

спеціалістами при проведенні слідчих дій: монографія. Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2007. 248 с.

11. Разумов Э.А., Молибога Н.П. Практическое руководство по осмотру места происшествия: теория, тактика, техника : учеб.–практ. пособ. / под ред. И.П. Красюка. Киев: 2015. 750 с.

12. Участь спеціаліста-криміналіста під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій: навч. посіб. / Є.Ю. Свобода, А.В. Кофанов, А.В. Самодін та ін. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2018. 432 с.

13. Участь спеціаліста в огляді місця події: практичний посібник / кол. авторів; за заг ред. О.Г. Рувіна, Б.Б. Теплицького, С.С. Чернявського. Харків: Фоліо, 2018. 127 с.

Грушко Іван Юрійович,

студент 101 н. г. СЕ

навчально-наукового інституту № 2

Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Волошин Олексій Гнатович,

старший викладач кафедри

криміналістичного забезпечення

та судових експертиз

навчально-наукового інституту № 2

Національної академії внутрішніх справ

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЗАГИБЛИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНА

Події останніх років в Україні викликають величезний суспільний резонанс і вимагають осмисленої оцінки. Так, варто зазначити, що російсько-українська війна триває вже майже 10 років. Вона бере свій початок з лютого 2014 року. Тоді війська російської федерації без знаків розрізнення вторглися на територію Кримського півострова і захопили будівлі Ради міністрів та Верховної Ради АР Крим, усі адміністративні приміщення, а також заблокували українські військові містечка та встановили контроль над транспортними магістралями і іншими стратегічно важлими об'єктами.

16 березня 2022 року в Криму відбувся незаконний референдум про приєднання півострова до складу росії, який не був визнаний ні Україною, ні міжнародною спільнотою. Голосування під час проведення референдуму пройшло з численними порушеннями. За

його сфальсифікованими результатами 21 березня 2014 року захоплені і тимчасово окуповані російськими військами АР Крим та м. Севастополь незаконно включили до складу рф [1].

02 вересня 2014 року Верховною Радою України був прийнятий Закон «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції», положення якого передбачають особливості життєдіяльності суспільства у зазначений проміжок часу [2].

30 квітня 2018 року Президент України Петро Порошенко підписав Наказ Головнокомандувача Збройних сил України «Про початок операції Об'єднаних сил із забезпечення національної безпеки й оборони, відсічі та стримування збройної агресії російської федерації на території Донецької та Луганської областей» [3]. Таким чином, в квітні 2018 року розпочато операцію Об'єднаних сил, головною метою якої стало не стримування ворога, як було при проведенні антитерористичної операції, а звільнення території України від російських окупаційних військ та захист територіальної цілісності нашої держави.

З першого дня збройного протистояння на сході нашої держави українським військовим довелося вести бойові дії за складних умов, коли противником були іррегулярні збройні формування, які повсякчас отримували поповнення живою силою, зброєю та ресурсами з території рф. Російські війська майже цілодобово обстрілювала позиції українських військових та постійно намагалися розширити підконтрольні їм території. Характер їх дій на полі бою залишився незмінним до сьогодні.

Таким чином, впродовж восьми років, до 24 лютого 2022 року, тривала «гібридна» фаза російсько-української війни, під час якої військово-політичне керівництво рф офіційно заперечувало причетність росії до бойових дій на території України.

Станом на 31 січня 2021 року, за даними Управління Верховного комісара ООН з прав людини, загальна кількість людських втрат у російсько-українській війні з 2014 року становить 42-44 тисячі осіб, з яких загинуло 13100-13300 осіб, а було поранено – 295000-33500 [4].

Через ускладнення ситуації на сході України, Володимир Зеленський 23 лютого 2022 року видає указ «Про введення надзвичайного стану в окремих регіонах України», що передбачав запровадження надзвичайного стану в усіх, окрім тимчасово окупованих, областях України з 00:00 24 лютого 2022 року [5].

У зв'язку з військовою агресією рф, на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до пункту 20

частини 1 статті 106 Конституції України, а також Закону України «Про правовий режим воєнного стану» 24 лютого 2022 року о 5 годині 30 хвилин в Україні було введено воєнний стан строком на 30 діб [6].

Генеральна Асамблея ООН у своїй резолюції «Принципи Статуту ООН, що лежать в основі всеосяжного, справедливого і тривалого миру в Україні» від 2 березня 2022 року засудила дії росії та назвала їх агресією проти України. Міжнародний суд ООН в Гаазі 16 березня 2022 року зобов'язав росію припинити розпочаті 24 лютого 2022 року воєнні дії в Україні [7].

З першого дня збройного конфлікту росія порушує правила ведення війни і норми міжнародного права та масово вчиняє воєнні злочини та злочини проти людяності, вбиваючи цивільних, руйнуючи інфраструктуру та депортуючи населення. Також на звільнених від окупації територіях постійно фіксують масштабні злочини проти цивільних осіб, здійснені російськими військовими.

Особливо жахливими є злочини російських окупантів проти українських дітей. Лише за підтвердженими даними, сотні з них загинули і більше тисячі були поранені. Російська сторона активно здійснює незаконну депортацію десятків тисяч дітей з тимчасово окупованих територій України – цілеспрямований характер цих дій підтвердив Міжнародний кримінальний суд, видавши 17 березня 2023 року ордер на арешт президента рф та російської уповноваженої з прав дитини [8].

Українці, з першого дня вторгнення, дають гідну відсіч агресорові вздовж усієї лінії фронту. Активний супротив з боку Збройних Сил України, сил територіальної оборони та українських громадян спричинив значні втрати російських окупантів та зламав плани кремля щодо захоплення Києва та зміни влади в Україні. Військові нашої держави не лише не дали ворогу просунути вглиб території України, а й почали активно звільняти раніше окуповані рф території.

Так, м. Ізюм звільнили від російської окупації 13 вересня 2022 року. Це – результат стрімкого контрнаступу української армії на Харківщині. А вже 15 вересня президент України Володимир Зеленський заявив, що в місті виявили масові братські могили. Розпочалася ексгумація тіл. За словами обмудсмена Дмитра Лубінця, в деяких могилах поховані цілі родини цивільних – з однаковою датою смерті. Він також розповів, що під час проведення ексгумації були знайдені тіла українських військових із ймовірними ознаками катувань – у них були зав'язані руки [9].

Станом на лютий 2023 року похованими в братських могилах Ізюма вважається 451 людина, 143 з яких досі залишаються невідомими. За словами старшої слідчої Харківського обласного управління поліції Людмили Подбой інсує багато людей, які звертаються з завами про зниклих безвісти родичів в м. Ізюм. У них відбирають біологічні зразки, ДНК-профілі яких направляють на молекулярно-генетичну експертизу [10].

Неможливо уявити передсмертний жах людей, закатованих росіянами у Бучі. Протягом неповного березня 2022 року росіяни вбили в Бучі більше 60 цивільних. А загалом, за даними Офісу Генпрокурора, в Бучі загинуло близько 700 людей. Не всіх убитих наразі знайшли та ідентифікували [15]. Сотні українців замучені тортурами рашистів у підвалах Бородянки та вбиті ворожими кулями й ракетами у Маріуполі, Ізюмі, Краматорську, Крименчуці, Дніпрі, у селі Гроза на Харківщині тощо. (див. дод. 3,4) Тепер воєнні злочини перестають мати чітку географію – майже кожне місто нашої держави від Харкова до Львова, від Одеси до Чернігова має свої історії про їх вчинення. Бойовики щоденно обстрілюють населені пункти України з різних видів озброєння (міномети, танки, ствольна артилерія, РСЗВ, ЗРК, ОТРК, БПЛА та тактична авіація) спричиняючи матеріальні та людські втрати.

Прикладами воєнних злочинів, які регулярно вчиняються військовими рф, є пошкодження об'єктів цивільної інфраструктури, факти поранення/загибелі цивільних осіб внаслідок застосування зброї окупантами, розташування та використання військової техніки в житлових кварталах міста та ведення там бойових дій, пошкодження медичного транспорту, лікарень, насилля щодо медперсоналу тощо.

Станом на зараз, інформація про кількість загиблих і поранених військовослужбовців становить близько 30 тис. осіб. Остання офіційна інформація щодо кількості втрат української армії була оприлюднена радником Офісу Президента України Михайлом Подольком в грудні 2022 року. За його словами кількість загиблих військослужбовців України становила приблизно 13 тисяч осіб [11].

Говорячи про втрати серед цивільного населення, варто зазначити, що Моніторингова місія ООН з прав людини станом на листопад 2023 року підтвердила загибель 10 тисяч мирних жителів від початку повномасштабного російського вторгнення в Україну. Серед офіційно підтвердженої кількості загиблих – 560 дітей [12].

Викликає болючий сум розуміння, що в 21 сторіччі тисячі українців гинуть, віддаючи життя в боях за свою Вітчизну, захищаючи її суверенітет, незалежність та державність. Україна розуміє

відповідальність за життя кожного громадянина, який загинув під час цієї непроголошеної війни, а тому справою її честі є встановлення та вшанування імені кожного героя. Попереду для України – найстрашніша спадщина конфлікту: пошук зниклих безвісті та загиблих.

Все це актуалізує проблеми законодавчого та інформаційного забезпечення геномної ідентифікації в Україні, вирішення яких вбачається в реформуванні вітчизняного законодавства та впровадження сучасних інформаційних технологій у всіх сферах суспільного життя

Список використаних джерел:

1. Печерський А., Букет Є. «Хронологія російсько-української війни: етапи відсічі вторгнення рф». Головна – АрміяInform. URL – <https://armyinform.com.ua/2023/02/24/hronologiya-rosijsko-ukrayinskoyi-vijny-etapy-vidsichi-vtorgnennya-rf/> (дата звернення: 24.02.2023).

2. Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції: Закон України від 02.09.2014 №1669-VII. URL – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1669-18#Text>.

3. Порошенко закінчив АТО і почав операцію Об'єднаних сил. Головна – Українська правда. URL – <https://www.pravda.com.ua/news/2018/04/30/7179155/> (дата звернення: 30.04.2018).

4. ООН підрахувала кульку жертв бойових дій на Донбасі. Головна – Радіо Свобода. URL – <https://www.radiosvoboda.org/a/news-oon-kst-gertv-boyovyh-donbas/31110937.html> (дата звернення: 19.02.2021).

5. Про введення надзвичайного стану в окремих регіонах України: Указ Президента України від 23.02.2022 №63/2022. URL – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/63/2022#Text>.

6. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 №389-VIII. URL – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

7. Міжнародний суд ООН наказав росії зупинити війну проти України. Головна – Українська правда. URL – <https://www.pravda.com.ua/news/2022/03/16/7331940/index.amp> (дата звернення: 16.03.2023).

8. Буча, Маріуполь, тепер Ізюм. Росія всюди залишає по собі смерть. Головна – BBC NEWS Україна. URL – <https://www.bbc.com/ukrainian/news-62934930.amp> (дата звернення: 16.09.2022).

9. Солодовнік М., Гребінник Д. «Загиблих в Ізюмі ховають вдруге. Імена 143 людей досі не встановили: репортаж». Головна – Суспільне Новини. URL – <https://suspilne.media/amp/379358-zagiblih-v-izumi-hovaut-vdruhe-imena-143-ludej-dosi-ne-vstanovili-reportaz/> (дата звернення: 08.02.2023).

10. Шрамович В. «Яблунська тіні вбитих. Прогулянка найкривавішою вулицею в Бучі». URL – <https://www.bbc.com/ukrainian/features-64813449.amp> (дата звернення: 03.03.2023).

11. У Зеленського назвали втрати української армії в війні проти РФ. Головна – Слово і діло. URL – <https://www.slovoidilo.ua/2022/12/01/novyna/polityka/zelenskoho-nazvaly-vtraty-ukrayinskoji-armiyi-vijni-protu-rf> (дата звернення: 01.12.2022).

12. Кількість загиблих внаслідок війни в Україні цивільних перевищила 10 тисяч – ООН. Головна – Слово і діло. URL – <https://www.slovoidilo.ua/amp/2023/11/21/novyna/suspilstvo/kilkist-zahyblyx-vnaslidok-vijny-ukrayini-cyvilnyx-perevyshhyla-10-tysyach-onn> (дата звернення: 21.11.2023).

Демедюк Марина Сергіївна,
студент 101 н. г.(СЕ)
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:
Волошин Олексій Гнатович,
старший викладач кафедри
криміналістичного забезпечення
та судових експертиз
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ

СУДОВІ ЕКСПЕРТИЗИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ ПОВНОМАСШТАБНОЇ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Однією з головних ознак цивілізованої держави є забезпечення екологічної безпеки країни. Вона є компонентом національної безпеки, визначає ступінь захищеності людини, суспільства, є таким станом навколишнього природного середовища, за якого забезпечується

запобігання погіршенню екологічної обстановки та та виникненню небезпеки для здоров'я людей.

Українська природа є ще однією жертвою російської агресії. Війна вплинула на кожний компонент довкілля. Наслідки цього негативного впливу будуть довгостроковими та матимуть не лише локальний, а й глобальний характер. Після повномасштабного вторгнення країни агресора на Україну призвело до жахливих наслідків: руйнування й атаки на промисловість, захоплення атомних станцій, затоплення шахт, руйнування ландшафтів та екосистеми, поширення отруйних речовин, руйнування очисних споруд, дамб, мереж водопостачання, забруднення повітря, річок, ставків, озер та морів, розповсюдження нафтопродуктів та вибухових речовин, знищення заповідних територій, загибель тварин, птахів та чимало інших факторів є стійкими, поширеними і масштабними процесами, що вкрай негативно відображаються на стані довкілля, та, відповідно, на якості життя людей. Чим довше триває війна, тим більше шкоди вона завдасть довкіллю, і тим більше наслідків ми матимемо в майбутньому.

У процесі розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля доводиться проводити різноманітні експертизи, завдяки яким вдається одержувати відповіді на численні питання стосовно предмету правопорушення. Однак при всій їх різноманітності є відносно невелике коло типових завдань, спрямованих на встановлення пов'язаних із порушеннями вимог екологічного законодавства обставин і фактів про екологічну подію, що призвела до загибелі людей, заподіяння шкоди їхньому здоров'ю, великих матеріальних збитків, забруднення навколишнього середовища, а також до інших тяжких наслідків. Судові експертизи проводяться у передбаченому процесуальним законом порядку обізнаними в галузі екології та певних прикладних наук особами за дорученням органу, що проводить розслідування, чи суду з метою встановлення фактичних даних, які можуть стати доказом для встановлення істини у справі.

В цілому, можна виділити наступні групи судових експертиз, що проводяться при розслідуванні кримінальних правопорушень проти довкілля:

- 1) екологічна експертиза та експертизи екологічної спрямованості,
- 2) технічні експертизи,
- 3) криміналістичні експертизи,
- 4) інші експертизи.

Так, судово-екологічна експертиза дає змогу встановити

важливі фактичні обставини допущених правопорушень у сфері екології, розкрити причинні зв'язки між екологічними правопорушеннями та негативними наслідками, що настали в результаті. Об'єктами досліджень судово-екологічної експертизи можуть бути: локальна ділянка місцевості, де були виявлені ознаки негативного антропогенного впливу; проби атмосферного повітря, води, ґрунту, відібрані у межах антропогенно-порушеного об'єкта довкілля; зразки флори та фауни, що зазнали негативного антропогенного впливу; різноманітні механізми, обладнання та деталі з місця, де відбулася подія чи настали її наслідки; технічна документація, технологічні регламенти та акти перевірки екологічного стану об'єктів; результати обстеження об'єктів довкілля санітарно-епідеміологічними, природоохоронними та іншими спеціально уповноваженими органами [21, с. 32].

Судово-екологічна експертиза, як правило, має комплексний характер та проводиться фахівцями різних галузей знань: екологами, хіміками, фізиками, біологами, агротехніками, судовими медиками, орнітологами та іншими фахівцями.

За допомогою судово-хімічної експертизи вирішуються питання, що стосуються природи й концентрації шкідливих речовин: чи є однотипними речовина, виявлена в атмосферному повітрі, проби якого вилучені з місця забруднення, і зразок речовини з певного об'єкта, і якщо так, то за ознаками якої групи, чи не належать вони до одного виду, сорту, марки; чи не надходили надані для порівняльного дослідження речовини з того самого джерела – чи виготовлені на одному заводі, чи випущені в складі однієї виробничої партії, чи зберігалися раніше в одній ємності. Вирішення цих питань є важливим, наприклад, при необхідності встановити транспортний засіб, з ємностей якого було зроблене викидання отруйних речовин в атмосферне повітря. Експерту-хіміку для дослідження надаються аналізи проби або предмети з нашаруваннями забруднюючих речовин, трупи загинувших організмів, а в необхідних випадках і показання про обставини забруднення атмосферного повітря [14, с. 68; 15, с. 76–77].

Для оцінки ступеня відповідальності порушників природоохоронних правил за допомогою експерта може бути встановлено, чи мало дане підприємство можливість забезпечити екологічну безпеку виробництва, з урахуванням наявного устаткування й фінансування. Окрему групу становлять питання, спрямовані на одержання уявлення про рівень технічного контролю на об'єкті, що, можливо, був джерелом забруднення: чи правильно здійснювався контроль за устаткуванням очисних споруд, чи

забезпечувався їх своєчасний ремонт; чи перебуває на належному рівні якість контрольно-вимірювальних пристроїв і апаратури, яка використовувалася в аналітичній лабораторії підприємства, і чи відповідає якість проведених у ній аналізів пропонованим вимогам.

До групи технічних експертиз відносяться агротехнічні (проводяться у випадках забруднення водоймищ викидами сільськогосподарського виробництва, отруйними хімікатами тощо або коли забруднення навколишнього середовища завдали шкоди сільському господарству, лісовим масивам, тваринному світу), зоотехнічні (призначаються з метою встановлення причин та меж псування кормів для тварин, чи з метою встановлення, які правила було порушено під час виконання певних робіт по догляду за тварина тощо), лісотехнічні, будівельно-технічні (призначають для встановлення причин аварій під час будівництва очисних споруд), судово-технологічні (встановлюють причини та межі порушення технології виробництва), гідротехнічні та інші.

Групу криміналістичних експертиз складають: дактилоскопічна (досліджуються сліди рук, ніг людини), трасологічна (досліджуються сліди взуття, використання знарядь вилучення природних ресурсів, сліди транспортних засобів, інструментів, технологічних знарядь обробки чи переробки тощо), почеркознавча, техніко-криміналістична експертиза документів (досліджуються документи з метою встановлення технічної підробки).

Четверту групу експертиз визначає конкретна слідча ситуація, з якою стикається суб'єкт розслідування при розслідуванні кримінальних правопорушень проти довкілля. Так, може виникнути необхідність в проведенні судово-медичної або ветеринарної експертизи для встановлення причин та умов загибелі або захворювання людей та тварин; токсикологічної для встановлення причин загибелі риби чи наявності шкоди здоров'ю людини тощо.

Висновок експерта є важливим та незамінним джерелом доказів у провадженнях по розслідуванню кримінальних правопорушень проти довкілля. А використання спеціальних знань у формі проведення судової експертизи – єдиним способом залучення наукових знань з різних галузей в процес доказування при встановленні істини щодо завдання шкоди навколишньому природному середовищу. Тому що тільки при компетентному кваліфікованому застосуванні спеціальних знань уповноваженою особою – судовим експертом – можливо встановити складні механізми завдання шкоди довкіллю, а також масштаб та розмір такої шкоди. Відтак важливо вже сьогодні подбати про ефективну систему

моніторингу стану навколишнього природного середовища. Державним органам влади слід зафіксувати реальний обсяг завданої шкоди та залучити міжнародну спільноту для доведення факту екоциду в Україні. Все це буде вкрай необхідним для справи відшкодування збитків довкіллю за

Розуміння цього дозволяє слідчому правильно визначити вид експертизи, необхідний для з'ясування питань, що мають значення для провадження, експертну установу, якій доручається проведення експертизи, а також провести весь необхідний комплекс процесуальних заходів для забезпечення судового експерта необхідними об'єктами, зразками та порівняльним матеріалом.

Усвідомлення ролі та місця спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень проти довкілля в загальній системі доказів є запорукою підвищення ефективності процесу розслідування шляхом забезпечення своєчасного та повного проведення судових експертиз всіх матеріальних об'єктів, що містять на собі сліди правопорушення, з метою встановлення повного обсягу фактичних даних про подію, що розслідується.

Необхідно зазначити, що українська природа є ще однією жертвою російської агресії. Війна вплинула на кожний компонент довкілля. Наслідки цього негативного впливу будуть довгостроковими та матимуть не лише локальний, а й глобальний характер. Після повномасштабного вторгнення країни агресора на Україну призвело до жахливих наслідків: руйнування й атаки на промисловість, захоплення атомних станцій, затоплення шахт, руйнування ландшафтів та екосистеми, поширення отруйних речовин, руйнування очисних споруд, дамб, мереж водопостачання, забруднення повітря, річок, ставків, озер та морів, розповсюдження нафтопродуктів та вибухових речовин, знищення заповідних територій, загибель тварин, птахів та чимало інших факторів є стійкими, поширеними і масштабними процесами, що вкрай негативно відображаються на стані довкілля, та, відповідно, на якості життя людей. Зокрема збитки довкіллю від війни 2022 року набули великого масштабу: приблизна сума завданих довкіллю збитків 2,4 трлн грн; 680, 6 тис. т нафтопродуктів згоріло, забруднивши повітрі небезпечними речовинами; 183 тис. м² ґрунтів забруднено небезпечними речовинами; майже 80 тис. т. викидів потрапило у повітря від горіння російської техніки та утворилось майже 325 тис. т відходів; на даний час засмічено приблизно 2,3 млн м²; окуповано 8 національних заповідників; приблизно 947 тис. га лісів випалено, а частину з них – втрачено назавжди.

Чим довше триває війна, тим більше шкоди вона завдасть довкіллю, і тим більше наслідків ми матимемо в майбутньому.

Екологічна ситуація в Україні викликає занепокоєння екологів та правоохоронців. Тому пріоритетним завданням внутрішньої політики України є забезпечення екологічної безпеки населення шляхом дієвої державно-правової охорони зазначеної сфери суспільних відносин.

Список використаних джерел:

1. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля» від 10 грудня 2004 р. № 107. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0017700-04#Text>.

2. Наказ МОНПС України № 639 від 10 грудня 2008 р. «Про затвердження Методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, які заподіяні державі в результаті наднормативних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря (Методика, п.1.5). URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0048-09>

3. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 червня 2002 р. № 843 «Про затвердження Загального положення про спеціальну Урядову комісію з ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру і Загального положення про спеціальну комісію з ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру регіонального, місцевого та об'єктового рівня». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/843-2002-%D0%BF#Text>.

4. Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року № 2697-VIII від 28 лютого 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>.

5. Мельник О.В. Запобігання злочинам щодо забруднення довкілля в Україні: автореф. дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.08. Нац. акад внутр. справ. Київ, 2012. 19 с.

6. Кримінальне право України. Особлива частина: підручник./ за ред.. М.І.Мельника, В.А. Клименка. Київ: Юридична думка, 2004. 656 с.

7. Шульга А.М. Кримінально-правова охорона земель від забруднення або псування: автореф. дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.08. Нац. ун-т внутр. справ. Харків., 2004. 20 с.

8. Кравчук І. Використання можливосте й судових експертиз у межах розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля. *Підприємництво, господарство і право.* № 12, 2018. С. 322–326.

Карпенко Вікторія Юрївна,
курсантка 3-го курсу
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:
Приходько Юрій Павлович,
доцент кафедри криміналістичного
забезпечення та судових експертиз
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПЛОМБИ ЯК ЗАСІБ МАРКУВАННЯ ТОВАРІВ, ЩО ПЕРЕВОЗЯТЬСЯ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ

В умовах сучасності, враховуючи зовнішньоекономічну стратегію України, зовнішньоекономічна діяльність здійснюється на рівні фірм, організацій, підприємств, об'єднань з повною самостійністю у виборі зовнішнього ринку та іноземного партнера, номенклатури й асортиментних позицій товару для експортно-імпоротної угоди, у визначенні ціни і вартості контракту, обсягу і термінів постачання і є частиною їх виробничо-комерційної діяльності як із внутрішніми, так і з закордонними партнерами, тому як засіб митного контролю перевезеного товару встановлюють печатки та пломби.

Варто наголосити, що на кожний допущений до перевезень транспортний засіб видається Свідоцтво про допущення. Наказом Міністерства фінансів України від 09.10.2012 № 1064 затверджено Порядок видачі свідоцтва про допущення дорожнього транспортного засобу до перевезення товарів під митними печатками та пломбами. Цей Порядок визначає послідовність дій посадових осіб митних органів під час видачі свідоцтва про допущення в індивідуальному порядку механічного дорожнього транспортного засобу, причепа, напівпричепа, призначеного для його буксирування таким транспортним засобом, власник якого здійснює автомобільні перевезення на умовах Митної конвенції про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП 1975 року (далі конвенція МДП), до перевезення товарів під митними печатками та пломбами.

Окрім зазначеного, популярним є також спосіб маркування, що полягає в опломбуванні вантажу, контейнеру з обов'язковою відміткою типу пломби, її ідентифікаційного номеру. Поряд з

пломбами та ЗПП на митниці широко використовують спеціальні наклейки, які бувають двох видів - прозорі і непрозорі. Непрозора наклейка представляє собою номерну голограму багаторівневого захисту, виготовлену за вузькоплівковою технологією. Наклейки наносяться на лицьову або зворотну сторону документа за допомогою спеціального пристрою. Непрозорі наклейки не повинні наноситися на записи, відмітки, відбитки штампів та печаток, що містяться в цих документах. Прозорі наклейки, навпаки, наносяться на зазначені позначки та відбитки.

Спеціальні захисні пристосування являють собою непрозорі пакети (папки, портфелі) з плівкового матеріалу, що виключають вилучення або підміну документів, що в них знаходяться, без залишення видимих слідів розкриття.

Підсумовуючи вищевикладене, необхідно наголосити на необхідності маркування на основі закладеної нормативної бази. З метою маркування товарів, митні органи мають право накладати митні пломби і печатки на транспортні засоби. Даний спосіб маркування вважається найбільш ефективним. Важливою вимогою при застосуванні даного способу маркування є неможливість підробки відбитків, неможливість порушення цілісності пломб і печаток, їх стійкість по відношенню до зовнішніх впливів і чіткість відбитків і відбитків.

Список використаних джерел

1. Алексеев О.О. Розслідування окремих видів злочинів : навч. посіб. 2-ге вид. перероб. та доп. / О.О. Алексеев, В.К. Весельський, В.В. Пяковський Київ :Центр учбової літератури, 2014. 320 с.
2. Комісаров М.Л., Левицький А.О. Значення криміналістичної експертизи запірно-пломбувальних пристроїв при розслідуванні злочинів, пов'язаних з контрабандою. Митна справа : наук.-аналіт. журн. Львів, 2009. № 3 (63). С. 28–30
3. Левицький А.О. Значення ідентифікації маркувальних позначень на пломбі та пломбувальних лецатах для підтвердження або спростовування факту вини особи. Актуальні питання судово-експертного та техніко-криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинів : зб. матеріалів міжнар. наук.- практ. конф. ДНДЕКЦ. Київ, 2010. С. 189–192.

Крижна Анастасія Євгенівна,
студентка 4-го курсу 401 н. г. СЕ
навчально-наукового інституту №2
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Воробей Олена Вячеславівна,
професор кафедри криміналістичного
забезпечення та судових експертиз
навчально-наукового інституту №2
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Судова експертиза є невід'ємною складовою сучасної правової системи України, відіграючи ключову роль у процесі розслідування та судового розгляду кримінальних, цивільних та адміністративних справ. Протягом останніх десятиліть напрям судово-експертної діяльності зазнав значних трансформацій, обумовлених стрімким розвитком науки і техніки, впровадженням новітніх технологій, а також змінами в законодавчому регулюванні.

В умовах сьогодення, перед судовою системою України, особливої актуальності набуває питання дослідження можливостей та перспектив розвитку судової експертизи. Це зумовлено необхідністю підвищення ефективності та об'єктивності експертних досліджень, забезпечення їх відповідності міжнародним стандартам якості, а також потребою у впровадженні інноваційних методів і засобів експертного аналізу.

Судова експертиза України вже понад два роки працює в умовах високого навантаження. В умовах збройної агресії Російської Федерації проти України судові експерти на рівні зі правоохоронним органами беруть участь в оглядах зруйнованих будівель та інших об'єктів інфраструктури, допомагають кваліфіковано вилучити та зафіксувати докази, досліджують різноманітні наслідки застосування озброєнь, якими завдано шкоди державі та її громадянам. Підрахунок збитків, нові методики, закриті реєстри – війна диктує правила та визначає швидкість.

Найбільш поширеними експертизами сьогодні є ті, що стосуються розрахунку збитків, нанесених внаслідок збройної агресії.

Це одна з головних тем, яка на жаль довго буде залишатися актуальною. На сьогоднішній день, значно завантажені експерти-будівельники та експерти, які виконують товарознавчі дослідження, експерти-економісти.

Слід зауважити, що сучасні тенденції зумовили розширення використання комп'ютерних технологій у процесі проведення економічних експертиз. На даний час ці експертизи являють собою комплекс дій, що проводиться підготовленими експертами, які володіють обліковими та юридичними знаннями, а також вміють професійно використовувати комп'ютерну техніку, сучасне програмне забезпечення для дослідження й аналізу інформації. Застосування комп'ютерних технологій дозволяє удосконалити процес експертного дослідження, скоротити витрати часу експертів на аналіз, логіку, обчислення, арифметичні методи та інші процедури, створити необхідні передумови для підвищення якості та швидкості експертного дослідження, підвищити ефективність результатів експертизи.

Автоматизована обробка інформації в експертних дослідженнях включає постановку завдань, що входять до компетенції експертів-економістів, і формування алгоритмів, а також програмне забезпечення для вирішення конкретних завдань і реалізації обробленої інформації для обґрунтування висунутих гіпотез і узагальнення текстових висновків. Таким чином, використання інформаційних технологій дозволить здійснювати автоматичний пошук необхідної інформації, виконувати типові експертні процедури та формувати висновки [1]

На сьогоднішній день, збройна агресія зробила більш актуальною тему ведення проваджень в електронному форматі, як додаткової можливості разом із паперовою. На випадок екстреної евакуації й з урахуванням тих умов в яких всі зараз живуть, це могло б стати ефективним виходом. Перший крок, завдяки Міністерству юстиції, вже зроблений, експертам надано можливість підписувати висновки в електронній формі, та надавати їх як електронний доказ для зацікавлених осіб [2].

Зазначимо, що на сьогоднішній день експертизи стрімко розвиваються, в тому числі, розвиваються методи, прийоми та технічні засоби, які використовуються при здійсненні експертизи. На сьогоднішній день, найбільш актуальною є експертиза-ДНК, через нескінченну кількість запитів про ідентифікацію осіб, в тому числі військових. В умовах збройної агресії Російської Федерації проти України, кожного дня гинуть військові, і численну кількість яких не можливо ідентифікувати без дослідження ДНК. Тільки у Харківській області ексгумували понад 900 загиблих внаслідок війни від 7 вересня,

близько 200 людей поки не ідентифікували, тому поліція отримала сучасні комплекси для ДНК-експертиз, за допомогою яких, ідентифікація пришвидшилась.

Перспективною також може бути й почеркознавча експертиза, лінгвістична експертиза мовлення; технічна експертиза документів, матеріалів, речовин та виробів (лакофарбових матеріалів і покриттів; полімерних матеріалів; нафтопродуктів і пально-мастильних матеріалів [3].

Судова експертиза в Україні є важливим інструментом забезпечення правосуддя, що зазнає постійного вдосконалення під впливом науково-технічного прогресу та змін у законодавстві. Сучасний етап її розвитку характеризується впровадженням інноваційних методів дослідження, розширенням спектру експертних спеціальностей, підвищенням вимог до якості та об'єктивності експертних висновків.

Ключовими напрямками вдосконалення судово-експертної діяльності в Україні є: гармонізація нормативно-правової бази з міжнародними стандартами, оптимізація організаційно-управлінських аспектів, розвиток науково-методичного забезпечення, підвищення кваліфікації експертних кадрів, впровадження сучасних інформаційно-аналітичних технологій.

Перспективи розвитку судової експертизи в Україні пов'язані з розширенням спектру експертних спеціальностей, удосконаленням методик дослідження, підвищенням рівня стандартизації та акредитації експертних установ, посиленням взаємодії між судовими експертами, правоохоронними органами та науковими установами.

Отже, підсумовуючи вище викладане, удосконалення судової експертизи в Україні є важливою складовою експертного забезпечення правосуддя загалом і кримінального провадження зокрема. Для забезпечення ефективності й поліпшення якості роботи судових експертів обов'язково потрібно зважати на міжнародні стандарти та враховувати напрацьований світовою наукою й дослідницькою практикою досвід.

Список використаних джерел:

1. Ціжма Ю. І., Лишак О. А., Ціжма О. А. Діджиталізація як сучасна рушійна сила вдосконалення судово-експертної діяльності. Криміналістика і судова експертиза: міжвідом. наук.-метод. зб. Київський НДІ судових експертиз; редкол.: О. Г. Рувін (голов. ред.), Н.В. Нестор (заст. голов. ред.) та ін. Київ: вид-о Ліра-К, 2023. Вип. 68. С. 40–47.

2. Актуальні питання та перспективи розвитку судової експертизи в умовах війни. Всеукраїнська громадська організація «Союз експертів України». URL: https://seu.in.ua/last_news/aktualni-rytannya-ta-perspektyvu-rozvytku-sudovoyi-ekspertyzy-v-umovah-vijny/.

3. Клоєв О. Перспективи розвитку судової експертології в Україні з урахуванням міжнародного досвіду. Д-р юрид. наук, професор, ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса». Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. 2022. Вип. 4 (29), м. Харків, Україна. С. 5–11.

Кулик Євгенія В'ячеславівна,
курсантка 2-го курсу
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:
Приходько Юрій Павлович,
доцент кафедри криміналістичного
забезпечення та судових експертиз
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ПОПЕРЕДНЬОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СЛІДІВ ВІДМИКАННЯ І ЗЛАМУ ЗАМКІВ НА МІСЦІ ПОДІЇ

Замикаючі технічні засоби є складовими елементами практично будь-якої охоронної системи, від самої примітивної до найтехнологічнішої. Тому досить часто саме вони стають першими об'єктами злочинного впливу, що передує іншим протизаконним діям. При цьому виникає необхідність теоретичного обґрунтування розмежування понять «відмикання» і «злам». Різниця у виникненні пошкоджень при відмиканні і зломі полягає в тому, що в першому випадку пошкодження не носять цілеспрямованого характеру а є лише супутніми. При зломі пошкодження утворюються цілеспрямовано.

Попереднє дослідження слідів зламу і відмикання безпосередньо на місці події сприяє одержанню інформації про обставини та спосіб вчинення злочину, типу, виду знаряддя зламу, злочинну кваліфікацію зловмисника. Воно проводиться методами, що виключають можливість зміни зовнішнього вигляду замка,

переміщення його основних частин або деталей замикаючого механізму.

Ознаки кримінального відмикання замків, містяться всередині їхніх корпусів, а тому виявлення їх при попередньому дослідженні під час огляду місця події мало ймовірно. Виняток становлять випадки виявлення слідів у вигляді подряпин та зрушень металу на кромках шпарини для ключа або в безпосередній близькості від неї. В свою чергу, сліди зламу можуть бути виявлені як безпосередньо на самому замку, так і на елементах та пристроях його кріплення до дверей. Злам навісних замків найчастіше відбувається вириванням, перепилюванням, перерізанням або перекусуванням його дужки. Для зламу врізних замків характерне руйнування (вибивання, переламування або висвердлювання) його циліндрового механізму або руйнування корпусу, що найчастіше супроводжується значним руйнуванням прилеглої до замка ділянки дверей. Вкрай неприпустимі будь-які експериментальні дії щодо відмикання (замикання) замків як штатними ключами, так і виявленими на місці події відмичками та випадковими предметами.

Необхідно зазначити, що обов'язковій фіксації підлягають сліди зламу не лише на замку, а й на дверях, пристосуваннях для навішування замка. Слід фіксувати також конструктивні особливості дверей, дефекти і пошкодження дверей. Перелічене може відігравати неабияку роль при вирішенні питань про силові характеристики зламу, тип і вид знаряддя зламу, фізичні данні особи, яка вчинила злам. Безперечно, деякі спеціалісти стикаються з проблемами вилучення замикаючих пристроїв зі слідами пошкодження разом з об'єктом носієм, тобто може виникнути проблема вилучення замка, обумовлена тим, що володілець заперечує щодо надання пошкодженого замка на подальше дослідження, якої б вартості він не був, і це його право. Водночас, виникають найпоширеніші ситуації, коли зловмисники, покидаючи місце події, забирають з собою замки зі слідами пошкодження або конструктивні його частини.

Головним завданням попереднього дослідження слідів зламу є встановлення групової приналежності знаряддя зламу. Слідами розпилу (надпилу) може бути встановлено його вид, полотно пилки, кручену дротову пилку, напилек, розмірні характеристики і форма (ширина полотна або диска, профіль і розмір насічки напилка або надфіля). Форма і розміри обпилювань дозволяють визначити геометричні параметри і ступінь гостроти різальних елементів інструмента, використаного для зламу замка. Попереднє дослідження слідів свердління вирішує взаємозалежні завдання: встановлення

форми, розмірних характеристик свердла і встановлення типу інструмента (механічний або електричний дріль). Для цього необхідно досліджувати всю систему слідів, утворених свердлінням: наскрізні й не наскрізні сліди, стружку, кінцеві елементи, утворені при виході свердла з матеріалу перешкоди.

В свою чергу, дослідженням статистичних слідів виривання дужки або відтискання встановлюється характеристика робочої частини інструмента (знаряддя зламу): розміри, форма, конфігурація контуру, наявність окремих ознак, що дозволяють, в першу чергу, визначити його конструкцію, найменування і галузь використання у побутовій або виробничій діяльності. Останнє має істотне значення для встановлення кола осіб, причетних до роботи з ним.

Висновки та припущення криміналістів за результатами попереднього розслідування сприяють вирішенню оперативно-розшукових завдань, плануванню та організації слідчих заходів, але не мають доказового значення.

Під повну відповідальність проводиться попереднє дослідження визнаного об'єкта з використанням аналогічних методів дослідження слідів засобів злому.

Отже, з вищевикладеного можна зробити висновок про те, що при попередньому дослідженні слідів відмикання та злому замка безпосередньо на місці аварії необхідно приділити велику увагу детальному вивченню механізму пошкодження замка

Список використаних джерел

1. Кофанов А.В. Криміналістична техніка. Книга друга (частина II). Навчальний посібник. Київ: КИЙ, 2011. 351 с.
2. Разумов Е.А. Огляд місця події. Київ: РІО МВД України, 1994. 672 с.
3. Комісарів Н.Л. Актуальні проблеми криміналістичного дослідження замків і замикаючих пристроїв // Кримінально-процесуальні та криміналістичні проблеми боротьби зі злочинністю в сучасних умовах: Матеріали міжвузівської науково-практичної конференції. Вип. 5. Орел: ОрдЮІ МВС України, 2002.

Лопатюк Дар'я Юрїївна,
магістр 1-го курсу
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:
Приходько Юрїй Павлович,
доцент кафедри криміналістичного
забезпечення та судових експертиз
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Активні бойові дії на території України, негативно впливають на всі сфери суспільних відносин, і експертна діяльність не є винятком.

Слід вказати, що відповідно до наказу Міністерства юстиції України «Про деякі питання забезпечення судово-експертної діяльності в умовах воєнного стану» було внесено деякі корективи з приводу діяльності експертної служби в період воєнного стану [1].

Зрозуміло, що правовий режим воєнного стану змінює пріоритети в усіх сферах суспільного життя. Зараз бойові дії ведуться з надзвичайно високою інтенсивністю. Тривають обстріли цивільної інфраструктури. Зокрема, експертизи що користувались стабільним попитом до війни, на сьогоднішній день втрачають свою затребуваність. На жаль стрімко зростає попит на експертизи, що пов'язані з військовою технікою, зброєю, бойовими припасами чи вибуховими речовинами, та іншим обладнанням. А саме, дослідження гранатометів, балістичне дослідження вогнепальної зброї та бойових припасів до неї, також дослідження холодної зброї та балістичне дослідження слідів зброї, слідів пострілу та ситуаційних обставин пострілу.

Внаслідок військової агресії з боку російської федерації та веденням військових дій на території України спостерігається зростання незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (ст. 263 КК України) [2]. До списку незареєстрованої зброї та боеприпасів, що незаконно зберігаються цивільними особами, слід додати гранатомети та постріли (гранати) до них, які залишаються на місцях ведення бойових дій.

Так, значно збільшилися потреби використання спеціальних знань у галузі криміналістичної вибухотехніки та судової балістики. Чисельні ракетні, авіаційні й артилерійські обстріли цивільної

інфраструктури призводять до утворення значної кількості слідів, а отже, і об'єктів для експертного дослідження.

В умовах війни ці завдання є значно складнішими, порівняно з мирним часом. Успіх розслідування і розкриття злочинів, скоєних з використанням цього виду зброї, безпосередньо залежить від проведення тактично грамотного огляду місця злочину.

Обов'язковою умовою і суттєвою особливістю огляду місця події, пов'язаної із застосуванням вогнепальної зброї є збереження незмінності місця події і речових доказів, а також їх наявності, що забезпечується організацією охорони місця події та прилеглої території, а також виключенням присутності там сторонніх осіб.

Фаховий огляд зброї до її розряджання є найбільш відповідальним етапом огляду. При огляді місця події необхідно не тільки досконале знання заходів безпеки при поводженні з гранатометами, гранатами і пострілами до них, але й повноцінне знання роботи та принципу дії механізмів тих чи інших моделей гранатометів. Оскільки дана вогнепальна зброя становить собою джерело підвищеної небезпеки і неправильне поводження з нею на місці її виявлення може бути причиною нещасного випадку, і огляд повинен проводитися суто компетентними фахівцями [3].

Важливо звернути увагу, що огляд місця події та огляд такої вогнепальної зброї, як гранатомети та боєприпасів до них на місці їх виявлення повинні здійснюватися із дотриманням відповідних заходів безпеки та залученням спеціаліста-баліста і спеціаліста-вибухотехніка.

Також варто звернути увагу, що стала особливо гострою потреба у проведенні судово-економічних експертиз. Адже в умовах війни та активних бойових дій на значній території України було пошкоджено або повністю знищено велику кількість майна фізичних та юридичних осіб, в тому числі військового, що призвело до значних збитків. Тому судово-економічні експертизи можуть допомогти визначити реальний розмір збитків або майнової шкоди, завданої знищенням або пошкодженням майна.

У зв'язку з цим варто також згадати про випадки розкрадання гуманітарної допомоги. В таких випадках також може бути призначена судово-економічна експертиза.

З перших днів воєнного стану та по сьогоднішній день в Україні багато волонтерів допомагають як цивільним так і військовим, але на жаль є випадки коли особа може користуватися та прикриватися гуманітарною допомогою, вводячи людей в оману. Так, можливо навести приклад в якому жителя Київщини було викрито та повідомлено про підозру у незаконному використанні з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги під час воєнного стану (ч. 3 ст. 201-2 КК України) [4]. За даними слідства, керівник волонтерського центру благодійної організації разом з дружиною та

водієм організації налагодили механізм збуту легкових автомобілів, ввезених на територію України в якості гуманітарної допомоги. Вони розміщували оголошення на платформах для продажу автомобілів і продавали їх військовослужбовцям. Після одержання коштів передавали автівки військовим під виглядом гуманітарної допомоги на безоплатній основі [5].

Тому в цьому випадку призначається товарознавча експертиза військового майна, а саме визначення вартості машин, обладнання, сировини та споживчих товарів.

Отже, підсумовуючи вищевикладене необхідно зауважити, що експертно-криміналістичне забезпечення розслідування воєнних злочинів є надзвичайно важливим і складним завданням. Щоб забезпечити ефективне розслідування та переслідування воєнних злочинів, необхідно забезпечити належний рівень підготовки експертів, належні технічні та матеріальні ресурси, необхідно регулярно проводити підвищення кваліфікації та тренінги для експертів, які беруть участь у розслідуванні воєнних злочинів, щоб забезпечити належну якість експертиз та обґрунтованість результатів [6, с. 31–33]. А також забезпечити співпрацю між експертами та органами розслідування на національному та міжнародному рівнях. Тільки таким чином можна забезпечити належний захист прав людини та правосуддя.

Список використаних джерел:

1. Про деякі питання забезпечення судово-експертної діяльності в умовах воєнного стану: наказ Міністерства юстиції України від 14.03.2022 № 1138/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0326-22#Text>.
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-П. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
3. Сіротченко Д.Ю. Організаційно-тактичні особливості проведення огляду місця події при розслідуванні хуліганства, вчиненого з використанням вогнепальної зброї. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2016. № 4. С. 309-315.
4. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-П. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
5. Сайт Офісу Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/na-kiyivshhini-vikrito-sxemu-prodazu-avtomobiliv-vvezenix-yak-gumanitarnu-dopomogu-dlya-zsu>
6. Гусаров С. М. Щодо досконалення окремих положень досудового розслідування з урахуванням воєнного стану. Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу в умовах воєнного стану: тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 25 листоп. 2022 р.). Харків: ХНУВС, 2022. С. 31–33.

Сова Юлія Миколаївна,
студентка 4-го курсу
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ
Чемерис Анастасія Олегівна,
студентка 4-го курсу
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ,

Науковий керівник:
Воробей Олена Вячеславівна,
професор кафедри криміналістичного
забезпечення та судових експертиз
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ З ПОШКОДЖЕНИМИ ДОКУМЕНТАМИ ПРИ ЇХ ВИЛУЧЕННІ ТА ДОСЛІДЖЕННІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У розслідуванні кримінальних правопорушень вагому роль завжди відігравали речові докази – матеріальні об'єкти, що зберігають криміналістичну значущу інформацію протягом тривалого часу. Серед носіїв слідової інформації документи є категорією, що часто використовується для ідентифікації особи, встановлення факту приналежності тощо.

З початку повномасштабного вторгнення держава-агресор вчинила безліч злочинів, спрямованих на позбавлення незалежності України та життя її громадян. Кожен злочин залишає певні сліди, що досліджуються та доводять беззаперечно вину. Внаслідок ракетних обстрілів та систематичних вибухів все частіше постає питання щодо дослідження наслідків та доказів воєнних злочинів, а встановити власників пошкодженого майна, житла чи речей часто неможливо через недостатність інформації.

Відновлення інформації, що зберігалась на таких пошкоджених документах має певні особливості, обумовлені наявністю захисних елементів та важливістю встановлення первісного змісту таких документів.

Деякі з цих документів можуть бути пошкоджені випадково або навмисно, тому широкий діапазон питань та завдань, що постають перед судовим експертом зумовлений саме різноманітністю об'єктів дослідження. Форма, вид, матеріал та ступінь пошкодження документа може різнитись, але мета техніко-криміналістичного дослідження

залишається однією – встановити первісний зміст. Найбільш поширеними категоріями пошкоджених документів є розірвані, зім'яті, склеєні, забруднені, пошкоджені вологою чи цвілью.

Для виявлення записів на зім'ятих документах застосовують загальні методи дослідження, якщо єдиною перешкодою для встановлення змісту є складки паперу. У таких випадках документи попередньо розправляють та закріплюють по краях із застосуванням спеціальних приладів. У випадку, коли деформація паперу перешкоджає візуальному сприйняттю застосовуються спеціальні методи дослідження, зокрема можна розмочити документ у дистильованій воді чи обробити паром. Після цього частини зім'ятого документу розправляють, а власне документ монтують за правилами дослідження розірваних документів.

Зміст у документах з заклеєним текстом приховують навмисно або випадково. Інколи старі та розірвані документи з'єднують смужками паперу або наклеюють один на одного з метою маскування первісного змісту. Однак такі зміни доволі просто виявити та зафіксувати, використовуючи такі прийоми дослідницької фотографії, як зйомка на просвіт чи фотографування в інфра-червоній ділянці спектру. У випадку, коли візуальні методи не дають успішних результатів, експерти застосовують метод роз'єднання частин документів, при якому враховуються властивості як клейкої речовини, так і самого матеріалу.

Документи, що просочені водою і знайдені біля або на тілі невстановленої особи в стані розкладання або вилучені з рота підозрюваного, який намагався знищити їх, з'ївши або проковтнувши, - це документи, які перебувають у стані розкладання. У вищезазначених випадках вплив вологи може призвести до того, що папір або злипається, або окремі аркуші склеюються між собою, або окремі сторінки стають матовими. Чорнило також може потекти через проникнення води. Сторінки мокрого документа необхідно обережно відокремлювати одна від одної, щоб не знищити докази. Успішним методом відокремлення є сублімаційне сушіння. При ліофільній сушці висушену масу документів замочують у воді, а потім поміщають у сублімаційну камеру, щоб вода видалилася. Коли вода видалається, речовина, що скріплює папір, руйнується, і папір відокремлюється.

Інколи на експертизу надаються документи, зміст яких важко прочитати внаслідок забруднення документа чи наявності цвілі на ньому. Дослідження таких документів вимагає швидкості, адже пліснява розповсюджується протягом менш ніж 48 годин. Та перш ніж очищати пошкоджені документи від мікробів і плісняви, варто переконатися, що вони сухі. Експерти часто використовують спеціальні осушувачі для безпечного висушування документів і знищення мікробів. Для знищення мікробів і плісняви можна

використовувати такі методи як змивання плісняви та сміття м'якою щіткою, витирання плісняви та сміття сухою м'якою тканиною та протирання або точкове очищення паперового документа або книги м'якою тканиною, злегка змоченою денатурованим спиртом або перекисом водню.

Пошкоджені документи є специфічним об'єктом техніко-криміналістичного дослідження, що обумовлено складністю та властивостями таких документів. Власне тому, розроблено спеціальні методи, що використовуються для відновлення первісного змісту таких документів. Окрім того, при дослідженні пошкоджених документів варто дотримуватись певних правил та рекомендацій щодо роботи з ними, враховуючи стан документа. Використання спеціальних знань передбачає реалізацію сучасних можливостей дослідження пошкоджених документів. Вилучення пошкоджених документів, як і транспортування вимагає дотримання певних правил та рекомендацій для запобігання їх деформації. Для кожного виду таких документів визначено послідовність дій та умови їх виконання аби забезпечити їх збереження та можливості для подальшого дослідження.

Методика дослідження документів передбачає використання сукупності методів руйнуючого та не руйнуючого характеру, тоді ж як відновлення змісту пошкоджених документів вимагає чіткої послідовності дій, що залежить від численних факторів. Матеріал документа, пишущий прилад та ступінь ураження документа визначає можливість відтворення інформації, зафіксованої на ньому.

В умовах воєнного стану, техніко-криміналістичне дослідження пошкоджених документів лише набуває актуальності. Встановлення факту приналежності, ідентифікації особи чи іншої значущої інформації є важливим завданням, що покладено на експертів-документознавців, як суб'єктів проведення такого дослідження. Власне послідовне використання спеціальних методів дослідження та чітке дотримання рекомендацій щодо його проведення забезпечує можливість відновлення змісту пошкодженого документа, та вирішення завдань, покладених на експерта.

Список використаних джерел

1. Воробей О.В., Кофанов А.В. Техніко-криміналістичне дослідження документів: навч. посібник. Київ : Нац. акад. внутр. Справ України, 2011. С. 199-202.
2. Воробей О.В. Криміналістичне дослідження пошкоджених та згаслих документів: методичні рекомендації. Київ : ННПСК НАВС, 2010. 32 с.
3. Воробей О.В. Лабораторний практикум з техніко-криміналістичного дослідження документів. Київ : Нац. академ. внутр. справ, 2016. 72 с.

4. Воробей О.В. Особливості дослідження розірваних документів. *Попереднє дослідження слідів трасологічного походження на місці події*. Київ : Нац. академ. внутр. справ України, 2010. С. 6–8.

Сокол Александра Іванівна,
здобувач вищої освіти ступеня магістр
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:
Воробей Олена Вячеславівна,
професор кафедри криміналістичного
забезпечення та судових експертиз
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

АЕРОЗЙОМКА ЯК МЕТОД СУДОВОЇ ФОТОГРАФІЇ

На сьогодні в Україні зберігається важка ситуація через повномасштабне вторгнення Російської Федерації, що є безпрецедентним порушенням міжнародного гуманітарного права. Складність доступу до окупованих територій зумовлює неможливість фіксації військових злочинів країни-агресора.

Таким чином, в умовах сучасності популярним та ефективним способом фіксації злочинних дій держави-терориста є аерозйомка.

Аерофотографія – це фотографія території з певної висоти від поверхні землі за допомогою аерофотоапарата, встановленого на атмосферному літальному апараті з метою отримання, дослідження й представлення об'єктивних просторових даних на ділянках, де проводиться зйомка [3, с. 29].

Питання застосування аерофотозйомки є дискусійними серед науковців, проте дослідники єдині у висновку щодо результативності застосування даного методу судової фотографії. Відтак, А.А. Тимчишин у дисертаційному дослідженні наводить тезис, що аерофотознімки слід використовувати, якщо місце події займає велику площу або розташоване в гористій, лісистій або зарослій чагарником місцевості [5, с. 145].

Кримінально-процесуальну цінність аерозйомки наводить Василь Білоус, який зазначає, що аерозйомка як інноваційний метод польової криміналістики вже сьогодні може слугувати таким цілям швидкого і об'єктивного фіксування доказової інформації як ззовні,

так і зсередини певних об'єктів (у відповідних випадках) під час здійснення:

- Слідчих (розшукових) дій: 1) огляду: (місцевості, приміщення, місця вчинення кримінального правопорушення, великого за розмірами приміщення, будівлі, споруди побутового, службового, господарського, виробничого та іншого призначення чи їх взаємопов'язаної сукупності, цілісного майнового комплексу, об'єкта трубопровідного транспорту чи іншого об'єкта інфраструктури); 2) слідчого експерименту, зокрема, спрямованого на перевірку можливості: проникнути крізь певний отвір та/або перемістити крізь нього певні предмети; здолати конкретну перешкоду чи перемістити через неї певні речі; вчинити певну дію за певний проміжок часу;

- Негласних слідчих (розшукових) дій - спостереження або обстеження публічно недоступних (або доступних) місць, житла чи іншого володіння особи (таємного проникнення без відома власника у приміщення чи на земельну ділянку, інше володіння з метою виявлення і фіксації слідів злочину, проведення огляду, виявлення, речей, що мають значення для досудового розслідування, виготовлення їх фотокопій, виявлення осіб, які розшукуються (безвісно відсутні або переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання), здійснення фото- та/або відеофіксування зовнішнього вигляду та дій останніх, або з іншою метою для досягнення цілей кримінального провадження [1, с. 480–481].

Проте аерозйомка як метод фіксації криміналістично значущої інформації використовувався лише в особливо важливих справах або виняткових випадках через недостатність технічних засобів та високу вартість процесу зйомки. На користь криміналістів ситуація докорінно змінилась із появою дистанційно керованого літаючого апарату, обладнаного пристроєм фото- та відеозйомки - безпілотного літального апарату (БПЛА). Це повітряне судно призначене для виконання польоту без пілота на борту, керування польотом якого і контроль за яким здійснюються відповідною програмою або за допомогою спеціальної станції, що знаходиться поза його межами. Експлуатація БПЛА, з урахуванням його вартості, можлива при проведенні слідчих дій в будь-яких категоріях проваджень [3, с. 29].

Окрім загальної ефективності даного методу судової фотографії у розслідуванні кримінальних правопорушень для уявлення про розташування місця події, його межі чи окремі елементи, вирішення питання про ймовірні шляхи відходу та підходу злочинців, як вже було зазначено, доцільно розглянути аерозйомку як один із ключових засобів фіксації військових злочинів РФ у війні проти України [3, с. 29]. Документування злочинних дій держави-агресора вносить

значимість даного методу на міжнародний рівень, що надає можливість висвітлити порушення гуманітарного права світовій спільності, та має наступні переваги: фіксація або трансляція в реальному часі дозволяють демонструвати об'єктивні докази руйнувань, переміщення військ, оцінити масштаби злочинів у важкодоступних місцях та небезпечних зонах. Також аерозйомка дозволяє моментально отримувати знімки, що є критично важливим у воєнний час, щоб фіксувати реальну та актуальну обстановку на місці події. Аерозйомка дозволяє здійснювати постійний моніторинг великих територій або окремих місць події, що дозволяє виявляти нові випадки військових злочинів [4].

У своїх розслідуваннях прокуратура співпрацює з інноваційними криміналістичними центрами, що використовують безпілотники. Дрони використовуються для зйомки місць з повітря, а штучний інтелект відповідає за аналіз доказів, які важко знайти людині. Один із найефективніших дронів, які використовують професіонали, квадрокоптер DJI Mavic 3. Він оснащений високоякісною камерою і потужним акумулятором, який може працювати до 40 хвилин без підзарядки. В арсеналі криміналістичних центрів є також інші моделі дронів. Завдяки зазначеним технічним засобам, експерти можуть детально документувати російські злочини на території України, що особливо корисно при зйомці масових поховань і руйнувань. Один із безпілотників нині літає над північним мікрорайоном Салтівки в Харкові, який став одним із перших об'єктів обстрілу з боку російських військ. Крім збору доказів, безпілотники забезпечують безпеку співробітників правоохоронних органів під час перевірок. Харківська область - один із найнебезпечніших регіонів України через велику кількість мін, артилерійських снарядів і вибухівки, що залишилися після зняття окупації. Безпілотникам вибухові пристрої не загрожують, на відміну людей, які особисто вирушають на місця пригод [2].

Отже, порушення російською федерацією територіальної цілісності, посягання на державний суверенітет України, збройна агресія, а також спричинення тисяч жертв серед громадян, великої площі руйнувань, жорстокі злочинні діяння, що вчинялися військовими держави-агресора, є найбільш серйозним та грубим порушенням міжнародного миру та безпеки. Злочинні дії Російської Федерації в жодному разі не повинні залишитись безкарними, саме тому аерофотозйомка є важливим засобом документування під час війни, оскільки є незамінним методом, що дозволяє дистанційно із зображенням великих територій, а також із можливістю деталізації певних ділянок місцевості, оцінити масштаби руйнувань та зафіксувати докази воєнних злочинів для притягнення країни-терориста до міжнародної відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Білоус В.В. Аерокосмічна зйомка у криміналістичній дидактиці та діяльності органів правопорядку. Криміналістика та судова експертологія: наука, навчання, практика: матеріали 14 міжнар. конгресу, м. Одеса, 13–15 верес : у 2 т. Одеса, 2018. Т. 2. С. 476–497.
2. Дрони допомагають знаходити докази злочинів РФ в Україні: як це відбувається. Focus.ua. 2023. URL: <https://focus.ua/uk/digital/545814-drony-pomogayut-nahodit-dokazatelstva-prestupleniy-rf-v-ukraine-kak-eto-proishodit> (дата звернення: 18.03 2024).
3. Малиш І.Г., Ткач В.Р., Щирба Д.Є. Застосування судової фотографії при проведенні слідчих (розшукових) дій: довідник. Навчальний посібник. Київ, 2021.
4. Военні злочини РФ в Україні: громадські організації, що документують їх та збирають свідчення для трибуналу. Суспільне. Новини. 2023. URL: <https://suspilne.media/523271-voenni-zlocinini-rf-v-ukraini-gromadski-organizacii-so-dokumentuut-ih-ta-zbiraut-svidcenna-dla-tribunalu/> (дата звернення: 18.03 2024).
5. Тимчишин А.М. Спеціальні знання у кримінальному процесі України: теорія та практика: дис. докт. юр. наук.: 12.00.09. Кропивницький. 2023. 438 с.

Сухенко Марія Максимівна,
курсантка 3-го курсу
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:
Приходько Юрій Павлович,
доцент кафедри криміналістичного
забезпечення та судових експертиз
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ЗАКОНОДАВСТВО, ЩО ВРЕГУЛЬОВУЄ ПРОТИМІННУ ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ

В Україні, питання пов'язані з розмінуванням та протимінною діяльністю, є надзвичайно важливими з огляду на наслідки повномасштабного вторгнення росії та спричиненою цим загрози безпеці населення та інфраструктури. Законодавство, що регулює цю сферу, відіграє ключову роль у координації, створенні норм та

стандартів для безпечного та ефективного проведення розмінування. В розрізі цієї теми пропонуємо розглянути основні аспекти законодавчої бази, яка регулює діяльність з розмінування в Україні та впливає на стратегії та технології, використовувани для забезпечення безпеки населення та території.

Законодавство України визначає правову основу відповідно до Закону України "Про протимінну діяльність в Україні" від 6 грудня 2018 року. Зазначений закон конкретизує правову основу протимінної діяльності, її становлять Конституція України, положення міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цей Закон та інші закони України, постанови Верховної Ради України, прийняті відповідно до Конституції та законів України, укази Президента України, акти Кабінету Міністрів України, а також інші нормативно-правові акти, що приймаються на виконання законів України [1]. Також, в Україні діють нормативні документи у сфері протимінної діяльності (національні стандарти), що розробляються з урахуванням положень міжнародних стандартів протимінної діяльності та чинного законодавства і є обов'язковими в ході виконання заходів з протимінної діяльності.

Підготовка спільних пропозицій щодо вдосконалення нормативно-правової бази у сфері протимінної діяльності, розроблення проєктів нормативно-правових актів, підготовка листів інформаційного характеру і документів організаційного та методичного спрямування щодо реалізації завдань та заходів у сфері протимінної діяльності здійснюється відповідно до Наказу Міноборони України, МВС України, Мінреінтеграції "Про затвердження Порядку здійснення координації діяльності центру протимінної діяльності, центру гуманітарного розмінування та центру соціально-гуманітарного реагування секретаріатом Національного органу з питань протимінної діяльності" від 09.01.2023 № 9/3/5 [2].

Зокрема, процедура проведення першочергових заходів з ліквідації вибухонебезпечних предметів регламентується відповідно до Наказу Міністерства внутрішніх справ та Міністерства оборони України під назвою "Про затвердження Порядку здійснення першочергових заходів щодо знешкодження (знищення) вибухонебезпечних предметів на території України та організації взаємодії під час їх виконання". Цей документ був затверджений наказом № 833/443 від 21 грудня 2022 року.

У вітчизняному законодавстві процедури і методи використання розмінування встановлюються через відповідні накази Державної служби з надзвичайних ситуацій України (ДСНС України). Наприклад,

включаючи серію документів, серед яких можна визначити наказ ДСНС України “Порядок проведення органами та підрозділами цивільного захисту очищення (розмінування) територій, забруднених вибухонебезпечними предметами, ручним способом” СТАНДАРТНА ОПЕРАЦІЙНА ПРОЦЕДУРА (СОП) 09.10/ДСНС від 04.09.2019 № В-127. Цей наказ деталізує методи проведення робіт з очищення (розмінування) територій ручним способом та порядок їх проведення. Також, відповідні методики регламентує наказ ДСНС України “Порядок проведення органами та підрозділами цивільного захисту розмінування територій, забруднених вибухонебезпечними предметами з використанням машин механізованого розмінування” СОП 09.50/ДСНС від 06.06.2023 № В-432, що зазначає загальну організацію, порядок проведення робіт та методи використання машин механізованого розмінування територій. Або наказ ДСНС України “Про затвердження Методичних рекомендацій щодо застосування мінно-пошукових собак у системі ДСНС для пошуку вибухонебезпечних предметів” від 2 березня 2017 року № 129, що викладає основні вимоги щодо застосування мінно-пошукових собак для пошуку вибухонебезпечних предметів, та порядок роботи із твариною [3].

Законодавство, яке регулює протимінну діяльність в Україні, визначає різноманітні аспекти проведення розмінування, зокрема, встановлює стандарти безпеки, організацію та координацію дій між відповідними службами методики, порядок застосування та відповідальність відповідних установ за цей процес. Ці законодавчі норми забезпечують уніфікований підхід до розмінування та знижують ризики пов'язані з виявленням, нейтралізацією та управлінням вибухонебезпечними предметами та матеріалами, сприяючи безпеці та ефективності у діяльності з нейтралізації небезпечних об'єктів.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про протимінну діяльність» від 06.12.2018 № 2642-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2642-19#Text>.
2. Про затвердження Порядку здійснення координації діяльності центру протимінної діяльності, центру гуманітарного розмінування та центру соціально-гуманітарного реагування секретаріатом Національного органу з питань протимінної діяльності. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0148-23#Text>.
3. Наказ ДСНС України “Про затвердження Методичних рекомендацій щодо застосування мінно-пошукових собак у системі

ДСНС для пошуку вибухонебезпечних предметів”. ППС ЛІГА:ЗАКОН - система пошуку, аналізу та моніторингу нормативно-правової бази URL:https://ips.ligazakon.net/document/view/fn029048an=25&ed=2017_03_02.

Опалюк Олександр Анатолійович,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
302 навчальної групи СК
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:
Волошин Олексій Гнатович,
старший викладач кафедри
криміналістичного забезпечення
та судових експертиз
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ

МЕХАНІЗМ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ СЛІДІВ ОДЯГУ

Сліди, утворені частинами одягу, у трасології розділяють на об'ємні і поверхневі, статичні і динамічні, нашарування і відшарування, пофарбовані і безбарвні.

Як правило, у слідах, крім власне ознак одягу, відображаються анатомічні ознаки певної ділянки тіла, а також функціональні ознаки носіння (складки, заломки, потертості).

Механізми утворення слідів рукавичок і слідів рук аналогічні. Вони можуть бути як одиночними, так і груповими. По відображенню фаланг пальців, їх взаєморозташування, наявності і положенню міжфалангових складок і флексорних ліній можна встановити, у результаті яких дій вони були утворені (захоплення об'єктів, натисків на них або їх торкання). У слідах рукавиць, як правило, відображається структура матеріалу на міжпальцевих ділянках.

Сліди нашарування можуть бути видимими, слабковидимими і невидимими. Видимі сліди з'являються після попереднього фарбування поверхні одягу яким-небудь барвником (кров'ю й т.п.). Слабковидимі сліди утворюються шляхом нашарування різних речовин, наприклад парожирового або жирового (до жирових речовин відносяться харчові жири, мастильні матеріали й ін.).

Наявність жирової речовини у виробках зі шкіри обумовлено

технологією обробки шкіряної сировини. Склад жиру визначається з урахуванням призначення і виду шкіри. Так, у шкірі, яка використовується для виготовлення рукавичок, повинно бути не більше 13% жиру, а для виготовлення одягу – не більше 12%.

Невидимі сліди гумових рукавичок і виробів з кожзамінників утворюються лише після попереднього торкання ними жирових речовин або барвників, а також ділянок шкіри людини. Зокрема, при надяганні гумових рукавичок на них переноситься потожирова речовина та забруднення зі шкіри рук.

Щоб вчасно виявити зазначені сліди, рекомендується з урахуванням обстановки місця події побудувати уявну модель дій злочинця і визначити коло об'єктів, з якими міг контактувати одяг. Крім того, важливо не тільки враховувати механізм і умови утворення слідів, але і уміти вибрати оптимальний метод їх виявлення та необхідні для цього технічні засоби.

Для виявлення, фіксації і вилучення слідів одягу може бути рекомендований досить широкий арсенал засобів, призначених для роботи зі слідами рук і слідами, утвореними різними твердими предметами (оптичні, фізичні і хімічні методи).

Поверхневі сліди одягу, оброблені дактилоскопічними порошками або утворені на пильній поверхні, можуть бути відкопійовані на дактилоскопічну плівку, липку стрічку.

З об'ємних слідів одягу можливе виготовлення моделей з різних синтетичних матеріалів або гіпсу.

Додатковій обробці сліду (наприклад, нанесення порошоків для посилення контрасту), як правило, передє фотографування.

Фіксація слідів проводиться такими способами:

- описом у протоколі огляду місця події;
- фотографуванням;
- копіюванням поверхневих слідів на липкі плівки;
- моделюванням об'ємних слідів.

При описі слідів одягу в протоколі огляду місця події необхідно повно і послідовно відобразити:

- назву предмета;
- властивості поверхні, на якій виявлені сліди;
- місце виявлення слідів, їх вид і розміри;
- порядок розташування слідів на об'єкті;
- спосіб виявлення, ознаки одягу, які відобразилися в слідах;
- способи фіксації і вилучення слідів;
- спосіб упакування об'єктів зі слідами.

В протоколі докладно фіксують: малюнок переплетення або

ознаки рельєфу слідоутворюючого об'єкта; різновиди швів, рядків; величину стібків, розташування елементів штопання, предметів фурнітури, а також їх явні дефекти.

Фотографування слідів одягу проводять за правилами масштабної зйомки. Зокрема, вузлова зйомка дозволяє зафіксувати положення предметів зі слідами щодо навколишнього оточення, детальна – якісно передати ознаки сліду. Останні (якщо вони розрізнені) перед фотографуванням треба пронумерувати й указати про це в протоколі огляду місця події.

Поверхневі сліди копіюють на липкі плівки в тих випадках, коли їх не можна вилучити за якимись причинами. Для копіювання попередньо пофарбованих слідів і слідів, утворених дрібнодисперсним порошком (крейдою, пилом й ін.), застосовують дактилоскопічну плівку або технічні липкі плівки. Залежно від кольорів порошкоподібного барвника обираються відповідні кольори копіювальної плівки. Щоб дотриматися порядку розташування слідів, їх копіюють на один кусок плівки.

Якщо сліди виявлені на нерівній поверхні, то замість плівки краще використати різні зліпчні маси. Для моделювання об'ємних слідів одягу можна застосовувати полімерні зліпчні матеріали і гіпс. Зліпки слідів виготовляють за загальними правилами.

У ході огляду місця події зафіксовані сліди одягу повинні бути вилучені (по можливості разом з об'єктами, на яких вони виявлені, або їх частиною). У тому випадку, коли сліди на об'єкті, що вилучаються з місця події, сформовані крихкими речовинами (пилом, крейдою, сажею й ін.), потрібно забезпечити їх схоронність. Із цією метою сліди обережно закріплюють за допомогою лаку (безбарвного меблевого лаку, лаку для волосся, целулоїду або перхлорвінілової смоли в ацетоні) або липкої прозорої плівки на лавсановій основі. Не рекомендується допускати патьоків, що розмивають слід або утворюють на ньому нерівномірний шар плівки. При вилученні частини об'єкта зі слідами необхідно позначити її верхню і нижню частини, ліву і праву сторони стосовно цілого об'єкта.

Відзначимо, що сліди одягу, як правило, містять у собі дуже дрібні деталі, тому потрібно виявити більшу обережність. В іншому випадку деталі сліду можуть бути легко знищені, забиті зайвим порошком, стерті пензликом.

Ідентифікаційні ознаки у слідах одягу

Вивчення основних характеристик одягу дозволяє розділити ознаки, що відображаються в слідах, на дві групи:

- виробничого походження;

- експлуатації (зношування) і ремонту.

Ознаки виробничого походження утворюються в процесі виготовлення одягу. Вони вказують на вид і різновид матеріалу, використаного для виготовлення, а також характеризують конструктивні особливості і спосіб виготовлення виробу.

Встановлення виду матеріалу дає можливість віднести предмет одягу до певної групи. Наприклад, відображення в сліді петельної або тканевої структури свідчить про те, що предмет одягу виготовлений з текстильного матеріалу.

Різновид текстильних матеріалів визначається по схемах переплетення ниток або пряжі. Так, якщо в сліді відобразилися ознаки двоворотного трикотажного переплетення, то можна припустити, що він залишений хустино-шарфовим виробом, оскільки дане переплетення використовується в основному для виготовлення виробів, що відносяться до цього класу.

Разом з ознаками, що характеризують вид (різновид) матеріалу, у слідах відображаються і його недоліки, тобто дефекти ниток, пряжі, ткацтва, в'язання й т.д.

Дефекти пряжі і ниток. До них відносяться, насамперед, порівняно короткі різкі стовщення і стоншення, а також нерівномірна товщина великих ділянок пряжі або нитки. У першому випадку утворюються місцеві дефекти полотна, у другому - смугастість (остання може бути наслідком нерівномірної крутки ниток). Вузлики або шишки, що виникають у результаті неякісного прочосу або додавання в пряжу пуху, приводять до одержання шишкуватої пряжі і тканини. Перекручений утік сприяє утворенню в тканині дрібних петельок-скрутин.

Дефекти ткацтва в основному однакові для всіх тканин. Найбільш часто зустрічаються дефекти:

а) близни – просвіти по основі, що з'являються в результаті обриву основних ниток (мал. 8);

б) прометки – просвіти по утоці, що виникають при обриві утокової нитки;

в) недосічи – різко виражені смуги по утоці довжиною 2-3 см зі зниженою щільністю ниток;

г) подплетини – ділянки тканини з порушенням малюнка переплетення завдяки обриву декількох основних ниток і переплутування їх з утоковими нитками (мал. 9).

Перераховані вище дефекти відображаються в слідах у вигляді смуг, пересічених вертикальними і горизонтальними лініями;

д) забоїни – різко виражені смуги по утоці з підвищеною

цілісністю ниток. У слідах помітні перекручування малюнка тканини;

е) утокові сліди – різкі стовщення, утворені в результаті сходу зайвих витків утоку. Ці стовщення чітко відображаються в слідах;

ж) збій ткацького малюнка, тобто перекручування малюнка переплетення;

з) смугастість тканини по основі, що виникає при використанні в основі ниток різних партій, різних по товщині, крутінню тощо.

Серед *дефектів в'язання* можна виділити:

а) стовщення й стоншення – невеликі ділянки уздовж петельних рядів або стовпчиків, що виникають при значних розбіжностях товщини ниток. У слідах спостерігається безладне сполучення відмінних за товщиною ділянок ниток;

б) зебрність – почергові стовщені і витончені смуги, які з'являються при в'язанні полотна з ниток, неоднакових по товщині і крутінню;

в) нерівномірна довжина петель, що приводить до смугастості полотна;

г) спущені петлі – поздовжні вузькі смуги у полотні, що залишаються після підйому. Сліди відображають порушення загального малюнка переплетення петель;

д) перекіс петельних стовпчиків, що виникає внаслідок розходження ниток по крутінню і неоднакового натягування полотна в процесі обробки.

Характерною ознакою виробів зі шкіри є наявність мереї.

Мерея – малюнок виготовленої шкіри, що утворюється нерівностями дерми, порами і характерний для кожного виду шкіряної сировини. Його деталі, як і деталі будови папілярних візерунків, утворюють індивідуальну сукупність, яка може бути властива тільки конкретному екземпляру рукавичок. Крім малюнка шкіри, у слідах можуть відображатися і дефекти шкіряних виробів. Вони утворюються в процесі забою худоби, зняття шкір, обробки і транспортування. До таких дефектів відносяться: подряпини, діри, розриви, стягування (морщинистість лицьового шару шкіри у вигляді сітки, що порушує природний малюнок матеріалу).

У слідах одягу із плівкових матеріалів відображаються відповідні дефекти виробничого походження. При охопленні об'єктів або натиску з певним зусиллям у слідах хірургічних рукавичок, як правило, відображаються папілярні візерунки, що дає можливість проведення дактилоскопічної експертизи.

Конструктивними ознаками одягу є розміри, форма, взаєморозташування і кількість його деталей, а також різні дефекти. В

окремих випадках вони дозволяють визначити деякі фізичні дані особи, яка залишила сліди.

Відомо, що конструктивні дефекти одягу сприяють виникненню позовджних, поперечних і похилих складок.

Поздовжні складки утворюються на спинці виробу, рукавах реглана, уздовж середнього шва, на задніх половинках штанів у бічних швах, в області банта.

Поперечні складки в основному зустрічаються на спинці виробу, скаті рукава, поперек бічного шва штанів.

Похилі складки виникають на бічних швах і ліктьових швах рукава, крокових швах штанів, у проймі виробу. Крім ознак конструкції одягу, у слідах можуть відобразитися ознаки розкрою й з'єднання деталей.

Ознаки розкрійного процесу дозволяють судити про симетрії деталей (коміра, кишень, обробки й т.і.). Однак у ході їх дослідження треба враховувати можливе перекручування деталей при слідоутворенні. Дефектами розкрою є звуженість, перекіс і скороченість деталей, а також порушення їх симетрії.

До дефектів з'єднання деталей відносяться:

- викривлення швів і оздоблювальних рядків, несиметричність швів;
- пропуски стібків;
- нерівне приточування деталей;
- нерівний підгиб низу виробу і рукаві;
- невірне припасування петель і фурнітури;
- затягування ниток і петель;
- розшарування клейових і зварених швів.

Групу ознак експлуатації (зношування) і ремонту складають: зглажений рельєф матеріалу; розволокнення ниток на окремих ділянках виробу, виготовлених з текстильних матеріалів; порізи, розриви, діри, латки й т.д.

У деяких випадках знову вшиті елементи відрізняються від основного матеріалу характером переплетення ниток, малюнків і т.д.

Групові переплетення ниток, що виділяються на фоні відображення малюнка основного матеріалу, свідчать про те, що виріб піддавався штопанню.

Всі перераховані вище ознаки у своїй сукупності підкреслюють індивідуальність виробів і дозволяють їх диференціювати слідами.

Висновок. Дослідження слідів одягу і його пошкоджень значно розширює можливості криміналістичної експертизи і дозволяє вирішити значне коло питань, що виникають у слідчо-судових органів.

Це пов'язане з тим, що сам одяг досить поширений як слідоутворюючий і слідосприймаючий об'єкти і нерідко є речовим доказом по кримінальним справах. Одяг з пошкодженнями може стати єдиним джерелом, що містить інформацію про особливості і механізм дії предметів, що утворюють пошкодження, особливо у тих випадках, коли по тим або іншим причинам труп загиблого відсутній, або його м'які тканини піддалися значним гнилоствним змінам. На одязі в тій чи іншій мірі більш повно і чітко, порівняно з шкіряним покривом тіла, відображаються особливості будови слідоутворюючого об'єкта.

Список використаних джерел:

1. Криміналістика: підручник / В.В. Пясковський, Ю.М. Черноус, А.В. Іщенко та ін. Київ: ЦУЛ, 2015. 544с.
2. Криміналістика : підручник / за ред. В.Ю. Шепітька. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. 684 с.
3. Криміналістика : підручник / за ред. П.Д. Біленчука. Київ: Атіка, 2001. 544 с.
4. Криміналістика : питання і відповіді : навч. посіб. / А.В. Кофанов, О.Л. Кобилянський, Я.В. Кузьмічов, Ж.В. Удовенко, С.В. Хільченко. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 280 с.
5. Участь спеціаліста-криміналіста під час проведення окремих слідчих (розшукових)дій: навчальний посібник / Є.Ю. Свобода, А.В. Кофанов, А.В. Самодін, О.Г. Волошин та ін. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2018. 442с.
6. Теорія та практика проведення судово-балістичних досліджень : монографія / А.В. Кофанов, Т.В. Михальчук. Київ: УкрДГРІ, 2015. 274 с.
7. Кофанов А.В. Судова балістика та суміжні галузі знань : словник. Київ: НАВС, 2015. 184 с.
8. Криміналістика: підручник / В.В. Пясковський, Ю.М. Черноус., А.В. Іщенко., О.О. Алексєєв. Київ: Центр учб. літер., 2015. 544 с.
9. Салтевський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі). Київ: Кондор, 2005. 588 с.
10. Участь спеціаліста в огляді місця події: довідник. Київ : Нац. Акад. внутр. справ, 2017. 160 с.

Погрібна Анна Андріївна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавр
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:
Волошин Олесій Гнатович,
старший викладач кафедри
криміналістичного забезпечення та судових
експертиз навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ

ЕКОЛОГІЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Президент України Володимир Зеленський звернувся до учасників 27-ї Конференції ООН зі зміни клімату, що відбувається у Шарм-ель-Шейху (Єгипет) з 6 по 18 листопада 2022 року в якій беруть участь понад 100 лідерів держав та урядів з промовою: «Російська війна принесла енергетичну і продовольчу кризу. Менш ніж за півроку вона знищила в Україні два мільйони гектарів лісу! Ми змушені щоденно з'ясувати, яка ситуація на Запорізькій атомній станції – найбільшій в Європі. Чи немає там викиду радіації? Російська армія перетворила цю атомну станцію на військовий полігон... Ми повинні жорстко зупинити тих, хто своєю божевільною й незаконною війною руйнує можливість для світу у єдності працювати заради спільної мети. Росія повинна заткнути свої гармати і сховати свої ракети, щоб світ міг нарешті почути, що ми всі разом дійсно можемо зробити для порятунку від кліматичної катастрофи. Я пропоную вам усім підтримати нашу ініціативу, яку представлено тут, на Конференції, а саме – створення глобальної платформи для оцінки збитків клімату та навколишньому середовищу від військових дій».

Екологічні проблеми сьогодення набули без перебільшення глобального та системного характеру. Після повномасштабного вторгнення країни агресора на Україну призвело до жахливих наслідків: руйнування й атаки на промисловість, захоплення атомних станцій, затоплення шахт, руйнування ландшафтів та екосистеми, поширення отруйних речовин, руйнування очисних споруд, дамб, мереж водопостачання, забруднення повітря, річок, ставків, озер та морів, розповсюдження нафтопродуктів та вибухових речовин, знищення заповідних територій, загибель тварин, птахів та чимало інших факторів є стійкими, поширеними і масштабними процесами, що вкрай негативно відображаються на стані довкілля, та, відповідно, на якості життя людей. Чим довше триває війна, тим більше шкоди вона завдасть довкіллю, і тим більше наслідків ми матимемо в

майбутньому. Це підтвердилося, хоч і в трохи меншому масштабі, на початку цієї війни, 8 років тому, коли росія загарбала собі Крим і частини Донеччини та Луганщини. Як безпосередньо бойові дії, так і дії окупаційної адміністрації вплинули на природу цих регіонів. Згідно з різними експертними оцінками, від 20 до 30% території України вже зачеплено війною – це мінування, лісові пожежі внаслідок загорянь після обстрілів, різного роду забруднення тощо. Не можна стверджувати про абсолютну площу вигорілих лісів внаслідок бойових дій, але вона що найменше в десятки разів більша, аніж за аналогічний період до війни. Загалом площа постраждалого від війни довкілля є однозначно більшою, ніж зона активних бойових дій.

Та все ж найбільші руйнування екосистем спостерігаються саме вздовж лінії фронту.

За даними Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів, за попередніми підрахунками, станом на 1 серпня 2022 року агресор веде бойові дії на території 900 об'єктів природно-заповідного фонду площею 12406,6 кв.км, що становить близько третини площі природно-заповідного фонду України. Під загрозою знищення перебувають близько 200 територій Смарагдової мережі площею 2,9 млн га. Усе це середовище існування для тисяч видів рослин і тварин. Ці території мають важливу роль для захисту біорізноманіття та збереження клімату. Ареали деяких рідкісних і ендемічних видів і оселищ опинилися в зоні активних бойових дій, що загрожує їхньому існуванню, наприклад це цілинні нерозорані степи, крейдяні схили на Донеччині, приморські оселища у південних областях, болота на півночі.

Російські війська атакують портову інфраструктуру вздовж узбережжя Чорного та Азовського морів і кораблі на якірних стоянках, що призводить до забруднення вод і поширення отруйних речовин у море. Нафтопродукти негативно впливають на морські біоценози, формуючи плівки на поверхні води, що порушує обмін енергією, теплом, вологою та газами між морем і атмосферою. Крім того, вони напряму впливають на фізико-хімічні та гідрологічні умови, викликають загибель риби, морських птахів і мікроорганізмів. Усі компоненти нафти токсичні для морських організмів. У нафти є ще одна побічна властивість. Її вуглеводні здатні розчиняти низку інших забруднюючих речовин, таких як пестициди, важкі метали, які разом із нафтою концентруються в приповерхньому шарі та ще більше отруюють його. Окрім знищення дикої природи через спричинені обстрілами лісові пожежі, у Чорному морі знайдено загинулими тисячі дельфінів, що може бути наслідком підвищеного шуму судноплавства та використання військово-морськими флотами потужних гідроакустичних систем. Дані про загибель дельфінів зібрав Національний природний парк Тузлинського лиману України.

Пошкодження комунальних комунікацій призводить до забруднення органічними речовинами води. 14 березня відбувся обстріл очисних споруд Василівського експлуатаційного цеху водопостачання та водовідведення (с. Верхня Криниця, Запорізька область). Через це зруйновано будівлю каналізаційної насосної станції №1, що подає стічні води міста Василівка на очисні споруди. Зворотні води з міста зараз потрапляють до Дніпра без будь-якого очищення. Неочищені скиди містять велику кількість органічних речовин, яйця гельмінтів, патогенні бактерії, сульфати, хлориди. Таке забруднення може призвести до великих масштабів цвітіння води в Дніпрі та Чорному морі з настанням теплішої погоди.

Відповідно до I Протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, який стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, прийнятого у 1977 році, від держав, які ведуть війну, вимагається захищати природне середовище від “масштабних, довготривалих і серйозних уражень”, та забороняються методи чи засоби ведення війни, “які мають на меті або можуть призвести до” заповідання такої шкоди. Невиконання даної вимоги призведе до того, що після війни ми будемо пожинати плоди бойових дій — руйнування екосистем, забруднення ґрунтів, зменшення біорізноманіття, зростання кількості шкідників у лісах. Крім того, відбудова країни потребуватиме значної кількості природних ресурсів. Також є ризик невиконання Україною вже поставлених кліматичних цілей, адже війна – це внесок у зміну клімату, а відновлення країни неминуче буде супроводжуватись значними викидами парникових газів. Зараз є дуже важливою активність Міндовкілля, громадянського суспільства та екологічного комітету Верховної Ради, щоб уся шкода довіклію була максимально зафіксована та у подальшому компенсована агресором. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України розробило Методику розрахунку неорганізованих викидів забруднюючих речовин або суміші таких речовин в атмосферне повітря внаслідок виникнення надзвичайних ситуацій та/або під час дії воєнного стану та визначення розмірів завданої шкоди. Документ набрав чинності 29 квітня 2022 року.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. С. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Звернення Президента України до учасників 27-ї Конференції ООН зі зміни клімату в Шарм-еш-Шейху URL: <https://www.president.gov.ua/news/ne-mozhe-buti-efektivnoyi-klimatichnoyi-politiki-bez-miru-na-78993>.

3. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text.

4. Природа та війна: як військове вторгнення Росії впливає на довкілля України URL. https://ecoaction.org.ua/pryroda-ta-vijna.html?gclid=EAIaIQobChMI6Zfyn_nB_gIVhxh7Ch2B4gCNEAAYASAAEgKItfD_BwE.

Сокол Денис Олександрович

студент 201 н. г.

навчально-наукового інституту № 2

Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Волошин Олексій Гнатович,

старший викладач кафедри

криміналістичного

забезпечення та судових експертиз

навчально-наукового інституту № 2

Національної академії внутрішніх справ

ПОНЯТТЯ, КЛАСИФІКАЦІЯ І ВИДИ КІБЕРЗЛОЧИНІВ В УКРАЇНІ В ПЕРІОД ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ ДЕРЖАВИ-АГРЕСОРА

Російсько-українська війна поставила питання безпеки держави і суспільства на якісно новий рівень. Кібербезпека та боротьба з кіберзлочинністю в умовах воєнного стану XXI століття – це одні з найбільш важливих питань особливо в нашій країні, коли протистояння двох сторін переходить в кібергібридну війну. Операції з якими потребують глибокого аналізу, розробок та впровадження високотехнологічних рішень з метою запобігання та викриття кіберзагроз в цій галузі. Інформаційна та економічна безпека допомагають забезпечити функціонування держави, захистити інтереси нації та зберегти стабільність у складних умовах військового конфлікту.

Згідно з Рішенням ради національної безпеки і оборони України “Про План реалізації Стратегії кібербезпеки України”, яке уведене в дію Указом Президента України від 1 лютого 2022 року № 37/2022, кіберпростір визначено як один із ключових елементів воєнних дій. Основою кібероборони визначено кібервійська, які повинні забезпечувати ефективний захист критичної інформаційної

інфраструктури, державних інформаційних ресурсів та інформації. Також цим нормативним документом визначено завершення до 2025 року імплементації в законодавство України положень Конвенції про кіберзлочинність [1].

Нині у вітчизняній практиці термін «кіберзлочинність» вживається разом із терміном «комп'ютерна злочинність», під яким зазвичай розуміються злочини з допомогою комп'ютерної інформації. Термін «кіберзлочинність» зобов'язаний своєю появою виникнення та розвитку індустрії інформаційних та комп'ютерних технологій, яка поступово проникла у всі сфери життя світової спільноти.

У законі України “Про основні засади забезпечення кібербезпеки України” поняття кібербезпеки визначається як - захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави під час використання кіберпростору, за якої забезпечуються сталий розвиток інформаційного суспільства та цифрового комунікативного середовища, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних і потенційних загроз національній безпеці України у кіберпросторі [2].

Водночас поряд з наведеним терміном, вище зазначене національне законодавство передбачає також поняття “індикаторів кіберзагроз”, “інформацію про інцидент кібербезпеки”, “кіберінцидент”, “кібератаку”, “кібербезпеку”, “кіберзагрозу”, “кіберзахист”, “кіберзлочинність”, “кібероборону”, “кіберрозвідку”, “кіберпростір”, “кіберрозвідка”, “кібертероризм” та, зрештою, “кібершпиунство”.

Наразі найпоширеніша класифікація кіберзлочинів базується на структурі Конвенції Ради Європи про кіберзлочинність Кіберзлочини можна класифікувати відповідно до їхньої мети, виконавця та способу вчинення.. Ця класифікація наразі слугує “еталоном”, оскільки існуючі міжнародні, регіональні документи та наукові практики використовують цю класифікацію.

Умови збройного конфлікту суттєво збільшують загрози для кібербезпеки держави. Кібератаки можуть бути використані в якості зброї, яка наносить значну шкоду як військовим, так і цивільним об'єктам.

Умови збройного конфлікту роблять кібератаки ще більш небезпечними, оскільки їх метою може бути завдання шкоди об'єктам інфраструктури, комунікацій, електронної системи управління тощо. Можна виділити наступні види кібератак, які є найбільш характерними під час збройного конфлікту. [4 ст. 7]

DDoS атаки: Полягають у перевантаженні цільового сервера запитами, що призводить до відмови в обслуговуванні. Умови збройного конфлікту можуть призвести до масштабних DDoS-атак на важливі об'єкти. [4, с. 7]

Шкідливе програмне забезпечення та віруси: Зловмисний код може використовуватися для руйнування або злому інформаційних систем. У разі збройного конфлікту, це може стати інструментом руйнування інфраструктури.

Фішинг та соціальна інженерія: Шахраї можуть використовувати соціальні мережі та фішингові атаки для отримання доступу до конфіденційної інформації та керівництва держави. [4, с. 7]

Кібершпигунство: Держави або хакерські групи можуть використовувати кібершпигунство для здобуття важливих розвідувальних даних та секретів [4, с. 7]

Враховуючи викладені обставини, можна підсумувати, що в умовах повномасштабної російської-української війни кібератаки на об'єкти критичної інфраструктури, державні інформаційні ресурси розглядаються, як одні із сучасних методів ведення війни та тероризму. Аналіз законодавства та практики його застосування, дозволяє визначати проблему кібератак у сфері інформаційного простору аналогічно до наслідків військових дій. З розвитком сучасних технологій та впровадження їх в складову держави кібероборона, що включає в себе сукупність політичних, економічних, соціальних, військових, наукових, науково-технічних, інформаційних, правових, організаційних та інших заходів, які здійснюються в кіберпросторі та спрямовані на забезпечення захисту суверенітету та обороноздатності держави, запобігання виникненню збройного конфлікту та відсіч збройній агресії, також стискається з стрімким розвитком та вдосконалення ключових видів атак, які становлять загрозу для кібербезпеки держави та її кіберпростору, включаючи кібератаки, кібершпигунство та кіберсаботаж.

Список використаних джерел:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 грудня 2021 року «Про План реалізації Стратегії кібербезпеки України»: Указ Президента України від 01.02.2022 р. № 37/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/37/2022#Text>.

2. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 05.10.2017 р. № 2163-VIII : станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>.

3. Бабійчук В.С. Кібертероризм та протидія йому. Молодий вчений. 2019. № 4 (68). Ст. 103–107. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-4-68-24>.

4. Савченко В.А. Забезпечення стійкості кібероборони держави в умовах збройного конфлікту. Сучасний захист інформації. 2023. №3(55). Ст. 6–11. URL: <https://doi.org/10.31673/2409-7292.2023.030001>.

Стешенко Аліна Євгеніївна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
201 навчальної групи СЕ
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:
Волошин Олексій Гнатович,
старший викладач кафедри
криміналістичного
забезпечення та судових експертиз
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ

ЗАСТОСУВАННЯ РУЙНУЮЧИХ МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ

Будь-яка самостійна наука, отже, і криміналістика характеризуються не тільки специфікою предмета та об'єктів дослідження, але і власним науковим потенціалом, який використовується для їх пізнання, тобто притаманною їй методологією та методами вирішення своїх завдань.

Поняття метод – це сукупність прийомів і способів необхідних для теоретичного та практичного пізнання і дослідження об'єктів, форм, пристосувань і матеріалів з метою вирішення завдань, поставлених перед експертом, слідчим або судею. Взагалі, арсенал методів дуже різноманітний, що потребує чіткої класифікації та систематизації. Існує велика кількість класифікацій методів експертної діяльності. У структурі методів, які використовуються в криміналістиці та криміналістичній діяльності за основу візьмемо варіант ієрархічної системи вказаних методів. Серед них можна виділити загальний метод пізнання (матеріалістична діалектика), загальнонаукові методи (спостереження, аналіз та синтез, дедукція та індукція, аналогія, абстрагування, описання, порівняння, експеримент), методи, що сформувались як результат взаємодії криміналістики з конкретними (окремими) науками (математичні, фізичні, хімічні, фізикохімічні, антропологічні, соціологічні) та спеціальні методи (методи вирішення техніко-криміналістичних, слідчо-тактичних і окремих методичних задач). В науковому потенціалі криміналістики, особливо в такому її розділі, як криміналістична техніка, першочергового значення набули фізичні, хімічні та фізико-хімічні методи, які належать до третьої із зазначених груп. Джерелом формування криміналістичних методів є природничі технічні науки, а також слідча та експертна практика. Спеціальні методи криміналістики

використовуються для вирішення її завдань. До спеціальних методів перш за все належать техніко - криміналістичні методи стосовно певних галузей криміналістичної техніки.

Судовий експерт здійснює свою діяльність на принципах законності, об'єктивності, незалежності і повноти дослідження (ст. 3 Закону «Про судову експертизу»). Він незалежний у виборі технічних засобів, методів їх застосування, якщо вони входять в обсяг поняття «необхідні знання для дачі висновку». У широкому розумінні метод розглядають, як спосіб пізнання явищ природи та суспільного життя чи як «прийом, або систему прийомів, що застосовуються в якій-небудь галузі діяльності (науці, виробництві тощо) і ін.».

Метод експертного дослідження для теорії судової експертизи – це розкриття закономірностей формування та функціонування різноманітних класів, родів та видів судових експертиз. Слід зазначити, що методи, можна класифікувати також за умовами їх застосування, за стадіями процесу експертного дослідження або за впливом на об'єкти дослідження, наприклад поділ методів на руйнуючі і не руйнуючі та ін. Таким чином одну й ту саму інформацію можна отримати, застосовуючи різні загальноекспертні методи.

Однак можливості методів різняться. Методам притаманні чуттєвість, вибірковість, вони можуть бути якісними та кількісними, відносними та такими, що потребують паспортизованих стандартних зразків, а також методами абсолютних вимірювань. Вибір методу або комплексу методів, необхідних для дослідження, експерт робить, виходячи з конкретних завдань, які стоять перед ним при проведенні експертизи, та наявних методик дослідження. Найбільш поширеними серед методів «лабораторної криміналістики» є фізико-хімічні методи дослідження. В методичній літературі щодо проведення судово-експертних досліджень рекомендується, в першу чергу, застосовувати неруйнуючі методи дослідження. Але науковий погляд на поняття «руйнуючий метод» та «неруйнуючий метод» дещо неоднозначний. Інколи виникають питання, якщо об'єкт можливо неодноразово досліджувати одним методом, але після першого такого дослідження він вже стане непридатним для дослідження іншим методом аналізу, чи буде такий метод руйнуючим? Або якщо другий раз провести дослідження одним і тим самим методом неможливо, але можна застосувати інший метод. Таким чином, деякі загальноекспертні методи, що прийнято вважати неруйнуючими, з наукової точки зору не є такими. Їх застосування залишає незмінним склад об'єкту, але порушується цілісність (при відібранні проби), змінюються характеристики об'єкту, що робить зовнішньо незмінний об'єкт іншим, при цьому безповоротно втрачається можливість багатьох досліджень, в тому числі й повторних. Тож, руйнуючим є метод експертного дослідження, застосування якого призводить або до

руйнації об'єкту в цілому, або до незворотних змін складу, структури або окремих властивостей об'єкту при сталості його форми та загального вигляду. В науковій літературі зустрічається класифікація руйнуючих методів, що ґрунтується на ступені збереження об'єкту: – такі, що жодним чином не впливають на об'єкт та не потребують для реалізації професійної підготовки; – такі, що не руйнують об'єкт, але змінюють його структуру або окремі властивості; – такі, що не руйнують зразок, але потребують для його виготовлення руйнації або видозміни об'єкту; – такі, що повністю або частково руйнують зразок або об'єкт дослідження.

Стосовно рідких та сипучих тіл, то якщо об'єкт наявний у достатній кількості, руйнування незначної його частини суттєво не вплине на результати дослідження. В такому випадку перед початком дослідження та відбору проби експерт зобов'язаний чітко зазначити його вагу, обсяг, кількість. Відсутність у такого об'єкта чітко встановленої форми та незначна кількість об'єкта, використаного для аналізу, дозволяє умовно вважати застосований в такому випадку метод практично неруйнуючим.

В статті 69 КПК України ч.3 законодавець зобов'язує експерта забезпечити збереження об'єкту дослідження, а також одержати дозвіл особи, яка залучила експерта, на будь-які (повні або часткові) зміни властивостей об'єкта, якщо цього вимагає дослідження. Але механізм одержання такого дозволу в законі не прописаний. Тому враховуючи невизначеність процедури одержання експертом дозволу на знищення або пошкодження об'єкту, на практиці це питання вирішено за ініціативою експертно-криміналістичних підрозділів щодо обов'язковості зазначення в постанові про проведення експертизи дозволу на часткове або повне знищення об'єкту. Тому вибір методики та методів дослідження залежить не лише від об'єкта та його властивостей (рідина чи цілісний об'єкт), а й від конкретної ситуації. Таким чином застосування руйнуючих методів дослідження доречно залишати на розгляд самого експерта, за умов наявності та застосування в роботі уніфікованих експертних методик. Виключення складатимуть об'єкти, що мають історичну чи культурну цінність. У висновку експертизи необхідно грамотно мотивувати необхідність тих чи інших змін чи руйнувань об'єктів, причин і ступеню зміни їх властивостей. Об'єкти необхідно ретельно сфотографувати за правилами криміналістичної фотографії (вузлова і детальна зйомка) та упакувати після дослідження, що забезпечить їх збереження (ст. 69 КПК України) та можливість подальшого дослідження чи, при необхідності, повторного дослідження. Накази МВС України, що регламентують судово-експертну діяльність, зокрема експертів МВС України, вимагають всі об'єкти, які надійшли в судово-експертну установу на експертизу, реєструвати відповідним чином та позначати.

Позначення найчастіше являє собою нанесення на об'єкт дослідження відбитку печатки з відповідним текстом («об'єкт дослідження», «зразок»), що вже само по собі є певною зміною його властивостей. То ж, відповідно, орган чи особа, що залучили експерта, завжди повинні надавати дозвіл на видозміну об'єкту. Але особа, яка не має спеціальних знань, не може заздалегідь оцінити ступінь руйнації, що буде необхідна експерту для вирішення поставлених питань. В такому випадку представляється вірним, щоб особа, яка призначила експертизу, вказувала експертові, які саме властивості або ознаки об'єкту, з її точки зору, експерт повинен залишити без змін. Взагалі, залежно від умов практичної діяльності застосування наукових або практичних методів може супроводжуватись їх модифікацією, адаптацією або обмеженням, що пов'язано зі специфічними особливостями різних видів практичної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: станом на 01 грудня 2013 р URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

2. Інструкція про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події: затверджено Наказом МВС України від 03.11.2015 р. № 1339 URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15>.

3. Про судову експертизу: № 4038-ХІІ за станом на 25 лютого 1994 р. / Верховна Рада України. Офіц. вид. Київ: Парлам. вид-во, 1994. № 28. 232 с. (Закон України).

4. Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України: затверджено Наказом МВС України від 03.11.2015 р. № 1343 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1390-15>.

5. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: Затверджено наказом Міністерства внутрішніх справ України від 7 липн. 2017 р. № 575. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1390-15>.

6. Криміналістика: курс лекцій / В.П. Бахін, І.В. Гора, П.В. Цимбал. Ірпінь ВДЦ АПСУ, 2002. 416 с.

7. Біленчук П.Д., Головач В.В., Салтєвський М.В.. Криміналістика / під ред. П. Д. Біленчука. Київ: Вища школа, 2000. 256 с.

8. Криміналістика: підручник / В.В. Пяковський, Ю.М. Чорноус, А.В. Іщенко та ін. Київ: ЦУЛ, 2015. 544с.

9. Криміналістика / под ред. Т. А. Седовой, А. А. Эксархопуло. СПб: Право, 2001. 928 с.

10. Участь спеціаліста-криміналіста під час проведення окремих слідчих (розшукових)дій: навчальний посібник / Є.Ю. Свобода,

А.В. Кофанов, А.В. Самодін, О.Г. Волошин та ін. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2018. 442с.

11. Криміналістика: підручник / В.В. Пясковський, Ю.М. Черноус., А.В. Іщенко., О.О. Алексєєв. Київ: «Центр учб.літер.», 2015. 544 с.

12. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі). Київ: Кондор, 2005. 588 с.

Чемерис Анастасія Олегівна,
курсантка 4-го курсу
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:
Приходько Юрій Павлович,
доцент кафедри криміналістичного
забезпечення та судових експертиз
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ТЕРОРИСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

В Україні, як і в більшості країн світу під час дії військового стану, існує велика загроза вчинення терористичних актів, диверсійних операцій та колабораційної діяльності. Основною метою органів забезпечення національної безпеки та захисту населення є не лише виявлення зрадників та ворожих диверсантів на території України, а й попередження здійснення злочинних намірів щодо підриву громадської безпеки. Одним з проявів зазначених видів злочинної діяльності є безпосередньо використання вибухових пристроїв та речовин для впливу на населення шляхом тероризування та залякування, показового знищення цивільних споруд та масового вбивства звичайних людей.

За роки російсько-української війни значного поширення набув терор, пов'язаний із застосуванням ручних протипіхотних гранат в цивільному житті, особливо це стосується осіб, які отримують вибухові засоби у законному порядку, як от військовослужбовці ЗСУ. Все більше випадків трапляється, що з суб'єктивних причин (найчастіше через посттравматичний синдром), такі люди стикаються з непорозумінням і байдужістю від цивільних громадян, тому вдаються

до жорстоких методів впливу, одним з яких можна назвати і підриб себе або людей поруч.

Необхідно зауважити, що не зникає на території України і таке явище, як диверсійна діяльність, пов'язана з використанням вибухових пристроїв. Непоодинокі випадки застосування замінованих предметів побуту, таких як дитячі іграшки або рюкзаки, гаманці, яскраві елементи одягу та взуття, які можуть розкидати по узбіччях доріг або на відкритій місцевості; мішки та ящики з овочами або продуктами, тари з-під напоїв, пральні машини, мікрохвильові печі, холодильники тощо, які закладають вибухівкою в покинутих або захоплених будинках звичайних жителів. Ці дії свідчать про те, що основною метою діяльності російських диверсантів та терористів є саме замах на життя та здоров'я цивільного населення, залякування та підрибання впевненості у відсутності загрози життю.

Російськими терористами-бойовиками та «смертниками» для виготовлення саморобних вибухових пристроїв використовуються вибухові речовини промислового виробництва, а використання їх залежить від досвіду, можливостей та винахідливості того, хто їх застосовує. Найчастіше від дій диверсантів страждає цивільна інфраструктура: залізничні шляхи в більшості випадків мінуються саморобними пристроями на базі штатних вибухових пристроїв (снарядів, диверсійних мін тощо), пошкодження мостів здійснюється із застосуванням вибухових речовин, які були взяті переважно на гірничодобувних підприємствах.

Поширеність використання вибухових пристроїв у світі та безпосередньо на Україні в зоні проведення бойових дій пояснюється наявністю уразливих місць, можливістю надійно замаскувати вибуховий пристрій, зниженням рівня виявлення під час транспортування до місця закладки тощо. Наприклад, радіокерований пристрій маскується в окремо розміщених предметах, транспортних засобах, військовому та цивільному обладнанні. Місця їх установки можуть бути на вулиці, в автотранспорті, при вході до будівель, під'їзду, ліфту, на сходах тощо.

Під час війни варто також пам'ятати про людей, які зрадили українську державу на користь російської, і з її допомогою вчиняють акти підрибу національної безпеки. Сюди можна віднести демонстративні вибухи в адміністративних будівлях, волонтерських організованих спорудах, центрах допомоги українським військовослужбовцям, гуманітарних пунктах та в спорудах цивільного захисту. Зрадники, які співпрацюють з державою-агресором, свідомо займаються колабораційною діяльністю, бажаючи не лише знищення української державності, а й руйнівного впливу на моральний стан та моральну витримку українців.

Крім цього, важливим аспектом розгляду питання тероризму та диверсії є також виявлення вибухових пристроїв в місцях, які пов'язані з дітьми, людьми похилого віку, та попередження їхньої детонації. Наприклад, радіокеровані пристрої маскуються в окремо розміщених предметах, транспортних засобах, військовому та цивільному обладнанні. Місця їх установки можуть бути на вулиці, в автотранспорті, при вході до будівель, під'їзду, ліфту, на сходах тощо.

Пошук та виявлення вибухонебезпечних предметів здійснюється насамперед за допомогою спеціальних технічних засобів та приладів. Але також увагу слід звернути на ознаки, що вказують на можливе закладення вибухівки. До цих ознак відносяться: свіжоскопана земля або насипані пагорби землі на траві у місцях, де очевидно можуть проходити люди; розкидані предмети для привернення уваги, або підозріло викладені коробки, пакети тощо в місцях, де вони не повинні знаходитись; будь-які незвичні зміни в місцях – свіжопофарбовані або відштукатурені місця, відкриті каналізаційні люки, придорожні стовпи з дротами тощо.

До того ж необхідно враховувати кількість людей, які можуть знаходитись на можливому місці закладення вибухових пристроїв, їхній моральний та психологічний стан, та можливість відведення в безпечне місце для уникнення травмування та смерті. Для забезпечення організованої ліквідації надзвичайних ситуацій із застосуванням вибухових речовин мають працювати злагоджені служби вибухотехніків, поліції, пожежників та медиків.

Аналізуючи вищевказане, можна дійти висновку, що на території України терористична, колабораційна та диверсійна діяльність під час воєнного стану набула значного поширення. Маючи на меті деморалізацію та дестабілізацію психологічного, морального та матеріального стану українського населення, агресори та зрадники вдаються до жорстоких методів, одними з них є якраз використання вибухових пристроїв на території бойових дій, цивільних районів тощо. Саме тому необхідно здійснювати заходи не тільки щодо розмінування територій, а й щодо виявлення, дослідження та детонації вибухових пристроїв, які можуть бути замасковані під предмети побуту, іграшки, або всередині інших об'єктів, які можуть привертати увагу цивільних громадян.

Список використаних джерел:

1. Бахін В.П. Кримінальний вибух: поняття, характеристика, аналіз, розслідування. Київ : НАВСУ, 2001. 50 с.
2. Біленчук П.Д. Пріоритетні напрямки діяльності органів внутрішніх справ України в розкритті кримінальних вибухів. *Крок* : Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президентові України, 2001. № 18 (78). С.7–12.

3. Національний університет імені Юрія Кондратюка. Протидія тероризму – запорука внутрішньої безпеки держави. URL: <https://www.pkng.pl.ua/index.php/studentu/protydiia-nasylliuv/1176-protydiia-teroryzmu-zaporuka-vnutrishnoi-bezpeky-derzhavy>.

4. Вайда Т. С. Колабораційна діяльність в умовах війни: поняття, документування та кримінальна відповідальність за протиправні дії/діяльність. Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму. Одеса, 2022. С. 13–17.

Чепурко Анастасія Ігорівна,

курсантка 201 н. г.

навчально-наукового інституту № 2

Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Волошин Олексій Гнатович,

старший викладач кафедри

криміналістичного

забезпечення та судових експертиз

навчально-наукового інституту № 2

Національної академії внутрішніх справ

ПОНЯТТЯ, ЗАВДАННЯ, ПРИНЦИПИ, КЛАСИФІКАЦІЯ, ТА ОБЄКТИ ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ

Технічні засоби – важливий науково-технічний потенціал, який віддзеркалює загальний рівень техніко-криміналістичного забезпечення слідчих (розшукових) дій, стає своєрідним інтегратором практично-прикладної функції криміналістики. Причому сучасні засоби і методи базуються на новітніх досягненнях не тільки криміналістичної науки, але й хімії, фізики, біології, математики, інформатики і кібернетики, а також інших природничих і технічних наук.

Техніко-криміналістичні засоби, прийоми і методи за джерелом походження і ступенем пристосування до потреб кримінального провадження можна розділити на три групи:

1) засоби, прийоми і методи, запозичені без змін з інших областей науки і техніки. Наприклад, фотоапарати, відео- і звукозаписуюча апаратура загального призначення, металошукачі, мікроскопи та інша пошукова і дослідницька техніка.

2) засоби, прийоми і методи, запозичені з інших областей знань, але перетворені, пристосовані для цілей розслідування кримінальних

правопорушень. До них можна зарахувати, наприклад, спеціальні прийоми фотографічної зйомки або фотоустановки, пристосовані для фотографування речових доказів, спеціальні методики дослідження документів з використанням ультрафіолетових і інфрачервоних променів тощо.

3) *засоби, прийоми і методи, спеціально розроблені для цілей розслідування кримінальних правопорушень*. Наприклад, порівняльні мікроскопи, прилади для фоторозгортання поверхні куль, комп'ютеризовані робочі місця для складання композиційних портретів або дактилоскопічної реєстрації тощо.

Техніко-криміналістичні засоби використовуються для вирішення таких **основних завдань** правоохоронної діяльності:

- виявлення, фіксації та вилучення слідів і предметів, які мають значення для розкриття, розслідування та попередження злочинів;
- розшуку та встановлення невідомих злочинців, які зникли з місця події, а також осіб, причетних до злочинної діяльності;
- встановлення обставин скоєння злочину, а також використаних при цьому знарядь, засобів злочину й предметів злочинного посягання;
- забезпечення доказової бази кримінального судочинства.

Цілком зрозуміло, що не всі розроблені традиційні криміналістичні засоби, прийоми й методи можуть використовуватися при проведенні слідчих (розшукових) дій. Тому криміналістика із метою встановлення обставин у кримінальних провадженнях повинна забезпечувати вирішення специфічних завдань, орієнтуючись на розробку й впровадження передбачає дотримання загальних тактичних рекомендацій.

Для ефективного реалізації науково-технічних засобів необхідно враховувати вимоги щодо їх застосування (принципи):

- а) законності; б) етичності; в) науковості; г) безпеки;
- д) цілісності об'єктів у незмінному вигляді; е) ефективності.

Спроби класифікувати технічні засоби які використовуються в експертній практиці, слідчих(розшукових) діях розпочалися з початку розвитку криміналістики й знайшли відображення в дореволюційній вітчизняній і зарубіжній літературі. Перша наукова класифікація технічних засобів криміналістики була запропонована видатним ученим - криміналістом С.М. Потаповим (1926), котрий розділив їх на дві групи: засоби для збирання інформації виділив «засоби слідчого й оперативного працівника» і «засоби експерта».

Найбільш доцільна класифікація технічних засобів за кількома ознаками або за наступними критеріями: а) джерелом походження; б) суб'єктом застосування; в) цільовим призначенням; г) по виду.

За джерелом походження технічні засоби можна поділити на: загальні (перероблені, переобладнані) і спеціальні.

Загальні – це технічні засоби, запозичені з інших галузей наук із використання їх у криміналістиці без будь-яких змін. Наприклад, магнітофони, фотоапарати, кіно-відеокамери, мікроскопи, засоби вимірювання й освітлення та інші. Деякі із загальних засобів пристосовують до потреб криміналістики шляхом доопрацювання конструктивних елементів або незначного переобладнання.

Спеціальні технічні засоби це такі, що розроблені й сконструйовані для використання працівниками правоохоронних органів із метою виявлення, фіксації, вилучення й дослідження речових доказів. Наприклад: електронно-оптичний перетворювач (Рельєф -2), програмно-апаратний комплекс «ТЕД-34» магнітний пензлик, йодна трубка, порівняльний мікроскоп МСК-1 та інші. Ці прилади й пристрої або цілком виготовлені для вирішення криміналістичних завдань, або запозичені з інших галузей науки й техніки (біологічний мікроскоп), але конструктивно й функціонально придатні для використання в експертній діяльності.

За суб'єктом застосування.

За суб'єктом застосування засоби криміналістичної техніки можна поділити на ті, що використовуються: слідчим, експертом, спеціалістом оперативним працівником. Якщо продовжити класифікацію науково-технічних засобів за безпосередніми суб'єктами їх застосування, то цей перелік можна конкретизувати й виділити, наприклад, криміналістичну техніку працівника ДПС, прокурора-криміналіста.

За цільовим призначенням.

За цільовим призначенням технічні засоби можна поділити на:

1. Засоби виявлення невидимих і мало видимих слідів і об'єктів.
2. Засоби фіксування.
3. Пошукові засоби.
4. Засоби закріплення і вилучення слідів.
5. Технічні засоби одержання інформації в невидимих променях спектра.
6. Засоби для одержання відбитків пальців.оби комп'ютеризації й автоматизації.
7. Засоби для систематизації і видачі криміналістичної інформації.

По виду.

- засоби виявлення;
- засоби фіксації;
- засоби вилучення;
- засоби упакування;
- засоби проведення експертиз;
- засоби попередніх досліджень.

Загальні положення збирання криміналістичної інформації технічними засобами

Правове застосування технічних засобів і спеціальних знань у кримінальному судочинстві для збирання, дослідження, подання і використання доказової інформації включає три аспекта: технічний, тактичний і методичний, що утворюють у сукупності праву основу.

Технічний аспект пов'язаний із встановленням основних технічних характеристик використовуваного науково-технічного засобу, а одержувана *інформація* має вирізнятися *вірогідністю, наочністю відтворюваністю* для її перевірки практикою.

Тактичний аспект пов'язаний з тактикою застосування технічного засобу для одержання (вилучення) інформації з джерел ідеальних і матеріальних відображень. Оскільки ці джерела за своєю природою принципово різні, тому різні й прийоми і способи дослідження та практичного одержання з них інформації технічними засобами.

Правовою підставою використання технічних засобів спеціалістом у ході слічих (розшукових) дій ст. 107 (Застосування технічних засобів фіксації кримінального провадження) КПК України, яка покладає обов'язок застосовувати необхідні оперативно-розшукові заходи «з метою виявлення ознак злочину і осіб, які його вчинили». Крім того, використання технічних засобів регламентовано законами України та наказами МВС України. Таким чином, законодавець у більшості випадків зобов'язує широко використовувати науково-технічні засоби, спеціальні знання для збирання, подання, дослідження і оцінки доказів.

Методичний аспект взаємопов'язаний з технічним і тактичним, оскільки він стосується методів виявлення, фіксації, вилучення, дослідження і використання головним чином матеріальних джерел живої неживої природи.

Уся сукупність приписів кримінально-процесуального закону щодо застосування НТЗ при розслідуванні і судовому розгляді кримінальних проваджень і участі в їх дослідженні дозволяє визначити такі правила виявлення, фіксації та збирання отриманих за їх допомогою результатів на предмет їх допустимості й належності:

1. застосування НТЗ не повино порушувати прав і законних інтересів учасників процесу та інших громадян, має відповідати морально-етичним нормам;

2. їх застосування повино відповідати вимогам безпеки для життя та здоров'я учасників процесу та оточуючих;

3. НТЗ мають бути науково обґрунтованими, забезпечувати збереження джерела отримуваної інформації, сприяти встановленню об'єктивної істини;

4. приєднання результатів їх застосування до кримінального провадження неприпустиме без складання протоколу відповідної

слідчої (розшукової) дії, стосовно якої вони є додатками;

5. факт застосування НТЗ має бути відображеним;

6. автентичність отриманих результатів застосування НТЗ має бути надійно і належним чином засвідчена;

7. ці результати у передбаченому законом вигляді повинні постійно збергатися при справі кримінального провадження і передаватися разом з нею.

В експертних дослідженнях речових доказів крім загальнонаукових методів використовуються і спеціальні. Система спеціальних методів дослідження речових доказів включає:

1. методи аналізу зображень;

2. методи морфологічного аналізу;

3. методи аналізу складу;

4. методи аналізу структури;

5. методи вивчення фізичних, хімічних і інших властивостей.

Методи аналізу зображень використовуються для дослідження традиційних криміналістичних об'єктів – слідів людини, збрарядь і інструментів, транспортних засобів, а також документів, фото- і відеоматеріалів і ін.

Методи морфологічного аналізу використовуються для встановлення морфології, тобто зовнішньої будови об'єкта, а також форми, розмірів і взаємного розташування (топографії) утворюючих його структурних елементів (частин цілого, деформацій, дефектів і т.п.) на поверхні й в обсязі, що виникають при виготовленні, існуванні і взаємодії об'єкта. Найбільш розповсюдженими в експертній практиці є наступні:

1. оптична мікроскопія – сукупність методів спостереження і дослідження за допомогою оптичного мікроскопа;

2. люмінесцентна (флуоресцентна) мікроскопія. Об'єкт освітлюється випромінюванням, яке збуджує люмінесценцію, а це дозволяє виявити морфологічні і хімічні особливості об'єктів;

3. ультрафіолетова мікроскопія застосовується для дослідження біологічних об'єктів (наприклад, сліди крові, сперми);

4. інфрачервона мікроскопія дає можливість вивчати внутрішню структуру об'єктів, непрозорих у видимому світлі (кристали, мінерали, деяке скло, сліди пострілу, залиті, заклеєні тексти);

5. стереоскопічна мікроскопія дозволяє бачити предмет в об'ємі за рахунок розглядання його двома очима, для дослідження практично всіх видів об'єктів (сліди людини і тварин, документи, лакофарбові покриття, метали і сплави, волокна, мінерали, кулі і гільзи і т.д.);

6. електронна мікроскопія заснована на розсіюванні електронів при проходженні їх через речовину або матеріал. Цей метод використовують для вивчення деталей мікроструктури об'єктів, що знаходяться за межами здатності оптичного мікроскопа (дрібніше 10^{-8} см.);

7. растрова електронна мікроскопія заснована на опроміненні досліджуваного об'єкта електронним пучком гранично малої товщини. Використовується для мікротрасологічних досліджень, вивчення морфологічних ознак найрізноманітніших мікрочастинок: металів, лакофарбових покриттів, волосся, волокон, ґрунту, мінералів.

Методи елементного аналізу використовуються для встановлення елементного складу, тобто якісного або кількісного змісту визначених хімічних елементів у даній речовині або матеріалі. Найбільш розповсюдженими в експертній практиці є наступні:

1) емісійний спектральний аналіз – речовина проби переводиться в пароподібний стан і, проходячи через спектрограф, розкладається на окремі спектральні лінії, які потім реєструються за допомогою детектора. Використовується для дослідження вибухових речовин, металів і сплавів, нафтопродуктів і пально-мастильних матеріалів, лаків і фарб тощо;

2) лазерний мікроспектральний аналіз – спрямовуючи лазерне випромінювання, можна робити спектральний аналіз мікрокількості речовини в малих обсягах (до 10^{-10} см.³) і встановлювати якісний і кількісний елементний склад найрізноманітніших об'єктів практично без їх руйнування;

3) рентгеноспектральний аналіз. Використовується для дослідження широкого кола об'єктів: металів і сплавів, часток ґрунту, лакофарбових покриттів, матеріалів документів, слідів пострілу тощо;

4) атомно-абсорбційний аналіз – використовується для кількісного елементного аналізу.

Методи молекулярного аналізу використовуються для встановлення молекулярного складу об'єкта, тобто якісного і кількісного вмісту у ньому простих і складних хімічних речовин. *Найбільш розповсюдженими в експертній практиці є наступні:*

1. краплинний аналіз – хімічні реакції, проведені з краплинними кількостями розчинів аналізованої речовини і реагенту. Використовують для проведення в основному попередніх досліджень отруйних, наркотичних і сильнодіючих, вибухових і інших речовин;

2. мікрокристалоскопія – метод якісного хімічного аналізу за утвореними при дії відповідних реактивів на досліджуваний розчин характерними кристалічними опадами. Використовується при дослідженні слідів травлення в документах, фармацевтичних препаратів, отруйних і сильнодіючих речовин тощо;

3. молекулярна спектроскопія (спектрофотометрія) – метод, який дозволяє вивчати якісний і кількісний молекулярний склад речовин, заснований на вивченні спектрів поглинання і відбиття електромагнітних хвиль, а також спектрів люмінесценції в діапазоні довжини хвиль від ультрафіолетового до інфрачервоного випромінювання. Використовується для встановлення складу

нафтопродуктів, лакофарбових покриттів, парфюмерно-косметичних товарів тощо;

4. хроматографія використовується для аналізу складних сумішей речовин. Методи хроматографії використовуються при дослідженні, наприклад, чорнила і паст кулькових ручок, наркотичних препаратів, харчових продуктів і напоїв, вибухових речовин, барвників, пально-мастильних матеріалів тощо.

Список використаних джерел:

1. Волошин О.Г., Кофанов А.В., Кравчук О.В. Криміналістичне дослідження об'єктів інтелектуальної власності: курс лекцій. Вид. Хмельницький центр науки, інновацій та інформатизації. 2012. 259 с.

2. Криміналістика: підручник / В.В. Пясковський, Ю.М. Черноус, А.В. Самодін та ін.; за заг.ред. В.В. Пясковського. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Філія вид-ва «Право». 2020. 752 с.

3. Клименко Н.І. Загальна теорія судової експертології: монографія. Тернопіль: Вид-во «Крок», 2018. 262 с.

4. Криміналістичні засоби та методи розкриття та розслідування кримінальних правопорушень : підручник. О.М. Цільмак, О.Є. Користін, О.С. Шаптала, Д.В. Талалай. Одеса, 2016. 301 с.

5. Судова експертиза об'єктів права інтелектуальної власності/за ред.. Федоренко В.Л. Київ: Видавництво «Ліра-К», 2019. 88 с.

6. Судові експертизи у процесуальному праві України: навч. посіб. Київ: Видавництво Ліра-К, 2021. Вип. 2. 276 с.

7. Судові експертизи у процесуальному праві України: навч. посіб. / за заг. ред. О. Г. Рувіна. Київ: Видавництво Ліра-К, 2019. 424 с.

8. Тищенко В.В., Ріпенко А.І., Самойленко О.А. Судові експертизи у кримінальному провадженні: посібник. Херсон: Видавничий дім «Гельветика». 2021. 152 с.

9. Експертизи у кримінальному провадженні: науково-практичний посібник / кол. Авт: Столітній А.В., Шмаленя С.В., Нестор Н.В., Нестеренко С.Д., Туркот М.С., Київ: Норма права. 2020. 308 с.

Яковенко Марія Валеріївна,
студентка 4-го курсу
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:
Воробей Олена Вячеславівна,
професор кафедри криміналістичного
забезпечення та судових експертиз
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ЗМІНИ ОЗНАК ЗОВНІШНОСТІ ЛЮДИНИ

Слід зазначити, що ототожнення особи за ознаками її зовнішності потребує врахування всіх факторів, які впливають на її зміну. Закономірності розвитку і змін зовнішності людини виявляються у ряді фізіологічних, генетичних та психологічних аспектів, що дозволяють ідентифікувати особу протягом тривалих періодів часу. Спочатку варто зазначити, що елементи зовнішності, які мають кісткову основу, наприклад, форма носа чи очей, залишаються стабільними протягом багатьох років, роблячи їх ключовими для ідентифікації. Проте ознаки, які не мають кісткової основи, змінюються поступово з віком за певними фазами розвитку організму. Ці фази характеризуються напрямком та динамікою зміни, наприклад, поява та розвиток зморшок на шкірі.

Швидкість змін різних ознак зовнішності може варіюватись, але деякі ознаки можуть залишатися майже незмінними з одного вікового періоду до іншого, що дозволяє ефективно використовувати їх для ідентифікації, особливо в молодому віці. Зростання та збільшення ознак зовнішності спостерігаються з молодості (20 років) до зрілості (25-45 років), тоді як зменшення їх характерне для старості.

Крім того, важливо враховувати межі ідентифікаційного періоду, які можуть варіюватися залежно від етапів розвитку особи. Ідентифікаційні періоди в дитинстві та юності зазвичай коротші, ніж у зрілому віці.

Види змін в зовнішності розділяються на природні (пов'язані з віком), патологічні (спричинені захворюваннями), штучні (результат косметичних операцій) та посмертні (зміни, що відбуваються після смерті). Крім того, існують незворотні та зворотні зміни, які можуть бути спричинені різними чинниками, такими як розвиток організму, травми або хірургічні втручання.

Зміни, які відбуваються в організмі протягом життя людини, відображаються на її зовнішності, включаючи обличчя та волосяний покрив. Ці зміни можна розглядати у контексті вікових періодів, які класифікуються в медицині та біології. Від раннього дитинства до похилого віку кожен період має свої особливості.

Раннє дитинство (до 7 років) характеризується швидкими темпами росту та розвитку. В цей період волосяний покрив стає густішим і темнішим, але зміни в обличчі можуть бути помітні лише в області форми очей та рота. Друге дитинство (від 7 до 12 (13) років) відзначається подальшим ростом та розвитком м'язів, а також початком змін у структурі волосся, особливо у хлопчиків, де може початися облісіння.

Підлітковий вік (від 12 (13) до 16 (17) років) є часом активного росту та розвитку статевих ознак. У цьому віці волосся може стати більш густим, але починаються і перші ознаки зміни кольору волосся. Юнацький вік (від 17 до 20 років) характеризується завершенням фізичного росту, але зміни в обличчі можуть бути помітні, зокрема, починаються перші ознаки старіння, такі як зморшки навколо очей та рота.

Молодий вік (від 20 до 25 років) є часом стабільності, коли фізичний вигляд може залишатися майже незмінним. Однак деякі зміни все ще можуть відбуватися, такі як зменшення густоти волосся та поява першої сивини. Вік зрілості (від 25 до 45 років) - період стабільності, коли зміни в обличчі та волосся можуть бути помірними, але починаються перші видимі ознаки старіння, такі як зморшки та втрата еластичності шкіри.

Літній вік (від 45 до 60 років) характеризується активним процесом старіння, коли зміни в обличчі та волосся стають більш помітними. Очі можуть стати світлішими, а шкіра втрачає свою пружність і товщину. Вік старості (від 60 до 75 років) - час значного старіння, коли зміни в обличчі стають більш виразними, включаючи зморшки, втрату контуру обличчя та зміну форми носа.

Похилий вік (від 75 до 80 років) характеризується значними фізичними обмеженнями та активним процесом старіння, включаючи втрату м'язової маси та загальну слабкість. Вік старезності (понад 90 років) - це найпохиліший вік, коли фізичний вигляд може значно змінюватися, включаючи різкі зміни в обличчі та волосся.

Ознайомившись з закономірностями вікових змін та процесом зміни зовнішності людини протягом життя, важливо відзначити зростання популярності пластичної хірургії. Такі втручання призводять до суттєвих змін у зовнішності людини, що може викликати певні складності при проведенні ідентифікації особи за ознаками зовнішності.

Спонукають людей до пластичних операцій різноманітні причини: від уповільнення старіння до виправлення вроджених вад, наслідків травм тощо. В останні роки в нашій країні трійка найпопулярніших операцій - пластика грудей, носа та повік (займають приблизно 80% від загальної кількості втручань). Варто відзначити, що якщо раніше царину пластичної хірургії можна було сміливо називати суто жіночою, то тепер ситуація змінюється. Ще років 20 тому відсоток чоловіків, котрі зверталися до пластичних хірургів, не перевищував 5%. Але сьогодні лікарі відзначають, що чоловіків-пацієнтів пластичних хірургів стало більше, і тепер вони складають близько 10% від загальної кількості [2].

Залежно від цілей операції та обставин, що зумовили її виконання, ступінь зміни рис зовнішності є різною. З експертної точки зору пластичні операції можна поділити на дві групи (підставою для такого поділу є можливість встановлення факту хірургічного втручання). Після операцій першої групи на обличчі залишаються приховані сліди, які не відображаються на фотознімку. Про проведену операцію можна дійти висновку за непрямими ознаками, зокрема за розбіжностями в деталях обличчя, які викликають сумніви (наприклад, зменшення виразності зморшок, а також до зміни контуру та положення лінії росту волосся). Операції другої групи залишають видимі, стійкі сліди, характер і розташування яких дозволяють дійти висновку про факт хірургічного втручання або навіть встановити застосований метод пластичної хірургії. В окремих випадках за формою відновленої (зміненої або усунутої) деталі зовнішності та післяопераційних слідів можна доволі точно уявити її первісний вигляд. Варто зазначити, що на відміну від шрамів після пластичних операцій, випадкові рани на обличчі розташовуються хаотично, загоєння рубця при цьому грубе. Після пластичної операції шкіра на місці рубця, як правило, залишається гладкою.

Якщо з обставин справи видно, що операцію проведено поетапно або виконано кілька операцій, експертів слід запросити додаткові фотознімки після кожного етапу (їх можуть зберігати у медичних установах, які виконують такі операції). Крім цього, в історії хвороби можуть бути фотознімки пацієнтів, виготовлені до операції, а іноді на проміжному її етапі, після операції та після остаточного одужання. Така серія портретів суттєво полегшить експертів вирішення ідентифікаційного завдання.

Певні труднощі виникають, коли встановлені на портретах розбіжності зовнішності можна пояснити косметико-пластичним втручанням на обличчі, але на фото видимих ознак таких втручань не виявлено, а також відсутні відомості про них. Якщо за загальної подібності зовнішності порівнюваних осіб на одному з портретів такі дефекти є, а на більш пізньому портреті їх немає або вони менше

виражені, можна припустити можливість хірургічного втручання, і до дослідження цих портретів потрібно залучати фахівця-хірурга. При цьому висновки про результати порівняння можуть бути або негативними, або сформульованими в імовірній формі [3, с. 135].

Таким чином, знання факторів, що впливають на зміни зовнішності людини, та їх закономірностей має важливе значення для успішної ідентифікації особи. Слід зазначити, що оскільки криміналістичній літературі ще немає чітких методичних рекомендацій щодо дослідження фотопортретів осіб, зовнішність яких змінено в результаті пластичних операцій, то цей напрямок потребує подальшого розроблення.

Список використаних джерел

1. Криміналістика: підручник / В.В. Пяковський, Ю.М. Черноус, А.В. Самодін та ін.; за заг.ред. В. В. Пяковського. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Філія вид-ва «Право». 2020. 752 с.
2. Машенко С. Чоловіки роблять повіки, ліпосакцію, а жінки - груди й ніс: Україна переживає бум пластичної хірургії. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/styler/muzhchiny-delayut-veki-liposaktsiyu-zhenshchiny-1642507115.html>
3. Манько Є.С. Ідентифікація осіб, зовнішність яких було змінено в результаті пластичних операцій. *Криміналістичний вісник*. № 1 (21), 2014. С. 132–137.

СЕКЦІЯ 2 ПРАВНИЧІ ДИСЦИПЛІНИ

Бойко Вероніка Максимівна,
здобувач вищої освіти 2-го курсу,
Навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:
Шаповал Леся Іванівна,
доцент кафедри цивільно-правових
дисциплін
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРО ПОЯВУ ШЛЮБУ ТА ФАКТИЧНИХ ШЛЮБНИХ ВІДНОСИН

Сьогодні невід’ємний вклад до розвитку та удосконалення правової бази України вносять українські правники стосовно розробки нормативно правових актів цивільного законодавства. Основною метою законотворців є юридичне вирішення актуальних проблем між партнерами по спільному проживанню. Згідно з Цивільним кодексом України, особи можуть брати шлюб чи проживати однією сім’єю незважаючи на відсутність статусу «подружжя». Одним з різновидів спільного проживання є фактичні шлюбні відносини. Передумовою їх виникнення став високий коефіцієнт офіційно незареєстрованих взаємин. Основним недоліком цього різновиду є недостатня захищеність суб’єктів на законодавчому рівні та ймовірність потрапити в зону ризику порушення майнових та немайнових прав. Зважаючи на недоліки цієї теми, з’являється необхідність у детальному вивченні правового врегулювання даного питання.

Появу шлюбних та фактичних шлюбних відносин прирівнюють до епохи правління могутньої Римської імперії. Стрімкий розвиток відносин у Стародавньому Римі пов’язують з розвитком суспільства та римської сім’ї. Тогочасні юристи ідеалізували шлюб та порівняли його до єднання божественного. Хоча в реаліях життя, шлюб зовсім не був святобожим. Між тим, становище жінки завжди залежало від батька, чоловіка, брата чи опікуна. Йдеться про повну правову нерівність, а в 21 столітті й як один з видів девіації в суспільстві [1].

Римському праву були притаманні два види шлюбних відносин. Першим видом став законний шлюб під назвою *matrimonium justum*, який являв собою наявність певного рівня правоздатності з повним дотриманням вимог закону за цивільним правом. Головною ознакою стало його укладання між корінними римлянами. Другим видом став незаконний шлюб під назвою *matrimonium non justum*. Такі відносини укладалися між вільними людьми, які не мали права на укладання римського законного шлюбу. Незаконні взаємини, інакше як *matrimonium non justum*, відрізнялися відсутністю влади чоловіка над жінкою. Укладання законного шлюбу між римлянами та вільновідпущениками категорично заборонялось [2, с. 287].

Початок 16 та кінець 18 століття відзначився в історії масовими змінами як на політичному фронті так і на фронті просвітництва. Така модифікація призвели до удосконалення правової бази багатьох країн. Більшість перейняла переконання, щодо захисту людської волі та людських емоцій, широкого розвитку особистості, відмову від рабства та деспотизму. Освічена інтелігенція обмежувалась правом на взяття громадянського шлюбу з чоловіком чи жінкою з однієї ланки суспільства та з однаковим обсягом правоздатності й дієздатності. Якщо ж пара не вважала за потрібне укласти законний шлюб, то одразу потрапляла під осуд суспільства, а в першу чергу під осуд своїх батьків. Розрізняли основи приватного та публічного права. Приватне право, в своїй компетенції, регулювало шлюбні та майнові відносини. Так на півночі Франції, майновими відносинами сім'ї у громадянському шлюбі, керував чоловік. На півдні, існувало поняття поділу майна між подружжям, окрім цього батьківська влада займала головну позицію в побудові сімейних стосунків. Жінка в таких взаєминах мала необмежений склад своїх прав. У середньовічній Англії та Німеччині сімейні відносини мали виключно патріархальний характер. Правовий статус жінки залежав напряду від правового статусу чоловіка. До прикладу, в законному шлюбі, дружина селянина мала більший обсяг прав ніж жінка феодала. Вона могла укласти правочини та займатись різним видом торгівлі. Дружина селянина мала право на вільне володіння та розпорядження своїм майном. В той час як дружина феодала мусила коритись слову свого чоловіка [3].

Поняття «фактичний шлюб» запозичене із закордонної термінології. На теренах України, уявлення про такі відносини з'явилося з прийняттям християнства. До хрещення Русі, існувало поняття про неформальний шлюб. З моменту прийняття християнства, шлюб укладався в два етапи, а саме заручини й вінчання під опікою церкви. Важливо зазначити, що народ Київської Русі був віруючим,

тому традиції та культура займали перше місце у повсякденному житті. Така форма укладання шлюбних відносин прирівнювалась до законного шлюбу. Однак можливість проживання фактичним шлюбом, як й в Римській Імперії, слугувала для тих осіб, які не мали право на узаконення відносин. До прикладу: співжиття господаря та його рабині. Але в таких фактичних відносинах була й позитивна сторона, після смерті господаря, рабиня та її діти ставали вільними [4].

Не слід плутати шлюб із поняттям фактичних шлюбних відносин. Шлюб, на відміну від фактичних шлюбних відносин, являє собою офіційне оформлення взаємин в органах державної влади. Так посилаючись на чинний закон України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» від 02.12.2010 року, маємо чітко встановлений етап реєстрації відносин та внесення інформації до актових записів цивільного стану. Так реєстрація проходить через складення актового запису цивільного стану, який являє собою документ з персональним відомостями про особу.

Отже Україна, як і багато інших країн, розрізняє шлюб від фактичних шлюбних відносин. Ось основні різниці між ними: 1) шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану. Шлюб має правове значення і визнається державою. Для укладення шлюбу необхідно дотримуватися певних юридичних формальностей, таких як реєстрація відповідних документів, досягнення шлюбного віку тощо; 2) фактичні шлюбні відносини. Це відносини жінки та чоловіка, які проживають однією сім'єю та при цьому не є одруженими.

Отже, основна відмінність полягає в офіційному визнанні шлюбу державою та виконанні відповідних юридичних формальностей в шлюбі, у той час як фактичні шлюбні відносини можуть існувати без цих формальностей і без офіційного визнання державою.

Список використаних джерел:

1. Правові форми шлюбних відносин за Римським приватним правом <http://www.apdp.in.ua/v31>.
2. Підопригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право: Підручник. К.: Юрінком Інтер. 2003. URL: <https://law.sspu.edu.ua/files/documents/books/library/29/pidoprigora.pdf>
3. Федущак-Паславська Г.Лі. Джерела та основні риси приватного права у Європі періоду середньовіччя. *Вісник Львівського національного університету ім. І. Франка*. 2011. № 54. С. 68–73.
4. Розвиток шлюбно-сімейних відносин часів Київської Русі <https://dpspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/10060/1/Pokhodzilo.pdf>

Брозінська Надія Євгенівна,
здобувачка ступеня вищої освіти
бакалавр
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:
Кривицький Юрій Віталійович,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ

Юридична відповідальність є важливим явищем у правовій системі, оскільки вона визначає межі поведінки, допустимої для людей та їх діяльності, встановлює відповідні санкції за порушення цих меж. Вона регулює відносини між державою, громадянами, підприємствами, інституціями та іншими суб'єктами суспільства. Завдяки розвитку суспільства і технологій на теперішній час юридична відповідальність стає все більш складною та різноманітною, оскільки з'являються нові види правопорушень, а також змінюються умови взаємодії між людьми. Це вимагає постійного оновлення та розширення правових норм і форм (джерел) права, що визначають юридичну відповідальність, а також підвищення правової культури громадян і більш ефективного контролю за дотриманням законів. Звідси слідує, що юридичної відповідальності має суттєве значення для розвитку суспільства, забезпечення прав і свобод громадян та встановлення порядку в суспільстві.

Юридична відповідальність має правовий характер, що має на меті застосувати до особи, котра вчинила протиправне, суспільно небезпечне діяння, засоби публічно-правового примусу, які містяться у відповідній нормі права. Одним із головних завдань цього правового інституту є охорона правовідносин, тому відповідальність розглядають не лише як юридичний інститут, а і як соціальний інститут сучасного суспільства. Тому юридична відповідальність – це певні обмеження примусового характеру, що передбачені нормами чинного законодавства й застосовуються уповноваженими органами державної

влади. Також під цим поняттям розуміють найсуворіший примусовий засіб у протидії протиправним діям [1, с. 41].

Мета юридичної відповідальності полягає у забезпеченні правопорядку, захисті прав і законних інтересів громадян, організацій, держави та суспільства в цілому. Юридична відповідальність виступає як механізм правового регулювання, що передбачає настання певних негативних наслідків для особи, яка порушила закон. Основні цілі юридичної відповідальності:

- превенція (попередження) – юридична відповідальність запобігає вчиненню правопорушень шляхом створення умов, за яких потенційний правопорушник усвідомлює наявність неминучих негативних наслідків за порушення і відповідно відмовляється від їх вчинення;

- виховання – через застосування відповідальності до правопорушників забезпечується формування у громадян поваги до закону та норм моралі, виховується почуття законності та справедливості;

- відновлення справедливості – юридична відповідальність спрямована на відновлення порушених прав і законних інтересів постраждалих від дій або бездіяльності правопорушників, забезпечення компенсації збитків та відшкодування моральної шкоди [2, с. 26].

Таким чином, юридична відповідальність є важливим інструментом правової системи, який виконує багатофункціональну роль, спрямовану на зміцнення законності, захист прав і свобод людини та громадянина, а також на підтримку правового порядку і стабільності в державі.

Виокремлюють такі функції юридичної відповідальності: виховну і правоохоронну. Перша з них представлена функціями загальної та спеціальної превенції, а друга – правовідновлювальною та каральною [3, с. 54]. Доречно окремо виділити превентивну функцію юридичної відповідальності, тобто, загальне попередження правопорушень. Вона допомагає перебороти в свідомості людини мотиви для вчинення правопорушення. Однією з основних функцій юридичної відповідальності є каральна, яка притаманна цивільно-правовій, кримінальній та іншим видам юридичної відповідальності. Вона покликана сформувати у свідомості особи мотиви, які б не перебороли бажання вчинити протиправні дії. Юридична відповідальність настає в разі порушення особою законодавства та має обов'язковий характер. Підстави настання юридичної відповідальності

визначаються законодавством і можуть відрізнятися в залежності від виду правопорушення та юридичної норми, яку порушено.

Отже, важливим засобом забезпечення охоронної функції права є юридична відповідальність. Вона є якісним показником реального втілення прав і свобод особи в соціальній дійсності. Це зумовлене тим, що у процесі реалізації юридичної відповідальності відбувається безпосередній вплив держави на сферу нормативно закріплених суб'єктивних прав та юридичних обов'язків [4, с. 7].

Список використаних джерел

1. Баштовий М. В. Конституційне право України : підруч. Київ : Юрінком Інтер, 2019. 541 с.
2. Марченко Ю. А., Петров В. П., Сердюк А. В. Загальна теорія держави і права : підруч. Київ : Кондор, 2017. 325 с.
3. Міщенко А. В., Євсєєв В. О. Курс теорії держави і права : підруч. Харків : Ін Юре, 2018. 178 с.
4. Кривицький Ю. Юридична відповідальність працівників міліції України: теоретико-правові аспекти. *Підприємство, господарство і право*. 2011. № 11. С. 7–11. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/items/23e64840-5c50-4516-b004-5eba3cc8b2cd>

Вербіцький Богдан Ярославович,
здобувач вищої освіти бакалавра
навчально-науковий інститут № 2
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:
Кривицький Юрій Віталійович,
доцент кафедри теорії держави і права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ЦІННІСТЬ І РОЛЬ ПРАВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Війна – це трагічне явище, яке руйнує не лише життя людей, але й звичний правовий порядок. В умовах воєнного стану держава змушена вживати заходів, спрямованих на захист суверенітету та територіальної цілісності, що може призвести до обмеження певних прав і свобод людини. Проте навіть у такі складні часи право зберігає свою цінність і відіграє важливу роль у житті суспільства [1]. Інструментальна цінність права – один із проявів його

загальносоціальної цінності – полягає в тому, що право є регулятором суспільних відносин, інструментом для вирішення різних завдань, у тому числі для забезпечення функціонування інших соціальних інститутів (держави, соціального керування, моралі тощо) та інших соціальних благ.

Окрім того, аспектам реалізації прав і свобод людини під час збройних конфліктів відведено значну увагу у працях В. Пилипенко, П. Пилипишина, Н. Раданович. Науковці здійснили ретроспективний аналіз прав людини в рамках міжнародного права прав людини та в межах міжнародного гуманітарного права, узагальнили еволюцію прав людини в умовах збройного конфлікту, що розпочався в Україні у 2014 р., а також визначили перспективність подальших трансформацій в умовах сьогоденних подій [2, с. 46–47].

Цінність права під час воєнного стану себе реалізує в таких напрямках для забезпечення стабільності як:

- забезпечення законності – правові норми встановлюють чіткі правила поведінки для всіх учасників суспільних відносин, навіть у воєнний час. Це дозволяє уникнути свавілля та зловживань з боку влади, а також гарантує захист прав і свобод людини та громадянина;

- підтримка соціальної стабільності – дія права сприяє збереженню соціального порядку та запобігає хаосу. Це особливо важливо в умовах війни, коли люди відчують страх і невпевненість у майбутньому;

- захист прав людини – правові норми встановлюють мінімальні гарантії прав людини, навіть у воєнний час. Це дозволяє захистити людей від жорстокого поводження, дискримінації та інших порушень їхніх прав;

- сприяння відновленню – право відіграє важливу роль у процесі відновлення після війни. Правові норми визначають порядок відшкодування шкоди, повернення майна, розслідування воєнних злочинів і притягнення винних до відповідальності.

Ще одним з організаційних аспектів впорядкування та реалізації суспільних відносин, що виникають у зв'язку з надзвичайними та військовими ситуаціями, досліджують О. Буханевич, А. Мерник, О. Петришин. Як зазначають науковці, воєнний стан, будучи одним із проявів введення спеціального правового режиму, передбачає застосування сукупності специфічних правових засобів, які визначають права людини, надають громадянам певні дозволи, заборони чи обмеження, при цьому, акцентуючи свою увагу на регуляторних функціях правових інструментів чи конкретного правового режиму [3, с. 77].

Роль права в умовах воєнного стану передбачає застосування сукупності специфічних правових засобів для забезпечення таких напрямів:

– встановлення правового режиму воєнного стану – закон визначає умови та порядок введення воєнного стану, а також повноваження органів державної влади на цей період;

– обмеження певних прав і свобод – у воєнний час держава може обмежувати певні права та свободи громадян, наприклад, право на свободу пересування, свободу слова, свободу зібрань. Проте такі обмеження повинні бути пропорційними загрози, що існує, та відповідати міжнародним правовим стандартам;

– забезпечення правового захисту держави – правові норми використовуються для захисту держави від агресії, а також для боротьби з диверсіями та шпигунством;

– забезпечення правового захисту громадян – правові норми використовуються для захисту життя, здоров'я та майна громадян під час воєнних дій;

– відновлення законності після закінчення воєнного стану – після закінчення воєнного стану держава повинна вжити заходів щодо відновлення дії всіх прав і свобод громадян, які були обмежені на цей період [4, с. 14–17].

Отже, право відіграє важливу роль у житті суспільства, навіть у воєнний час. Воно забезпечує законність, підтримує соціальну стабільність, захищає права людини та сприяє відновленню після війни. У ході дослідження було визначено, що права людини в умовах воєнного стану – це найвища цінність, історично невід'ємні права громадян, що одночасно акцентують увагу на, з одного боку, безумовній цінності людини, а також необхідності її підтримки у складних обставинах, а, з іншого – обмеженні впливу громадян на стратегію і тактику вирішення збройного конфлікту, зокрема завдяки унеможливленню прийняття суб'єктивних рішень чи неефективних дій громадянами.

Список використаних джерел

1. Моца А.А., Моца В.В. Права людини в умовах воєнного стану. *Наукові перспективи*. 2022. № 4 (22). doi: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-4\(22\)-280-291](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-4(22)-280-291).

2. Bukhaneych O. M., Mernyk A. M., Petryshyn O. O. Approaches to understanding the category «special legal regimes». *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*. 2021. № 28 (1). P. 71–78. doi: 10.37635/jnalsu.28(1).2021.71-78.

3. Pylypenko V. F., Pylypyshyn P. B., Radanovych N. M. Features of legal regulation of human rights in armed conflicts. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*. 2021. № 28 (1). P. 43–51. doi: 10.37635/jnalsu.28(1).2021.43-51.

4. Вербіцький Б. Я. Поняття, сутність та цінність права : курсова робота. Київ : НАВС, 2024. 36 с.

Вербіцький Роман Ярославович,
здобувач вищої освіти бакалавра
навчально-науковий інститут № 2
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:
Кривицький Юрій Віталійович,
доцент кафедри теорії держави і права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

УНІТАРИЗМ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ СВІТОВИХ ПРОЦЕСІВ

Унітаризм як політична система, що прагне до централізації влади та уніфікації суспільства, набуває нового значення в контексті сучасних світових процесів. З одного боку, глобалізація та зростаюча взаємозалежність країн сприяють уніфікації норм, стандартів і правил, що може призвести до посилення унітарних тенденцій. З іншого боку, зростає прагнення до збереження культурної та етнічної самобутності, що може стимулювати сепаратистські рухи та протистояти унітаризму.

Унітаризм – це конституційно-правовий феномен, поняття, сутність, зміст, цілі та перспективи розвитку якого є предметом наукового інтересу протягом багатьох століть. Однак у вітчизняній і зарубіжній юридичній літературі триває пошук парадигми унітаризму відповідно до сучасних умов зміненого світопорядку. Окремі аспекти теорії та практики сучасного унітаризму, адміністративно-територіального устрою та процесу у своїх працях досліджували М.О. Баймуратов, Ю.І. Ганущак, Б.П. Гдичинський, Р.В. Губань, О.П. Іщенко, В.М. Кампо, О.Л. Копиленко, В.В. Кравченко, І.О. Кресіна, В.С. Куйбіда, О.Г. Кучабський, І.Й. Магновський, В.І. Нудельман, Х. В. Приходько, С.О. Телешун, А.Ф. Ткачук, В.М. Шаповал, Л.Т. Шевчук та ін. Проте комплексне дослідження унітаризму як конституційного феномену з врахуванням тенденцій його функціонування та розвитку не проводилося.

У той же час різноманіття думок щодо ключових загальнотеоретичних питань свідчить про актуалізацію теорії і практики будівництва унітарних держав, а значна теоретична база унітаризму постійно вимагає доповнення з огляду на те, що практика будівництва унітарних відносин динамічно розширюється, так як принципи унітаризму знаходять широке застосування не тільки в територіальній організації публічної влади унітарних держав, а й в процесах інституціоналізації та функціонування соціальної, економічної, фінансової та інших систем унітарних держав світу. Унітаризм постійно розвивається, розкривається з нових сторін і вимагає ретельного доктринального конституційно-правового осмислення [1].

Для дослідження унітаризму потрібно проаналізувати поняття та сутність унітарної держави перш за все (від фр. unitarism від лат. unitas – єдність) – це цілісна централізована держава, адміністративно-територіальні одиниці якої (області, провінції, округи тощо) не мають статусу державних утворень, не володіють суверенними правами.

Розрізняють два види унітарної держави:

1) централізована – це така унітарна держава, де підпорядкування регіональних органів центру здійснюється за допомогою посадових осіб, яких призначають з центру на засадах централізації (наприклад, Нідерланди, Казахстан тощо). У централізованій державі вся повнота влади поєднується в центральному уряді й звідси поширюється на всю територію держави через підпорядковані органи, все завдання яких полягає в передачі та виконанні розпоряджень центрального уряду;

2) децентралізована – це така унітарна держава, де регіональні органи утворюються незалежно від центру, на місцях («знизу») і, як правило, шляхом виборів (наприклад, Нова Зеландія, Японія тощо). Іншими словами децентралізація це розподіл публічно-владних відносин між центральними і місцевими установами [2, с. 326].

Відносно децентралізовані унітарні держави визначаються за допомогою наявності вищих територіальних одиниць і носять виключно або головним чином адміністративний характер, а самоврядні представляє тільки низові одиниці. Поєднання місцевого самоврядування і місцевого управління, характерне для відносно децентралізованих унітарних держав часто називають європейською моделлю місцевого самоврядування. Разом з адміністративно-територіальними одиницями унітарні держави можуть мати у своєму складі автономні утворення, наприклад – Країна Басків і Каталонія в Іспанії, Корсика у Франції, Курдистан в Іраку. В Україні подібним утворенням є Автономна Республіка Крим. Практика створення автономних територіальних утворень є досить поширеною в державах з унітарною формою територіального устрою.

Також унітарні держави поділяються на:

– просту унітарну державу, яка складається виключно з адміністративно-територіальних одиниць, які наділені однаковим статусом у взаєминах з центральною владою;

– складну унітарну державу, яка включає до свого складу, крім адміністративно-територіальних одиниць, автономії.

Автономія – це політично-національне утворення в межах єдиної держави, що має право широкого внутрішнього самоврядування, проте не має державного суверенітету і права вільного виходу зі складу держави, до складу якої вона входить [3, с. 11]. Автономії в сучасних унітарних державах утворюються за адміністративним чи національним (етнічним) принципами, враховуючи історичні та географічні фактори. У деяких випадках унітарні держави, які мають автономії, називають складними унітарними державами (Іспанія, Італія, Франція тощо), а ті, які не мають автономних утворень, – простими унітарними державами (Болгарія, Вірменія, Польща, Чехія тощо) [3, с. 12].

Таким чином, можна узагальнити, що унітарну державу розподіляють на такі види: по-перше, на складні та прості; по-друге, унітарна держава, що не має автономних територіальних утворень у теорії юридичної науки має назву – проста унітарна держава, наприклад, Болгарія, Польща; по-третє, унітарна держава, що має одне й більше автономних територіальних утворень (одиниць) у теорії юридичної науки має назву – складна унітарна держава, приміром, Фінляндія; по-четверте, в централізованих унітарних державах управління в автономії, в регіональних одиницях – здійснюється управліннями, що призначаються з вищестоящих органів влади й управління; по-п'яте, в децентралізованих унітарних державах, управління в автономії, в регіональних одиницях – здійснюється, на всіх рівнях адміністративно-територіального поділу виборчими органами, наприклад, Велика Британія. Як виняток, к деяких централізованих унітарних державах управління в автономії, в регіональних одиницях – здійснюється як управліннями, які призначаються, так і виборчими органами [3 с. 12].

Отже, унітаризм у контексті сучасних світових процесів є складним і суперечливим явищем. З одного боку, глобалізація та інші фактори сприяють уніфікації норм, стандартів і правил, що може призвести до посилення унітарних тенденцій, з іншого – зростає прагнення до збереження культурної та етнічної самобутності, що може стимулювати сепаратистські рухи та протистояти унітаризму.

Список використані джерел

1. Батанов О. В. Унітаризм як політичний та правовий феномен: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Вісник Донецького національного*

університету імені Василя Стуса. Серія політичні науки. 2019. № 4. С. 20–25. doi: <https://doi.org/10.31558/2617-0248.2019.4.3>.

2. Кельман М. С. Загальна теорія держави і права : підруч. Київ : Кондор, 2016. 716 с.

3. Вербіцький Р. Я. Унітарна держава : курсова робота. Київ : НАВС, 2024. 36 с.

Войтова Аліса Миколаївна,
здобувачка ступеня вищої освіти бакалавр
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:
Кривицький Юрій Віталійович,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ТЕОРЕТИЧНЕ ЗНАННЯ ПРО СКЛАД ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА ЙОГО ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ

Склад правопорушення є предметом вивчення загальної теорії держави і права та інших юридичних наук. Абсолютна більшість сучасних науковців-теоретиків під складом правопорушення розуміють сукупність об'єктивних і суб'єктивних ознак, які дозволяють кваліфікувати діяння особи як протиправне. Установлено, що найбільш досліджуваним складом правопорушення є склад злочину. Учення про склад злочину досконало розроблено в сучасній кримінально-правовій доктрині. Ознак складу конкретного злочину немає поза межами кримінально-правової норми. Склад злочину, який закріплений у кримінально-правовій нормі, є результатом правотворчості законодавця.

Адміністративним правопорушенням властива ціла низка характерних ознак, які утворюють їх юридичні склади. Залежно від юридичних властивостей, розрізняють ознаки, які мають юридичне значення, й які такого значення не мають. Учення про склад правопорушення сприяє виявленню істотних ознак антигромадських діянь, допомагає правильно кваліфікувати правопорушення та сприяє правовому вихованню громадян [1, с. 57].

Доведено, що склад – це опис діяння в законі ще не вчиненого, а тільки передбачуваного чи можливого діяння. Структура складу адміністративного правопорушення традиційно являє собою сукупність чотирьох елементів – об'єкта, об'єктивної сторони,

суб'єкта та суб'єктивної сторони.

Визначення складу цивільного правопорушення здебільшого виходить із факту підстави юридичної відповідальності. За цивільним законодавством, цивільним правопорушенням є невиконання або неналежне виконання цивільного зобов'язання однією зі сторін договору. Шкода є підставою цивільно-правової відповідальності. Шкода може бути матеріальною та моральною.

Правовими підставами настання конституційно-правової відповідальності є конституційно-правові норми, а фактичною – вчинення суб'єктом правопорушення. Протиправними визнаються діяння, які не відповідають вимогам конституційних норм. Особливістю такої відповідальності є те, що основними відповідальними особами виступають вищі органи державної влади.

Найбільш досліджуваним складом правопорушення є склад злочину. Наявність у діях особи складу злочину дозволяє державі застосовувати до особи заходи державного примусу. Ці заходи зазвичай несуть для особи негативний характер і встановлюють низку обмежень, тому дослідженню цього питання приділяється особлива увага.

Учення про склад злочину доволі ретельно розроблено в сучасній кримінально-правовій доктрині. Водночас у науковій літературі висловлюється судження щодо відсутності потреби розроблення складу злочину, оскільки, на думку окремих дослідників, якщо є відповідна кримінально-правова норма, за якою здійснюється кваліфікація злочину, склад злочину вже не потрібен.

Склад правопорушення – це сукупність передбачених законом об'єктивних і суб'єктивних ознак протиправного соціально шкідливого діяння, за вчинення якого винна особа несе юридичну відповідальність [2, с. 27].

Склад правопорушення містить чотири необхідні елементи: об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкта і суб'єктивну сторону правопорушення.

Об'єкт – це певні блага чи соціальні цінності, на які посягає правопорушення (наприклад матеріальні та духовні цінності, честь, гідність, життя, здоров'я людини, власність, державна безпека, що захищаються нормами права, тощо). Сам об'єкт може розглядатися з різних позицій: як загальний, родовий і безпосередній. Окрім суспільних відносин, ознаками об'єкта складу правопорушення може бути предмет або потерпілий. Найбільш повно ці поняття висвітлені в доктрині кримінального права.

Об'єктивна сторона складу правопорушення визначається теоретиками права як «зовнішні» ознаки, що характеризують правопорушення; «зовнішнє вираження протиправного діяння»; «зовнішній прояв самого протиправного вчинку»; «сукупність зовнішніх ознак, що характеризують певне правопорушення».

Об'єктивна сторона складу правопорушення – це теоретична конструкція, яка передбачена в диспозиції правової норми або закономірно випливає з інших ознак правопорушення, що в ній передбачені, та характеризує зовнішню сторону правопорушення. Тому будь-який склад правопорушення характеризується такими ознаками, як діяння, наслідок (наслідки), причинний зв'язок між діянням і наслідками, спосіб, час, місце, знаряддя, засоби, обстановка вчинення правопорушення. Об'єктивна сторона складу правопорушення не завжди характеризується сукупністю перерахованих вище ознак.

Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони складу правопорушення є лише діяння, а інші ознаки залежать від того, чи передбачив їх законодавець у правовій нормі. Тобто вони стають обов'язковими ознаками об'єктивної сторони складу правопорушення лише тоді, коли вони прямо передбачені законодавцем.

У законодавстві України підкреслюється, що правопорушення може бути вчинене як шляхом дії, так і шляхом бездіяльності, які традиційно об'єднуються у правову категорію «діяння» [3, с. 195].

Суб'єкт – це фізична чи юридична особа, яка вчинила правопорушення. Необхідна ознака суб'єкта правопорушення – його деліктоздатність, тобто визнана законом спроможність особи персонально відповідати за свої протиправні діяння. Нею може бути як фізична, так і юридична особа.

Фізичних осіб за політико-правовою належністю поділяються на громадян, осіб без громадянства (апатридів), іноземних громадян і біпатридів (осіб з подвійним громадянством). Для багатьох правопорушень цей статус особи не має значення (наприклад, для визнання особи винною у вчиненні злочину, адміністративного проступку, цивільного правопорушення тощо).

Коллективні суб'єкти правопорушення – це юридичні особи, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, об'єднання громадян (партії чи громадські організації), інші громадські об'єднання (наприклад, релігійні).

Слід відзначити, що вони не є простою сукупністю фізичних осіб, а такою, що мають документально юридично оформлену організаційну єдність (наприклад, у вигляді статуту організації), приймають юридично значущі рішення, виконують юридичні обов'язки, користуються повноваженнями і відповідають за правопорушення особисто як єдиний суб'єкт, спроможний визначати, формулювати, виражати ззовні та захищати волю власної організації. Деліктоздатність юридичних осіб (на відміну від фізичних) виникає не з моменту досягнення певного віку і психічного стану, а з моменту їх створення (наприклад, офіційної реєстрації підприємства).

Суб'єктивна сторона – це сукупність ознак, які характеризують

суб'єктивне ставлення особи до свого діяння та його наслідків.

Суб'єктивна сторона складу злочину – це внутрішній зміст злочину, це ті психічні процеси, які проходять у свідомості особи, коли вона вчиняє злочин, це її психічне ставлення до вчиненого нею суспільно небезпечного діяння та його наслідків. Значення суб'єктивної сторони полягає в тому, що завдяки їй правильно визначенню: а) здійснюється належна кваліфікація діяння та його відмежування від інших злочинів; б) встановлюється ступінь суспільної небезпеки діяння й особи, яка його вчинила; в) здійснюється індивідуалізація покарання злочинця, вирішується питання про можливість його звільнення від кримінальної відповідальності й покарання.

Визначення складу цивільного правопорушення здебільшого виходить із факту підстави юридичної відповідальності. За цивільним законодавством, цивільним правопорушенням є невиконання або неналежне виконання цивільного зобов'язання однією зі сторін договору. Шкода є підставою цивільно-правової відповідальності. Шкода може бути матеріальною і моральною [4].

Правовими підставами настання конституційно-правової відповідальності є конституційно-правові норми, а фактичною – вчинення суб'єктом правопорушення. Протиправними визнаються діяння, які не відповідають вимогам конституційних норм. Особливістю такої відповідальності є те, що основними відповідальними особами виступають вищі органи державної влади. Доведено, що кожна з видів юридичної відповідальності має свої особливості.

Отже, склад правопорушення в загальній теорії держави і права, конструкція якого повинна бути першоосновою для інших галузей права, має суттєві відмінності в порівнянні зі складами правопорушень, матеріалізованими у галузях публічного та приватного права. За такого стану речей не вбачається за можливе коректно порівнювати між собою змістовне наповнення відповідних категорій.

Список використаних джерел

1. Самофалов Л.П., Самофалов О.Л. Теоретичні аспекти знань про склад правопорушення та їх практичне значення. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 1. С. 56–60. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/32375>.

2. Комлик В.В. Склад правопорушення: теоретичні підходи та практичні виміри : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2017. URL: <https://library.krok.edu.ua/ua/kategoriji/disertatsiji-avtoreferati-vidguki/sklad-pravoporushennya-teoretichni-pidkhodi-ta-praktichni-vimiri>.

3. Семенович А.В. Правопорушення: поняття, склад та види. *Матеріали VIII наукових читань, присвячених пам'яті академіка В. В. Копейчикова* (м. Київ, 22 лист. 2018 р.) / Редкол. :

А. М. Завальний, Н. В. Лазнюк, Д. О. Тихомиров. Київ : НАВС, 2018. С. 193–196.

URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/e878f8bd-fab5-4926-9889-a6e39b9a16b1/content>.

4. Гуцуляк М.Я., Костюк Л.О. Поняття, зміст та ознаки об'єктивної ознаки складу злочину. С. 1–5. URL: <http://law-dep.pu.if.ua/conference2014/articles/hutsulyak,%20kostyuk.pdf>.

Гудзенко Єлизавета Павлівна,
здобувач вищої освіти 2-го курсу,
Навчально-наукового інституту №2
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:
Шаповал Леся Іванівна,
доцент кафедри цивільно-правових
дисциплін
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ СТРАХУВАННЯ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

За останні десятиліття обов'язкове страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів стало однією з ключових складових системи фінансового захисту як для власників транспортних засобів, так і для третіх осіб. Цей вид страхування відіграє значущу роль у регулюванні відшкодування збитків, що можуть виникнути внаслідок дорожньо-транспортних пригод, забезпечуючи захист фінансових інтересів учасників дорожнього руху.

Найбільш поширеним типом страхування від матеріальної шкоди є страхування автотранспорту. Проте варто розрізняти два основних види цього страхування: поліс страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів (відомий як «автоцивілка»), який є обов'язковим згідно з законодавством України, та КАСКО – добровільне страхування транспорту.

Страхування транспортних засобів в цивільному законодавстві – це система заходів, спрямованих на захист власників транспортних засобів від ризиків, пов'язаних з їхнім використанням. Це може охоплювати різні види страхування, такі як страхування від збитків при аваріях, від крадіжок, від наслідків природних лих або від

відповідальності перед третіми особами у випадку завдання шкоди через використання транспортного засобу [2].

Цивільне законодавство стосується правових відносин між особами і регулює їхні цивільні права і обов'язки. У багатьох країнах воно містить положення щодо страхування транспортних засобів, встановлюючи обов'язковість певних видів страхування (наприклад, обов'язкове страхування цивільної відповідальності) для власників транспортних засобів. Це сприяє захисту інтересів учасників дорожнього руху та інших осіб, що можуть постраждати в результаті аварій чи інших подій, пов'язаних з транспортними засобами [1].

Згідно зі статтею 993 Цивільного кодексу України, коли страховик виплачує потерпілому страхове відшкодування через шкоду, заподіяну транспортним засобом, він має право на вимогу до особи, яка спричинила цю шкоду, але лише у межах виплаченої суми страховки [3]. Це означає, що деліктне зобов'язання не припиняється після виплати страхового відшкодування. Вимога до особи, що завдала шкоду, переходить до страховика лише на обсяг виплаченого страхового відшкодування. Цей процес відомий як суброгація.

Проте можливі випадки, коли особа, відповідальність якої застрахована за обов'язковим страхуванням власників транспортних засобів, може не мати обов'язку на виплату страхового відшкодування через обмеження, встановлене умовами договору або законом. Також, якщо сума завданої шкоди перевищує ліміт відповідальності страховика, обсяг відповідальності обмежується різницею між фактичним розміром шкоди та сумою страхового відшкодування.

При укладенні обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності страховик бере на себе часткову відповідальність за деліктні дії власника транспортного засобу у межах страхової суми. І виплачуючи відшкодування, страховик отримує право вимоги до особи, відповідальність якої застрахована, згідно зі статтею 993 ЦКУ та статтею 27 Закону України «Про страхування» [3].

Україна має систему обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів. Це означає, що власники автомобілів зобов'язані укласти договір страхування, що покриватиме виплати в разі завдання шкоди життю, здоров'ю чи майну третім особам унаслідок аварії. Основними учасниками цього процесу є страховики та власники транспортних засобів. Страхувальники (власники транспортних засобів) укладають договори страхування зі страховиками для покриття можливих ризиків.

Є встановлені законом максимальні суми відшкодування для різних видів шкоди. Наприклад, максимальні суми для відшкодування

шкоди, завданої життю та здоров'ю людини, регулюються законодавством. Законодавство визначає умови, за яких страховик має право на суброгацію – перехід права вимоги до особи, яка заподіяла шкоду, у разі виплати страхового відшкодування [4].

Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України, відповідає за регулювання ринку страхування в країні та контроль за дотриманням страховиками законодавства. Законодавство також може встановлювати обмеження та умови для страхування в різних категоріях, а також здійснювати контроль за дотриманням страховиками вимог щодо виплати відшкодувань та визначених стандартів обслуговування.

Деякі страхові компанії можуть пропонувати додаткові варіанти страхування для автовласників, наприклад, захист від крадіжок, пожеж, природних лих та інших ризиків [5]. В Україні працює електронна система обов'язкового страхування автомобілів. Таке електронне оформлення полісу дає можливість оперативно отримати страховий поліс через інтернет.

Власники транспортних засобів зобов'язані періодично оновлювати страхові поліси, щоб мати постійне покриття ризиків на дорозі. Законодавство також встановлює максимальні суми відшкодування для різних видів шкоди, щоб захистити інтереси як власників транспортних засобів, так і постраждалих. У разі настання страхового випадку процес врегулювання зазвичай включає оцінку збитків, подання клопотань до страховика та виплату відшкодування.

В Україні страхування транспортних засобів в цивільному законодавстві має кілька ключових аспектів. Обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів є основою, що забезпечує захист інтересів учасників дорожнього руху.

Законодавство регулює не лише обов'язкове страхування, а й можливість додаткового покриття ризиків, систему бонусів та знижок для водіїв, а також процедури оформлення через електронні системи [6].

Цивільне законодавство також встановлює максимальні суми відшкодування та умови, за яких страховик може здійснювати вимоги до осіб, які заподіяли шкоду.

Основна мета цих норм – захист власників автомобілів та третіх осіб в разі страхових випадків на дорозі. Тому знання та дотримання вимог цивільного законодавства зі страхування транспортних засобів є важливою складовою безпеки та захисту прав учасників дорожнього руху в Україні.

Отже, страхування транспортних засобів в цивільному законодавстві України – це система обов'язкових та додаткових

заходів, спрямованих на захист власників автомобілів та третіх осіб від ризиків, пов'язаних з дорожнім рухом. Обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів є основою цієї системи. Законодавство визначає види страхування, регулює суми відшкодування та умови, за яких можливі вимоги до осіб, що заподіяли шкоду. Воно також сприяє розвитку електронних систем оформлення та контролю за страховими полісами.

Тому, враховуючи все вище викладене варто удосконалити законодавство в сфері страхування транспортних засобів, оскільки це може сприяти покращенню системи страхування та захисту інтересів учасників дорожнього руху. Ось кілька пропозицій щодо можливих поліпшень:

1) варто стимулювати безпеку на дорозі. Введення систем стимулювання безпеки на дорозі можна, наприклад, через зниження тарифів для водіїв, які дотримуються правил дорожнього руху та виявляють високий рівень відповідальності;

2) розробка окремих програм страхування від нещасних випадків. Розгляд можливості розробки спеціальних програм страхування від нещасних випадків для водіїв та пасажирів з урахуванням специфіки дорожнього руху в Україні.

Список використаних джерел:

1. Гринчук І.А. Тенденції розвитку ринку страхових послуг України. *Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції*. 2020.

2. Колотій Ю.С. Проблеми розвитку автострахування в Україні. *Всеукраїнська студентська науково-практична конференція*. 2017.

3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. №435-IV. Дата оновлення: 10.08.2023.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n4601>

4. Бабік І. О. Аналіз розвитку майнового страхування в Україні. *Вісник студентського наукового товариства «Ватра»*. 2018.

5. Білик О.І., Хім М.К. Державне і приватне страхування. Теорія і практика: навч. посіб. Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2019.

6. Зінюк Л. О. Світовий досвід у визначенні пріоритетних напрямків розвитку страхового ринку України. *ТРУДИ XV-ої Міжнародної науково-практичної конференції*. 2019.

Давиденко Денис Дмитрович,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавр
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:
Кривицький Юрій Віталійович,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

СУТНІСТЬ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Війна в її класичному розумінні – збройне протистояння двох держав. Ці держави можуть відрізнятися розміром території та чисельністю населення, але повинні мати приблизно однаковий політичний статус.

Найчастіше держави ворогували, щоб захопити чужу територію й ресурси. Та іноді війни починали з абсолютно безглузких причин. Наприклад, після того, як команда однієї країни програла іншій у футбол, як це сталося в липні 1969 р. між Сальвадором і Гондурасом, коли безглуздий з нашої точки зору збройний конфлікт коштував понад двох тисяч життів і поховав інтеграційний проєкт Спільного ринку в Центральній Америці [1].

«Нормальним» явищем в історії була ситуація, коли велика держава стикалася із зовнішньою проблемою, вона могла домогтися бажаного за допомогою зброї. При цьому поклатися на слова було неможливо – домовленості з іншими країнами часто порушували.

Ставлення до ведення війн значно змінилося лише в ХХ ст. завдяки появі ядерної зброї – настільки руйнівної, що будь-яка сторона, яка використала б цю зброю, неминуче завдала б шкоди як противнику, так і собі.

З часом трансформувалося і глобальне уявлення про війни як такі: сучасні держави усвідомлюють рівень економічних і політичних втрат, пов'язаних зі збройним конфліктом. Наприклад, складно пояснити громадянам, навіщо податки, які вони платять для організації життя країни та забезпечення соціальних програм, йдуть на фінансування бойових дій. Істотна частина зіткнень у ХХІ ст. відбувається всередині держав, приміром, коли урядові сили борються з реальними чи уявними повстанцями, опозицією. Проте деякі конфлікти так розростаються, що в їхнє гаряче пекло починають долучатися закордонні сили й інші держави. Зазвичай у цьому випадку всі учасники конфлікту стикаються з негативними наслідками. Зокрема з напливом утікачів-біженців чи катастрофічним коливанням

цін на енергоресурси.

Судова система в Україні попри всі виклики, пов'язані з війною, працює безперервно, і це є однією з гарантій суверенності та незалежності держави.

На цьому наголошували учасники прес-конференції «Українська держава і право в умовах війни», що відбулася в Укрінформі. «Безперервність роботи судової системи – одна з гарантій нашої суверенності й незалежності, а також демонстрація нашим західним партнерам, що демократичність і баланс гілок влади для України є надзвичайно важливим», – заявив перший заступник голови Комітету Верховної Ради України з питань антикорупційної політики Я. Юрчишин. За його словами, попри всі виклики сьогоднішня судова гілка влади держави «безперервно працює на користь суспільства». Я. Юрчишин також вважає ключовим досягненням України те, що «ми не лише не зупинили антикорупційну боротьбу, а й активізували її під час війни» [2].

Військове командування може обмежувати право людей на вільне пересування. Це і введення комендантської години, і заборона або обмеження вільного вибору місця проживання. Також може бути встановлений особливий режим в'їзду та виїзду з населених пунктів тощо. Під час воєнного стану людина може бути позбавлена права на майно. Примусове відчуження майна допускається в установленому законом порядку за умови подальшої компенсації.

Воєнний стан передбачає можливість втручання у приватне життя осіб. Зокрема контроль засобів зв'язку, перевірка речей, документів, житла тощо. Воєнний стан може обмежувати права людей на вільний вибір праці, громадяни під час війни можуть залучатися до суспільно-корисних робіт. Впровадження трудової повинності також регламентується законом.

Під час війни заборонено проводити вибори та референдуми, що обмежує права громадян на участь в управлінні державними справами. Під заборонаю і масові збори та акції. Також в умовах війни практично беззахисним є основне право людини – право на життя. Вбивства й тілесні ушкодження, викрадення людей на захоплених територіях і примусове вивезення, катування та нелюдське поводження, зґвалтування та інші форми насильства – є прямим порушенням як права на життя, так і прав на гідність і недоторканність. Порушуються і права людини на охорону здоров'я – це як неможливість доступу до медицини, так і завдання шкоди здоров'ю внаслідок травмувань тощо. Порушенням прав людини також можна вважати пошкодження або руйнування майна, а також те, що людина внаслідок війни була позбавлена власної домівки чи не могла виїхати із окупованих територій. Під час війни незахищеними є діти, вони можуть бути розлучені з батьками, втратити доступ до освіти, медицини тощо, а це

є порушенням прав дитини.

Список використаних джерел

1. Козубенко О. Причини війн у XXI столітті? Про складне – простими словами. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/03/21/prychynu-vijn-u-hhi-stolitti-pro-skladne-prostymu-slovamy/>.

2. Українська держава і право в умовах війни. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3752637-ukrainska-derzava-i-pravo-v-umovah-vijni.html>.

3. Які права можуть порушуватись під час війни і як їх захистити? URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/700/what-rights-can-be-violated-during-war-and-how-can-they-be-protected>.

Журавель Олена Олександрівна,
курсант Навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Єфіменко Ігор Миколайович,
старший науковий співробітник науково-
дослідної лабораторії з проблем
криміналістичного забезпечення
та судової експертології
Навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Світ у XXI ст. став ареною безлічі локальних збройних конфліктів, до яких залучені в якості безпосередніх учасників, реальних чи потенційних жертв мільйони людей. Не виключенням є діти – особливо вразлива категорія населення, права якої потребують особливого захисту, адже пагубний вплив збройних конфліктів на дітей (втягнення до участі в бойових діях, фізичне та сексуальне насильство, примусові переміщення та депортації) має довгострокові наслідки й позбавляє можливості повноцінно розвиватися.

За даними Дитячого Фонду ООН (ЮНІСЕФ) за останні десять років, в період збройних конфліктів, загинуло 2 мільйона дітей, 6 мільйонів залишилися без домівок, 12 мільйонів отримали поранення чи залишилися інвалідами і щонайменше 300 тисяч дітей-солдат

беруть участь у понад 30-ти конфліктах [1, с. 65]. На сьогодні масштабні порушення прав дітей в межах збройного конфлікту фіксують у Нігерії, Ємені, Демократичній Республіці Конго, Уганді, Афганістані, Сирії, Сомалі, Республіці Ірак, а також РФ на окупованих територіях України. Так, у доповіді за 2020 рік генерального секретаря ООН Антоніу Гутерріша йдеться про те, що 8 521 дитина була залучена як солдат, тоді як 2 674 були вбиті, а 5 748 – поранені. Дітей під час збройних конфліктів використовують в різних сферах, які включають як непрямую участь (передача воєнної інформації, перевезення зброї, експлуатація як кухарів, вантажників чи охоронців), так і фактичну участь (наприклад, вербування інших дітей, включення до активних бойових дій).

Зокрема, в Нігерії у період із листопада 2019 року по квітень 2020 року постраждали в результаті конфлікту 119 дітей, які стали жертвами серйозних злочинів з боку «Боко Харам» та нігерійських військових. Учасники бойових дій нападали на школи і викрадали велику кількість дітей, яких, серед інших звірств, примушували ставати солдатами або «дружинами» [2].

Також світовій правозахисній спільноті відомі факти використання дітей-солдат курдськими формуваннями Сирії: дітей тренують по 9-місячному закритому військовому та культурному циклу, після чого вони отримують фальшиві імена та неправдиві особисті дані [3]. Надалі таких дітей використовують для вбивства як виконавців страт і снайперів. Також в ЮНІСЕФ наголошують, що понад 2,1 мільйона дітей у Сирії і 700 тисяч у сусідніх із нею країнах не відвідують школи.

За даними доповіді Ради Безпеки у Ємені близько 1 500 дітей, завербованих єменськими повстанцями-хуситами, загинули у боях 2020 року, а ще сотні - наступного року. У звіті йдеться про список із 1 406 завербованих хуситами дітей, які загинули на полі бою у 2020 році, та 562 – у період із січня по травень 2021 року. Загалом у війні, що розпочалася у 2015 році, загинуло понад 10 тис. дітей [4].

У 2019 році правозахисна організація Human Rights Watch зафіксувала в Іраку та на підконтрольній курдам території випадки затримання та катування дітей з метою отримання зізнань щодо їхніх ймовірних зв'язків з угрупованням «Ісламська держава». На кінець 2018 року курдська й іракська влада утримували близько 1 500 дітей через підозру у зв'язках з «Ісламською державою». Щонайменше 185 дітей звинуватили у тероризмі і засудили до тюремних термінів [5].

В Україні внаслідок збройної агресії РФ також прослідковуються численні порушення прав дітей. Зокрема, відомі непоодинокі випадки відмови дітям у доступі до гуманітарної допомоги (вода, їжа, медична допомога), що, як наслідок, призвело до смерті. Це безпосередньо порушення основоположних прав дітей, визначених Женевською

декларацією прав дитини – права на життя, права на отримання медичної допомоги, права на належне харчування [6, с. 43].

Говорячи про депортацію, за офіційними даними з 2014 року Російською Федерацією депортовано понад 234 000 українських дітей (діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, діти, які зважаючи на хронічні захворювання, проживали в закладах цілодобового перебування). Серед депортованих дітей є такі, чії батьки або вбиті російськими військовими, або не вижили в умовах так званих «фільтраційних таборів». Зазначене є порушенням ст. 49 Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни (заборонено здійснювати примусове індивідуальне чи масове переселення або депортацію) [7] та Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей [8], якою регламентовано захист дітей від їх незаконного переміщення та визначено процедуру щодо повернення дітей, яких незаконно вивозять або утримують, до країни постійного місця проживання.

Також держава-агресор пришвидшила процес усиновлення українських дітей (95% з яких мають біологічних батьків, тобто не є сиротами) і на кінець червня 2022 року близько 127 дітей передано під опіку в російські сім'ї. Зазначене є грубим порушенням ст. 8 Конвенції ООН про права дитини (право дитини на збереження індивідуальності, включаючи громадянство, ім'я та сімейні зв'язки, як передбачається законом, не допускаючи протизаконного втручання), ст. 9 (держави-учасниці забезпечують те, щоб дитина не розлучалася з батьками всупереч їх бажанню) [6, с. 43].

Місія ОБСЄ 10 червня 2015 року офіційно зафіксувала факт присутності неповнолітніх осіб у складі незаконних озброєних формувань терористичного загону ДНР, позиції якого були розташовані на північно-східному в'їзді до населеного пункту Широкіно Донецької області. Неповнолітні несли службу на контрольно-пропускному пункті терористів у формі незаконного збройного формування та зі зброєю.

Такі вражаючі статистичні дані свідчать про те, що проблема захисту дітей під час військових конфліктів дотепер залишається неврегульованою повною мірою й потребує наукового осмислення проблемних аспектів.

Діти як специфічна категорія населення не мають змоги самостійно забезпечити свій власний захист, що призвело до визнання необхідності їх спеціальної охорони, особливо в період збройного конфлікту. Основними міжнародними актами, що регулюють питання забезпечення та захисту прав дітей в умовах збройного конфлікту є: Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах (ратифікований Україною 23.06.2004 р.), Римський статут Міжнародного кримінального суду (підписаний від

імені України 20.01.2000 р.), Конвенція міжнародної організації праці №182 про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці (ратифікована Україною 05.10.2000 р.), 17 Резолюцій Ради безпеки ООН (приймалися з 1999 р), остання S/RES/2143 (2014) – видана 07.03.2014 р. та стосується захисту та реабілітації дітей, яких зачіпає військовий конфлікт; Паризькі зобов'язання щодо захисту дітей від незаконного вербування чи використання збройними силами або озброєними групами; Паризькі принципи та керівні вказівки щодо дітей, пов'язаних зі збройними силами чи озброєними угрупованнями (підписані Україною у 2007 році) [9, с. 83]. Важливими нормами міжнародного гуманітарного права, що захищають дітей під час збройних конфліктів як міжнародного, так і неміжнародного характеру, є заборона вербування дітей до збройних сил або збройних угруповань (норма 136) та заборона дозволяти дітям брати участь у воєнних діях (норма 137) [10, с. 24].

Також міжнародне гуманітарне право визнає важливість забезпечення освіти для дітей під час збройного конфлікту: стаття 24 Женевської конвенції IV 1949 року передбачає, що «сторони конфлікту вживатимуть усіх необхідних заходів для того, щоб діти до 15 років, які осиротіли чи були розлучені зі своїми сім'ями внаслідок війни, не залишалися напризволяще, а також для того, щоб полегшити, за будь-яких обставин їхню освіту» [11, с. 9].

Активно сприяє дотриманню прав дітей Міжнародний Комітет Червоного Хреста: маючи регіональні відділення практично по всьому світу, Комітет прагне вирішувати такі найважливіші в умовах військових і поствоєнних періодів питання, як повернення в сім'ї дітей, розлучених зі своїми рідними в результаті збройного конфлікту, реабілітація дітей, пов'язаних зі збройними силами або збройними групами, а також дітей, позбавлених волі [12, с. 439].

Коаліція за припинення використання дітей як солдатів, що була створена в травні 1998 року провідними міжнародними правозахисними та гуманітарними організаціями, працює над тим, щоб запобігти вербуванню та використанню дітей як солдатів, щоб забезпечити їх реабілітацію та реінтеграцію в суспільство. Основна мета коаліції полягає у сприянні прийняттю і дотриманню національних, регіональних і міжнародних правових норм (у тому числі Факультативного протоколу до Конвенції про права дитини, що стосується участі дітей у збройних конфліктах), що забороняє військове вербування і використання у військових діях будь-якої особи молодше 18 років, а також визнання і приведення у виконання цього стандарту всіма збройними групами, як урядових, так і неурядових сил [12, с. 439].

ЮНІСЕФ (United Nations International Children's Emergency Fund) забезпечує довгострокову гуманітарну допомогу для дітей і матерів в основному в країнах з економікою, що розвивається.

Наприклад, у Ліберії ЮНІСЕФ працює над тим, щоб забезпечити основні шкільні знання для 5000 демобілізованих дітей, які раніше були пов'язані зі Збройними силами. Програма навчання включає в себе не тільки основи грамотності та психосоціального адаптування, а й такі предмети, як тваринництво, механіка, столярна робота, косметологія, пошиття одягу та випічка. У Демократичній Республіці Конго, в рамках проекту ЮНІСЕФ з надання допомоги дітям, жінкам та сім'ям, які постраждали внаслідок збройних конфліктів, близько 1,6 мільйона дітей були захищені від вербування збройними силами та групами, принаймні 5 400 дітей, пов'язаних зі Збройними силами та групами були повернуті до своїх родин [12, с. 440].

Проблематика забезпечення прав дітей в умовах війни також не залишається поза увагою діяльності Норвезької ради у справах біженців, одним із напрямків роботи якої є надання допомоги травмованим війною чи кризовими ситуаціями дітям, наприклад, захист від вербування озброєними групами. Гуманітарна організація також має спеціально розроблені програми для навчання вдома у тих місцях, де війна повністю або частково зруйнувала шкільні будівлі, а також у зонах війни та конфлікту, в яких як перебування в школі, так і повернення туди та повернення додому може бути небезпечним [13, с. 330].

Отже, захист прав дітей в умовах збройних конфліктів здійснюється відповідно до низки міжнародно-правових актів, присвячених безпосередньо захисту дітей у період збройних конфліктів. Також у сфері міждержавного спілкування створені і функціонують міжнародні урядові та неурядові організації, діяльність яких спрямована на контроль за дотриманням державами норм міжнародного гуманітарного права щодо дітей, на припинення сторонами конфлікту вчинення злочинів щодо дітей в умовах збройних конфліктів, на реабілітацію дітей, які пережили бойові дії. Сучасний зарубіжний досвід створення системи нормативного регулювання та заходів соціальної роботи задля правової та психосоціальної реабілітації дітей, які постраждали внаслідок бойових дій, є досить цінним на сьогодні для України.

Список використаних джерел

1. Турченко О.Г., Пилипишина І.І. Забезпечення прав дітей в умовах збройного конфлікту в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 2. С. 64–69. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.02.11> (дата звернення: 09.11.2023).
2. Дослідження: війна в Нігерії може призвести до втрати цілого покоління дітей. URL: <https://www.amnesty.org.ua/doslidzhennya-vijna-v-nigeriyi-vplyv-na-ditei/> (дата звернення: 09.11.2023).

3. Дайджест подій на Близькому Сході. 11 лютого 2022 року. URL: <https://mil.in.ua/uk/blogs/dajdzhest-podij-na-blyzkomu-shodi-11-lyutogo-2022-roku/> (дата звернення: 09.11.2023).
4. У Ємені загинули понад 2 тисячі завербованих повстанцями дітей, – ООН. URL: https://lb.ua/world/2022/01/30/504258_iemeni_zagynuli_ponad_2_tisy_achi.html (дата звернення: 09.11.2023).
5. Через зв'язки з "ІД" ув'язнили і катують тисячу дітей - Human Rights Watch. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-47466170> (дата звернення: 09.11.2023).
6. Легка О.В. Міжнародно-правове регулювання захисту прав дітей в умовах воєнного стану. *Правова позиція*. 2022. № 2 (35). С. 41–45. URL: <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2022/2/7.pdf> (дата звернення: 09.11.2023).
7. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text (дата звернення: 09.11.2023).
8. Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_188#Text (дата звернення: 09.11.2023).
9. Кривов'яз О.В. Захист прав дитини в умовах збройного конфлікту. *Правничий вісник Університету "КРОК"*. 2017. Вип. 27. С. 80–85.
10. Дитинство під прицілом: права дитини в умовах збройного конфлікту на сході України: наукове видання. Біда О.А., Блага А.Б., Мартиненко О.А., Пархоменко П.І., Статкевич М.Г., Тарабанова С.В.; за заг. ред. Буценка А.П. Українська Гельсінська спілка з прав людини. Київ: КИТ. 2016. 82 с.
11. Турченко О. Г. Право дитини на безпеку під час збройного конфлікту. *Політичне життя*. 2019. № 2. С. 6–14. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2019.2.1> (дата звернення: 09.11.2023).
12. Чернобук В.В. Міжнародно-правові стандарти захисту прав дитини в умовах збройних конфліктів. Аналітично-порівняльне правознавство. 2023. № 3. С. 437–440. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.03.79> (дата звернення: 09.11.2023).
13. Крамаренко І.С. Організація навчання у школах в умовах війни: впровадження зарубіжного досвіду у вітчизняну практику. *Наука і техніка сьогодні*. 2022. № 13 (13). С. 326–335. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-13\(13\)-326-335](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-13(13)-326-335) (дата звернення: 09.11.2023).

Захарченко Юлія Євгенівна,
здобувач вищої освіти 2-го курсу,
Навчально-наукового інституту №2
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:
Шаповал Леся Іванівна,
доцент кафедри цивільно-правових
дисциплін
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВО НА ЖИТЛО ТА ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Кожна людина з народження має особисті права – сукупність природних і невідчужуваних основоположних прав і свобод, що належать людині від народження і не залежать від його належності до конкретної держави.

Право на житло є однією з фундаментальних соціальних прав людини, яке має важливе значення для гідного та комфортного життя кожного із нас. У сучасному суспільстві питання доступу до житла та його реалізація стають центральними аспектами соціально-економічної політики, а також об'єктом глибокого правового аналізу. Право на житло є одним із конституційних і являє собою гарантовану Конституцією України можливість громадянина задовольняти потребу в житлі одним із шляхів, визначених законом. Зокрема, згідно зі ст. 47 Конституції «кожен має право на житло. Держава створює умови, за яких кожний громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду.

Чинне законодавство України передбачає основні способи реалізації права на житло: власність, кредитування, оренда, соціальне житло та житлово-комунальні об'єднання.

Реалізація права на житло здійснюється шляхом: будівництва житла; оренди (найму) житла; придбання житла у власність; отримання соціального житла; набуття права власності на житло чи користування з підстав, які визначенні законом; кредитування та іпотека [1].

На сьогоднішній день основною причиною обмеження прав і свобод людини є виникнення воєнної ситуації в державі та суспільстві. Запровадження воєнного стану в Україні 24 лютого 2022 року внаслідок повномасштабного вторгнення РФ порушує дуже важливі права людини, які є необхідними для неї. Адже під час війни охорона та захист прав і свобод людини функціонує за правилами воєнного

стану. Бойові дії агресора завдають великої матеріальної шкоди, а також моральної та психологічної.

В результаті цих дій зростає кількість осіб, які потребують соціальної допомоги. Такими є внутрішньо переміщені особи, біженці, безробітні, які втратили годувальника або багатодітні сім'ї та ін. З початком повномасштабного вторгнення майже 12 млн. осіб покинули свої домівки, більшість переїхали в інші в межах України, інші виїхали за кордон.

Від дій агресора велика кількість будинків просто зруйнована та наразі відновити їх неможливо, адже бойові дії продовжуються, і агресор завдає майже кожного дня удари по мирному населенню, руйнуючи все. Станом на січень 2024 року верифіковано понад 250 тисяч приватних будинків та квартир, які зазнали руйнувань [6]. Внаслідок цього перед державою постає питання як реалізувати право на житло для всіх громадян України в умовах воєнного стану, які його потребують.

Загальні засади компенсації та відшкодування шкоди потерпілим від надзвичайних ситуацій (воєнні дії також сюди входять) закріплені у Кодексі цивільного захисту України. Глава 17 цього кодексу регулює відшкодування матеріальних збитків та надання допомоги постраждалим особам внаслідок надзвичайних ситуацій. Відповідно до статті 86 цього кодексу, забезпечення житлом постраждалих, яке стало непридатним для проживання здійснюється місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування та суб'єктами господарювання [2].

Таким чином, виникає необхідність в удосконаленні нормативно-правової бази, що буде регулювати компенсації за втрачене житло внаслідок війни. Воно має включати чітке визначення умов та процедур отримання компенсацій, а також механізм контролю за виконанням.

На сьогоднішній день Україна поетапно реалізовує програму "єВідновлення". Нею охоплюється значна частина власників пошкодженого та зруйнованого майна, а саме — житлової нерухомості. Проте, по-перше, в самій процедурі отримання компенсацій ще багато недоліків та лазівок для шахрайства, по-друге, програмою "єВідновлення" поки не охоплені повноцінно власники зруйнованого або пошкодженого житла, яке знаходиться на тимчасово непідконтрольних Україні територіях, а також власники комерційної нерухомості.

Щодо першої з виділених проблемних категорій — питання вирішується, вже стартував відповідний пілотний проєкт. Стосовно другої – поки про компенсації від держави не йдеться.

Постановою кабінету Міністрів України від 21 квітня 2023 року № 381 було затверджено Порядок надання компенсації для

відновлення окремих категорій об'єктів нерухомого майна, з використанням електронної публічної послуги «Відновлення». 22 травня 2023 року набув чинності Закон України № 2923-IX «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна» від 23.02.2023 року. А 30 травня 2023 року постановою кабінету Міністрів України № 600 було затверджено Порядок надання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна.

Приймання заявок на компенсацію за зруйноване через війну житло стартував у додатку “Дія” з 1 серпня 2023 року, а з 27 грудня 2023 року розпочалася видача житлових сертифікатів.

З 15 вересня 2023 року суттєво зросли граничні суми компенсацій для виконання ремонтних робіт – до 350 тис. грн для квартир у багатоквартирному будинку та до 500 тис. грн для відокремлених житлових будинків. А з 1 січня 2024 року претендувати на виплату компенсації можуть люди, які зробили ремонт пошкодженого житла власним коштом [6].

Але варто зазначити, що попри задекларовану простоту оформлення компенсації – подання заяви, розгляд заяви, визначення розміру виплати, отримання виплати, – суттєва кількість моментів викликає запитання та є приводом для дискусій.

Найбільше вдосконалення/уточнення потребує процедура розгляду заяви комісією з розгляду питань щодо надання компенсації, яку утворює виконавчий орган сільської, селищної, міської, районної у місті ради. Комісія, до складу якої входять фахівці-будівельники та інженери, безпосередньо виїздить за адресою будівлі, підтверджує факт повного руйнування або визначає масштаби пошкоджень, і за результатами огляду об'єкта складає відповідний акт і підраховує суму відшкодування. На підставі акта приймається рішення про призначення компенсації або відмову в ній. Серед проблемних моментів у цій процедурі такі: строків подання такої заяви законодавством наразі не визначено – власники майна іноді подають її через кілька місяців після руйнування; на місцевому рівні заявники скаржаться на складнощі в комунікації з представниками комісії, тобто на сайті органу, що створив комісію, її контакти не оприлюднюються; заявник має право оскаржити рішення комісії в наданні компенсації, тобто подати заперечення до уповноваженого органу (виконавчого органу місцевої ради або військової адміністрації) протягом п'яти робочих днів із дати прийняття рішення, але комісія може невчасно повідомити заявника про прийняте рішення або заявник може отримати лише повідомлення про прийняття рішення без його тексту. Ба більше, у разі незгоди з рішенням уповноваженого органу, наступним логічним кроком має бути звернення до суду, але напрацьованої судової практики з цього питання ще немає.

Чимало обговорень та суперечок викликає питання коефіцієнтів, які застосовуються під час визначення суми компенсації. Йдеться про регіональний коефіцієнт, а також коефіцієнти, пов'язані з роком забудови та кількістю кімнат.

Щодо житлових приміщень на тимчасово окупованих територіях, то варто зазначити, що у пункті 6 постанови № 381 йдеться про умови надання компенсації. Зокрема, там вказано, що компенсація надається, лише якщо «об'єкт нерухомого майна розташований на території України, крім територій активних бойових дій або тимчасово окупованих російською федерацією територій». Очевидно, розробка дієвого механізму для вирішення цього питання – дуже складне завдання. Адже потрібні надійні інструменти фіксації фактів руйнування: виїзд на об'єкт, його технічне обстеження фахівцями та складання відповідного акта неможливі [6].

Підводячи підсумок вище викладеному, хочемо зазначити, що з компенсаціями за пошкоджене та зруйноване житло пов'язано багато проблемних питань. Попри створення нормативно-правового підґрунтя, процедуру виплати відшкодування власникам житла не можна вважати до кінця регламентованою. А з комерційною нерухомістю питання навіть не почали вирішувати. Єдине, що може бути точкою опори за таких обставин, – це постійний моніторинг законодавчих змін та поступове накопичення відповідної судової практики.

Список використаних джерел:

1. Реалізація права громадян на житло України. Порядок реалізації цього права: URL: <https://yuristy.sumy.ua/advokatskij-ispit/usna-chastina/34-10-zhitlove-pravo/231-realizatsiya-prava-gromadyan-ukrajini-na-zhitlo>.
2. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 р. №5403-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>.
3. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
4. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.03.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
5. Житловий кодекс України: від 1 січня 1984 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10#Text..>
6. Місечко В. Компенсації за пошкоджену та зруйновану нерухомість: проблемні питання. 15.02.2024 р. URL: <https://pravo.ua/kompensatsii-za-poshkodzhenu-ta-zruinovanu-nerukhomist-problemni-pytannia/>.

Іськова Каріна Олександрівна,
здобувачка вищої освіти бакалавра
навчально-науковий інститут № 2
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:
Кривицький Юрій Віталійович,
доцент кафедри теорії держави і права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

РОЛЬ СПЕЦІАЛІСТА-КРИМІНАЛІСТА В ДОСЛІДЖЕННІ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Спеціаліст-криміналіст, який володіє процесуальною правосуб'єктністю, виконує на базі своїх професійних знань офіційну функцію допомоги й сприяння слідчому (суду) під його керівництвом і контролем. Тому думка авторів, які розглядають спеціаліста з погляду його допоміжного значення в діяльності суб'єкта розслідування, є цілком доречною. Використовуючи науково-технічні засоби, спеціаліст виявляє, фіксує та вилучає слідову інформацію, в тому числі дактилоскопічного походження, здійснює їх попереднє дослідження; звертає увагу слідства й суду на обставини, що мають значення для справи, робить заяви щодо виявлених фактичних даних; дає пояснення із спеціальних питань, що виникають у ході проведення процесуальних дій; бере участь у збиранні матеріалів і відібранні зразків, необхідних для проведення подальших досліджень; допомагає оформляти процесуальні документи; знайомиться з протоколом процесуальної дії, в якій брав участь, та підписує цей документ [1, с. 215].

Доцільне навести актуальний перелік джерел криміналістичної інформації, що отримана шляхом залучення осіб, які володіють спеціальним знаннями. Таких джерел ми визначаємо чотири, з яких два є процесуальними і два непроцесуальними. До процесуальних джерел відносяться такі:

1. Висновок експерта, що містить фактичні дані та обставини справи (провадження), встановлювані судовим експертом на підставі використання спеціальних знань шляхом застосування відповідних засобів (методів) при дослідженні матеріальних і матеріалізованих носіїв інформації з метою вирішення завдань судової експертизи.

2. Результат роботи спеціаліста в ході слідчої (розшукової) дії, що відображається у протоколі слідчої дії та додатках до нього. Є.Д. Лук'янчиков зазначив, що залучення спеціаліста-криміналіста не лише позитивно відбивається на результатах розслідування (оскільки він на високому професійному рівні використовує відповідні методики

і методи наукового дослідження матеріальних об'єктів), але, головне, дозволяє розвантажити слідчого, дає йому можливість зосередити зусилля на вирішення тактичних і методичних питань розслідування.

До непроцесуальних джерел відносимо такі:

1. Результат діяльності фахівця в процесі аналізу відомостей, що містяться в криміналістичних обліках. Невід'ємною складовою здійснення перевірки за вказаними обліками є залучення спеціаліста тієї галузі знань, що відповідає категорії властивостей об'єктів, що зосереджені в певному обліку. Важливе значення такого джерела криміналістичної інформації зазначила В.О. Приходько, зауваживши, що невід'ємним складником діяльності співробітників поліції являє собою процес пошуку, отримання, аналізу та використання інформації. Його ефективність багато в чому залежить від наявності в суб'єктах розслідування достовірної та у необхідній кількості інформації про криміналістично значущі об'єкти, що може бути отримана з різноманітних джерел. Серед джерел такої інформації важливе значення мають криміналістичні обліки розшукового призначення Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України.

2. Консультації спеціалістів у вигляді викладення думок, припущень, суджень, тлумачень, точок зору, версій розвитку подій, результатів використання науково-технічних засобів та проведеної аналітичної роботи, висновків за попереднім дослідженням об'єктів або вивченням вже проведених судових експертиз, а також порад і рекомендацій як в усній, так і в письмовій формах. Як слушно зазначив А.В. Коваленко, ця форма використання спеціальних знань не має жодного процесуального оформлення, а відомості отримані учасниками провадження в результаті отримання подібної консультації не мають жодного доказового значення.

Таким чином, розглядаючи питання класифікації джерел криміналістичної інформації, то поряд з існуючою усталеною позицією, яка викладена в тезах, доцільно й виокремлювати джерела, які є результатом використання знань обізнаних осіб. Мова йде про такі процесуальні джерела, як висновок експерта і фактичні дані, які надав спеціаліст, котрий бере участь у проведенні слідчої (розшукової) дії, а також непроцесуальні джерела – довідки щодо перевірки за криміналістичними обліками та результати консультативної допомоги фахівців, що надається в непроцесуальній формі. При цьому особливу роль (як джерела криміналістичної інформації) відіграє консультація спеціаліста, що проявляється при застосуванні сучасних методів збору криміналістичної інформації, до яких відноситься й використання технології OSINT [2, с. 127–128].

Більшість судів у пострадянських країнах віддають перевагу саме матеріальним (неживим) джерелам доказів, оскільки вони мають стійкішу (статичну), тривалішу форму існування та не здатні

викривляти інформацію, на відміну від живих джерел. А якщо матеріальному об'єкту (носієві інформації) притаманні властивості, що впливають на сліди, і ці властивості відомі, вони також є фактичними даними, які досить складно оскаржити.

Спеціаліст – це посередник між джерелом інформації та доказом у його чистому вигляді (йдеться про відповідність інформації всім невід'ємним ознакам доказу, тобто допустимість, достовірність, належність).

Сторони кримінального провадження мають право під час судового розгляду заявляти клопотання про залучення спеціаліста або використання його пояснень і допомоги [3, с. 134–135].

До вирішення питання про форми взаємодії з метою використання спеціальних знань під час проведення розслідування злочинів зверталися й інші науковці. Проте до цього часу однакості не досягнуто. Дискусійним залишається питання про форми взаємодії у використанні спеціальних знань у процесі розслідування. Так, деякі науковці вважають, що непроцесуальні форми взаємодії у використанні спеціальних знань та участі спеціалістів у розслідуванні недопустимі. Мотивується це тим, що вся діяльність слідчого по розслідуванню злочинів підпорядковується кримінально-процесуальному кодексу і, таким чином, вона процесуальна. Інші криміналісти вважають за можливе, що спеціальні знання можуть використовуватись і у непроцесуальних формах. До них вони відносять використання спеціальних знань у тих формах, які прямо не вказані в законі, але не суперечать його приписам. Окремі науковці взагалі не поділяють форми взаємодії у використанні спеціальних знань на процесуальні та непроцесуальні, а викладають їх в єдиному переліку.

В.Я. Колдін пропонує розрізнити процесуальні форми взаємодії у використанні спеціальних знань. В основу такого розподілу покладено суб'єкта їх застосування, тобто слідчий, спеціаліст та експерт. Професор В.Г. Гончаренко критерієм для виділення форм взаємодії обрав – значення, яке відіграють результати застосування спеціальних знань в процесі провадження по справі. Мотивується це тим, що пізнавальна діяльність в процесі доказування складає головну сутність кримінального процесу, і чітко визначає місце, значення та зміст кожної з форм взаємодії у використанні спеціальних знань. При цьому він, наголосив, що класифікація обов'язково повинна враховувати і непроцесуальні форми, оскільки вони безпосередньо допомагають здійснювати пізнання об'єктивної істини по справі. Внаслідок проведеного дослідження він запропонував процесуальні форми, до яких належать слідча й експертна, та непроцесуальну – оперативну та слідчу, під якою він розуміє попереднє дослідження об'єктів особисто слідчим на підставі того, що він володіє певними

спеціальними знаннями.

Заперечуючи цим науковцям В.К. Лисиченко та В.В. Циркаль зазначають, що в кримінальному процесі, порядок і умови якого регламентуються нормами кримінально-процесуального закону не може бути непроцесуальних форм застосування спеціальних знань, а відповідно і взаємодії, оскільки це суперечить закону. Автори виділяють три основних процесуальних форми: а) безпосереднє використання спеціальних знань слідчим, прокурором (у тому числі криміналістом) і складом суду під час виконання своїх процесуальних функцій, дослідження і оцінки доказів; б) залучення спеціалістів при провадженні слідчих дій; в) призначення та провадження судових експертиз.

Використання спеціальних знань у процесуальних формах реалізуються шляхом взаємодії слідчих з обізнаними особами, які набувають процесуального статусу спеціаліста або експерта при провадженні слідчих дій. Ця взаємодія виражається в безпосередній практичній, методичній і технічній діяльності не підпорядкованих в адміністративному порядку суб'єктів для вирішення конкретних завдань розслідування.

Отже, безпосередня практична діяльність спеціаліста-криміналіста при проведенні слідчих дій, коли виникла необхідність застосування його спеціальних знань, навичок і досвіду, є завжди важливою. Особлива значимість його діяльності проявляється при розслідуванні тяжких злочинів, злочинів, вчинених організованими угрупованнями, пов'язаних з порушеннями різноманітних технічних правил, технології виробництва, експлуатації складної техніки, обладнання, транспорту, привласненням чужого майна тощо [4, с. 2–6].

Список використаних джерел

1. Федорів Х.М. Поняття та ознаки дактилоскопічних помилок. *Право і суспільство*. 2011. № 4. С. 213–218.
2. Кожевніков О.А. Класифікація джерел криміналістичної інформації (окремий аспект). *Актуальні питання кримінального провадження у сучасних умовах*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.(м. Одеса, 31 трав. 2023 р.). Одеса, 2023. С. 126–131.
3. Патик А.А. Статус, повноваження та відповідальність спеціаліста й інспектора-криміналіста в кримінальному процесі. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 3. С. 133–143.
4. Лук'янчиков Є.Д. Форми взаємодії в процесі використання спеціальних знань. 2009. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/6285/1/9_Lukyanchikov.pdf.

Карпюк Аліна Олександрівна,
здобувач вищої освіти 2-го курсу
Навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:
Шаповал Леся Іванівна,
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ОПІКА НАД МАЙНОМ ОСОБИ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Тема опіки над майном особи під час дії воєнного стану в Україні є надзвичайно актуальною, оскільки через воєнні дії, що почались в Україні у фактично у 2014 році та значно посилюються з лютого 2022 року, багато громадян були змушені залишити свої домівки та майно, що вимагає належного юридичного регулювання опіки над ним. Під час воєнного стану звичайний порядок життя та правові норми зазнають значних змін, а опіка над майном стає складнішою через втрату контролю над майном, його пошкодження або знищення, а також через обмежену можливість доступу до нього. Тому дослідження даної теми вимагає комплексного підходу, що охоплює правові, соціальні, економічні аспекти та залучення широкого кола експертів та організацій.

З огляду на воєнний стан, численні вбивства та викрадення громадян України російськими окупантами, встановлення юридичного факту безвісно відсутньої особи в судовому порядку та набуття статусу особи, зниклої безвісти, є важливим та актуальним для рідних такої особи, а також необхідним для ефективного захисту її прав та водночас прав і обов'язків її близьких. Законом України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» визначено, що особою, зниклою безвісти вважається фізична особа, стосовно якої немає відомостей про її місце перебування на момент подання заявником заяви про її розшук [1, с. 61].

Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення

національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень. Особа, яка зникла безвісти в зоні збройного конфлікту під час проходження нею військової служби або за будь-яких інших обставин, що підтверджують факт перебування особи у цій зоні вважається особою, зниклою безвісти у зв'язку зі збройним конфліктом [1, с. 62].

Правові наслідки визнання особи безвісно відсутньою передбачені в ст. 44 Цивільного кодексу України (далі – ЦК) і полягають у наступному: 1. На підставі рішення суду про визнання фізичної особи безвісно відсутньою нотаріус за останнім місцем її проживання описує належне їй майно та встановлює над ним опіку. 2. За заявою заінтересованої особи або органу опіки та піклування над майном особи, зниклої безвісти за особливих обставин, опіка може бути встановлена нотаріусом до ухвалення судом рішення про визнання її безвісно відсутньою. 3. Опікун над майном фізичної особи, яка визнана безвісно відсутньою, або особи, зниклої безвісти за особливих обставин, приймає виконання цивільних обов'язків на її користь, погашає за рахунок її майна борги, управляє цим майном в її інтересах. 4. За заявою заінтересованої особи опікун над майном фізичної особи, яка визнана безвісно відсутньою, або особи, зниклої безвісти за особливих обставин, надає за рахунок цього майна утримання особам, яких вони за законом зобов'язані утримувати. 5. Опіка над майном припиняється у разі скасування рішення суду про визнання фізичної особи безвісно відсутньою, а також у разі появи особи, зниклої безвісти за особливих обставин [1, с. 63].

На підставі рішення суду про визнання фізичної особи безвісно відсутньою нотаріус за останнім місцем її проживання описує належне їй майно та встановлює над ним опіку (стаття 44 ЦК). На підтвердження цього факту опікуну нотаріусом видається свідоцтво. Нотаріус попереджає опікуна, про кримінальну відповідальність у разі розтрата або приховування майна фізичної особи, визнаної судом безвісно відсутньою, а також про матеріальну відповідальність за заподіяну шкоду. До винесення судом рішення про визнання фізичної особи безвісно відсутньою нотаріус, на підставі заяви заінтересованої особи або органу опіки та піклування, за останнім відомим місцем проживання такої особи може здійснити опис належного їй майна, призначити опікуна майна та передати йому майно на зберігання. Складання опису майна, призначення опікунів над цим майном, виключення майна з опису здійснюється за правилами вжиття заходів щодо охорони спадкового майна. Опис майна провадиться за участю опікуна, заінтересованих осіб, якщо вони того бажають, і не менше як

двох свідків. В акті опису мають бути зазначені: дата рішення про визнання особи безвісно відсутньою, заяви заінтересованої особи або органу опіки та піклування; дата проведення опису; прізвища, імена, по батькові і адреси осіб, які беруть участь в описі; прізвище, ім'я, по батькові особи, майна якої описується; місце знаходження майна, що описується; чи було опечатане приміщення до прибуття нотаріуса і ким; чи не була порушена пломба або печатка; докладна характеристика (назва, розмір, номер, рік випуску, колір, сорт та ін.) і оцінка кожного з перерахованих у ньому предметів та процент їх зносу. Оцінка описаних предметів (з урахуванням їх зносу) провадиться нотаріусом та особами, які брали участь в описі майна, а житлових будинків - виходячи з відновної чи страхової (у місцевостях, де інвентаризація не проведена) оцінки. У разі незгоди з оцінкою заінтересовані особи вправі запросити спеціаліста - експерта або оцінювача. До акта опису включається все майно, яке є в будинку (квартирі) особи, визнаної безвісно відсутньою. Заяви сусідів та інших осіб про належність їм окремих речей заносяться до акта опису, а заінтересованим особам роз'яснюється порядок звернення до суду з позовом про виключення цього майна з акта опису [2].

Цивільне законодавство повинно містити спеціальні положення про відповідальність органу опіки та піклувальника за вибір довірчого керуючого майном і за не прийняття або несвоєчасне вживання заходів по призначенню управляючого, що спричинило втрату майна особи або інші збитки. Окрім владних повноважень, якими вони наділені, мають також право укладати договір управління переданим під опіку майном (навіть за наявності призначеного опікуна), оскільки орган опіки та піклування при наданні попереднього дозволу на вчинення тих чи інших правочинів опікуном, стає стороною договору. Таким чином, в даній ситуації орган опіки та піклування діє не як самостійний суб'єкт права, а як орган, який виступає від імені відповідного публічного суб'єкта і виконує тим самим покладені на нього законом функції щодо захисту майнових прав підопічних, безвісно відсутніх осіб, які відносяться до внутрішніх функцій держави. Отже, керуючись ст. 72 ЦК, орган опіки та піклування зобов'язаний підшукати управляючого і укласти з ним договір довірчого управління майном підопічного [3, с. 9].

У Законі України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин», законодавцю доцільно було б в цьому контексті обмежитися лише положенням про те, що опіка над майном особи, зниклої безвісти за особливих обставин, здійснюється та припиняється у порядку передбаченому ЦК. Натомість, розглядуваний закон вдається до визначення обсягу цивільної дієздатності опікуна майна особи, зниклої безвісти за особливих обставин. Так, зазначається, що «опікун над майном особи, зниклої безвісти за

особливих обставин, здійснює управління цим майном, а також забезпечує виконання зобов'язань такої особи за рахунок цього майна» (абз. 2 ч. 2 ст. 8 цього Закону). Буквально з'ясовуючи зміст законодавчого положення можна зробити припущення, що опікун здійснює управління майном у власних інтересах. Тоді, як, ч. 3 ст. 44 ЦК передбачено правомочність опікуна на управління майном, зокрема, в інтересах особи, зниклої безвісти за особливих обставин. Межі здійснення цивільних прав під час зміни майнових прав у випадках визнання фізичної особи безвісно відсутньою та оголошення її померлою визначають правомірну поведінку особи – правонаступника, оскільки її дії в межах цивільних прав підлягають правовому захисті, на відміну від дій, учинених поза межами права. Таким чином, опікун має управляти майном не від імені, а в інтересах особи, зниклої безвісти. Думается, що з метою уникнення неоднозначності тлумачення, слід виключити абз. 2 ч. 2 ст. 8 Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» [4, с. 94].

Отже, в умовах воєнного стану захист прав власності набуває особливої важливості, необхідно забезпечити ефективні механізми захисту майнових прав громадян, які вимушено залишили своє майно або не можуть ним розпоряджатися через військові дії. Існуюче законодавство потребує адаптації до умов воєнного стану, щоб забезпечити належний захист майнових прав і встановити чіткі процедури для опіки та піклування над майном. Важливо визначити роль та відповідальність місцевих органів влади та громадських організацій у забезпеченні опіки над майном, особливо в зонах безпосереднього впливу воєнних дій. Аналіз та адаптація міжнародного досвіду можуть допомогти Україні розробити ефективні стратегії захисту майнових прав у воєнний час, враховуючи специфіку конфлікту та національного законодавства.

Список використаних джерел:

1. Храмова С. Щодо питання про визнання особи безвісно відсутньою в період воєнного стану. 2022. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f8c6c074-efb4-463d-a025-1ef76d8ac9a0/content> (дата звернення: 18.02.2024).
2. Кабаняча В.В. Встановлення опіки над майном фізичної особи, визнаної судом безвісно відсутньою. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_33715 (дата звернення: 18.02.2024).
3. Адаховська Н.С. Правове становище органів опіки та піклування у правовідносинах опіки над майном. URL: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n2/12ansonm.pdf> (дата звернення: 18.02.2024).

4. Парасюк В.М. Встановлення опіки над майном особи, зниклої безвісти за особливих обставин: теоретичні та практичні аспекти. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. № 7. С. 91–95. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/07/18.pdf> (дата звернення: 18.02.2024).

Ключко Ганна Андріївна,
здобувачка ступеня вищої освіти
бакалавр
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:
Кривицький Юрій Віталійович,
Доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
Кандидат юридичних наук, доцент

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ, ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ТА ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах, коли відбувається процес реформування суспільних відносин, зокрема у сфері судочинства, правоохоронних органів тощо, проблеми правового виховання та правової культури, їх вдосконалення та розвитку набувають характеру нагальних проблем і вимагають прийняття рішучих заходів їх розв'язання, від успішної реалізації яких багато в чому залежить успіх формування прогресивної правової держави в Україні. Загалом же, слід відзначити, що проблемі формування правової культури в Україні останніми роками приділяється значна увага. Зважаючи на це, на теперішній час у правовій доктрині закладені основи щодо розуміння правової культури, однак надзвичайно важливим є науковий пошук шляхів підвищення рівня правосвідомості громадян в Україні. Одним із ключових факторів, які прямо впливають на загальний рівень правової культури в державі є правове виховання. Українське суспільство зустрічається з низкою ключових проблем, пов'язаних із формуванням правової культури та правового виховання громадян [1, с. 100].

Серед цих проблем слід виокремити:

– правовий нігілізм – це явище виявляється у відмові визнавати важливість права та недбалому ставленні до законів. Іноді громадяни можуть несвідомо порушувати правила, не розуміючи їх значення;

– корупція – це серйозна загроза для правової культури. Корупція підриває довіру до системи правосуддя та порушує принципи справедливості;

– криміналізація суспільства – зростання злочинності може впливати на сприйняття громадянами правопорядку та норм права.

– декларативний характер норм – значна кількість норм чинного законодавства може бути декларативною, тобто не завжди виконується на практиці. Це може призвести до невпевненості громадян у правовій системі.

– правове виховання – необхідно активно працювати над правовим вихованням громадян, особливо молоді. Це допоможе формувати правову свідомість і культуру, що є важливим для розвитку демократичної, правової держави.

Загальна культура та правова свідомість взаємопов'язані, їх взаємодія є ключовою для побудови суспільства, де права та свободи людини захищені та поважають. Для України це особливо актуально, оскільки правовий прогрес можливий лише за умови формування високої правової культури серед населення. Без високого рівня правосвідомості кожного окремого громадянина України реалізація цілей, проголошених Конституцією, є неможливою. На нашу думку, правова культура є засадничим у процесі праводержавотворення, вона сприяє становленню правової системи та громадянського суспільства в державі, адже лише на основі високорозвинутого громадянського суспільства та верховенства права можливо побудувати справжню демократичну державу із правосвідомим населенням. Побудова правової держави без підвищення правової культури і рівня правосвідомості громадян є неможливою [2, с. 105].

У свою чергу підвищення рівня правової культури суспільства вимагає підвищення рівня та якості організації правового виховання, яке здійснюється шляхом навчання, пропаганди, агітації та самовиховання. Водночас найбільш ефективною і результативною формою правового виховання є правова освіта, тобто цілеспрямована, системна діяльність навчально-виховних і культурно-освітніх закладів, спрямована на засвоєння необхідного рівня знань про право і державу, формування та підвищення рівня правосвідомості та правової культури, виховання учасників правовиховного процесу в дусі поваги прав людини [3, с. 219].

Список використаних джерел

1. Кривицький Ю. Правове виховання та правова реформа: прояви взаємозв'язку і взаємовпливу. *Юридичний вісник*. 2022. № 2. С. 100–108. doi: <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i2.2327>.

2. Макарова О.В., Крилова Ю. І. Проблеми формування правової культури в Українському суспільстві. *Науковий часопис НПУ*

імені М.П. Драгоманова. Серія 18 : Економіка і право. 2015. Вип. 30. С. 104–108. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_018_2015_30_16.

3. Саветчук Н.М. Роль правового виховання в процесі формування правової культури. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2017. Вип. 44. С. 213–223. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvchzu_2017_44_21.

Мальцева Олександра Сергіївна,
здобувач вищої освіти 2 курсу
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:
Шаповал Леся Іванівна,
доцент кафедри цивільно-правових
дисциплін
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

АЛІМЕНТНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ НА УТРИМАННЯ ДИТИНИ

У суспільстві так склалось, що одним з найголовніших обов'язків батьків є виховання та утримання дітей до їх повноліття, які встановлені не тільки моральними нормами в суспільстві, а й чинним законодавством. Статтею 51 Конституції України передбачено, що «сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою» [5]. Також у статті 180 Сімейного кодексу України зазначено, що «батьки повинні утримувати дитину до досягнення нею повноліття» [6]. Даний обов'язок є невід'ємним для кожного з подружжя і невідчужуваним в правовій державі.

Аналіз багатьох наукових праць свідчить про те, що поняття «аліменти» та «аліментні зобов'язання» не є чітко закріпленими у законодавстві України, що може призвести до подальших колізій у застосуванні норм права щодо виконання батьками сплати аліментів на утримання дитини.

М.В. Вербіцька зазначає, що аліменти на неповнолітню дитину – це кошти на утримання дитини, які присуджуються у частці від доходу її матері, батька і (або) у твердій грошовій сумі. Підставою виникнення аліментного правовідношення є сукупність таких фактів: 1) кровне споріднення між батьками і дітьми, засвідчене в установленому законом порядку, або інші юридично значущі зв'язки між ними (наприклад, усиновлення); 2) вік особи, яка має правовий статус дитини. На погляд автора, рішення суду про стягнення аліментів є вже наслідком наявності

сукупності вказаних фактів та недотримання батьком (матір'ю) обов'язку щодо утримання дитини [1].

За своєю природою це багатоаспектні відносини. З одного боку, вони включають моральний аспект, оскільки питання турботи про малолітніх чи непрацездатних осіб – це основа моральних засад будь-якого суспільства, а питання гідного їх утримання – це показник його розвитку. З іншого боку, сімейне законодавство основним обов'язком батьків визначає саме обов'язок утримувати дитину до досягнення повноліття та обов'язок дітей утримувати непрацездатних батьків [3, с. 52].

Також слід зазначити, що на сьогоднішній день відомо два способи утримання дитини: грошовий та в натуральній формі. СК України передбачається можливість домовленості, за якою той з батьків, хто проживає окремо від дитини, може брати участь в її утриманні у грошовій і (або) натуральній формі.

Звісно, найчастіше використовується грошовий спосіб утримання дитини, оскільки натуральна форма має безліч нюансів у своїй реалізації. По-перше, натуральна форма може бути реалізована лише за взаємною домовленістю батьків, коли ж грошова форма може бути встановлена примусово. Таким прикладом може бути коли один із батьків займається сільським господарством і в нього є можливість утримувати дитину лише в натуральній формі залежно від її потреб. По-друге, небезпека в такому утриманні може бути в тому, що якщо одна зі сторін таких правовідносин вирішить звернутись до суду з позовом щодо невиконання обов'язку на утримання дитини платником аліментів, то у такій ситуації буде дуже важко довести, що особа за ці роки виконувала аліментні зобов'язання і реалізовувала їх у натуральній формі виплати. Так, можна довести факт виконання зобов'язання за допомогою доказування (це може бути показання свідків), але це також може не надати позитивний результат у справі. Саме тому такий договір обов'язково повинен бути укладений у письмовій формі.

Також аліментні зобов'язання можуть виникати не лише між кровними родичами, але й тими, хто проживають разом з дитиною і перебувають у шлюбі з їхнім батьком/матір'ю.

Як було зазначено вище, якщо батьки дитини узгодилися між собою, той з них, який проживає окремо від дитини, може брати участь у її фінансовому та/або матеріальному утриманні. Ця участь може виявлятися у вигляді грошових внесків чи забезпечення необхідних речей, враховуючи при цьому інтереси самої дитини.

Тому, спробуємо розібратися, яким є порядок нарахування аліментів.

Способом виконання обов'язку батьків на утримання дитини є сплата аліментів. Аліменти можуть виплачуватись:

- за угодою сторін. Це являє собою право батьків на самостійне та добровільне визначення виду та порядку сплати аліментів на дитину шляхом укладання договору, який посвідчується нотаріусом. Сам розмір аліментів не може бути меншим від передбаченого у частині другій статті 182 Сімейного кодексу України («мінімальний гарантований розмір аліментів на одну дитину не може бути меншим, ніж 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку»). «Мінімальний рекомендований розмір аліментів на одну дитину становить розмір прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку і може бути присуджений судом у разі достатності заробітку (доходу) платника аліментів») [6].

Розмір аліментів, визначений судом або домовленістю між батьками у твердій грошовій сумі, щорічно підлягає індексації відповідно до закону, якщо платник і одержувач аліментів не домовилися про інше. За заявою одержувача аліментів індексація може бути здійснена судом за інший період (стаття 184 Сімейного Кодексу України);

- на підставі рішення суду. Такий спосіб використовується тоді, коли батьки не змогли домовитись про визначення сталої грошової суми або виплати у натуральній формі. Саме тоді той з батьків, з ким проживає дитина, має право звернутися з позовом до суду щодо нарахування аліментів на утримання дитини.

Добровільна сплата батьками аліментів на неповнолітню дитину може відбуватися у випадках, коли батьки фактично або за допомогою укладеного договору забезпечують утримання своєї дитини. Важливо розрізняти поняття «добровільне утримання» і «добровільне виконання аліментних зобов'язань».

Добровільне утримання відрізняється від добровільного виконання аліментних зобов'язань тим, що:

1. Добровільне утримання: Це нормальні сімейні відносини, за якими батьки забезпечують дитину всім необхідним для її гармонійного фізичного та психологічного розвитку з урахуванням їх матеріальних можливостей.

2. Добровільне виконання аліментних зобов'язань: відрахування аліментів на дитину за ініціативою платника та укладання договору між батьками про сплату аліментів на дитину.

Слід відзначити, що примусове нарахування боргу з аліментів пов'язане з нечесною поведінкою платника аліментів, такою як ухилення від сплати, неоповіщення про своє місце проживання і роботу, та приховування доходів або майна. Це може бути пояснено тим, що, як правило, судові рішення щодо аліментів приймається у випадках, коли порушено нормальні сімейні зв'язки, і обов'язок з утримання дітей добровільно не виконується.

Виконавець розпочинає примусове виконання рішення про стягнення аліментів на підставі виконавчого документа, за заявою стягувача про примусове виконання рішення. Така заява про примусове виконання рішення подається до органу державної виконавчої служби або приватного виконавця у письмовій формі разом із оригіналом (дублікатом) виконавчого документа. У заяві про примусове виконання рішення стягувач має право зазначити відомості, що ідентифікують боржника чи можуть сприяти примусовому виконанню рішення (наприклад, рахунок боржника, місце роботи чи отримання ним інших доходів, наявність певного майна у боржника та його місцезнаходження тощо) [4].

При стягненні аліментів з боржника, який офіційно працевлаштований та отримує заробітну плату на підприємстві, в установах, організаціях, у фізичної особи-підприємця на території України стягнення аліментів здійснюється шляхом відрахування з фактичного заробітку (доходу) за місцем роботи боржника на підставі постанови виконавця [2, с. 113].

Проаналізувавши основні теоретичні принципи аліментних зобов'язань щодо дітей і дослідивши, як вони втілюються у сучасному законодавстві, можна зробити наступні висновки. Добровільна сплата аліментів являє собою той випадок, коли платник аліментів за своєю ініціативою відраховує аліменти та було укладено договір між батьками про реалізацію таких правовідносин. У випадку з примусовим виконанням аліментних зобов'язань, то частіше всього це пов'язано з несумлінним виконанням або невиконанням одного із батьків своїх обов'язків щодо утримання дитини і потребує спеального регулювання цього зобов'язання на всіх етапах (від призначення аліментів за рішенням суду і до примусового виконання цього рішення). З огляду на вище зазначене розроблення теоретичних засад проблематики стягування аліментних зобов'язань на утримання дитини та способів запобігання порушення цих зобов'язань є актуальним та перспективним напрямом наукового пошуку.

Список використаних джерел:

1. Вербіцька М.В. Актуальні проблеми стягнення аліментів на неповнолітніх дітей. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2012. № 20. Ч. 1. Т. 2. С. 32–36.
2. Верховець К. С. Стягнення аліментів на дитину за чинним сімейним законодавством: підстави та процедура. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 3. С. 112–115.
3. Хорошенко О.В., Доценко О.О. Окремі питання аліментних зобов'язань. *Право і суспільство*. 2021. №2. С. 51-57. URL: http://pravoisusplstvo.org.ua/archive/2021/2_2021/10.pdf.

4. Про затвердження Інструкції з організації примусового виконання рішень: наказ Міністерства юстиції України № 489/20802 від 02.04.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0489-12#n1262>.

5. Конституція України: Основний закон України від 28.06.1996 р. №254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.

6. Сімейний кодекс України: Закон від 10.01.2022 р. №2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.

Неплохова Орина Григорівна,
здобувачка вищої освіти бакалавра
навчально-науковий інститут № 2
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:
Кривицький Юрій Віталійович,
доцент кафедри теорії держави і права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

МЕХАНІЗМ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Війна є екстремальним випробуванням для будь-якої держави. Вона кидає виклик усім сферам її функціонування, змушуючи адаптуватися до нових реалій та мобілізувати всі ресурси для оборони. Механізм сучасної держави в умовах війни зазнає значних змін, спрямованих на забезпечення стійкості та перемоги.

Зміни у структурі та функціях державних органів:

– централізація влади – в умовах війни відбувається концентрація владних повноважень у руках глави держави, уряду та воєнних структур. Це необхідно для прийняття швидких і рішучих рішень, координації дій різних відомств і забезпечення чіткої ієрархії підпорядкування [1];

– введення воєнного стану – воєнний стан передбачає комплекс заходів, спрямованих на мобілізацію ресурсів і підпорядкування їх воєнним потребам. До таких заходів можуть належати: обмеження громадянських свобод, введення комендантської години, націоналізація підприємств, примусовий набір до армії тощо;

– розширення повноважень силових структур – війна призводить до зростання ролі силових структур, таких як армія, поліція, спецслужби. Їхні повноваження розширюються, щоб забезпечити безпеку країни та порядок на її території;

– залучення громадянського суспільства – держава активно залучає до своїх дій громадянське суспільство. Створюються волонтерські організації, які допомагають армії, біженцям, постраждалим від війни. Громадяни мобілізуються для збору коштів, надання гуманітарної допомоги, інформаційної підтримки.

У свою чергу економічні та соціальні аспекти забезпечення механізму держави в умовах війни охоплюють:

– перехід на воєнну економіку – в умовах війни відбувається перехід на воєнну економіку. Це означає, що пріоритетом стає виробництво продукції військового призначення, а інші галузі економіки можуть бути частково згорнуті або перепрофільовані;

– мобілізація трудових ресурсів – війна може призвести до мобілізації трудових ресурсів, коли людей примусово зобов'язують працювати на підприємствах, що мають стратегічне значення для оборони країни;

– соціальний захист населення – держава вживає заходів для соціального захисту населення, яке постраждало від війни. Це може включати виплату допомоги, надання житла, медичну допомогу тощо;

– інформаційна війна – в сучасних умовах війна ведеться не лише на полі бою, але й в інформаційному просторі. Держава вживає заходів для протидії ворожій пропаганді, поширення достовірної інформації та підтримки бойового духу населення.

Зовнішня політика функціонування механізму держави передбачає:

– активна дипломатія – держава активно веде дипломатичну діяльність, щоб заручитися підтримкою міжнародної спільноти, отримати військову та економічну допомогу, ізолювати країну-агресора;

– участь у міжнародних коаліціях – держава може брати участь у міжнародних коаліціях, які об'єднують зусилля для протидії спільній загрози;

– санкції – держава може застосовувати санкції проти країни-агресора та її союзників, щоб тиснути на них і змусити припинити війну [2].

Отже, механізм сучасної держави в умовах війни зазнає значних змін, спрямованих на забезпечення стійкості та перемоги. Ці зміни стосуються всіх сфер життя суспільства: політики, економіки, соціальної сфери, інформаційного простору та зовнішньої політики. Держава мобілізує всі ресурси, щоб дати відсіч агресору та захистити своїх громадян.

Список використаних джерел

1. Мельничук С.М. Правові форми реалізації функцій сучасної держави Україна : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2019. 478 с.

2. Гайду С.В. Економічна функція держави під час війни. *Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація,*

підприємництво, сталє економічне зростання : праці XXII Міжнар. наук. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених (м. Вінниця, 2 груд. 2022 р.). Т. 1. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2022. С. 111–115.

Пендюра Софія Максимівна,
курсантка навчально-наукового
інституту №2
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Єфіменко Ігор Миколайович,
старший науковий співробітник науково-
дослідної лабораторії з проблем
криміналістичного забезпечення
та судової експертології
Навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ “4Р” В ПРОТИДІ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

На сучасному етапі розвитку нашого суспільства все більше постає питання з запобігання домашньому насильству. Якщо звертатися до статистики, то результати будуть не втішні. Лише за п'ять перших місяців 2023 року поліція задокументувала 349 355 випадків домашнього насильства, що на 51% більше порівняно з минулим роком. Такі невтішні для українського суспільства показники, змусили Україну ратифікувати Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульську Конвенцію) [1].

Структура цього міжнародного нормативно-правового акту побудована за принципом «4П» (*від агн. «4Р»*), який обумовлює 4 напрями діяльності, а саме: попередження (*Prevention*), прикриття (*Protection*), переслідування (*Prosecution*), політика (*Integrated Policies*). Наведені принципи утворюють єдину систему структурованих правил поведінки направлених на запобігання, виявлення, припинення домашньому насильству.

1.Попередження або недопущення (глава III). Положеннями цієї частини врегульовані першочергові заходи, які учасники конвенції мають вжити задля запобігання проявам насильства (фізичного, психологічного, економічного та сексуального) у суспільстві на національному рівні. У загальному значенні, ці заходи направлені на

зміну соціальної і культурної моделі жінки та чоловіка, яка історично склалася у суспільстві (стереотип).

2. *Прикриття або захист* (глава IV). У цій главі мова йде про забезпечення учасниками конвенції загальнодержавних механізмів щодо здійснення ефективної взаємодії між відповідними національними інституціями, з метою захисту й підтримки осіб, які постраждали від будь-якої форми насильства. У сукупності ці заходи передбачають, по-перше, попередження повторних проявів насильства, по-друге, надання самостійності та економічної незалежності постраждалим особам, та по-третє, отримання своєчасної інформації про служби підтримки та захисту [2, с. 53].

3. *Переслідування або притягнення винних до відповідальності* (глава V та VI). Для реалізації цього напрямку конвенцією передбачені три основні складові, а саме:

1) наявність цивільно-, кримінально- та адміністративно-соціально-правового регулювання належних засобів покарання правопорушника;

2) забезпечення належних засобів правового захисту, у тому числі, відшкодування моральної та матеріальної шкоди постраждалим;

3) забезпечення належної, своєчасної та об'єктивної правової юрисдикції [2, с. 54].

4. *Скоординована політика* (глава VII, VIII та IX). Цей принцип, насамперед, направлений на забезпечення взаємодії органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності з метою, оцінки ситуації, що характеризує стан насильства у суспільстві. З цією метою конвенцією передбачено створення та організація діяльності органів уповноважених здійснювати соціально-політичні заходи для запобігання насильства у суспільстві. З огляду на це, ООН був ініційований проєкт «Міста і громади вільні від домашнього насильства» (UNFPA) з розбудови муніципальних систем запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі [3]. Тобто, цей проєкт спрямований на посилення спроможності та ролі муніципалітетів у розбудові стійких механізмів захисту та надання допомоги постраждалим від домашнього насильства.

Список використаних джерел:

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.

2. Актуальна проблеми протидії домашньому насильству : навчальний посібник / А.Б. Блага, О.С. Тунтула, О.О. Кочеміровська; за заг. ред. А.Б. Благої.-Миколаїв : Вид-во «ЧНУ ім. Петра Могили», 2021. 208 с.

3. Міста і громади вільні від домашнього насильства.
Офіційний сайт UNFPA. URL: <https://ukraine.unfpa.org>.

Погорелов Артем Владиславович,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавр
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:
Кривицький Юрій Віталійович,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

РОЛЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Важливою стратегічною функцією держави є забезпечення національної безпеки, яка здійснюється через різні уповноважені органи та організації відповідно до чинного законодавства. У сучасних умовах такі питання, як зростання ризиків і загроз національній безпеці, нові виклики, практичне забезпечення національної безпеки та адекватне і своєчасне реагування на них, набули ще більшої актуальності. Серед існуючих державних структур, які так чи інакше забезпечують національну безпеку країни, слід виокремити правоохоронні органи. Правоохоронні органи символізують присутність держави в нашому повсякденному житті, її здатність втручатися, коли це необхідно, і захищати нас. Вони також є символом цілісності суспільства та відданості цінностям честі та обов'язку. Це також стримуючий фактор для суспільства від вчинення злочинів, аморальних вчинків, зловмисності, інтриг та інших протиправних дій [1, с. 700].

Україна має комплексну систему правоохоронних органів. До основних правоохоронних органів, які впливають на національну безпеку держави, належать Національна поліція України, Служба безпеки України, підрозділи, що діють у складі Державної фіскальної служби України, Офіс Генерального прокурора України, Державне бюро розслідувань, Державна податкова служба та Державна митна служба. Кожне з цих відомств, за умови ефективної роботи, має значний вплив на реальне функціонування складової державної безпеки в умовах воєнного стану [2].

Слід додати, що Національну гвардію України можна виокремити як військове формування з правоохоронними функціями. Вона виконує завдання із захисту від злочинних та інших протиправних посягань на життя, права, свободи і законних інтересів громадян, суспільства і держави, забезпечення громадської безпеки і охорони громадського порядку; взаємодіє з іншими суб'єктами забезпечення національної безпеки і оборони в контексті забезпечення національної безпеки, захисту державного кордону та припинення діяльності незаконних воєнізованих, збройних формувань, організованих злочинних груп і злочинних організацій. У мирний час Національна гвардія України виконувала правоохоронні функції, а з введенням воєнного стану готова до виконання завдань в умовах правового режиму воєнного стану відповідно до положень чинного законодавства.

Усі перелічені вище органи виконують певні правоохоронні функції, передбачені законодавством України. Незалежно від спеціалізації кожної з структур, вони мають спільні та загальні правоохоронні функції. До загальних правоохоронних функцій насамперед належать оперативно-розшукова діяльність, розслідування правопорушень, розгляд, виконання, управління та аналіз кримінальних проваджень. Для забезпечення належного функціонування всіх складових безпеки правоохоронні органи наділені широким спектром повноважень, розширених на термін дії воєнного стану [3].

Правоохоронні органи в період воєнного стану виконують важливі функції забезпечення безпеки, порядку та законності в державі, сприяючи збереженню стабільності та захисту прав і свобод громадян. Незважаючи на суттєву відмінність та певні особливості кожної з правоохоронних структур, задля досягнення забезпечення публічної, економічної, соціальної, державної та інших видів безпеки в Україні існує необхідність їх кооперації та координації між собою [4]. Саме згуртований і цілеспрямований вплив на подолання злочинності, незаконних воєнізованих формувань, терористичних організацій та присутнього на території нашої держави військового контингенту держави-агресора формує сутність і роль правоохоронних органів під час воєнного стану [5, с. 241].

Отже, що в період воєнного стану правоохоронні органи мають надзвичайно важливі функції, спрямовані на забезпечення безпеки, порядку та законності. Вони є ключовим елементом стабільності та захисту прав і свобод громадян та відіграють важливу роль у забезпеченні національної безпеки та порядку. Їхня спільна діяльність у важкий час воєнного стану є вирішальною для збереження

стабільності та захисту держави від зовнішніх і внутрішніх негативних чинників. Для досягнення цієї мети, важлива кооперація та координація між всіма правоохоронними органами, структурами та військовими формуваннями.

Список використаних джерел

1. Соколенко О.Л. Види правоохоронних органів України. *Форум права*. 2012. № 3. С. 699–705. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2012_3_121.
2. Доронін І.М. Національна безпека України в інформаційну епоху: правові аспекти : монографія. Київ : АртЕк, 2019. 434 с.
3. Загуменна Ю.О. Правоохоронні органи: поняття, ознаки, функції, особливості діяльності. *Право і Безпека*. 2010. № 3. С. 145–150. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2010_3_33
4. Россоха С.В. Правоохоронні органи державни в механізмі захисту прав і свобод людини і громадянина : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Харків, 2016. 20 с.
5. Микитенко В.В. Теоретико-правові аспекти правоохоронної діяльності органів внутрішніх справ України. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2014. № 3. С. 240–242. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pupch_2014_3_76.

Приходько Анастасія Володимирівна,
здобувач вищої освіти 2 курсу
навчально-наукового інституту №2
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:
Шаповал Леся Іванівна,
доцент кафедри цивільно-правових
дисциплін
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВО НА ДОНОРСТВО В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

На сьогоднішній день ця тема є надзвичайно актуальною, і на це є декілька причин. В умовах воєнного конфлікту збільшується кількість поранених, в тому числі важко поранених, які потребують невідкладної медичної допомоги. Достатні запаси крові, тромбоцитів і

плазми стають критично важливими для збереження життя поранених та забезпечення належного медичного обслуговування. Може знадобитися проведення численних хірургічних операцій та інших медичних процедур. Це призводить до збільшеної потреби в крові та інших донорських ресурсах для забезпечення успішного лікування поранених. Важливо мати донорський резерв, готовий надавати кров та інші медичні ресурси негайно.

Заздалегідь створена система донорства може врятувати багато життів, сприяючи оперативному реагуванню на критичні ситуації. Право на донорство визначається не лише медичними потребами, але й гуманітарними принципами. Донорство стає важливою складовою гуманітарної допомоги та виражає солідарність та підтримку в умовах кризи.

Поняття донорства не є новим, воно має давню історію. Люди завжди розуміли важливість крові для життя, і в різних культурах і епохах існували традиції, пов'язані з даруванням крові для допомоги іншим.

У деяких стародавніх цивілізаціях, таких як стародавній Єгипет та Месопотамія, вірили, що кров має магичні властивості, і вона використовувалася у релігійних обрядах. У середньовічній Європі кров вважалася ліком від багатьох хвороб, і люди дарували кров для лікування хворих [2].

Сучасна система донорства крові виникла в 20 столітті, коли вчені відкрили, як правильно зберігати та транспортувати кров для безпечного використання в медичних цілях. Сьогодні донорство крові є важливим компонентом медичної практики та дозволяє врятувати безліч життів щороку.

Законодавство, що регулює донорство, повинно бути адаптоване до особливостей воєнного стану. Важливо зберегти баланс між потребами безпеки держави та правами громадян, включаючи право на донорство. Наявність чітких та прозорих нормативних актів є важливим для забезпечення прав та обов'язків учасників донорського процесу. Так у статті 18 ЗУ «Про безпеку та якість донорської крові та компонентів крові» зазначені права донора крові та компонентів крові.

1. Особа, яка виявила бажання здійснити донацію крові та/або компонентів крові, має право на:

1) достовірну та своєчасну інформацію про стан свого здоров'я, пов'язану із здійсненням донорської функції;

2) участь у діяльності громадських організацій з метою популяризації добровільного безоплатного донорства;

3) правовий захист від будь-яких форм дискримінації за станом здоров'я;

4) відшкодування шкоди, заподіяної її здоров'ю у зв'язку з виконанням донорської функції [1].

Досліджуючи визначення «донорства крові та її компонентів», звернемо увагу на сучасні доктринальні підходи. Американські вчені наводять власне визначення донорства крові та її компонентів: «донорство крові та її компонентів є добровільним актом допомоги здоровій людині (донора) хворому, що полягає в наданні частини своєї крові або тканини для лікувальних цілей» [5].

Сьогодні немає єдиної думки серед науковців щодо визначення сутності донорства крові та її компонентів. Одні науковці вважають, що донорство крові та її компонентів – це добровільний акт людського волевиявлення. Інші передбачають донорство як комплекс заходів, які проводяться з науково-дослідними, організаційними цілями [3]. Деяко інше тлумачення суті донорства крові та її компонентів є у визначенні І.Я. Сенюти. Вона визначає, що «донорство – це добровільна здача крові та її компонентів донорами, а також заходи, спрямовані на організацію та забезпечення безпеки заготівлі крові та її компонентів [4]. Порівнюючи це визначення з дефініцією зарубіжних авторів, можна зробити висновок про його більшу чіткість і змістовність, однак і воно не є бездоганним.

Військові конфлікти призводять до значного збільшення потреб крові та її компонентів. Ефективна організація системи донорства, підтримка від влади та громадських організацій, а також використання новітніх технологій є важливими факторами успіху. Донорство крові у воєнний період є не лише актом гуманності, але і стратегічно важливим заходом для збереження життів та забезпечення медичної допомоги в умовах воєнного конфлікту. Розвиток системи донорства в умовах воєнного стану вимагає комплексного підходу, який враховує медичні, правові, етичні та соціальні аспекти.

На сьогоднішній день, реалізація права на донорство в Україні під час воєнного стану зустрічає наступні проблеми:

- безпека донорів та отримувачів. У зоні воєнного конфлікту збільшується ризик для життя та здоров'я осіб, які беруть участь у донорстві або отримують кров або органи. Підвищене напруження та небезпека можуть призвести до зниження кількості людей, які готові стати донорами, а також до складнощів у забезпеченні безпечних умов для проведення процедур донорства та переливання крові.

- обмеження доступу до медичних закладів. Внаслідок воєнного стану можуть бути обмежені можливості доступу до медичних

закладів, де зазвичай проводяться процедури донорства крові та переливання. Це може ускладнити організацію донорських кампаній та зменшити кількість донорів.

- порушення інфраструктури медичних закладів. Умови воєнного конфлікту можуть призвести до пошкодження медичних закладів, обладнання та забезпечення, що важливо для проведення донорських процедур. Це може стати перешкодою для нормальної роботи системи донорства.

- психологічний фактор. Участь у воєнних діях може змінити психологічний стан людей і вплинути на їхню готовність стати донорами. Воєнний конфлікт може викликати стрес, тривогу та невпевненість, що може знизити мотивацію до донорства.

Враховуючи вище зазначене, варто відмітити, що реалізація права на донорство в умовах воєнного стану потребує комплексного підходу з урахуванням безпеки, доступності медичних закладів та психологічного стану населення.

Сучасне законодавство повинно відповідати реальним викликам та забезпечувати правову захищеність та конфіденційність учасників донорського процесу в умовах воєнного стану.

Та на закінчення хотілось би додати цитату президента нашої країни Володимира Зеленського «Кров — це необхідний ресурс, який може врятувати багато життів. Донорство — це прояв людяності та допомоги іншим, яке може змінити світ навколо нас».

Список використаних джерел:

1. Про безпеку та якість донорської крові та компонентів крові: Закон України від 30.09.2020 року № 931-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/931-20#Text>.

2. Дональд Редфорд. Кров як засіб обміну в стародавньому Єгипті. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Медицина_Стародавнього_Єгипту.

3. Ізбаш К. С., Домброван Н. В. Концептуальні підходи юридичної відповідальності у сфері донорства крові за чинним законодавством України. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2020/1/11.pdf>.

4. Сенюта І.Я. Законодавче забезпечення донорства в Україні. *Вісник Львівського університету*. 2008. № 46. С. 56–60.

5. Гайдукова С., Ботос Л., Донорство: залучення донорів крові та її компонентів: навч. посіб.: Київ. 2014. 120 с.

Хаустова Тетяна Андріївна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавр
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:
Кривицький Юрій Віталійович,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

НАДЗВИЧАЙНІ ЗАКОНИ В СИСТЕМІ ЗАКОНОДАВСТВА

Однією з ключових умов розвитку та ефективного функціонування правової держави і громадянського суспільства є створення єдиної законодавчої бази. Остання повинна забезпечити належний рівень правової освіченості серед населення в умовах як звичайного розвитку країни і діяльності громадянських інститутів, так і в кризових ситуаціях. Водночас наявність цілісної законодавчої бази є важливою передумовою для забезпечення узгодженості та відсутності протиріч у дії правових актів держави. Структура законодавства визначається ієрархією його складових нормативно-правових актів. Кожен з цих актів має свої властивості, зумовлені його місцем у загальному масиві нормативних актів. Це стосується надзвичайних законів, які відрізняються власними характеристиками і займають особливе місце в системі інших законодавчих актів [1, с. 154].

У п. 19 ст. 92 Конституції України зазначено, що тільки законами України визначається правовий режим воєнного та надзвичайного стану, а також зон надзвичайної екологічної ситуації. Це закріплення на рівні Основного Закону підтверджує можливість виникнення надзвичайних ситуацій і необхідність вжиття оперативних заходів для їх подолання через прийняття відповідних надзвичайних законів. Навіть якщо сам термін «надзвичайні закони» не зазначено в Конституції, законодавча практика підтверджує їх існування як особливого типу законів, які відрізняються своїм статусом, змістом і призначенням серед інших законодавчих актів.

На сучасному етапі розвитку законодавства України спостерігається значне збільшення кількості законодавчих актів, що не завжди сприяє ефективній правозастосовній практиці. Важливо враховувати, що успішна дія законів залежить не лише від їхньої відповідності техніко-юридичним принципам, але й від їхнього місця в системі законодавства. Вирішення цього актуального питання

дозволить визначити їхню роль і призначення як ефективного інструменту захисту прав і свобод громадян загалом, включаючи ситуації надзвичайних обставин. Розуміння місця надзвичайних законів у системі законодавства вимагає аналізу та осмислення категорій «законодавство» і «система законодавства» з наукової точки зору. Адже без системи органічного взаємозв'язку і взаємозалежності законів, а також їх ієрархічності та взаємообумовленості не доцільно стверджувати про їх ефективність і соціальну значимість [2, с. 139]. Тому доречним є розгляд питання про роль надзвичайних законів у системі законодавства в контексті їх місця серед інших законодавчих актів. У рамках визначення ролі надзвичайних законів у системі законодавства можна вважати, що всебічний розгляд має місце надзвичайних законів у різних аспектах функціонування системи законодавства. Надзвичайні закони, безперечно, є складовою системи законодавства, оскільки вони мають усі ознаки, що притаманні будь-якому законодавчому актові держави, і є її обов'язковим елементом. Вони мають найвищий юридичний статус серед інших нормативно-правових актів, приймаються спеціально уповноваженими суб'єктами відповідно до особливої процедури, мають загальну сферу застосування, встановлюють обов'язкові для всіх правила поведінки, їх забезпечує і гарантує держава, і вони мають відповідну структуру [3, с. 17].

Крім визначення ролі надзвичайних законів як складової системи законодавства, основна думка полягає в уточненні самої системи законодавства. Вона складається з різних рівнів або зрізів, які можуть мати різні критерії поділу, що визначають місце структурних елементів, таких як закони та інші нормативно-правові акти. Це дозволить більш комплексно проаналізувати та встановити місце надзвичайних законів у системі законодавства, а також визначити їх функціональні зв'язки з іншими елементами цієї системи. Для наукового визначення місця надзвичайних законів у системі законодавства України необхідно проаналізувати наявні підходи вчених, які доклали зусиль для обґрунтування критеріїв класифікації законодавчих актів держави та вирішення проблеми такої класифікації на науковому та практичному рівнях.

Специфічна природа та значення надзвичайних законів не лише обґрунтовує необхідність визначення їх місця в ієрархічній системі законодавства, але також ускладнює цей процес через наявність дискусійних питань щодо класифікації законів за юридичною силою як на доктринальному, так і на законодавчому рівнях. Уникнувши можливих проблем і спираючись на об'єктивні принципи дослідження, ми можемо доцільно визначити місце надзвичайних законів серед

інших законів шляхом аналізу їх взаємозв'язку з іншими складовими законодавства в цілому, не вдаючись до складнощів, пов'язаних із співвідношенням органічних законів та інших законів, а також дискусійності відносно Конституції та конституційних законів.

Характер складних надзвичайних ситуацій визначає природу надзвичайних законів і встановлює їх особливе місце в системі законодавства. Надзвичайні закони не можуть скасовувати положення Конституції як Основного закону держави. Однак у залежності від рівня складності надзвичайної ситуації та тяжкості її наслідків, теоретично можна розглядати можливість тимчасового призупинення дії окремих положень Конституції надзвичайним законом. Важливо зауважити, що таке призупинення не повинно стосуватися обмежень основних прав і свобод людини і громадянина, основ територіального устрою, конституційного ладу, проведення виборів і референдумів. Його метою має бути надання можливості органам публічної влади здійснювати більш широкі повноваження з метою ефективного подолання та ліквідації наслідків надзвичайних станів і ситуацій. Надзвичайні закони мають особливий характер, який може визначатися залежно від складності надзвичайної ситуації, сфери суспільства, що зазнає кризового стану, та тяжкості наслідків для суспільства, держави і людини. На теоретичному рівні визначення місця надзвичайних законів серед інших законів вказує на те, що прийняття Конституції держави відбувається за особливим порядком, визначеним її положеннями, так само як і надзвичайні закони, що потребують особливої процедури прийняття, обумовленої складністю факторів, що впливають на цей процес. Для визначення місця надзвичайних законів необхідно також розглянути питання розмежування їх від звичайних (поточних) законів, що є одним із ключових аспектів системи законодавства. Основною відмінністю між надзвичайними та звичайними законами є їх специфічний характер. Звичайні закони мають абстрактний характер, оскільки не враховують конкретних життєвих обставин чи ситуацій, і їх виконання конкретизується через підзаконні акти. Проте надзвичайні закони, натомість, мають спеціальну природу, оскільки призначені для регулювання життєвих сфер суспільства в умовах складності функціонування та держави. Тому вони мають на меті забезпечити більш чітку та конкретну правову об'єктивацію суспільних відносин [4, с. 17].

Однією з ключових особливостей надзвичайних законів і важливим критерієм для їх класифікації є обмеженість за часом дії. Для цих законів характерно тимчасове діюче визначення, яке залежить від

тривалості надзвичайної ситуації або процесу подолання її наслідків. Предмет правового регулювання надзвичайних законів істотно відрізняється від предмета звичайних законів через його важливість і фундаментальність, особливо в умовах надзвичайних ситуацій. Надзвичайні закони націлені на системне регулювання конкретних груп надзвичайних відносин, що виникають у таких ситуаціях, з метою забезпечення належного функціонування суспільства і держави та запобігання можливим негативним і незворотнім наслідкам. Це виправдовує природу та особливий статус надзвичайних законів, які не спрямовані на регулювання поточних відносин у звичайних умовах функціонування суспільства і держави. Таким чином, це визначає відмінність між надзвичайними законами і звичайними законами, кожен з яких, залежно від свого функціонального призначення, займає в системі законодавства своє місце.

Отже, надзвичайні закони мають комплексний характер, який охоплює різні галузі права. Вони регулюють різноманітні суспільні відносини під час надзвичайних ситуацій, таких як введення надзвичайного або воєнного станів, або оголошення надзвичайної екологічної ситуації. Надзвичайні закони визначаються юридичною силою, яка вимагає відповідності Конституції України та конституційних законів. Вони відрізняються від звичайних законів у процедурі прийняття, яка може бути спрощеною для оперативного реагування на кризові ситуації. Завданням надзвичайних законів є регулювання суспільних відносин, що виникають у кризових ситуаціях, коли держава та суспільство зазнають значної дестабілізації, яка може мати серйозні наслідки. Вони приймаються виключно для регулювання питань, пов'язаних із кризовими станами з метою відновлення стабільності в суспільстві та державі.

Список використаних джерел

1. Бровченко Н.В. Юридичні факти в конституційному праві України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Запоріжжя, 2011. 225 с.
2. Габаковська Х.В. Дослідницький підхід як елемент методології у сучасній юриспруденції : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Івано-Франківськ, 2018. 207 с.
3. Дутка Г.І. Закон у системі нормативно правових актів України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2003. 20 с.
4. Барчук А.О. Надзвичайні закони в системі законодавчих актів України. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2019. № 1. С. 13–19.

Шпатенко Марина Романівна,
здобувачка ступеня вищої освіти бакалавр
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:
Кривицький Юрій Віталійович,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВОСВІДОМІСТЬ СУСПІЛЬСТВА В ПЕРІОД ВІЙНИ

Суспільство – це самодостатня соціальна система, основою якої є взаємини між людьми, що складаються у процесі реалізації особистих потреб кожного. Взаємини людей у межах суспільства називають соціальними. Крім окремих людей членами суспільства є їхні об'єднання: спільноти, громади, товариства та співтовариства, асоціації, союзи тощо. Окремим видом суспільства є людство – спільнота всіх людей. У межах конкретного суспільства люди об'єднані певною метою, національною ідеєю, правовим полем і морально-ціннісними орієнтирами. Цивілізоване суспільство прагне до постійного розвитку та вдосконалення.

В юридичній літературі зустрічається досить багато точок зору на правосвідомість та її ознаки, які досить різноманітні та до певної міри суперечливі. Так, з погляду дослідників, правосвідомості притаманні такі риси: є однією з форм суспільної свідомості та поряд з політичною, моральною, філософською свідомістю відбиває суспільне буття. Усі форми суспільної свідомості так чи інакше містять уявлення про бажане (небажане), допустиме (недопустиме), заохочуване (засуджуване тощо) поведінці з позицій та інтересів більшості народу; включає поняття, уявлення, судження, переконання, почуття, емоції про право [1, с. 78].

Можна припустити, що такий підхід не дозволяє визначити специфіку правосвідомості, передусім, проти інших форм суспільної свідомості.

Окремі питання визначення правової природи, видів та ознак правосвідомості розглядали такі науковці як: О. Данильян, Ю. Калиновський, Б. Кістяківський, Г. Клімова, О. Петришин, С. Погребняк, М. Суходоля та ін. Водночас проблема визначення факторів, що впливають на формування правової свідомості українців, лише порушується в наукових дослідженнях, що зумовлює її

актуальність. Останнім часом під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів в українському суспільстві відбуваються значні зміни. Істотний вплив на формування суспільної правосвідомості мають і глобальні суспільні зміни, як негативно, так і позитивно. Нині, в умовах повномасштабної війни, правова свідомість українців зазнає трансформації.

Максимальна реалізація та дотримання прав людини під час війни сприяють суспільні, релігійні, культурні організації, що не лише підтримують морально-духовну сферу існування людини, а й можуть через своїх представників виявляти осіб, котрі потребують правової допомоги в критичний період і допомагати органам правопорядку в запобіганні проявів протиправної поведінки громадян.

Активні воєнні дії є причиною того, що порушується життєдіяльність суспільства в межах позитивно-правового поля держави і як правило громадяни відчують необхідність у глибшому, тіснішому взаємозв'язку між людиною, державою і правом, а саме в активному залученні до процесу правового регулювання норм природного права, моралі, звичаїв.

На основі норм природного права поведінка людини «утримується» в межах правомірних ціннісних орієнтацій, адже такі трагічні періоди провокують неправомірну, девіантну, конформістську тощо поведінку, яка своїми антисуспільними ознаками може спровокувати особу на злочинну поведінку.

Аномічні стани розвитку суспільства спонукають людину до активного синтезу ціннісних проявів правової, суспільної та моральної свідомості, з метою правомірної самореалізації та недопущення проявів неправомірної поведінки.

На думку І.А. Омельчука, правосвідомість – це духовна система уявлень, ідей, поглядів, переконань, концепцій, теорій, почуттів, емоцій, настроїв, психологічних переживань тощо, які складаються з приводу правової дійсності, в ході її відображення, осмислення, пізнання, відчуття і перетворення. Ключовий аспект правосвідомості, за цим визначенням, – усвідомлення людьми цінностей природного права, прав і свобод людини й оцінка чинного права з погляду його відповідності загальнолюдським цінностям. З огляду на це, правосвідомість – це і усвідомлення суспільством потреби у встановленні загальнозначущих правил поведінки, і здатність оцінювати ступінь справедливості чинного правового порядку [2, с. 70]. Суспільна правосвідомість – це сфера суспільної свідомості, що відображає правозначимі явища суспільного буття. Суспільна правосвідомість обумовлена багатьма факторами, серед яких

визначальними є духовно-емоційний стан суспільства, правовий, політичний та економічний устрій у державі. У певний кризовий період історичного буття (війна, революція, перехідні періоди становлення держави), коли відбуваються трансформаційні процеси у правовій системі, правосвідомість стає основою усього механізму правового регулювання в суспільстві.

Найважливішою особливістю правової свідомості є його тісний зв'язок із державою. У цьому їй конкуренцію може становити лише політична свідомість, але зв'язок з державною владою має дещо інший характер.

На теперішній час в умовах дворічної війни досить важливо зосередитися на настроях, уподобаннях та очікуваннях українського суспільства зараз і в майбутньому. Адже саме народ став рушійною силою боротьби за непорушність кордонів нашої держави. Більшість дослідників наголошує на нігілістичному ставленні українського суспільства до права. Крім того, наголошується на історичних передумовах виникнення та поширення цієї форми деформації правосвідомості. Таким чином, підкреслюється нерозвиненість у населення правових традицій, які переходять у відкритий правовий нігілізм, заперечення необхідності та цінності права має глибоке історичне коріння. З покоління в покоління в Україні проявляється зневага до закону і суду, терпимість до свавілля. Саме зараз, в умовах війни, ця ситуація може кардинально змінитися або навпаки, нігілізм може вкоренитися в головах і серцях українців.

Ситуація в країні демонструє важливість формування правового поля в суспільстві, яке здатне ввести в дію механізми, що ефективно регулюють правову поведінку на всіх ділянках суспільного життя в суворих межах законності, а це можна зробити лише за умови високої правової культури громадянського суспільства. Здійснення одночасно рефлексії та споглядання: в першому випадку правосвідомість пізнає саме себе, визначає власний рівень розвитку, а в другому відбувається правове усвідомлення юридичної матерії.

Правосвідомості завжди притаманна психологічна сторона, заснована на правових почуттях, емоціях, переживаннях, волі тощо. У правовій свідомості можуть концентруватися як позитивні (почуття закону, права, законності, боргу перед суспільством і державою), так і негативні (почуття беззаконня, правової безвідповідальності, психологічне неприйняття загально визнаних юридичних цінностей) юридичні почуття.

У цілому, розділяючи наведену позицію, Ю.А. Кузьмін доповнює її низкою ознак правосвідомості:

1) правова свідомість, як інші форми суспільної свідомості, відображає суспільні відносини, але її специфіка полягає в тому, що вона потребує встановлення певних загальнообов'язкових принципів поведінки та окреслює рамки його прояву, а також обґрунтовує необхідність встановлення певних рамок юридичних прав та обов'язків суб'єктів суспільних відносин;

2) правова свідомість за своєю природою є суб'єктивною, бо формується суспільством, виражає суб'єктивні погляди юридичної дійсності, які можуть бути справедливими чи несправедливими. Ця свідомість втілюється і набуває своєї істинної сили та активності у правових ідеологічних відносинах. Водночас правосвідомість суспільства по відношенню до людини або групи людей виступає як об'єктивна освіта. У їхній свідомості існує своє особисте, індивідуальна правосвідомість, яка має свої особливості, породжені під впливом об'єктивних і суб'єктивних факторів. Це правосвідомість особистості, які завжди збігається з правосвідомістю суспільства [3, с. 105].

Будучи одним з перших, хто досліджував теоретичні та практичні аспекти формування правосвідомості та дав йому визначення є професор Н.А. Горбатов. Не можна не погодитися з ним у тому, що правосвідомість є сукупністю уявлень та почуттів, що виражають ставлення людей до права та правових явищ у суспільному житті виникло на зорі розвитку людства разом з формуванням держави в ранньокласових суспільствах і розвивалося разом з ним. На формування та розвиток правосвідомості як одну з форм суспільної свідомості впливають соціально-політичні, економічні, культурні фактори, які взаємопов'язані та взаємодіють з політичною свідомістю, мораллю, мистецтвом, релігією, філософією, наукою [4, с. 198].

Правове виховання громадян має відбуватися протягом усього життя. Важливо знати і розуміти свої права, свободи і обов'язки, вміти правомірно реагувати на всі нестандартні ситуації суспільного життя, розуміти суспільно-політичний курс держави. Для цього проводиться вагома робота ЗМІ, активно працюють юридичні консультації з безкоштовного надання громадянам правової допомоги, вводяться посади штатних юристів на підприємствах, установах, організаціях, обов'язками яких є, поряд з іншим, консультування працівників тощо.

Отже, негативний вплив зовнішніх факторів на правосвідомість українського суспільства має велике значення. Серед цих факторів основним є збереження режиму воєнного стану і пов'язані з цим істотні обмеження прав і свобод людини. Крім того, до таких факторів негативного впливу можна віднести також неефективну роботу міжнародних інституцій. Для подолання ризиків масового поширення

такої форми деформації правової свідомості як нігілізм, необхідна відповідальність за всі воєнні злочини. Насамперед міжнародно-правова відповідальність посадових осіб держави-агресора.

Список використаних джерел

1. Антонович М. Правова культура українського народу в сфері прав людини: історичний розвиток та сучасний стан. *Право України*. 2003. № 12. С. 78.

2. Барабаш О. Правосвідомість та її вплив на поведінку людини. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Юридичні науки. 2017. № 861. С. 68–72.

3. Краснокутський О. В. Правова свідомість як перетворююча наслідкова складова процесу формування ідеології державотворення. *Культурологічний вісник*. 2013. Вип. 31. С. 105–116.

4. Недюха М. «Суспільні відносини» та «соціальні відносини» як поняття політико-правової науки. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2018. Вип. 2 (94). С. 198.

СЕКЦІЯ 3
ПРАВНИЧІ ДИСЦИПЛІНИ

Aleksieienko Veronika

student of 201 group of the Institute № 3
of the National Academy of Internal Affairs

Scientific Adviser:

Bohutskyi V. M.

Associate Professor of the Legal
Linguistics Department of the National
Academy of Internal Affairs,
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor

**PSYCHOLOGY AS PART OF INVESTIGATIVE-FORENSIC
ACTIVITY**

In modern realities, the interaction of psychology with investigative and forensic activities is an important aspect of the work of investigators and forensic scientists, as psychological factors can influence the behavior of criminals, witnesses, and victims. Psychologists help investigators and forensic scientists to better understand the motivations of criminals, assess risks, control emotional reactions, and apply effective interrogation and trust-building strategies.

Some studies focus only on the analysis of a group of tactics based on knowledge of psychology, including psychological influence on interrogated persons to overcome their negative attitude when giving false testimony.

When considering civil and criminal cases, the court faces a variety of difficult life situations. Therefore, knowledge of forensic psychology is essential for making the right judgment.

Forensic psychology is a field of psychology that, in addition to legal knowledge, is applied in the judicial system and in the police to assist in the resolution of cases. Forensic psychology uses the knowledge and techniques of psychology to track the profiles of parties involved in a trial or investigation in order to verify their motives, intentions, or any other element that contributes to the case. During forensic psychology, a psychologist may interview a person on trial to identify possible mental disorders or impairments. The psychologist may also use mental state

testing, a thorough investigation of the medical and social aspects of the person's life, and behavioral analysis.

Psychologists working in the field of investigative and forensic activities perform a number of tasks, including:

Psychological assessments: collect information on the psychological state of criminals, witnesses, and victims so that investigators and forensic scientists can better understand the motivations of criminals, assess risks, and take control of emotional reactions.

Interrogations and interviews: help investigators and forensic scientists better question criminals and witnesses, determining the most effective approaches to disclose information and establish trust.

Criminal profiling: Psychologists can help investigators create a psychological profile of the offender based on an analysis of the crime scene, the manner in which the crime was committed, and other factors. This can help narrow down the range of suspects and guide the investigation in the right direction.

Psychological support: Provide psychological support to crime victims, witnesses, and law enforcement officers who may be facing severe stressful situations.

Psychological analysis: help investigators and forensic scientists better understand the psychological motivations behind crimes and their consequences, as well as identify possible risks and predict the behavior of criminals.

Detecting lies: Psychologists can help investigators determine whether a person is lying to them. This can be done by analyzing body language, facial expressions, and other non-verbal cues.

Training and skill development: Provide training for investigators and forensic scientists to develop communication skills, emotional management, and understanding of the psychological aspects of a case.

Consultation and collaboration: Collaborate with other experts, such as forensic psychologists or psychiatrists, to further assess the psychological state of criminals or victims.

Thus, the interaction of psychology with forensic investigations is an integral part of the work of law enforcement and forensic scientists who seek to ensure justice and protect the public.

In addition, psychology can be useful in areas such as:

Group crime investigations: Psychologists can help investigators understand the dynamics of group relationships and identify leaders and followers.

Investigating cybercrime: Psychologists can help investigators understand the motivations of cybercriminals and develop methods to identify and apprehend them.

Crime prevention: psychologists can help develop crime prevention programs aimed at reducing risk factors for criminal behavior.

To summarize, psychologists cannot always accurately predict human behavior, and their conclusions are based on probability rather than absolute certainty. Nevertheless, psychology can be a valuable tool for investigators to help them understand complex human behavior and investigate crimes more effectively.

References:

1. Characteristics of Tactical Methods of Psychological Influence in the Forensic Activity of the Investigator URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/d846339a-0424-4595-9585-6f0ba50e2abb/content.

2. Ministry of Education and Science of Ukraine. Textbook "Criminalistics". URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/items/50d4e12f-0db1-435b-9004-2da1f26515f5>.

3. Forensic psychology. URL: <https://uk.uzvisit.com/142-forensic-psychology>.

4. Study guide "Psychology in the professional activity of the police" URL: <https://visnyk.univd.edu.ua/index.php/VNUAF/article/view/408>.

Baranovska Viktoria,

cadet of the 1st year of the Institute № 2
of the National Academy of Internal Affairs,
specialty «Law enforcement activity»

Language Adviser:

Volik Olena,

Senior lecturer of the Legal Linguistics Department
of the National Academy of Internal Affairs

POLICE SERVICES IN SWEDEN

The number of police officers employed in Sweden has risen by 20% since 2000, but this has not been evenly felt throughout the country. "Lindström" showed that the 115 increase was concentrated in larger municipalities, while some communities even experienced a decrease, and about one-quarter of all Swedish municipalities had no permanent police

staff. Moreover, the Swedish police organization has recently undergone a significant restructuring, combining previously independent regional bodies into a single national authority. To date, it is unclear how this process has affected the accessibility of police services, particularly in the most remote and sparsely populated areas of the country. Little is known about the state of rural policing as ‘studies of rural policing have fallen off the edge of many research agendas’ [1].

Using Sweden as a case study, this article makes a direct contribution to this neglected area of research by providing a geographical account of police service accessibility. Sweden constitutes an interesting case study for evaluating police service accessibility. First, it allows us to report issues of basic police service provision in a context beyond North America and UK [2] which dominate the international literature in policing. Sweden exhibits typical coordinated market economy conditions’, which can serve as a counterpoint to ‘liberal market economies’, such as those in the USA and the UK. These two ‘varieties of capitalism’ are mainly differentiated by how firms co-ordinate activities. In the former, firms may be mediated by third parties such as government—for example, in Sweden residential apartments are developed and maintained by private, profit-seeking firms, but tenancy is regulated using housing queues that are managed by third parties. Conversely, in liberal market economies firms co-ordinate activities through competitive market arrangements, regulated via supply and demand [3].

It is also worth evaluating public service provision under these divergent market conditions in the context of neoliberalism, which has brought changes over the past two or three decades (deregulation of markets, reduced levels of state intervention, commodification of security, and so on). The provision of basic services are bound to have been affected, even in a so called ‘welfare state’ such as Sweden. Second, in 2015 the Swedish police organization restructured into a single national authority, with seven constituent regions (although Sweden is not alone in this process, see e.g. Northern Ireland. This move has been subject to some criticism and there is evidence that it can reduce the effectiveness of police teams acting locally, but it does provide the opportunity for a coherent nation-wide strategy to be implemented. The final effects of this change have yet to be examined. Third, the country has a low population density, and accessibility is highly pertinent issue in rural areas. Rural crime is far too often neglected, as low crime rates in remote areas can be taken as a sign that there is ‘no problem’, and it is often assumed that patterns of crime are homogenous across rural areas [4].

Finally, the Swedish government keeps detailed records of demographic information and allows open access too many useful data, including those that were necessary for this study.

References:

1. Blanes i Vidal J. Kirchmaier T (2018). The Effect of Police Response Time on Crime Clearance Rates.
2. Ceccato V. Dolmen L. (2011). Crime in Rural Sweden.

Besuhlyi Oleksandr,

cadet of the 1st year of the Institute № 1
of the National Academy of Internal Affairs,
specialty «Law enforcement activity»

Language Adviser:

Lopotko Olena,

Associate Professor of the Legal Linguistics
Department
of the National Academy of Internal Affairs,
Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor

FOREIGN EXPERIENCE OF THE ACTIVITIES OF POLICE AND INVESTIGATIVE AUTHORITIES

In the process of reforming the law enforcement system in Ukraine, in particular investigative and forensic authorities, it is necessary to take into account not only one's own experience, but also achievements foreign law enforcement systems, as well as the negative consequences of using inflexible, excessive a regulated, formal approach in matters of organization of pre-trial investigation.

Extensive and diverse experience in training police personnel has been accumulated outside of Ukraine. The organization of activities to ensure the maintenance of law and order, public safety and the fight against crime in all its manifestations in each of the states has its own characteristics.

The reform of the law enforcement system in Ukraine, which is currently being carried out, includes several goals, the achievement of which will ensure the final result: the National Police of Ukraine should move away from punitive work methods as much as possible, directing its actions to the implementation of preventive measures to combat crime [1].

The organization of police training in the EU and the USA requires additional research and a wide range of public, legal, professional, statistical, legislative, organizational, operational, formal and methodological information.

Police activity in the current democratic power is characterized by two models of its organization: “continental European” and “Anglo-Saxon (British)”. The first model is characterized by strong centralized control of police departments on the side of the state, a strong “vertical” and a broad duty of re-importance of the police. This group includes Austria, Germany, Italy, Spain, France. Another (British) model is characterized by the decentralization of control, the control of the “horizontal”, the subordination of the level of local government authorities and those responsible for general police functions. This model is used by the police of Great Britain and the USA [2].

The study and implementation of new approaches in the field of management of the National Police authorities, as well as the construction of high-quality new models in accordance with the standards, principles and norms developed by the international community, is a very relevant topic today.

Foreigners have extensive experience in training police personnel, ensuring public safety and order, and organizing measures to combat crime. However, the police activity of each country has its own characteristics [3].

An analysis of the selection and training of police officers shows that their structure depends on a number of factors.

Historical traditions of law and law enforcement activities, peculiarities of socio-economic and cultural development of each country, general culture and legal awareness of the population, the degree of interaction with state authorities and institutions of civil society, peculiarities of the construction of the National Police have a significant impact on the formation and development of the police, its financial support and other important factors.

The prestige of the police profession, achieved due to high social, material and technical support and the creation of a positive image of police officers, plays a special role in the training of police officers in the EU and the USA.

A high level of material support contributes to the responsible performance of official duties by police officers and has a positive effect on the effectiveness of police services. The social orientation of the police is extremely important for the performance of the function of protection and response to the needs and requests of the public [4].

Let us consider the peculiarities of the police activity of the leading European countries: the Republic of Poland, Great Britain, France and the Federal Republic of Germany.

Police Department of Poland is carried out according to a centralized scheme (Main police commandant's office – voivodeship commandant's office – district commandant's office). The Polish police consists of the following branch services: criminal, preventive and facilitating (auxiliary) activities of the police. In the structure of the police there is also a judicial police, whose powers and principles of organization are defined by the Minister of Internal Affairs and Administration in agreement with the Minister of Justice [5].

The modern system of police authorities in Great Britain includes county police departments, transport police, police of Northern Ireland. Official the names of the police authorities: the authorized police in 51 local offices in the territory of England,

Wales, Scotland; the Royal Ulster Constabulary in Northern Ireland; London police in the capital of Great Britain. The status of the police service is civilian, the officers serve in uniformed or in civilian clothes, but practically unarmed, except in Ulster. All police officers' authorities are included in the system of the Ministry of Internal Affairs, but for the police of Great Britain it is characteristic and significant decentralization. The Ministry carries out management activities through departments.

All police formations of the country are divided into two categories: general and specialized police forces. General police forces are local government bodies, they include: county police forces, borough police forces, Metropolitan London Police, combined police forces. At the regional level, police forces are divided into a number territorial operational units. Depending on the number of personnel and the characteristics of the service area, they are headed by a chief inspector or a superintendent. Specialized police formations are the police of the National Atomic Energy Administration, the Ministry of Defense, the transport police, the park police, the civil aviation police, London and other ports. These police formations serve individual state bodies and are under their direct control [6].

The French police system is one of the oldest systems in Europe. Historically, a centralized system of police management has developed in France. The modern police system of France is a complex apparatus with its own structure, designed to protect the interests of the administration. Structurally, the above apparatus consists of the following units: national police, municipal police, gendarmerie. All the country's police forces are united within the national police, which is managed by the General Directorate of Police of the French Ministry of Internal Affairs. During the

period of peaceful existence of the state, the gendarmerie is operationally subordinated to the Ministry of Internal Affairs [7].

Experts believe that the German police is a kind of benchmark in the organization and practical implementation of law enforcement measures. It is a state executive body that successfully combines the best traditions of the police service with the latest achievements related to the development of a legitimate, democratic and socially oriented state. Germany is a federal state, which determines the appropriate structure of the country's law enforcement agencies. The responsibility for maintaining public order rests with the federal and state governments, each of which has its own police force under the 1949 Constitution.

The modern system of law enforcement agencies in Germany consists of: authorities of justice (federal and land levels); police services of 16 federal states; federal police departments; federal customs department (subordinate to the Federal Department finance); authorities for the protection of the Constitution (the Federal Department for the Protection of the Constitution is subordinate to the Ministry of Internal Affairs of the Federal Republic of Germany).

Police management is carried out according to a semi-centralized system characterized by limited power of the central (national) police administration over local police organizations. The German police work as part of the Ministry of Internal Affairs, which has a much wider competence than the Ministry of Internal Affairs of other countries. In fact, the Ministry of Internal Affairs of the Federal Republic of Germany controls all the main areas of the country's internal life. The German police

is divided into: public security and public order police; standby police; criminal police [8].

The European model of organizing police activity is far from the end point of reforming the law enforcement system of Ukraine. Therefore, it is of practical importance, first of all, to promote European standards of state management of police authorities. The main standard in the activities of government police authorities is ensuring the rule of law. European law enforcement standards state that a police officer hired for service is required to undergo formal, professional and service training, and also receive additional training from social Real problems, democratic freedoms, human rights and, in general, the European Convention on Human Rights.

The United States does not have a national ministry with the functions of the headquarters of the police forces, as well as a federal police force such as a central agency charged with traditional police functions. Each State, a great place, a densely populated area has its own police department, independent from others. All government bodies entitled to

conduct operational and investigative work, carry out investigations, arrests, searches and seizures, disrupt and carry out criminal investigations, are called legal authorities in the United States home.

A sheriff is a city official who performs administrative functions in his locality, assigned to a representative of the police, who is mainly responsible for maintaining public order in the locality, preventing crimes and punishing them. Being responsible for public order and public safety in the administrative territory, the sheriff is interested in almost all important functions, and his activities are financed from the local budget [9].

Coming from foreign knowledge of the functioning of the institute of sheriffs, in the USA, Canada, Australia, etc., and to the extent of its establishment in Ukraine, it is necessary to determine the procedure for appointing (recruiting) a sheriff. In these countries with a developed and self-governing structure of local self-government authorities, there is a sheriff's seat and an electoral seat. In Ukraine, as a young democracy, in which the legal mechanisms for the development of local self-government are being laid, the mechanism of the mixed police system (recognition) of the sheriff will inevitably be victorious.

Thus, the structural duty of the National Police is to ensure the acceptance of advanced foreign information and the preservation and improvement of the verification of effective medical practice of forces and persons who fought with the police during the protection of public order. Such a structure can meet the global standard of operational efficiency of the police service - a systematic, scientifically based deployment of forces and a winning means of maintaining public order, for which every citizen is responsible for his inattention, and the success of such activities is a sign of community satisfaction with the effectiveness of the police and a low level of maliciousness.

References:

1. Yakovlev, R. Foreign experience in the functioning of investigative authorities. 2016. December, p. 113–118.
2. Plugatar, T. Organizational and legal ambushes of police activity to ensure rights, freedoms and legitimate interests of people. Allbest: website. URL: https://otherreferats.allbest.com/law/00920104_0.html.
3. Pronevich, O. Models of police management: analysis of foreign experience. Problems jurisprudence and law enforcement activities. 2009. No.1, p. 145–167.
4. Bugaichuk, K. Foreign experience of training personnel for the forces security sector and the possibility of its use in Ukraine: science and

method / K. Bugaichuk, I. Goncharenko, Yu. Mykhaylova etc. Kharkiv: NUVS. 2016. p. 120.

5. Bilokon, M. State administration in the sphere of public order protection: monograph. Kharkiv: National University of Internal Affairs. 2004. p. 602.

6. Matyukhina, N. Police of Great Britain: modern trends of development and management: monograph. Kharkiv: Konsum. 2001. p. 131.

7. Gerasimov, A. Local self-government and local police in France. 1992. p. 125.

8. Antonov I. German police: history and modernity. 2000. p. 144.

9. Shalyagin, D. US Police – organizational and legal foundations of activities: abstract. dis. cand. legal Sci. 1998. p. 21.

Bzova Kateryna,

student of the 3^d year of the Institute № 1
of the National Academy of Internal Affairs,
specialty «Law»

Language Adviser:

Skrynyk Myroslava,

Senior Instructor of the Legal Linguistics
Department
of the National Academy of Internal Affairs

CHARACTERISTICS OF COMPENSATION FOR NON-MATERIAL DAMAGE TO PERSONS IN A WAR TIME

In modern conditions, when geopolitical and social conflicts can lead to the emergence of a state of war, the problem of compensation for non-material damage to minors becomes urgent and complex. The negative impact of war events on the psyche of children is an indisputable reality, which requires a comprehensive approach to solving issues related to their rights and compensation for the damage caused to them [1].

In wartime conditions, protection of the rights and interests of minors is recognized as a priority task. International norms, such as the Convention on the Rights of the Child, oblige member states to provide reparations for minors who have become victims of military conflicts. But under conditions of martial law, legislation must also take into account the specifics and additional risks that children face.

It is important to consider non-material damage not only from a legal, but also from a psychological point of view. War events can lead to

traumatic experiences, losses and stressful situations that affect the mental state of minors. Therefore, determining the ways of compensation should take into account the psychosocial consequences of military actions.

Determining effective mechanisms and procedures for compensation of non-material damage for minors in wartime conditions is a difficult task. It is important to create mechanisms that ensure the accessibility and effectiveness of the reparation process, in particular through the use of alternative dispute resolution methods and psychological support for children.

Analyzing compensation for non-material damage to minors under martial law, it is important to identify current challenges and consider prospects for further development. In particular, the issues of effectiveness of legislative support, availability of procedures and rehabilitation for affected children are important.

The task of society and the state is to create an effective system of compensation for non-material damage to minors under martial law. This requires an integrated approach that combines legal, psychological and social aspects to ensure the full restoration of the rights and dignity of children who have become victims of military conflicts.

The peculiarities of compensation for non-material damage to minors in the conditions of martial law are determined not only by legislation and international standards, but also by psychological aspects of the impact of war events on the psyche of children. Ensuring compensation requires improvement of mechanisms and procedures that take into account the specifics of conflict situations.

Analyzing the existing challenges and prospects, it is important to focus on ensuring the availability and efficiency of the reimbursement process. The integration of alternative dispute resolution methods and psychological support is identified as a key element to improve performance.

Recently, society is increasingly aware of the importance of ensuring the protection and restoration of children's rights during conflicts. The implementation of the principles of justice and humanitarian values is an important stage in ensuring a decent future for minors deprived of the opportunity of a proper childhood due to military actions [2].

Martial law conditions posed a number of challenges to society and states, one of which is an effective system of compensation for non-material damage caused to minors. Analyzing the legislative aspects, international standards, psychological and social dimensions of this problem, it becomes obvious that a focused and comprehensive solution is needed.

The legal framework and defined standards recognize the right of minors to compensation, but in the context of military conflict, it is important to take into account the specific aspects and losses that children

may suffer. Psychological and emotional aspects are key in determining the degree of non-pecuniary damage and the need for compensation.

The main task remains not only the compensation of specific damage, but also the creation of conditions for full-fledged physical and psychological recovery of minors. This requires joint efforts to ensure not only compensation for the said damage, but also support for the integration of these children into society, creating opportunities for further development and a dignified life [4].

Thus, compensation for non-material damage to minors in the conditions of military conflict is an important step in creating a just and humane society.

References:

1. Sopilko I. Human rights: theory and practice: collective monograph / Edited by Maryna Dei. London: International Academy of Science and Higher Education (IASHE), 2017. 184 p.

2. Скриник М. В. Відшкодування шкоди, пов'язаної із втратою або зменшенням працездатності малолітньої, неповнолітньої особи, завданої каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я. Аналітично-порівняльне правознавство 6 (2023). С. 282–285 DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.06.47>

3. Ременяк С.Я. Відшкодування шкоди, завданої малолітніми особами, за цивільним законодавством України. Правове життя сучасної України. Тези доп. 9-ї звіг. наук. конф. професор.-виклад. і аспірант. складу. Одеса: Фенікс, 2006. С. 175–177.

4. Декларація прав дитини (ООН, 1959 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384#Text 5. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квіт. 2021 р. № 2402-III. Відомості Верховної Ради України. № 30. С. 142.

Davydiuk Iryna,
student of the 4th year of the Institute № 1
of the National Academy of Internal Affairs,
specialty «Law»

Language Adviser:
Skrynyk Myroslava,
Senior Instructor of the Legal Linguistics
Department
of the National Academy of Internal Affairs

PECULIARITIES OF THE APPLICATION OF PUNISHMENTS IN CONDITIONS OF MARTIAL LAW

In most countries of the world, military criminal law is an independent branch of legislation. Exceptions are the CIS and Baltic states, the republics that were part of the former Yugoslavia, as well as Bulgaria, Hungary, the People's Republic of China, Vietnam, Mongolia, Poland, Romania, the Czech Republic, and Sweden. In these countries, norms on military crimes are included in the texts of criminal codes in the form of separate sections, paragraphs or chapters. In the criminal codes of the CIS countries, this section is usually called "Crimes against military service". In Ukraine, this is the section of the XIX Criminal Code entitled "Crimes against the established order of military service (military crimes)" [1].

In most states, where the norms of military criminal law are included directly in the national criminal codes by the legislators, the legal concept of a war crime or a crime against military service is formulated (Ukraine, Belarus, Kazakhstan, Azerbaijan, etc.). Only a person who has committed a criminal act (defined as a crime in the state's criminal law) can be held criminally liable. She must clearly and unambiguously know about such liability. And if a person has already committed a crime, then he/she should be held liable following the law.

These concepts have no fundamental differences from the definition of a war crime enshrined in Art. 401 of the Criminal Code of Ukraine). Thus, according to the Criminal Code of Ukraine, crimes against the procedure established by law for carrying out or completing military service, committed by military personnel, as well as conscripts during their training (or inspection) or special meetings (Article 401 of the Criminal Code of Ukraine) are recognized as military crimes.

The Supreme Court of Ukraine drew the attention of Ukrainian citizens to the peculiarities of liability for criminal offenses in the sphere of safeguarding the fundamental principles of national security, ensuring the protection of life, health, rights, and freedoms of individuals in conditions of martial law. Paragraph 11 of Part 1 of Article 67 of the Criminal Code of

Ukraine stipulates that committing a crime using the conditions of martial law as a circumstance aggravating the punishment. This means that the guilty party, with the aim of facilitating the commission of a criminal offense, utilizes the most unfavorable time for society, severe circumstances, and conditions in which society finds itself, indicating an increased degree of social danger of crimes committed in conditions of martial law.

Therefore, the punishment for individuals found guilty of committing criminal offenses during a period of martial law will be imposed taking into account this aggravating circumstance, meaning that the type and size of the imposed punishment will be close to the maximum limit prescribed by the Criminal Code of Ukraine.

In the countries of the Anglo-American (USA, Great Britain, Ireland, Canada, Australia, New Zealand, etc.) and Romano-Germanic (Germany, France, Italy, Spain, Holland, Austria, Switzerland, etc.) legal families, as already mentioned above, issues related to war crimes are not regulated by criminal codes (some of them do not have a criminal code as such). In these countries, military criminal law has become a separate branch of law. At the same time, the legislation of this group of countries does not have a single approach to defining the term "military crimes" [2].

Thus, combating offenses committed by servicemen in the US Armed Forces is ensured by a very complex set of norms of military legislation. However, one of the main legal sources governing issues of criminal and disciplinary liability of American servicemen is the Uniform Code of Military Justice of 1951 (hereinafter - the Uniform Code of Military Justice). It consists of 140 articles, 58 of which are devoted to the definition of punishable acts and penalties imposed on military personnel, which emphasizes the priority nature of punitive measures to maintain strong military discipline. The ECHR does not contain the concept of a war crime, but in Art. 77 establishes the concept of a subject of a war crime: firstly, such a subject includes a person who committed a crime defined in Chapter X of this Code, or a person who facilitates, incites, advises, gives a command, ensures its commission; secondly - the person who contributes to the performance of the act, if it is mainly performed by him [3].

In Art. 414 of the Criminal Code of Ukraine establishes criminal liability for crimes related to violations of the rules of handling weapons, as well as substances and objects that pose an increased danger to the environment. Criminal responsibility for such violations arises only if, by such actions, the serviceman either caused bodily harm to the victim(s), or created a danger to the environment, or caused the death of the victim(s), or caused other serious consequences. Other serious consequences should include large material damage (if it exceeds the tax-free minimum income of citizens by 250 or more times). In addition, severe consequences include disabling of military equipment important for combat capability, disruption

of combat mission performance, contamination of bodies of water, land, air, etc. with harmful substances.

In the USA, the norms related to military criminal law are concentrated in Chapter X of the ECHR and establish, in particular, responsibility for various state, military and general criminal crimes. The articles of the ECJU are not systematized, they are located without any internal regularity. Compositions of crimes that are similar in content are often located in different places of the specified Code. There is no article in the ECJ of the USA that would establish criminal liability for violating the rules of handling weapons or other dangerous objects and substances [4]. However, the liability of a serviceman for causing death through negligence (§ 919, Article 119), for intentional homicide (§ 918, Article 118), for causing mutilation to the victim (§ 924, Article 124), for loss, damage, destruction of military property is established separately. USA (§ 908 art. 108) That is, as you can see, in the ECHR it does not matter what caused the death or bodily harm to the victim: whether it was due to a violation of the rules for handling weapons or other dangerous substances, or for any other reason [5].

In general, it can be stated that in modern conditions, the norms of national and foreign military criminal law remain an important legal means of protecting military service relations from criminal encroachments and protecting the interests of the state in the military sphere. It attracted the attention of legislators of various states, as evidenced by its dynamic development.

References:

1. Criminal code of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
2. The Uniform Code of Military Justice. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/10/subtitle-A/part-II/chapter-47>.
3. Kulkina, Ya. S. Comparative characteristics of military crimes in Ukraine and foreign countries (on the example of Article 414 of the Criminal Code of Ukraine. URL.: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams>.
4. Military crimes: conceptual approaches in the legislation of the usa and Ukraine: file:///C:/Users/%D0%B9%D0%B9%D0%B9/Downloads/article-pravoukr-pravo_2023_5-2023-5-pravo_2023_5-s4.pdf.
5. The punishment for committing a criminal offense under martial law will be close to the maximum limit. URL: https://jurliga.ligazakon.net/ru/news/209796_pokarannya-za-vchinennya-kriminalnogo-pravoporushennya-v-umovakh-vonnogo-stanu.

Fasta Marina,
Kadett des Bildungs- und
Wissenschaftsinstituts № 1,
Nationale Akademie für innere
Angelegenheiten,

Berater in der Sprache:
Kozubenko I. V.

AKTIVITÄTEN DER STRAFVERFOLGUNGS - UND ERMITTLUNGSBEHÖRDEN AUF ZYPERN

Jeder Ermittlungsbeamte kann von einer Person, bei der Anlass zu der Vermutung besteht, dass sie mit dem Sachverhalt oder den Umständen der von ihm untersuchten Straftaten vertraut ist, verlangen, zu einem von ihm bestimmten Zeitpunkt und Ort zur berechtigterweise anberaumten Vernehmung zu erscheinen, um von ihr eine Aussage zu der betreffenden Straftat aufzunehmen [3].

Vom Ermittlungsbeamten kann jedwede Aussage der vernommenen Person aufgenommen werden. Diese wird der betreffenden Person anschließend vorgelesen, die sie sodann unterzeichnet oder, falls sie Analphabetin ist, ein eindeutiges Zeichen auf ihr hinterlässt. Verweigert sie dies, wird diese Verweigerung am Ende der Aussage zusammen mit einer entsprechenden Begründung und Bestätigung durch den Ermittlungsbeamten ins Protokoll aufgenommen, das anschließend von Letzterem unterzeichnet wird.

Jegliche Aussage wird, sofern sie nachweislich freiwillig abgegeben wurde, als Beweismittel in sämtlichen Strafverfahren gegen die sie abgebende Person akzeptiert. Wer sich ohne triftigen Grund weigert, zu dem vom Ermittlungsbeamten bestimmten Zeitpunkt und Ort zu der Vernehmung zu erscheinen, wird der Straftat für schuldig befunden und mit einer Freiheitsstrafe von höchstens einem Jahr oder einer Geldstrafe von höchstens tausend Pfund oder mit beiden genannten Sanktionen bestraft [1].

Gelangt ein Ermittlungsbeamter während der Untersuchung einer Straftat zu der Ansicht, dass für die Zwecke der Untersuchung ein Dokument notwendig oder wünschenswert ist, kann er von der Person, die das betreffende Dokument besitzt bzw. es wahrscheinlich in ihrem Besitz oder unter Kontrolle hat, schriftlich verlangen, dass sie es ihm zu dem in der Anordnung genannten Zeitpunkt und Ort vorlegt. Diese Anordnung gilt als befolgt, wenn die Vorlage des Dokuments von der betreffenden Person veranlasst wurde. Ein persönliches Erscheinen ist nicht erforderlich [2].

Wer sich ohne triftigen Grund weigert, nach einer entsprechenden Anordnung gemäß diesem Artikel ein Dokument vorzulegen, wird einer Straftat für schuldig befunden und mit einer Freiheitsstrafe von höchstens

drei Jahren oder einer Geldstrafe von höchstens eintausendfünfhundert Pfund oder mit beiden genannten Sanktionen bestraft.

Personen unter 14 Jahren sind für eine Handlung oder Unterlassung strafrechtlich nicht haftbar und werden daher nicht inhaftiert. Sie werden aufgefordert, zusammen mit ihren Eltern/ihrem Vormund auf der Polizeidienststelle zu erscheinen, sofern ihre Anwesenheit für notwendig erachtet wird.

Ziel der Ermittlungen ist es, Beweise zu erheben, die die Umstände der Straftat bestätigen. Zu diesem Zweck werden der Verdächtige, das Opfer und die Zeugen vernommen, Beweise zusammengetragen, forensische Untersuchungen und Überwachungstätigkeiten durchgeführt. Alle Maßnahmen zur Beweiserhebung müssen gemäß den gesetzlichen Vorschriften dokumentiert werden. Für die Anklageerhebung können nur gesetzlich vorgeschriebene und rechtmäßig erhobene Beweise verwendet werden [3].

Sie müssen der Ermittlungsbehörde keine Auskünfte geben und die Fragen, die Ihnen gestellt werden, nicht beantworten. Sie haben das Recht, zu schweigen. Schweigen darf in keinem Fall als Schuldeingeständnis gewertet werden. Sie können nicht gezwungen werden, gegen sich selbst oder gegen Familienangehörige auszusagen.

Es wird eine Strafakte erstellt, die Informationen über die strafrechtlichen Ermittlungen und die Beweismittel enthält. Sobald die strafrechtlichen Ermittlungen abgeschlossen sind, übergibt die Staatsanwaltschaft dem Verteidiger eine Kopie der Strafakte. Ihr Anwalt erklärt Ihnen dann, welche Beweise zusammengetragen wurden und worauf sich die Anklage gegen Sie gründet [2].

Sie und Ihr Anwalt haben das Recht, Anträge bei der Staatsanwaltschaft zu stellen (beispielsweise, dass zusätzliche Beweismittel in die Akte aufgenommen werden, dass die strafrechtlichen Ermittlungen eingestellt werden usw.). Die Staatsanwaltschaft muss über diese Anträge entscheiden. Wenn die Staatsanwaltschaft über einen Antrag nicht in Ihrem Sinne entscheidet, können Sie diesen während der Hauptverhandlung vor Gericht erneut stellen.

Nachdem Sie Akteneinsicht bekommen haben und über die Anträge entschieden wurde, verfasst die Staatsanwaltschaft die Anklageschrift, sofern sie der Ansicht ist, dass die Beweismittel gegen Sie zur Anklageerhebung ausreichen.

Die Anklageschrift ist ein Dokument, in dem der Sachverhalt und die Beweismittel aufgeführt sind, auf denen die Anklage basiert. Die Staatsanwaltschaft legt dem Verteidiger die Anklageschrift vor und sendet sie an das Gericht. Der Richter leitet das Verfahren auf der Grundlage der Anklageschrift ein.

Sie dürfen nicht länger als 48 Stunden in Haft genommen werden. Wenn das Gericht nicht innerhalb von 48 Stunden nach Ihrer Festnahme

einen Haftbefehl erlassen hat, muss die Ermittlungsbehörde Sie unverzüglich freilassen.

Literaturliste:

1. Europol warns about rapid crime rate increase during coronavirus pandemic. URL: <https://bnnnews.com/europol-warns-about-rapid-crime-rate-increase>.

2. Україна – Всесвітній огляд економічних злочинів. URL: https://www.pwc.com/ua/uk/press-room/assets/gecs_ukraine_ua.pdf.

3. Закон, що передбачає громадянство Республіки Кіпр і дії, пов'язані з цими питаннями. URL: <http://www.uniset.ca/nold/cyprnaten.pdf>.

Heiko Anastasiia,

cadet of the 1st year of the Institute № 2
of the National Academy of Internal Affairs,
specialty «Law»

Language Adviser:

Volik Olena,

Senior lecturer of Legal Linguistics
Department
of the National Academy of Internal Affairs

KEY ELEMENTS OF EFFECTIVE POLICING IN THE USA

In the United States, the criminal justice system has a number of separate branches with the common goal of public safety. Police departments are a part of the larger criminal justice system that includes prosecutors, courts, juvenile justice systems, and correctional agencies such as prisons and probation and parole departments. The effectiveness of the criminal justice system is determined by many different agencies on the local, state, and federal levels. Police are one of the most visible representations of the criminal justice system in the eyes of the public. Police departments do not write laws; they are tasked with the responsibility of enforcing laws that are enacted by elected officials in the legislature and that are interpreted by the courts. Enforcing laws is just one of many different roles of the police. Other important role includes working with communities to prevent crimes and solve various “quality of life” problems, maintaining order, and conducting investigations. Police officials are responsible for performing their various roles and responsibilities in a way

that protects everyone's constitutional rights. At its most basic level, constitutional policing can be described as "legal policing."

This means that policing must be conducted in accordance with the parameters set by the U.S. The purpose of law enforcement in a free society is to promote public safety and uphold the rule of law so that individual liberty may flourish. Trust and accountability between law enforcement and the communities they are sworn to protect is essential to advancing these goals. Proper policing practices require that law enforcement build positive relationships with their community, respect civil liberties, and avoid tactics that encourage the use of excessive force against citizens. The most effective way to achieve public safety in local communities results from police and community members working collaboratively to create public safety. Collaboration between police and communities is essential to ensuring local public safety. Though many jurisdictions have failed to properly implement comprehensive community policing, there are three significant steps that can be taken by local police departments to ensure a community policing philosophy permeates their entire department.

Effective community policing requires departments to transition from simple community interaction to holistic community engagement. A recent report finds that departments are interacting with their communities but are not doing so in a manner that results in community members being able to provide feedback on departmental policies and tactics that will be considered by decision makers. Community policing requires departments to go beyond specialized units and leadership periodically attending community events. To implement the core principles of this model of policing, every leader and officer should hold a duty to work alongside community leaders and organizations to solve local problems through collaboration. By modeling departmental culture on the principles of community policing, chiefs and other leaders can ensure that necessary changes are made in order to create significant community collaboration.

Police are entrusted with an enormous amount of authority, including the authority to use force, and it is important that the police undertake these tasks in a manner that is legal, and also is respectful to community members and is in keeping with local priorities.

Police agencies must also promote transparency and accountability to demonstrate to the community that officers act fairly and impartially, and that there are systems in place to detect mistakes or abuses of police authority. Public trust and cooperation are key elements of effective policing, and are lost when police engage in unconstitutional or unprofessional conduct. The words of the founder of modern policing, Sir Robert Peel is believed to have said: "The police are the public and the

public are the police.” This statement reflects the dual role that members of law enforcement hold in nowadays. Police officers are both part of the community they serve and the government protecting that community.

References:

1. Crime in the United States 2013. FBI. <https://www.fbi.gov/about-us/cjis/ucr/crime-in-the-u.s/2013/crime-in-the-u.s.-2013/about-cius>

2. Constitutional Policing as a Cornerstone of Community Policing: A Report by the Police Executive Research Forum, April 2015 Office of Community Oriented Policing Services, U.S. Department of Justice: <http://ric-zai-inc.com/Publications/copsp324-pub.pdf>

3. U.S. Department of Justice, Bureau of Justice Statistics. State and Local Law Enforcement Training Academies, 2006, by Brian A. Reaves, Ph.D. Revised 4/14/09. <http://www.bjs.gov/content/pub/pdf/slleta06.pdf>

Holovko Oleksandr,

student of the 2^d year of the Institute № 1 of the National Academy of Internal Affairs, specialty «Law»

Language Adviser:

Skrynyk Myroslava,

Senior Instructor of the Legal Linguistics Department of the National Academy of Internal Affairs

PECULIARITIES OF COMPENSATION FOR NON-PECUNIARY DAMAGE CAUSED TO MINORS IN UKRAINE

Compensation for non-pecuniary damage caused to minors presents a distinctive legal challenge, both in Ukraine and in other jurisdictions. This article explores the complexities and peculiarities involved in addressing non-pecuniary harm inflicted upon minors, examining the legal frameworks and practices in Ukraine and abroad.

The welfare and protection of minors are paramount concerns in legal systems worldwide. When minors suffer non-pecuniary harm, such as emotional distress, trauma, or psychological injury, the need for adequate compensation becomes crucial. However, determining the appropriate compensation for such intangible losses poses significant challenges.

In Ukraine, the legal framework governing compensation for non-pecuniary damage to minors is established within the Civil Code [1] and

relevant legislative acts. Courts consider various factors, including the severity of the harm, the impact on the minor's well-being and development, and any mitigating or aggravating circumstances. The principle of the best interests of the child serves as a guiding principle in determining compensation awards.

Ukrainian civil law, similar to the laws of many European countries, provides for the possibility of compensation for damage caused to persons, including minors. In cases where minors suffer damage due to the actions or omissions of other persons, they may apply to a civil court for compensation. Pursuant to Article 1178 of the Civil Code of Ukraine [1], special procedures are applied in civil cases involving minors, as they are generally considered to be legally incapable. Therefore, to represent their interests, it is necessary to have a legal guardian, such as a father, mother or appointed tutor, acting in their interests. Article 1179 of the Civil Code of Ukraine[1] provides for the possibility of representation of minors in civil proceedings through their guardian or appointed attorney. In some cases, especially when significant amounts of compensation are involved, the court may require approval of a settlement agreement concluded on behalf of a minor or juvenile to protect their interests and ensure justice. In addition, court decisions may take into account the long-term impact of the harm on the future well-being and potential of the minor [2].

Article 1180 of the Civil Code of Ukraine [1] emphasizes that the obligation of a guardian or one of the parents to compensate for damage ceases after the person who caused the damage becomes an adult after acquiring full civil capacity. One of the peculiarities of compensation for minors and adults is that the limitation period for filing a civil claim for compensation may be extended for minors and minors to provide them with additional time to obtain compensation for their injuries or losses. In general, the purpose of compensation for minors in Ukraine is to ensure that they are adequately compensated for any harm suffered and that their rights and interests are protected in the legal process. This often involves applying special procedures and taking into account their age and legal status.

Similarly, in other countries, the approach to compensating non-pecuniary damage to minors may vary depending on the jurisdiction's legal system and cultural context. Common principles include the recognition of minors' vulnerability, the assessment of the harm's impact on their physical and mental health, and the consideration of societal norms and values.

One of the challenges in compensating non-pecuniary damage to minors is quantifying intangible losses in monetary terms. Unlike pecuniary damages, which involve tangible expenses or financial losses, non-

pecuniary harm encompasses emotional suffering and loss of quality of life, which are inherently subjective and difficult to quantify.

In Ukraine, courts may rely on expert assessments, medical reports, and psychological evaluations to determine the extent of non-pecuniary harm suffered by minors. Similarly, in other jurisdictions, courts may utilize comparable methods to assess and quantify intangible losses, ensuring that compensation awards are fair and just.

And as for compensation for damage caused by the death of a minor, a minor, according to scholar M. Skrynyk [2], when it comes to compensating for non-pecuniary damage arising from the death of a minor, Ukrainian civil law takes a nuanced approach. Specifically concerning minors, if a minor's death results from negligence or unlawful actions, surviving family members or legal representatives of the deceased can seek compensation for various losses incurred. There is a noted issue regarding compensation in cases involving criminal acts, where minors may seek compensation through the criminal justice system, often as part of the perpetrator's sentencing process.

Article 1200 of the Civil Code of Ukraine outlines the grounds for compensation for damage resulting from a person's death. For minors and juveniles, the process differs due to their legal status and capacity. In instances where a minor or juvenile is the victim of wrongful death, their legal guardians or representatives, typically parents or appointed guardians, usually pursue compensation on their behalf. Cases involving compensation for damage resulting from criminal offenses are significant in court practice, especially when the victim is a minor or juvenile.

Scholar H. Reznik [4] points out the difficulties in determining who can seek compensation for non-financial harm resulting from civil rights violations. It's recognized that harm suffered by a child can also affect their parents or guardians. Therefore, in cases where a minor experiences non-financial harm due to injury or health issues, the range of people eligible for compensation might include their parents or guardians. This idea is supported by the notion that the injury or health problem not only impacts the child but also causes emotional distress to those caring for them. For example, if the child's injury requires full-time care, leading their parents or guardians to leave their jobs and adjust their lives significantly, then seeking compensation for the non-financial harm is justifiable.

Moreover, the role of legal professionals, including judges, lawyers, and expert witnesses, is crucial in advocating for minors' rights and ensuring that their interests are adequately represented in compensation proceedings. Legal aid and support services play a vital role in facilitating access to

justice for minors and their families, particularly in cases involving complex legal issues or power imbalances.

In conclusion, addressing non-pecuniary damage caused to minors requires a nuanced and compassionate approach within the legal system. By recognizing the unique vulnerabilities and needs of minors, both in Ukraine and internationally, legal frameworks can ensure that compensation awards effectively promote the well-being and rehabilitation of affected children.

References:

1. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Skrynyk, M.. (2024). Peculiarities of compensation for damage caused by the death of a minor. *Uzhhorod National University Herald*. Series: Law. 1. 238-241. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.1.37>.
3. Резнік Г. Особливості відшкодування моральної шкоди, спричиненої посяганням на особисті немайнові права дитини. *Юридична Україна*. 2014. № 8. С. 53–58.

Korshak Lesia,

student of the 2^d year of the Institute № 1
of the National Academy of Internal Affairs,
specialty «Law»

Language Adviser:

Skrynyk Myroslava,

Senior Instructor of the Legal Linguistics
Department
of the National Academy of Internal Affairs

DEVELOPMENT OF HUMAN RIGHTS EDUCATION IN POLAND

Human rights are a fundamental value of a democratic society. Education plays a key role in spreading knowledge about human rights and forming a culture of respect for them. Poland, as a member of the European Union, pays considerable attention to the issues of human rights protection and their promotion through the education system. This article is devoted to the analysis of the development of human rights education in Poland.

The aim of the article is to study the key aspects and trends in the development of human rights education in Poland. The objectives are:

To consider the legal framework and state policy of Poland regarding human rights education.

To analyze the implementation of human rights topics in the curricula of Polish schools and universities.

To highlight the role of civil society in promoting human rights education.

Poland has a developed legal framework in the field of human rights protection, which includes the Constitution, laws, and international agreements. The Constitution of the Republic of Poland of April 2, 1997, enshrines fundamental human rights and freedoms, such as the right to education (Article 70), the prohibition of discrimination (Article 32), and others [1]. This creates a foundation for the development of human rights education.

The Education System Act of September 7, 1991 (with subsequent amendments) defines the goals and principles of education in Poland. In particular, Article 4 states that education and upbringing should promote the development of a sense of responsibility, love for the Homeland, and respect for Polish cultural heritage, while being open to the values of European and world cultures [2].

In 2014, the Ministry of National Education of Poland approved the "Guidelines for Human Rights Education". This document defines the key competencies that should be formed in students when studying human rights, in particular:

- knowledge about human rights and mechanisms for their protection;
- skills to identify human rights violations and respond to them;
- values and attitudes, such as respect for human dignity, tolerance, non-discrimination, etc. [3, p. 41].

The Ministry also recommends integrating human rights topics into various subjects, such as history, social studies, ethics, and using interactive teaching methods.

In 2017, Poland adopted the National Action Plan for the Implementation of the UN Guiding Principles on Business and Human Rights. The plan provides for a number of measures to promote respect for human rights in business, including through education and awareness-raising [4].

Human rights are increasingly being integrated into the curricula of Polish schools. For example, in the civic education course, students study the Universal Declaration of Human Rights, the European Convention on Human Rights, and the Constitution of Poland. They learn about fundamental rights and freedoms, mechanisms for their protection, and the role of democratic institutions. History lessons cover topics of the struggle for human rights,

particularly during the French Revolution, the abolition of slavery, the women's suffrage movement, and so on. Ethics courses pay attention to the moral aspects of human rights, equality, and non-discrimination [5].

Moreover, schools are introducing specialized courses and electives on human rights. For example, the Stefan Batory High School in Warsaw offers a course "Human Rights in the Modern World". Students explore the philosophical and legal foundations of the concept of human rights, current problems, and challenges. The course includes discussions, role-playing games, watching, and discussing films [6].

Polish universities are also actively developing human rights programs. Jagiellonian University in Krakow offers a master's program "Human Rights and Democracy". It includes courses on international and European human rights law, migration and asylum, anti-discrimination, women's and children's rights, and more. The program has an interdisciplinary nature and combines legal, political, and philosophical approaches [7].

Civil society organizations play an important role in promoting human rights education. The Helsinki Foundation for Human Rights (HFHR) implements the project "Human Rights in Schools". It includes training for teachers on the methodology of teaching human rights, the development of educational materials, and summer schools for young people. HFHR also organizes an annual Polish Human Rights Knowledge Competition for high school students [8].

Amnesty International Poland focuses on non-formal human rights education. The organization conducts educational campaigns, actions, and flash mobs aimed at raising awareness among young people about human rights issues. For example, the "Write for Rights" campaign encourages young people to write letters in support of individuals whose rights have been violated [9].

The Center for Civic Education has developed a manual for teachers "How to Teach about Human Rights". It contains theoretical material, practical advice, and lesson plans. The Center also conducts an annual "Civic Education Week" event, during which schools organize events dedicated to human rights and democracy [10].

Thus, Poland demonstrates stable progress in the development of human rights education. The state creates the necessary legal and political framework, and educational institutions implement relevant curricula. Civil society takes an active part in this process. At the same time, there is a need for further improvement of teaching methodology, expansion of access to educational resources, and strengthening of cooperation between the state and non-governmental organizations.

References:

1. Constitution of the Republic of Poland of April 2, 1997. URL: <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm>.
2. Education System Act of September 7, 1991. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19910950425>.
3. Wieczorek, M. (2017). Human rights education in Poland - current situation and challenges. *Journal of Social Science Education*, 16(4), 38–48.
4. Ministerstwo Spraw Zagranicznych. (2017). Polish National Action Plan for the Implementation of the United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights 2017-2020. URL: <https://www.gov.pl/attachment/e5c7c76e-a3d4-4a6e-8516-0aad49faf106>.
5. Balicki, J., & Pater, K. (2017). Edukacja o prawach człowieka w Polsce – bariery i wyzwania. *Rocznik Andragogiczny*, 24, 133–147.
6. Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego. (2021). Karta kursu "Prawa człowieka we współczesnym świecie". URL: https://www.batory.edu.pl/wp-content/uploads/2021/09/Prawa_czlowieka_LO_2021.pdf.
7. Uniwersytet Jagielloński. (2021). Prawa człowieka i demokracja. URL: <https://wpia.uj.edu.pl/studia/studia-magisterskie/prawa-czlowieka-i-demokracja>.
8. Helsińska Fundacja Praw Człowieka. (2021). Edukacja o prawach człowieka. URL: <https://www.hfhr.pl/dzialania/edukacja-o-prawach-czlowieka/>.
9. Amnesty International Polska. (2021). Edukacja praw człowieka. URL: <https://amnesty.org.pl/co-robimy/edukacja-praw-czlowieka/>.
10. Centrum Edukacji Obywatelskiej. (2021). Edukacja o prawach człowieka i aktywności obywatelskiej. URL: <https://ceo.org.pl/programy/prawa-czlowieka>.

Kozyr Maryna,
student of the 1st year of the Institute № 1
of the National Academy of Internal Affairs,
specialty «Law»

Language Adviser:
Skrynyk Myroslava,
Senior Instructor of the Legal Linguistics
Department
of the National Academy of Internal Affairs

GENDER STEREOTYPES IN THE LEGAL PROFESSION

Equality is the main condition of democracy. Any society that claims to be democratic must ensure equal opportunities for all its members. Equal treatment for all people in legal circles refers to the basic idea that every person, whatever their gender, ought to be addressed equally under the law. It requires offering equal chances to men, women, and people with various perspectives on gender and equal access to justice inside the legal system. Eliminating gender discrimination in the legal system is significant for constructing a just, equal, and diverse society. Gender discrimination and biases have long been incorporated into legal practices, which result in unequal treatment and opportunities for women and persons of race. We may strive towards erasing systemic inequities, reducing gender-based violence, expanding access to legal remedies, and empowering individuals to engage fully in society by pursuing gender equality [1]

Despite the rapid change in the gender composition of the legal profession, the seeds of invidiousness continue to cling to the feminine, particularly in relation to authoritative positions. Women tend to be clustered at the lower echelons of the typical law firm hierarchy and the percentage of women partners remains less than 25% in both common law and civil law countries. Even if women are promoted, they are more likely to be assigned to less prestigious salary or non-equity partnerships. The masculinized nature of senior leadership positions not only creates an environment in which it is difficult for women to progress, but also enables men to extract an increasing share of surplus labour from women. The dichotomy is built upon a deeply embedded substructure of gender difference that is by no means peculiar to law [2]

Gender differences everywhere in the globe hurt women economically, resulting in stark economic inequities. [3] Despite accounting for half of the world's working-age population, women account for around a third of the global labour force. There are around 700 million fewer women

employed than males, and even when they are, they typically labour in less secure positions with fewer career options, poorer working conditions, and lower pay (UN 2016, DablaNorris and Kochhar 2019, Bertay et al. 2020). It is also widely acknowledged that women's engagement in several economic activities, such as asset ownership and financial market participation, remains significantly lower than that of males [4]

In addition, employment-related problems are a significant obstacle to the appointment of women judges. Issues such as the glass ceiling effect, unfriendly work environment, different female mentors, and monetary rewards can lead to dissatisfaction and early exit of female lawyers from the legal profession [5]

A shocking number of people automatically assume legal professionals to be male, according to new research from The University of Law (ULaw) ahead of International Women's Day on 8th March. The university's study revealed that only 4% of men picture someone working in the legal industry to be female, while almost half (42%) said they picture someone in the industry to be male. The research also revealed that only a quarter (25%) of females see themselves fully represented in the legal system, with one in ten (10%) females stating they do not feel represented in the legal system at all. This is unsurprising, as only 6% said they expect someone in the legal industry to be from a working-class background [6]

Attorneys from the National Organization for Women's Legal Defense and Education Fund, in cooperation with the National Association of Women Judges, designed a program to call attention to "gender bias" in the law, decision making, and courtroom interaction in state judicial systems. To make this change strategy palatable to judges and other gatekeepers in the legal system, the program was focused on collecting state-specific information about "gender bias." Such bias was defined as existing when people are denied rights or burdened with responsibilities solely on the basis of gender; people are subjected to stereotypes about the proper behavior of men and women which ignore their situations; people are treated differently on the basis of gender in situations where gender should make no difference; [and] men or women as a group can be subjected to a legal rule, policy or practice which produces worse results for them than for the other group [7]

Thus, gender bias includes both overt discrimination and more subtle practices. The program was designed as part of the judiciary's continuing judicial education efforts and employed a new approach, creation of gender bias task forces, to document such bias in the courts (Schafran, 1987). The first such body, the New Jersey Supreme Court's Task Force on Women in the Courts, was established in November 1982 by that state's Chief Justice

to investigate three issues: whether gender stereotypes affect the substantive law or impact on judicial decision making; whether a person's gender affects his or her treatment in the legal and judicial environment; and, if so, how to ensure equal treatment for women and men in court [7]

Though men and women are lawyers they tend to focus their practice in certain areas that they are accustomed to. For example, women work more government cases involving children and Child Protective Services, perhaps because it draws on their motherly caring instincts. So, we see that the reason these men and women work certain cases is likely reflective of biases, whether explicit or implicit [8]

There is not a large body of research on the idea, however the concept that the areas of law that men practice, like business, are separated from the areas of law that women practice, like juvenile cases, shows that men and women have different interests, but likely because outside sources and biases influenced those interests [8]

According to research, only 25% of equity partners in law firms are women. Compared to men, women lawyers are 29% less likely to be promoted to partners in the firm, thus for every 100 women promoted to partners, 141 men are promoted to partners at the same time. When we compare these percentages of female lawyers in management positions (29%), we see that this falls short of the percentage of women who hold management positions in the entire workforce (37.4%). Thus, it becomes abundantly clear that women lawyers are facing a lack of leadership and partnership opportunities, even beyond those of the average women workers. These lack of leadership and partnership opportunities negatively harm women as they allow men to continue to dominate the power and status in the legal field, and even further the pay disparity, because individuals in leadership roles make more money than individuals who are not. Thus, this disparity impacts other gender disparities that women lawyers are facing [9]

In conclusion, at the current stage of transformation taking place in various spheres of social life, initiatives aimed at confirming the equality and equality of women and men face obstacles inherited from the past. These are, in particular, pseudo-traditions promoted by old slogans, a deep attitude towards gender equality, defining parameters for certain population groups, as well as distorted and false knowledge about the real forms and real scales of discrimination faced by men. and women in modern life. As a result, today every second person claims that there is gender inequality in society.

References:

1. Empowering Gender Equality in the Legal Sphere. URL.: <https://www.linkedin.com/pulse/empowering-gender-equality-legal-sphere>.
2. Who cares? The conundrum for gender equality in legal practice. URL.: <https://www.unswlawjournal.unsw.edu.au/wpcontent/2020/11/Thornton>.
3. Gender Inequality in the Legal Profession. URL.: <https://www.actec.org/resource-center/video/gender-inequality-in-the-legal>
4. Gender Inequality in the Legal Market. URL.: <https://www.linkedin.com/pulse/gender-inequality-legal-market-legamartlegal>.
5. Gender Bias and the Legal Profession: A Discussion of Why There Are Still So Few Women on the Bench. URL.: <https://core.ac.uk/download/pdf/56358902.pdf>.
6. Sticks and stones: female lawyers and gendered criticism. URL.: <https://www.cba-alberta.org/Publications-Resources/Resources/Law-Matters/Law-Matters-Spring-2017/Sticks-and-Stones-Female-Lawyers-and-Gendered-Crit>.
7. Women Entering the Legal Profession https://www.sagepub.com/sites/default/files/upm-binaries/12634_Chapter5.pdf.
8. Gender Disparities Present Within the Legal Profession <https://egrove.olemiss.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3862&context=202023>

Kraynia Dariya,

cadet of the 3rd year of the Institute № 2
of the National Academy of Internal Affairs,
specialty «Law»

Language Adviser:

Volik Olena,

Senior lecturer of Legal Linguistics
Department
of the National Academy of Internal Affairs

THE HISTORY OF POLICING IN CANADA

At this moment, there are over 69,000 police officers working across Canada, in addition to roughly 30,000 support personnel. Financed to the tune of nearly \$15 billion per year, Canadian police are highly skilled and equipped with the latest technology [1]. Many officers, and particularly those in senior positions, are expected to have both professional training and

a post-secondary degree, such as Wilfrid Laurier's Bachelor's in Policing. Yet police departments as we know them today did not spring fully formed from the mind of some visionary minister or bureaucrat. In this post, we will be digging into the history of policing in Canada, from early federal law enforcement agencies such as the Dominion Police Force (DPF) to the contemporary Royal Canadian Mounted Police (RCMP). During the early days of colonization, policing was predominantly a local concern, with municipalities generally following contemporary French and English traditions by establishing constabularies and/or watchmen systems.

The Canadian model would undergo a major change in the early 19th century following the founding of London, England's Metropolitan Police, which operated under "Peelian principles." As defined by then-Home Secretary Sir Robert Peel, these principles expounded on the idea that members of law enforcement are citizens in uniform, who undertake their duties with the consent of their fellow citizens [2]. Police are therefore accountable to the communities they serve, who authorize officers to exercise force in exchange for protection and maintenance of public order. This social compact helped to reduce public opposition to the formation of a large, centralized police department, which Londoners feared could be deployed as a paramilitary to crack down on protests and civil liberties. Using the London Metropolitan Police as an example, Canada's largest cities of Toronto, Montreal and Quebec City created police departments in 1835, 1838 and 1840 respectively. Meanwhile, the ceding of western territory formerly governed (de facto) by the Hudson's Bay Company in 1868 meant that Canada now had a vast frontier to deal with. These lands were still primarily populated by the Indigenous peoples from whom the territory had been gradually seized via armed conflicts and treaties, and there were frequent conflicts between the natives, Métis and American hunters and traders (most notably at the Cypress Hills Massacre). The establishment of the force coincided with Canada's key public works project of the era, the Canadian Pacific Railway. Throughout construction, the NWMP enforced the relocation of Indigenous peoples from their traditional lands that lay in the path of the railway to a system of fixed reserves, thereby assisting in white settlement.

The NWMP also effectively ended whiskey smuggling and put a check on the chaotic Klondike Gold Rush [3]. In time, order was imposed over the frontier. The history of the police in Canada ongoing. Today, as noted, Canada remains one of the safest countries in the world, with a high relative standard of living and democratic freedoms. This degree of safety, however, varies throughout the country, with disadvantaged areas such as Vancouver's Downtown Eastside and Toronto's Jane and Finch suffering

disproportionately high crime rates. A key challenge in contemporary policing is finding ways to create trust between officers and the communities they serve, where the police are sometimes viewed as an occupying force. Today's police must understand that fulfilling their role in society requires nuance and consideration of sensitivities, which is a core plank of university policing and criminology programs.

References:

1. Statistics Canada. Police personnel and selected crime statistics.
2. CBC News. Number Of Police Officers Per Canadian Hits 13-year Low, Goodale Told.
3. Reporters Without Borders. "2019 World Press Freedom Index "

Kuzmych Lubomyr,

cadet of the 1st year of the Institute № 1 of the National Academy of Internal Affairs, specialty «Law enforcement activity»

Language Adviser:

Lopotko Olena,

Associate Professor of the Legal Linguistics Department of the National Academy of Internal Affairs, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

FOREIGN EXPERIENCE OF POLICE AND CRIMINAL INVESTIGATION AGENCIES: COMPARATIVE ANALYSIS AND IMPACT ON THE DEVELOPMENT OF THE UKRAINIAN SYSTEM

As of today, it is necessary to state that the modern world is dynamically developing, new crimes are emerging, and the methods of their commission are becoming more complex. This necessitates the continuous improvement of the methods of work of police and criminal investigation agencies [1, p.85]. In just the last 5 years, according to Interpol data, the number of cybercrimes has increased by 30%, human trafficking by 25%, and illegal drug trafficking by 20%. In this context, it is important to study and adopt the best foreign experience.

The systems of police and criminal investigation agencies in different countries of the world have their own characteristics, determined by historical, political, economic and other factors.

First, in the USA the system of police agencies is decentralized, there are FBI (federal crimes) and police departments (local crimes). Investigations are conducted by FBI investigators and police department detectives. Modern technologies (DNA analysis, fingerprinting, video surveillance, computer forensics) are used, as well as crime prevention programs and public awareness campaigns [2, p.304].

In particular, the Federal Bureau of Investigation (FBI) is responsible for investigating federal crimes, such as terrorism (the Boston Marathon bombing in 2013), organized crime (the Gambino mafia case in 2018), and cybercrime (the "DarkSide" data breach at Colonial Pipeline in 2021). Police departments in each state and city are responsible for local crimes (the Parkland school shooting in 2018, the Jack the Ripper serial killings in 1888).

Police and investigators actively use modern technologies, such as DNA analysis (use of DNA analysis to convict O.J. Simpson in 1995), fingerprinting (use of fingerprints to identify the perpetrator in the John Lennon murder case in 1980), video surveillance (use of video surveillance cameras to investigate the Boston Marathon bombing in 2013), and computer forensics (use of computer methods to investigate cyberattacks on Colonial Pipeline in 2021) [3, p.19].

In Great Britain the system of police agencies is centralized, with territorial divisions of the Metropolitan Police Service. Investigations are conducted by detectives of the police service. There is an independent agency Serious Fraud Office (economic crimes). Modern investigative methods are applied (offender profiling, motive analysis).

Moreover, in this model of regulation by the state of the above-mentioned methods, such categories are applied as offender profiling (creation of the "Yorkshire Ripper" offender profile in the 1970s), motive analysis (identification of the motive of the offender in the Stephen Lawrence murder case, etc.).

On the other hand, in France the system of police agencies is decentralized, with the National Police (public order) and the Gendarmerie (rural areas, military functions). Investigations are conducted by police and gendarmerie investigators. There is an independent agency Parquet national financier (economic crimes). Innovative methods are used (visual reconstruction of the crime, 3D modeling of the scene).

In Germany the system of police agencies is federal, with Bundespolizei (federal crimes) and Landespolizei (local crimes). Investigations are conducted by Landespolizei investigators. There is a

federal agency Bundeskriminalamt (coordination of Landespolizei work, investigation of complex crimes). The focus is on crime prevention (youth programs, social assistance).

The best practices of foreign agencies include the use of modern technologies, cooperation with the public, the application of innovative investigative methods and the focus on crime prevention [4].

Second, the adoption of the best foreign experience can help Ukraine create a more effective and modern system of police and criminal investigation agencies, which will contribute to reducing the crime rate and ensuring public safety.

Third, the impact on the development of the Ukrainian system consists of the following theses.

1.Implementation of modern technologies and investigative methods.

- Use of DNA analysis. Application of DNA analysis for identification of criminals and evidence of crimes. This can help solve crimes that were previously considered unsolved, as well as identify criminals who were previously unknown.

- Use of fingerprinting. Application of fingerprinting for identification of criminals by fingerprints. This can help solve crimes that were committed without witnesses or other obvious evidence.

- Use of computer forensics. Application of computer forensics to investigate cybercrimes. This can help solve crimes that were committed online, as well as identify criminals who use computers to commit crimes.

2.Improving police-community cooperation.

- Crime prevention programs. Development and implementation of crime prevention programs with community participation. This can help reduce the crime rate, as well as increase public trust in the police.

- Information campaigns. Conducting information campaigns to raise public awareness of crime.

- Public awareness campaigns. Conducting information campaigns to raise public awareness of crime and how to prevent it. This can help people protect themselves from criminals, as well as help the police solve crimes [5, p.97].

3.Development and implementation of crime prevention programs.

- Youth programs. Development and implementation of youth programs to prevent crime among young people. This can help reduce the number of young people who commit crimes, as well as help them become productive members of society.

- Social programs. Development and implementation of social programs to address the problems that contribute to crime, such as poverty,

unemployment, and drug addiction. This can help reduce the number of crimes, as well as make society more just.

These are just some of the possible directions for the development of the Ukrainian system of police and criminal investigation agencies based on foreign experience.

Therefore, studying and adopting the best foreign experience is an important factor in the development of the Ukrainian system of police and criminal investigation agencies. This will allow them to improve their work efficiency, reduce the crime rate and ensure public safety.

References:

1. Баулін О.В., Ляш А.О. Досудове розслідування за новим Кримінальним процесуальним кодексом України: сучасна концепція і традиції. Правничий часопис Донецького університету. 2012. № 2 (28). С. 83–91.

2. Степанюк Р.Л., Лапта С.П. Удосконалення організації й тактики огляду місця події в Україні з урахуванням досвіду США. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2016. № 2. С. 300–306.

3. Заєць О.М. Інститут аналітичного супроводження досудового розслідування кримінального провадження в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку. Вісник кримінального судочинства. 2016. № 4. С. 17–25.

4. Mike Byrd. Duty Description for the Crime Scene Investigator. URL: <http://www.crimesceneinvestigator.net/dutydescription.html> (дата звернення: 29.04.2024).

5. О.Є. Користін, С.В. Албул, А.В. Холостенко, О.М. Заєць та ін. Основи кримінального аналізу : посібник з елементами тренінгу. ОДУВС. 2016. 112 с.

Liashenko Yelyzaveta,
cadet of the 3rd year of the Institute № 2
of the National Academy of Internal Affairs,
specialty «Law»

Language Adviser:
Vasylenko Olena,
Professor of the Legal Linguistics
Department
of the National Academy of Internal Affairs,
Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor

ACTIVITY OF LAW ENFORCEMENT AGENCIES IN THE INVESTIGATION OF CYBERCRIME IN CANADA

A cybercrime is a criminal infraction that uses the computer or network as the source, tool, target or place of a crime. The main types of cybercrime police investigate are:

1. Crimes against persons (luring, child pornography, harassment, extortion, threats, false messages hate propaganda bullying defamatory libel suicide 1nducement
2. Crimes against property unauthorized use of a computer fraud computer virus.

Every day there are news stories about the latest victims of data breaches and identity theft and of information technology systems crippled by cyber attacks. Private citizens, businesses, and government organizations are all at risk of falling under attack, and police departments are far from immune. Across the Canada, state and local law enforcement organizations have dealt with threats to their IT systems and data, many lacking the expertise and knowledge to respond quickly and mitigate the damage [4].

Fraud and scams are almost certainly the most common form of cybercrime, including malicious cyber threat activity such as phishing, result in significant financial losses. According to the CAFC there were 70,878 reports of fraud in Canada with over \$530 million stolen in 2022 [1]

Law enforcement agencies in Canada actively investigate cybercrimes through specialized units like the Royal Canadian Mounted Police (RCMP) National Cybercrime Coordination Centre and the Canadian Anti-Fraud Centre. The Royal Canadian Mounted Police's (RCMP) National Cybercrime Coordination Centre coordinates responses to cybercrime and provides guidance to Canadian police. They are the only federal organization with the mandate and authority to investigate criminal

offences related to cybercrime and typically investigate international cybercrime and cybercrime with a national security implication [3].

The RCMP has a broad mandate when it comes to investigating and apprehending criminals in the online world, or otherwise disrupting cybercrime activity. The RCMP Cybercrime Strategy is therefore broad in scope and reflects the role of cyber in several law enforcement areas. The RCMP Cybercrime Strategy's vision is to reduce the threat, impact and victimization of cybercrime in Canada through law enforcement action. The following three pillars are identified within the strategy to guide the RCMP's efforts in combating cybercrime: identify and prioritize cybercrime threats through intelligence collection and analysis; pursue cybercrime through targeted enforcement and investigative action; and, support cybercrime investigations with specialized skills, tools and training [2].

The criminal exploitation of new and emerging technologies requires new policing measures to keep pace in a digital era. The same technologies that people and organizations use for legitimate purposes may be used by criminals to mask their online activities and evade detection from law enforcement. Police must often find technical solutions to decrypt, unlock or otherwise deal with encryption technologies, re-routed Internet Protocol (IP) addresses and other technical roadblocks that criminals exploit to cover their digital tracks and commit cybercrimes.

To varying degrees, cybercrimes affect Canadians in real and harmful ways. For law enforcement, addressing cybercrime requires broad-based domestic and international police cooperation, engagement with public and private sector organizations, and integrating new technical skills and tools with traditional enforcement measures.

In conclusion, it can be inferred that law enforcement agencies in Canada are actively engaged in investigating cybercrimes, collaborating both domestically and internationally. They employ advanced technologies and specialized units to detect and prosecute cybercriminals, aiming to ensure the safety of internet users in Canada.

References:

1. Baseline cyber threat assessment: Cybercrime. Canadian Center for Cyber Security.
2. Royal Canadian Mounted Police Cybercrime Strategy. RSMP-grc.gc.ca.
3. Cyber Security Incidents in Canada. URL.: <https://gowlingwlg.com/en/insights-resources/articles/2023/reporting-cyber-security-incidents-canada/>.

4. Cyber security emerging challenge for law enforcement. URL.: <https://www.policechiefmagazine.org/cybersecurity-for-all-law-enforcement/>.

Nesterova Maria,

cadet of the 1st year of the Institute № 1 of the National Academy of Internal Affairs, specialty «Law enforcement activity»

Language adviser:

Lopotko Olena,

Associate Professor of the Legal Linguistics Department of the National Academy of Internal Affairs, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

RELATIONSHIP BETWEEN ECONOMIC AND ORGANIZED CRIME IN MODERN SOCIETY

Thanks to the presence of stable social connections, the possibility of free movement of people, money and goods, there has been an evolution not only in social and cultural development, but also in the development of illegal actions, including those that can be classified as organized crime, terrorism, etc. Economic crime associated with organized crime is the focus of attention not only of the authorities of Ukraine, but also of other states. In addition to government bodies of different countries, international organizations and institutions also deal with the problems of this type of crime. The connection between economic and organized crime, a subtype of which can be considered economic, is directly proportional, since the development of any of these types of crime entails the development of another type, since economic crime developed with the development of the economy and business, information and communication technologies. Legal, as well as related criminological and criminological and other related scientific disciplines do not have a common opinion on the concept and definition of organized crime. However, theorists of these scientific disciplines generally agree that organized crime began to develop along with the development of modern states. One of the most influential and cited foreign theorists dealing with organized crime is Howard Abadinsky. Abadinsky views organized crime as “a non-ideological association existing

among a certain number of closely related individuals organized hierarchically” [1].

This designation is very similar to that offered to us by the law of Ukraine “On the organizational and legal principles of the fight against organized malice,” and under organized malice itself, this Law understands the totality of criminal offenses that are committed in ‘the language of the creation and activity of organized evil groupings[2]. A very important characteristic of organized crime is its transnational nature. The inadequacy of criminal law solutions in the field of identifying, preventing and combating crime and the inability of the state to reconcile supply and demand while building economic relations are some of the reasons for the wide room for maneuver for certain forms of organized crime. As with the theoretical definition of organized crime, there is no consensus on the definition of economic crime. The phenomenon of economic crime is in many ways similar to other types of crime, especially organized crime and some forms of modern crime such as cybercrime, which further complicates its problems.

Edwin Sutherland is one of the most cited authors in the context of economic crime. This American criminologist used the term "white collar crime" when studying economic crime. Through this term, Sutherland defined crime arising in the business sphere as follows - “manifest forms most often of manipulation associated with the purchase and sale of various shares, false advertising of goods, false representation of the financial position and activities of certain corporations, bribery of business partners, direct or indirect bribery of officials to secure profitable business relationships, embezzlement, misappropriation of funds, tax evasion and similar actions. Working on the problem of economic crime, Sutherland was one of the first to refute the established view that only the poor in society engage in crime.

The lack of a uniform definition of economic crime is also due to the differences in political and economic systems around the world, as well as the fact that economic crime covers various types of criminal offenses, both against the economy and against official duties, and partly crimes against property treat economic crime as criminal crimes directed against the economy, that is, criminal offenses related to abuses and other forms of illegality in the economic system and financial transactions. From a criminological point of view, economic crime, in addition to criminal offenses, includes economic offenses and offenses, as well as acts directed against material wealth, i.e. all other types of property crimes. A particularly important point is that different terms and definitions are used for the same or similar unauthorized activities. Thus, along with the concept of economic crime, such terms as commercial crime, business crime, market

crime, corporate crime, etc. appear in theory and practice. Taking into account the above definitions and practice in a forensic context, we can identify the main signs of economic crime. The main characteristics of economic crime include the following: concealment, dynamism (variability of manifestations), specialization and professionalism of criminals, specificity of evidence and means of proof, as well as specialization in the fight against economic crime. In addition to those listed, there are other characteristics of economic crime. In this context, they must be supplemented by: a variety of manifestations, prevalence and international character, a motive of greed, unethical behavior, etc. Economic crime manifests itself through its various forms, which depend on the area in which the criminal activity is carried out. Along with the variety of definitions of the concept of economic crime, there are also various classifications of its manifestations in legal theory.

Taking into account the previously presented definitions, characteristics, as well as forms of organized and economic crime, it is possible to recognize and point out the interrelationship of these types of crime. Taking into account the mode of organization (group, gang, organization, association, etc.), the internal structure (in terms of hierarchy, discipline, code of silence, etc.), goals that are often selfish, but also political character. According to the methods of activity, the level and quality of established connections between members of organized criminal groups and authorities at various levels, individual manifestations of criminal activity can be classified as both economic and economic-organized crime. Economic crime can be viewed in two ways. It can manifest as a form of criminal activity within organized crime. However, it can also be carried out in a manner that does not have elements of organized crime. The functioning of organized criminal groups in the economic sphere can have serious consequences not only for the economic sphere, but also for the general functioning of the entire state. Organized criminal groups “by committing criminal offenses not only in the economic and financial sphere, but also all economic and other criminal offenses in this category, strive to achieve the maximum possible financial gain or profit and legalize it. Numerous criminal offenses fall under the category of organized economic crime, but the most common include: counterfeiting money, counterfeiting and misuse of payment cards, smuggling of goods and people, money laundering, tax evasion and the like. The commission of these and other criminal offenses in the field of economic crime by organized criminal groups, when manifested on a larger scale, leads to violations in the monetary system of the state, the creation of a budget deficit, social tension and discontent, political instability, etc. ., thereby

jeopardizing the economic security of the state, which usually has direct consequences for the national security of the country” [3].

By analyzing the presented facts and points of view, it is possible to form a common position regarding organized crime in modern living and working conditions. With the development of society, the development of the national economy, globalization, society has achieved its rapid “development”. As for organized crime, considerable attention has been paid to this issue over the past 50 years. Due to the significant interest and impact that organized crime has on society as a whole, numerous theorists have provided their definitions of the concept. In addition to legal and criminological theories, there are a significant number of definitions and recommendations for defining this concept, which is associated with significant social losses at the normative level. Like the problem of organized crime, the problem of economic crime faces a lack of uniform definition and approach. The recommendation that arises in relation to both organized and economic crime is that both types of crime need to be viewed from a dual perspective, viewing them both in a narrow and in a broader context. Both types of crimes are associated with very complex phenomena that are subject to daily influence from various social spheres. It is very difficult to differentiate and classify various criminal offenses as a single type of criminal activity, because many criminal offenses simultaneously relate to both economic and organized forms of criminal activity. Generally speaking, it is very difficult to draw boundaries between specific types of crimes; this is why some theorists use the term "modern crime". This type of crime exhibits characteristics of both economic and organized crime. If we consider them as two separate types of crime, then economic and organized crime are largely interdependent and interrelated. A small number of criminal offenses in the field of economic crime do not have elements of organization, and vice versa, a large number of criminal activities with organized elements are committed in the field of economics and business activity.

References:

1. Abadinsky, H. (2010). *Organized Crime*, 9th edition. Wadsworth, Belmont CA. USA: Cengage Learning
2. Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text>.
3. Nicević, M., & Ivanović, A. (2012). *Organizovani privredni kriminalitet kao faktor ugrožavanja ekonomske bezbednosti* [Organized economic crime as a factor threatening economic security].

Nevgad Liliya,
cadet of the 3rd year of the Institute № 2
of the National Academy of Internal Affairs,
specialty «Law»

Language Adviser:
Volik Olena,
Senior lecturer of the Legal Linguistics
Department
of the National Academy of Internal Affairs

MUNICIPAL POLICE OF POLAND

Municipal police in Poland appeared in the 90s. It was then that administrative and economic reforms began in the country, decentralization was carried out, and local communities received their own budget and broad powers. In Poland, the municipal police is called municipal security and is regulated by the relevant Law "On Municipal Security" of August 29, 1997. The activities of the municipal service are controlled by the local self-government body, the voivode, and the Ministry of Internal Affairs. Thus, municipal security is under the control of the relevant local government and voivodes together with the Ministry of Internal Affairs.

The main duties of such police officers are the protection of public peace, protection of municipal buildings and facilities, control of traffic and road order, assistance in eliminating technical failures, consequences of natural disasters and other local threats. Municipal officials constantly report on the state of the local community and types of threats, take preventive measures to prevent crimes and criminal phenomena, and cooperate with state and local bodies, public organizations.

The powers of municipal services include:

- protection of peace and order in public cities;
- traffic management within the limits established by the Traffic Rules;
- assistance in the elimination of man-made and natural disasters and other threats;
- protection of municipal facilities;
- cooperation with organizers and other services to protect public order during public gatherings and events;
- delivering drunken persons to their place of residence if they threaten the life or health of others;
- participation in activities aimed at preventing offenses and crimes;
- control over compliance with the rules of visiting the forest;
- control over the capture of stray animals;

- control of pet owners regarding their mandatory vaccination.

However, municipal guards have fewer powers than the national police. Municipal security cannot make arrests or conduct investigative actions, but they are authorized to issue fines for certain offenses. In terms of special equipment, municipal security officers are authorized to carry and use the following equipment: rubber batons, handcuffs, tear gas, and stun guns. Officers patrolling the streets do not have weapons.

Unlike the national police, the municipal police do not deal with criminal cases, but they do assist in collecting evidence and protecting crime scenes from unauthorized persons.

References:

1. https://www.strazmiejska.katowice.pl/english/about_us.html.

Nikitenko Ivan,

cadet of the 1st year of the Institute № 1 of the National Academy of Internal Affairs, specialty «Law enforcement activity»

Language Adviser:

Lopotko Olena,

Associate Professor of the Legal Linguistics Department of the National Academy of Internal Affairs, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

FOREIGN EXPERIENCE OF POLICE FORENSIC INVESTIGATIVE BODIES

The research relevance is determined by the need to reveal effective methods and strategies for investigating business-related criminal offences to ensure an effective fight against corruption and legal security in the economy. The study's objectives are to identify optimal strategies and tools, as well as to develop recommendations for improving legal regulation in Ukraine. The hermeneutic method, comparative legal method, and case study method were used in the study. The analysis of the Criminal Code of Ukraine, in terms of crimes in economic activity, revealed the main difficulties that exist in the investigation of economic crimes in Ukraine, such as gaps in criminal legislation and insufficient level of efficiency of investigations due to corruption of law enforcement agencies and business

representatives. An analysis of the experience of investigating criminal offences in business activities in Germany, the USA, the UK, and the Republic of Lithuania has made it possible to conclude that there are similarities and differences in the legal acts on the investigation of criminal offences in the business sphere, the structure of specialized bodies and the powers of persons involved in the investigation of such offences. This analysis helped to identify the specifics of foreign approaches to certain aspects of investigations, such as anti-corruption bodies and financial monitoring. The effectiveness of investigation systems in other countries is significantly different, as they have more systematic legislation, and a clear structure of law enforcement agencies and special agencies dealing exclusively with economic crimes, which in turn increases the percentage of solving the relevant crimes. The author suggests possible ways to improve the legislation and practice of investigating relevant crimes. The research on this topic brings new approaches and practical conclusions to science, contributing to the improvement of investigation strategies strengthening the legal framework for combating economic crime and increasing the effectiveness of law enforcement measures in the context of the business sector.

A united front

Following Russia's invasion of Ukraine in February 2022, European states showed immediate solidarity for Ukraine. In contrast to their arguably more indifferent response to the annexation of the Crimea and Donbas regions in 2014, European states have collectively demonstrated their unwavering support for Ukraine by supplying arms and other military assistance (an unprecedented move at the time for the EU), and providing billions of euros in financial, humanitarian and emergency aid to Ukraine.

In addition, European countries implemented restrictive financial measures on Russia, such as freezing and seizing the assets of Russian oligarchs, suspending a number of Russian financial institutions from the SWIFT banking system, banning the import of certain goods from Russia and closing EU airspace, seaports and roads to Russian vehicles.

While European countries, together with their international counterparts, continue to provide humanitarian aid, either in kind or through funding, to address the short-term effects of the war, EU member states are also working with Ukraine to rebuild the country's infrastructure and to restore its shrunken economy through substantial financial aid. This was reaffirmed at the second iteration of the Ukraine Recovery Conference, hosted by the United Kingdom on 21–22 June 2023, where further commitments were made by individual states as well as a push by European countries to encourage private sector engagement and investment in Ukraine.

A path to follow

Although in the early stages of the war resources were primarily allocated to humanitarian and military assistance, cross-border law enforcement cooperation has since been prioritized to tackle both existing and emerging criminal markets. In this respect, European countries have broadened the scope of their cooperation by working closely with Ukrainian officials to mitigate certain criminal markets exacerbated by the war, including arms and human trafficking. Immediately after the war started, a joint anti-trafficking plan was implemented to prevent human trafficking and to identify and assist victims of trafficking in cooperation with the Ukrainian authorities and international organizations. European countries and Europol have also been working with their Ukrainian counterparts and have set up special centres to reduce arms trafficking in the region following the proliferation of arms and ammunition amassing in Ukraine.

European states are also committed to assisting Ukraine in the areas of judicial reform, and strengthening the rule of law and anti-corruption mechanisms. The EU Anti-Corruption Initiative has continued to work closely with its Ukrainian counterparts to ensure that the country's recovery is transparent and that Ukraine's history of corruption in the public sector does not interfere with this process.

These initiatives show that European countries are willing to go the extra mile by extending their cooperation beyond direct aid to the war-torn country and its victims. While these efforts were not isolated, with other countries such as the United States making significant contributions and working with Ukraine and the EU to help the country, the united approach of the European continent has been unparalleled. European countries have shown unexpected resilience and solidarity by cooperating with each other, with other countries and with Ukraine, demonstrating that they have the tools and mechanisms for effective international cooperation that can be called upon in times of urgent need. This cooperation should serve as an example in the multilateral response to organized crime and of how to achieve more tangible and lasting results – especially at a time when the multilateral coalitions we have so long taken for granted are disintegrating.

References:

1. Global initiative against transnational organized crime, URL: [<https://globalinitiative.net/analysis/conflict-international-cooperationocindex/>].
2. Business Criminal Investigation, URL: [https://www.researchgate.net/publication/378111392_Business_criminal_investigation_Foreign_experience_and_legal_regulation_in_Ukraine]

Pasichnyk Yana,
student of the 3^d year of the Institute № 1
of the National Academy of Internal Affairs,
specialty «Law»

Language Adviser:
Skrynyk Myroslava,
Senior Instructor of the Legal Linguistics
Department
of the National Academy of Internal Affairs

PECULIARITIES OF NON-CONTRACTUAL DAMAGE DURING MARTIAL LAW

In civil law system the definition of non-contractual obligations are obligations that arise without the conclusion of a contract based on legal facts, such as wrongful acts, i.e. causing damage or legitimate promises of remuneration. Modern Ukrainian researches as Volodymyr Ihnatenko proposed an interesting system of classification of non-contractual obligations based on the division of civil legal relations into regulatory and protective ones. This approach is divided non-contractual obligations into two main groups: regulatory and protective, taking into account the main functions of civil law [1].

One of the types of non-contractual obligations is compensation for damage, this type arises as a result of unlawful violation of personal and property rights of an individual or legal entity and aims at full restoration of violated rights by compensating for the damage caused or liability of other persons who are legally obliged to compensate for damages in accordance with Article 1166 of the Civil Code of Ukraine. The subject matter of this obligation is compensation for damage arising from the debtor's actions aimed at full restoration of the creditor's property and personal benefits that have been damaged. The elements of this obligation are:

- 1) parties (creditor and debtor)
- 2) content (rights and obligations of the parties);
- 3) subject matter.

Parties to the obligation to compensate for damage may be individuals, legal entities, the state of Ukraine, the Autonomous Republic of Crimea, and local governments.

The main grounds for the emergence of liabilities for damages are the existence of losses incurred by the victim, the wrongful act of the tortfeasor, the causal link between the wrongful conduct and the losses, and the fault of the person who caused the damage. Pokrovsky noted that all commitments

have the purpose of creating some kind of binding the will of the debtor to force himself to certain behaviour in the interests of the creditor.

Articles 1166 and 1167 of the Civil Code of Ukraine provide for compensation for both pecuniary and non-pecuniary damage if it arose as a result of unlawful decisions, actions or omissions of an individual or legal entity, and moral damages are associated with moral and emotional suffering caused to an individual by unlawful decisions, actions or omissions. Non-contractual liability arises from the breach of an absolute legal obligation related to a subjective right or personal benefit. This breach generates a new obligation - compensation for the damage caused, thus creating a new legal obligation for the offender [2].

Under the conditions of martial law, the state undertook to create a mechanism for compensation and the obligation to compensate for damage, M. Skrynyk, is emphasized on ratification the European Convention on Compensation for Damages to Victims of Violent Crimes for the definition of violent crimes, according to which there should be a fund for compensation of damage on the basis of reparations [3]. During the martial law, the term "force majeure" or "force majeure" was coined, meaning extraordinary and irreducible circumstances that resulted in an objective inability to fulfil an obligation. It is important to note that the force majeure construction does not provide for release from the obligation as such, but only for release from liability for its non-fulfilment. The obligation itself will have to be fulfilled after the force majeure event has ceased (unless it is terminated on other grounds, for example, due to impossibility of fulfilment).

The term for fulfilment of such an obligation must either have already occurred or be due in the near future"[4].

The military aggression of the Russian Federation against Ukraine has significantly affected all aspects of citizens' lives, including the ability to comply with civil law obligations. The Civil Code does not contain provisions that would apply in the case of damage caused during the armed conflict. The application of analogy of law requires identification of similar relations regulated by the Civil Code or another legislative act. As it seems, such provisions are those that determine the liability of the state as a party to civil relations for damage caused to an individual or legal entity by unlawful actions of a public authority in the exercise of its powers, which is compensated regardless of fault (Article 1173 of the Civil Code); provisions defining liability for damage caused by a source of increased danger, which include, in particular, activities related to the use, storage or maintenance of explosives (Article 1187). The law's analogy establishes that parties to hostilities are liable for damage to private individuals. By analogy with

Articles 1173 and 1187 of the Civil Code, this the liability is tort liability, i.e. it does not require proof of guilt, and is a no-fault liability".

Liability for Russia's aggression against Ukraine results in the aggressor's obligation to compensate for direct damage, including environmental impact, caused to our state, citizens, foreigners, stateless persons and foreign states. This responsibility is absolute and does not require proof of guilt.

In conclusion, non-contractual obligations are obligations arising without the conclusion of a contract based on legal facts, such as wrongful acts, i.e. causing damage or legitimate promises of remuneration, etc. One of the types of non-contractual obligations is indemnity; this type arises as a result of unlawful violation of personal and property rights of an individual or legal entity and is aimed at full restoration of the violated rights by compensating for the damage caused or the liability of other persons who are obliged to compensate for the damage. According to the Civil Code, there is material and moral damage arising from unlawful decisions.

References:

1. Ihnatenko V. Issues of classification of non-contractual obligations. Problems of legality. 2008. Issue 99. C. 75-80.

2. Civil Code of Ukraine of 16.01.2003 No. 435-IV <https://zakon.rada.gov.ua/>.

3. Skrynyk M. Peculiarities of compliance with the principle of the rule of law in compensation for non-material damage in the conditions of martial law. Implementation of the state anti-corruption policy in the international dimension: materials of the International science and practice conference, Kyiv, Naval Academy, March 30, 2023 C. 255-257 <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/e8392e46-b02b-4492-a361-f7ebd36af6f4/content>.

4. Martial law: have the consequences of non-fulfilment of civil law obligations changed <http://4ua.co.ua/pravo/tsivilne/zobovyazannya-vinikayut-vnaslidok-zapodiyannya-shkodi.html>.

Pastushchak Inna,
cadet of the 3rd year of the Institute № 2
of the National Academy of Internal Affairs,
specialty «Law»

Language Adviser:
Volik Olena,
Senior lecturer of the Legal Linguistics
Department
of the National Academy of Internal Affairs

PREVENTION OF ORGANIZED CRIME: FOREIGN EXPERIENCE

In Ukraine, there is a need and expediency to borrow the experience of foreign countries in the prevention of organized crime in terms of creating special institutions at the level of law enforcement agencies. The experience of the USA, Great Britain, Italy and Croatia is an interesting practice in this matter [1]. The US law enforcement system is a complex conglomeration of neutralized (federal) and decentralized (local) structures.

The task of combating organized crime is to some extent assigned to federal law enforcement agencies, of which there are more than seventy in the United States. In the complex multi-entity system of US federal law enforcement agencies, however, there are several major ministries that play a leading role in the fight against organized crime in the country: 2) the state attorney's office (prosecutor's office); 3) the Grand Jury the Grand Jury consists of 23 jurors and is a body of pre-trial investigation and trial, it does not consider criminal cases and does not pass convictions). In addition, in accordance with the Organized Crime Program, the US federal government has established the Shock Forces Association. The main task of the Strike Force, which operates under the general direction of the US Department of Justice and in close contact with state law enforcement, is to identify organized crime groups. The duties of the Shock Forces include the search for evidence of criminal activity of participants in illegal business. The legal regime of the Shock Forces is determined by the criminal procedure legislation and special instructions of the US Department of Justice. Thus, we must note that the prevention of organized crime in the United States is conducted at two levels: general and special. It should be noted that the key to the effectiveness of the police is not only broad support (moral, physical, information) from the population, but also stable financial allocations from various local and federal sources [2].

In the United Kingdom, the Serious Organized Crime Agency (SOCA) has been operating since April 1, 2006. Its priority areas are:

1) raising public awareness of organized crime; 2) increase in the amount of returned funds obtained illegally and the number of opened criminal cases; 3) increasing the threat to the activities of organized criminal groups in the UK through the operational and investigative actions, as well as the introduction of new ways to combat this phenomenon. Thus, a separate institution has been set up in the United Kingdom to prevent organized crime, but its subject matter is only particularly dangerous organized crime.

In Italy, in order to strengthen the fight against organized crime, the country's Parliament has established a special General Council for Combating Organized Crime, as well as district offices for combating organized crime and the mafia and separately - the State Office for Combating Mafia and the Investigative Office for Combating Mafia. In addition, an operational investigation department for the fight against organized crime and the mafia has been set up within the Italian Prosecutor General's Office.

Thus, the National Directorate for Combating Organized Crime and the Mafia, the district administration and the operational and investigative department for combating organized crime constitute a system of multifunctional, specialized operational, investigative and information elements on combating organized crime. Every six months, the Minister of the Interior reports to Parliament on the work done. There is also an annual report of the Minister of Parliament on the whole range of issues related to organized crime. The prevention of organized crime in Italy is carried out not only at the level of law enforcement agencies, but also at the level of executive bodies accountable to parliament. In Croatia the Office for the Fight against Corruption and Organized Crime (USKOK) was established within the Croatian Public Prosecutor's Office. The Head of the Office is at the same time the Deputy Prosecutor General and is appointed by the Prosecutor General for four years with the consent of the Minister of Justice and the Council of State Prosecutors. Special Prosecutors of the Office are appointed by the Prosecutor General on the proposal of the Head of the Office. The Office directs and oversees the investigation of corruption and organized crime crimes and the prosecution. The department itself does not investigate offenses. It only supervises and supervises police officers, who mainly work in the Police Department for Combating Economic Crimes and Corruption. Thus, the Croatian specialized body for the prevention of organized crime exists only at the level of the prosecutor's office, which in this case is only a supervisory authority [1].

References:

1. Міняйло Н.С. Зарубіжний досвід запобігання організованій злочинності. Науковий вісник Чернівецького університету. 2013. Вип. 660. С. 146–147.

2. Колодяжний М.Г. Сучасний зарубіжний досвід громадського впливу на злочинність : монографія; за ред. В.В.Голіни. Харків : Право, 2017. 252 с.

Platonova Sophiia,

student of the 3^d year of the Institute № 1
of the National Academy of Internal Affairs,
specialty «Law»

Language Adviser:

Skrynyk Myroslava,

Senior Instructor of the Legal Linguistics
Department
of the National Academy of Internal Affairs

PECULIARITIES OF TORT LIABILITIES IN WARTIME

During armed conflicts, civilians often sustain significant losses to life, body, and property. Yet, their ability to obtain a remedy for their injuries is limited. Under international law, states are not obligated to compensate private individuals for inflictions of losses during war, and they enjoy a special immunity from domestic tort liability, known as the ‘combatant activities exception’. This exception means that no matter what kind of a wrong states might inflict on civilians while engaging in warfare, no tort liability can be imposed on them by their own courts [1].

The issue of the existence of tort liabilities and civil liability for damages between the parties is in the realm of civil legal relations between the victim and the state, which are not regulated by the provisions of the Criminal Procedure Code of Ukraine, and the commercial court independently determines the presence or absence of a civil offense that became the basis for recovery of damages by evaluating the evidence provided by the parties [1].

Tort liabilities in wartime can be complex and are often influenced by various legal, ethical, and practical considerations. Here are some peculiarities and challenges associated with tort liabilities in wartime [2]. Combatants engaged in military operations are generally granted immunity

from civil liability for tortious acts committed in the course of armed conflict. This immunity is grounded in the idea that soldiers should not be held personally responsible for actions taken in the line of duty.

States often enjoy sovereign immunity, which protects them from being sued in foreign courts. This immunity extends to actions taken by the military during wartime. However, there are exceptions, and certain acts may be considered beyond the scope of sovereign immunity [2]. Civilians, including contractors and non-combatants, may be held liable for torts committed during wartime. This liability is generally determined by standard legal principles, but the unique circumstances of armed conflict can complicate the assessment of fault and damages. Acts that constitute war crimes, such as intentional targeting of civilians or the use of prohibited weapons, may result in both criminal and civil liability. Individuals, including military personnel, can be held accountable for these actions in international and domestic courts. The defense of contributory negligence and assumption of risk may be more challenging to establish during wartime due to the chaotic and unpredictable nature of armed conflicts. Courts may consider the unique circumstances when determining the extent of a party's responsibility [3].

Wartime conditions can make it difficult to gather evidence, locate witnesses, and establish a clear chain of events. This can complicate the process of determining liability and calculating damages. International humanitarian law, including the Geneva Conventions, regulates the conduct of parties in armed conflict. Violations of these laws may lead to both criminal and civil liability. The application of these laws in civil proceedings may pose challenges due to the differing legal standards [4].

Tort claims arising from wartime actions may have significant political implications. Governments may be hesitant to acknowledge liability, and the resolution of such claims may be influenced by diplomatic considerations.

It's important to note that the interpretation and application of tort liabilities in wartime can vary based on national laws, international agreements, and the specific circumstances of each case. Legal experts and international tribunals play crucial roles in navigating these complexities and seeking justice for victims of wartime torts [4]. This study yields three important insights. It demonstrates that for public actors, tort law is not just about financial considerations and implications. Instead, actors might also, or even primarily, be mindful of other issues that they associate with an imposition of liability that are not strictly about costs. These considerations could be, for instance, about the political implications of tort liability, the internal coherence of tort law when applied to the battlefield, efficient administration of justice, or even just feeling over-burdened with work [5].

In conclusion, tort liabilities in wartime present a unique and complex set of challenges that stem from the extraordinary circumstances surrounding armed conflicts. While combatant immunity shields military personnel from personal liability during the course of duty, exceptions exist for actions that may constitute war crimes. Civilian liability, including that of contractors and non-combatants, is subject to standard legal principles but is complicated by the unpredictability and chaos of wartime conditions [6].

Sovereign immunity protects states from certain lawsuits, but exceptions may apply, and the distinction between military and civilian actions can blur. The difficulty in gathering evidence, the application of international humanitarian law, and the potential political ramifications further complicate the resolution of wartime tort claims [7]. Recently, society is increasingly aware of the importance of ensuring the protection and restoration of some categories of citizens during conflicts. The implementation of the principles of justice and humanitarian values is an important stage in ensuring a decent future for an example may be as minors deprived of the opportunity of a proper childhood due to military actions [8].

Ultimately, the peculiarities of tort liabilities in wartime underscore the need for a nuanced and multidimensional approach to justice. Striking a balance between holding individuals accountable for wrongful acts and recognizing the unique challenges posed by armed conflicts is a delicate task. Legal experts, international tribunals, and diplomatic channels play crucial roles in navigating these complexities and ensuring that victims have avenues for seeking redress and accountability, even in the tumultuous context of wartime.

References:

1. International Committee of the Red Cross. Customary International Humanitarian Law Database. URL.: <https://ihl-databases.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/home>
2. Giladi, N. (2004). Torture, War, and the Limits of Law. *Columbia Journal of Transnational Law*, 42(3), 52–582.
3. Tort Liability, Combatant Activities, and the Question of Over-Deterrence. URL.: <https://www.cambridge.org/core/journals/law-and-social-inquiry/article/>.
4. Benvenisti, E., & Downs, G. W. (2007). National Courts, Domestic Democracy, and the Evolution of International Law. *European Journal of International Law*, 18 (4), 519–541.
5. Social Insurance and the Principles of Tort Liability. URL.: <https://www.jstor.org/stable/1336560>.

6. Tort Liability in War. URL.: <https://www.essex.ac.uk/research-projects/tort-liability-in-war>

7. Tort Liability for Belligerent Wrongs. URL.: <https://academic.oup.com/ojls/article-abstract>

8. Скриник М. В. Відшкодування шкоди, пов'язаної із втратою або зменшенням працездатності малолітньої, неповнолітньої особи, завданої каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я. Аналітично-порівняльне правознавство 6 (2023). С. 282-285 DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.06.47>

Pohorelov Artem,

cadet of the 1st year of the Institute № 2
of the National Academy of Internal Affairs,
specialty «Law»

Language Adviser:

Volik Olena,

Senior lecturer of the Legal Linguistics
Department
of the National Academy of Internal Affairs

ACTIVITIES OF LAW ENFORCEMENT AGENCIES AND FORENSIC UNITS, FOREIGN EXPERIENCE

Maintaining public safety and ensuring justice are fundamental pillars of any society. Law enforcement agencies and forensic units play a critical role in achieving these goals. By investigating crimes, collecting evidence, and bringing perpetrators to justice, they create a safer environment for all. However, the methods and approaches employed by these institutions vary significantly across the globe. Examining foreign experience in these fields can offer valuable insights for enhancing their capabilities and fostering international collaboration in the fight against crime.

Forensic science has become an indispensable tool in modern law enforcement. Techniques like fingerprint analysis, DNA profiling, and digital forensics provide irrefutable evidence, strengthening cases and securing convictions. Countries like the United States and Germany are at the forefront of forensic innovation, developing cutting-edge technologies that can analyze minute traces of evidence and reconstruct crime scenes with unparalleled accuracy. Adopting these advancements can significantly improve the efficiency and accuracy of investigations in Ukraine.

Effective communication and information sharing are crucial for a successful investigation. The United Kingdom and Australia offer valuable models for fostering collaboration between law enforcement agencies and branches. These nations have established robust partnerships, ensuring a seamless flow of information and coordinated responses to crime. This collaborative approach streamlines the investigative process, reduces duplication of efforts, and ultimately leads to quicker resolutions.

The quality of law enforcement and forensic work hinges on the expertise of its personnel. Countries like Japan and France prioritize specialized training programs for their officers and scientists. These programs equip them with the skills and knowledge necessary to handle complex criminal cases, including cybercrime and financial fraud. By implementing similar training initiatives, other nations can enhance the capabilities of their workforce and ensure they are prepared to address the ever-evolving landscape of crime.

Crime often transcends geographical boundaries. International cooperation is essential for apprehending criminals who operate across different jurisdictions. Organizations like Interpol and Europol maintain extensive databases and information networks, facilitating cross-border investigations and the identification of wanted individuals. Leveraging these resources allows law enforcement agencies to pursue criminals regardless of their location.

Public trust and cooperation are vital for effective law enforcement. Canada and New Zealand have adopted successful strategies for promoting public awareness and education about the role of law enforcement agencies and forensic units. These initiatives foster a sense of transparency and accountability, encouraging citizens to come forward with information and cooperate with investigations. Building trust between law enforcement and the public creates a safer and more secure environment for all.

The fight for justice is a global endeavor. By studying from foreign experiences, law enforcement agencies and forensic units worldwide can continuously refine their methods, strengthen their capabilities, and collaborate more effectively. This collective effort paves the way for a future where crime is deterred, justice is upheld, and societies around the world can thrive in peace and security.

References:

1. Тополя Р. Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання експертно-криміналістичних досліджень транспортних засобів. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 6. С. 183.

Pylypchenko Viktoriia,
student of the 2^d year of the Institute № 1
of the National Academy of Internal Affairs,
specialty «Law»

Language Adviser:
Skrynyk Myroslava,
Senior Instructor of the Legal Linguistics
Department
of the National Academy of Internal Affairs

SPECIAL RIGHTS OF POLICEWOMEN OF UKRAINE AND USA

Having chosen the European vector of development, our state has ratified a number of international documents, one of which was the order of the cabinet of ministers of Ukraine «on the approval of the national plan for the implementation of un security council resolution no. 1325 Women, Peace, Security for the period up to 2020». An resolution 1325 is dedicated to those states where armed conflicts take place, therefore this document is relevant for Ukraine [1].

Unfortunately, for some reasons, women are discriminated almost in all spheres of life. It was noted that our state, being at the stage of formation of a gender society and law in general, has the goal of the European choice, and many steps have already been done for achieving this goal. Ukraine has pledged to fulfill general international duties to ensure gender equality.

Thus, gender equality is one of the conditions for ensuring social development. For example, the United Nations provides gender-sensitive policing throughout the United Nations police work as an urgent need to address the differentiated security needs of women, men, girls and boys.

Women in the police force in Ukraine have the same rights as their male counterparts and are subject to the same rules and regulations. There are no special rights specifically for women in the police force in Ukraine. However, efforts are being made to increase the representation of women in law enforcement and provide them with equal opportunities for career advancement [1].

The particular attention was drawn to the possibility of equipping units with firearms and special equipment with smaller sizes and weight, which makes their use by women more effective.

What about rights of woman in the police of America then problems in career advancement due to the bias of male managers. Taking into account the fact that in the year 2000 in the USA only 123 women held the positions of head of a police unit, the representation of women in personnel

and selection commissions was significantly expanded, clear methods of conducting interviews and evaluating candidates for managerial positions were developed, and the institute of official mentoring for women was actively supported [2].

Spread of sexual harassment as a negative phenomenon in the working environment. Special studies have found that in American and European units, the proportion of women who became the object of sexual harassment is almost the same - 67% and 68%, respectively. In order to neutralize problems in this direction, training programs have been developed for heads of units, classes are held with police personnel and surprise inspections at workplaces. Issues of combating sexual harassment and gender discrimination are included in the program of examinations for promotion [2].

It was established that both in Ukraine and in America, with less physical strength, women more often than men resolve conflict situations that require police intervention, and also keep official documentation better. Somewhat later, a number of studies confirmed that women are most effective in working with teenagers, with injured children and women, when resolving conflict situations that arise in everyday life and in the field of group disputes. The reason for this is the work style of female law enforcement officers, which is more characterized by compassion, patience, the ability to listen, and a much lower level of aggressiveness [3].

Problems arising from the need to combine service with home duties. Contradiction between the interests of the civil service and the reproductive function of women. Controversy of the positive influence of the following psychophysiological characteristics of women on the quality of their performance of professional duties:

- a higher level of emotionality, self-criticism and sociability;
- development of intuition, empathy;
- a higher level of executive discipline;
- greater susceptibility to work stress;
- less dependence on bad habits (alcohol, smoking);
- less physical strength;
- a lower level of aggressiveness.

Into account the mentioned problems will be useful in the implementation of state policy in the field of ensuring gender equality, as well as in the formation of departmental programs for the prevention of violations of women's rights, to the development of which we invite all interested specialists.

References:

1. Hurskiy, V. (2021). A Female Police Officer In Ukrainian Society. Law Journal of Donbass. 74. 169-175. 10.32366/2523-4269-2021-74-1-169-175.
2. Brown J. Integrating women into policing: a comparative European perspective//Policing in Central and Eastern Europe: Comparing Firsthand Knowledge with experience from the West. – Slovenia: College of Police and Security Studies, 1996.
3. Hrytsak, A. 2006. Foundation Feminism and the Articulation of Hybrid Feminisms in Post-Socialist Ukraine. East European Politics and Societies 20 (1).

Romanovych Angelina,

cadet of the 1st year of the Institute № 1 of
the National Academy of Internal Affairs

Language Adviser:

Kozubenko Iryna,

Senior Lecturer of the Legal Linguistics
Department

of the National Academy of Internal Affairs

SOME ASPECTS OF THE ORGANIZATION OF LAW ENFORCEMENT AGENCIES IN GREAT BRITAIN

An essential component of any country is law enforcement agencies. A wide range of public and state institutions deal with human rights issues, maintaining legality and order, protecting the interests of organizations, and combating lawlessness and crime. However, in modern countries, there are specialized bodies that focus on protecting rights - law enforcement agencies. They are created to fulfill the main task of the state - to protect human rights, the legitimate interests of organizations, and society as a whole. The activities of these agencies are primarily aimed at meeting the needs of society, so they act on behalf of the state. All aspects of their work, from formation to implementation, are strictly regulated by legislation [3].

The search for and implementation of new approaches in the management of the National Police, building a qualitatively new model according to standards, principles, and norms developed by the global community, is currently a highly relevant issue. Foreign countries have accumulated significant experience in training personnel for police services, organizing activities to ensure public safety and order, and combating

crime. However, police activity in each country has its own specifics and peculiarities [Ошибка! Источник ссылки не найден.].

The English criminal police, known worldwide as Scotland Yard, derives its name from the buildings where the police were stationed in the first half of the 19th century and where Scottish kings stayed during visits to the London court (Scottish Court). Regarding the modern system of police agencies in the United Kingdom, it includes county police departments, transportation police, and the police of Northern Ireland. The official names of police agencies are: the territorial police in 51 local divisions in England, Wales, and Scotland; the Royal Ulster Constabulary in Northern Ireland; and the Metropolitan Police in the capital of the United Kingdom [Ошибка! Источник ссылки не найден.].

The police service has a civilian status, with officers serving in uniform or plain clothes, but practically unarmed except in Ulster. All police agencies are part of the Home Office system, but decentralization is significant for the British police. The ministry manages operations through departments. All police formations in the country are divided into two categories: general and specialized police forces. General police forces are local government bodies, including county police forces, municipal police forces, the Metropolitan Police, and combined police forces. At the regional level, police forces are divided into several territorial operational units. Depending on the size of the staff and the characteristics of the service area, they are led by a chief inspector or superintendent. Specialized police formations include the police of the Atomic Energy Authority, Ministry of Defense, transportation police, park police, civil aviation police, and port police in London and other ports. These police formations serve specific government agencies and are directly subordinate to them [2].

It is crucial to introduce a standard of state governance to promote the professional training of police personnel, as the authority of the state largely depends on the individual professional competence of these officials. European standards of law enforcement activity envisage that recruited police officers must undergo not only comprehensive general, professional, and service training but also receive appropriate briefing on social issues, democratic freedoms, human rights, including the European Convention on Human Rights.

Studying the experience of developing police units in European countries can be beneficial for Ukraine as a state aspiring to have a European-style police force. Each police system has its own individual history of development and its specific characteristics. Therefore, one of the main tasks to be set before the Ministry of Internal Affairs of Ukraine is to

improve the National Police units, taking into account the positive experience of police activities in leading European countries.

References:

1. L. Simpson, V. Sidorova and J. Taylor, The Digital Policing Journey: From Concept to Reality, Deloitte 2017, URL.: <https://www2.deloitte.com/uk/en/pages/public-sector/articles/digital-policing-journey.html>

2. No Deal, No Data. The Future of UK–EU Law Enforcement Information Sharing. URL: <https://www.rusi.org/publication/briefing-papers/no-deal-no-data-future-eu-law-enforcement-information-sharing>.

3. Черненко А. П. Європейський досвід підготовки поліцейських та можливість його використання в Україні. Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 17 берез. 2016 р.) / МВС України, Дніпропетровськ. держ. ун-т внутр. справ. Дніпропетровськ, 2016. С. 66–69.

Sainetskyi Volodymyr

student of the 3^d year of the Institute № 1
of the National Academy of Internal Affairs,
specialty «Law»

Language Adviser:

Skrynyk Myroslava,

Senior Instructor of the Legal Linguistics
Department
of the National Academy of Internal Affairs

PECULIARITIES OF COMPENSATION FOR NON- CONTRACTUAL DAMAGE TO THE VICTIM

Compensation for damages is one of the most important legal ways to protect the violated civil rights and interests of participants in civil relations. In today's market conditions, this method of protection is the main way to restore the material condition or compensate for non-pecuniary damage to the injured person.

The compensation for harm is one of the most important legal ways to protect the violated civil rights and interests of the participants in civil relations. In modern market conditions, this method of protection is the main one for restoring the material condition or compensating for moral

harm to the injured person. The obligations to compensate for harm take a special place in the civil law system, which is due to the fact that they have a clearly defined human rights (security) orientation and are based on mandatory principles.

The Civil Code of Ukraine (here in after referred to as the Civil Code of Ukraine) is the main regulatory act that contains the norms on compensation for harm, in particular Chapter 82 Compensation for Harm. The obligation of compensation for harm regulated by Chapter 82 of the Civil

Code of Ukraine can be divided into two groups:

- 1) the obligation of compensation for harm caused by lawful actions;
- 2) the obligation of compensation for harm caused by illegal (unlawful) actions. The latter are called tort (delictum means “offense” in Latin).

The question of the correlation between the concepts of “tort obligation” and “tort obligation” is debatable. It is worth paying attention to these two approaches. The proponents of the first approach claim that non-contractual (tort) liability is realized within the framework of the obligation to compensate for harm.

The question of the correlation between the concepts of “harm” and “damages” is debatable. The following scientific approaches can be distinguished: 1) The term “harm” is used by civil law mainly in the field of tort law, and the term “damages” is primary in the field of contract law. The differentiation of the studied concepts depending on the type of legal relationship is due to the fact that the legislator mainly uses the concept of “damages” in Chapter 51 of the Civil Code of Ukraine (Legal Consequences for Violation of an Obligation. Liability for Violation of an Obligation”), while Chapter 82 of the Civil Code of Ukraine (Compensation for Harm) refers to compensation for harm. However, such a division is conditional and there are no clear distinctions in the legislation

2) The concepts under study are considered as synonyms. This approach is due to the historical development of these legal categories. After all, the legislation of the XIX–XX centuries did not provide for the possibility of compensation for moral (non-property) harm. Therefore, the dominant point of view was the inadmissibility of such compensation. Thus, due to the narrowing of the content and scope of the concept of “harm” due to the exclusion of moral (non-property) harm therefrom, it coincided with the concept of “damages”.

The concept of updating the civil legislation of Ukraine pays attention to the fact that the issue of methodology for calculating moral damage, the absence of which does not contribute to the formation of

established judicial practice, is subject to a radical rethinking. After all, today neither the law nor judicial practice provides an unconditional, unreserved, absolutely stable criterion by which it would be possible to determine the amount of compensation for moral harm. Attempts to resolve this issue and find a correct and reasonable monetary equivalent of the lost good are manifested by drawing up various methods.

The scientific literature describes a quite big variety of methods for determining the amount of compensation for moral (non-property) harm. Although, according to some scientists, the expediency of the existence of a single methodology is questionable, since the amount of compensation for moral harm should be determined in each specific case, taking into account the specifics of a particular legal relationship

The issue of legislative regulation of fault as a condition for compensation for damage is relevant to civil law. Conclusions. Summing up the above, we believe that in the future it is advisable to continue to study and improve the obligations of compensation for harm. In particular, in terms of updating the regulatory framework devoted to the compensation for damage, it is necessary to review the system of special torts provided for in Chapter 82 of the Civil Code of Ukraine.

Compensation for Harm in Civil Law: Compensation for harm is highlighted as a crucial legal method for protecting violated civil rights and interests. In modern market conditions, it is considered the primary way to restore the material condition or compensate for non-pecuniary damage.

Classification of Obligations for Compensation: The obligations to compensate for harm are categorized into two groups: harm caused by lawful actions and harm caused by illegal (unlawful) actions, the latter being referred to as tort (delictum).

Debates on Terminology: There is a debate regarding the correlation between "tort obligation" and "tort liability," with some arguing that non-contractual (tort) liability falls within the framework of the obligation to compensate for harm.

Harm vs. Damages: There is a debate on the correlation between the concepts of "harm" and "damages." Some argue that "harm" is mainly used in tort law, while "damages" is primary in contract law. Others consider the concepts as synonyms, tracing their historical development and the exclusion of moral (non-property) harm in the legislation of the XIX–XX centuries.

Methodology for Calculating Moral Damage: The text points out the absence of a clear and stable criterion for determining the amount of compensation for moral harm in legal and judicial practices. Various methods for calculating moral (non-property) harm are discussed in scientific literature, and the need for a single methodology is questioned.

Legislative Regulation of Fault: The issue of legislative regulation of fault as a condition for compensation for damage is deemed relevant in civil law.

Recommendations for Future Study: The text concludes by suggesting that it is advisable to continue studying and improving the obligations of compensation for harm, particularly in updating the regulatory framework in the Civil Code of Ukraine.

References:

1. Otradnova O. The tort liability: concept, essence, and relationship with tort obligation. University Scientific Notes. 2013. No. 3. P.152–158.
2. Fedorko M. Civil law essence and correlation of the “harm” and “damages” categories. The Fifth Legal Disputes on Topical Issues of Private Law Devoted to Memory of Ye. V. Vaskovskyi: Mater. Intern. Scien. Pract. Conf. (Odesa, May 22, 2015) / Chief Ed. I. S. Kanzafarova; Odesa Nat. Un-ty of I. I. Mechnykov. Odesa: Astroprint, 2015. P. 242–246.
3. Onyshchenko O. Compensation for moral harm in tort obligations: Th. ... Cand. Leg. Sc.: 12.00.03. Kyiv, 2017. 210 p.
4. Concept of Updating the Civil Code of Ukraine. Kyiv: ArtEk Publishing House, 2020. 128 p
5. Features of Applying Decisions of the European Court of Human Rights in the Consideration of Civil Cases: Textbook / U.B. Andrusov, O.B. Verba-Sidor, Yu. V. Verkhola et al. Lviv: LvivUniMIA, 2019.

Samilenko Iryna,

student of the 3^d year of the Institute № 1
of the National Academy of Internal Affairs,
specialty «Law»

Language Adviser:

Skrynyk Myroslava,

Senior Instructor of the Legal Linguistics
Department
of the National Academy of Internal Affairs

GENERAL CHARACTERISTICS OF OFFENSES IN WARTIME

Wartime is defined as a period of declared war or armed conflict. In civil law, there are certain rules and norms that regulate the behavior of natural persons in wartime. Civil law offenses at this time can include a variety of actions that violate the norms of civil law [1]. According to the

Act of President of Ukraine about martial law we use a general description of such offenses:

1. Violations of human rights and dignity: During military conflicts, situations may arise when natural persons violate human rights, in particular, the right to life, liberty and privacy.

2. Violation of property rights: Wartime is often accompanied by the destruction of property and private property. Attacks on civilians and their property can be classified as civil law offences.

3. Forced displacement: Forced displacement of citizens may occur as a result of military conflict. This violates their right to freedom of movement and may constitute a civil offence.

4. Breach of contractual obligations: Wartime can affect the performance of civilian contracts. Individuals may violate their obligations, such as delivery of goods, provision of services, etc.

5. Crimes against humanitarian law: Some actions during military conflicts can be considered crimes against humanitarian law, such as the use of illegal means of warfare, the capture of civilians, torture, etc [2].

In wartime, legal norms can be changed or supplemented in accordance with international conventions and domestic legislation that regulates the issue of waging war and protecting the rights of citizens [3].

Violation of these norms can have serious legal consequences for persons guilty of civil law offenses during military conflicts.

The general characteristics of civil law offenses by natural persons in wartime indicate that in the context of military conflicts, complex situations arise that violate the norms of civil law [4]. Individuals may become participants in actions that contradict the fundamentals of human rights, property rights, and contractual obligations.

In particular, violations of human rights and dignity become a serious problem, as military conflicts often lead to an escalation of situations where the civilian population becomes the victim of violations such as physical violence, removal from homes and other forms of discrimination [5].

However, it is important to consider that wartime can lead to changes in the legal environment, and some actions that would otherwise be violations may be justified or restricted under international humanitarian law.

In conclusion, it can be said that given the complex circumstances of wartime, the regulation of civil-law relations requires a careful approach and consideration of international standards of humanitarian law to protect the rights and interests of citizens during a military conflict [6].

Wartime calls for the need for effective protection of citizens' rights from violations, as well as the establishment of mechanisms for compensation for damages and restoration of violated rights.

Adherence to international standards and conventions is critical in ensuring the protection of human rights and dignity in conflict situations. International cooperation and coordination play a key role in solving these issues. Actions that violate civil rights in the context of military conflict should be prosecuted. This is important to identify the guilty parties, bring them to justice and prevent impunity [7].

International humanitarian law provides a framework for conflict regulation by defining rules of conduct for warring parties. Its importance lies in limiting civilian suffering and ensuring humanitarian standards. Human rights organizations play a key role in identifying and documenting civil law violations during military conflict, as well as in protecting the rights of victims [8]. One way of realization it in Ukraine is an adoption a separate law on the regulation of state payments of funds to victims of violent acts, as well as detailing the conditions of payment, determining the circle of participants receiving payments, in the event of the death of the victim, the grounds for payment in the event that the offender is not identified, and sources of financing with the involvement of sponsorship funds [9].

In general, a balanced and comprehensive approach to the regulation of civil-law relations in wartime is important for ensuring justice, protecting the rights and dignity of individuals, and preventing disorder in society.

The conclusion regarding the general characteristics of civil law offenses by natural persons in wartime is that conflict situations affect the legal environment and can cause the commission of various violations under civil law. During the war period, when society is under increased tension, there is a significant violation of norms and rules of civil law.

Individuals, in particular, may violate property rights, contractual obligations, rights to personal integrity and other civil norms. This is usually due to unforeseen circumstances, stress or attempts to survive in conflict.

It should be noted that in wartime, the judicial system and law enforcement agencies often experience significant difficulties in maintaining law and order and investigating violations. It is important to understand that after the end of the conflict, it is necessary to establish justice and restore broken legal relations, adhering to international standards and principles of human rights.

As a result, wartime creates special conditions that contribute to civil law offenses by individuals. The effectiveness of measures to control and regulate violations will be determined by the ability of society and the

authorities to restore legal order and ensure justice after the end of the conflict.

References:

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18. С. 144.
2. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 4044. С. 35.
4. Коцюба К., Конюхова М. Форс-мажор як підстава звільнення від цивільно-правової відповідальності. Підприємництво, господарство і право. Цивільне право і процес. 2020. № 1. С. 4–10.
5. Церковна О.В. Особливості випадку та непереборної сили як підстав звільнення від цивільно-правової відповідальності. Південноукраїнський правничий часопис. 2015. № 3. С. 95–97.
6. Бурлака І.В. Зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої без вини : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2015. 24 с.
7. Регламент засвідчення Торгово-промисловою палатою України та регіональними торгово-промисловими палатами форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили), затверджений рішенням президії ТПП України від 15.07.2014 № 40 (3). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0040571-14#Text>.
8. Про торгово-промислові палати в Україні : Закон України від 2 грудня 1997 року № 671/97-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1998. № 13. Ст. 52.
9. Скриник МВ Відшкодування немайнової шкоди фізичній особі, яка потерпіла від кримінального правопорушення: зарубіжний досвід. Наше право, 2023. С. 73-77 DOI 10.32782/NP. 2023.1.10

Savenko Sophiia,
student of the 2^d year of the Institute № 1
of the National Academy of Internal Affairs,
specialty «Law»

Language Adviser:
Skrynyk Myroslava,
Senior Instructor of the Legal Linguistics
Department
of the National Academy of Internal Affairs

COMPARATIVE ANALYZE OF LEGISLATIVE SYSTEMS: UKRAINE AND CANADA

Canada is a constitutional monarchy and a parliamentary democracy, founded on the rule of law and respect of rights and freedoms. The government acts in the name of the Crown but derives its authority from the Canadian people. Canada's parliamentary system stems from the British, or "Westminster" tradition. It is part of the Commonwealth of Nations, which is headed primarily by the monarch of Great Britain (formerly Queen Elizabeth II; today – Charles III). Canada graduated from a constitutional monarchy, the Canadian monarch participates in a Federal Parliament and provincial parliaments.

According to Constitution Act, 1867, section IV, about Legislative Power: There shall be One Parliament for Canada, consisting of the Queen, and Upper House styled the Senate, and the House of Commons. [1]

What about Ukraine, according article 75, section IV of Constitution: The only body of legislative power in Ukraine is the Verkhovna Rada of Ukraine. Which includes 450 Deputies of Ukraine, elected for a term of five years on the basis of a secret ballot. The Verkhovna Rada of Ukraine is the only body of legislative power authorized to adopt laws. The powers of the Verkhovna Rada of Ukraine are exercised by joint activities of people's deputies of Ukraine at meetings of the Verkhovna Rada of Ukraine during its sessions [2]

During the independence of Ukraine, the country had a transition from presidential-parliamentary form of government to parliamentary-presidential.

The return to the parliamentary-presidential model occurred at the end of February 2014, after the removal from power of Viktor Yanukovich.

From my point of view, the best form of government for Ukraine is parliamentary-presidential. The parliament has the most weighty voice and thanks to it, issues in the country are decided successfully. But now, during

a full-scale invasion, we can observe how power in the country has been usurped. All decisions and orders are initiated by the president, without the choice of citizens. This causes a big problem and mistrust of society in its authorities.

Parliament is Canada's legislature, the federal institution with the power to make laws, to raise taxes, and to authorize government spending. The Parliament of Canada is "bicameral", meaning it has two chambers: the Senate and the House of Commons. Proposed government legislation is introduced in one of the two chambers, usually the House of Commons, by a minister. Bills calling for the spending of public revenues or for the imposing of taxes must originate in the House of Commons. Once introduced, a bill is subjected to a detailed process of review, debate, examination and amendment through both Houses before it is ready to receive final approval. The House of Commons also considers items of Private Members' Business, that is, bills and motions proposed by members who are not cabinet ministers [3]

The Senate: Senators are appointed by the Governor General, on the advice of the Prime Minister, to represent Canada's provinces and territories. Senators introduce bills, refine legislation, propose amendments to bills, and investigate and report on important issues.

The House of Commons is a democratically elected body whose members are known as members of Parliament. There have been up to 338 members of Parliament since the most recent electoral district redistribution for the 2015 federal election. Members are elected by plurality ("first-past-the-post" system) in each of the country's electoral districts which are colloquially known as ridings [4]

In conclusion, it is worth noting that in a Canadian legislature, the House of Commons has more powers and laws, accordingly, have higher legal force. In Ukraine elections to Verkhovna Rada are held every 5 years; in Senate in Canada has a permanent composition and has limited powers.

Wartime in our country made significant changes to the legislative and executive systems, which did not have good effect on the efficiency of Verkhovna Rada.

References:

1. Constitutional Act of Canada, 1867. URL.: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/const/page-1.html>.
2. Конституція України. URL.: <https://www.president.gov.ua/documents/>.

3. Official website of Parliament of Canada. URL.: <https://learn.parl.ca/understanding-comprendre/en/canada-system-of-government/the-branches-of-government/>.

4. Journal “Studying the Canadian Parliament”, Michael M. Atkinson and Paul G. Thomas. URL.: <https://www.jstor.org/stable/439834>.

Shapoval Yaroslav,

cadet of the 1st year of the Institute № 1
of the National Academy of Internal Affairs,
specialty «Law enforcement activity»

Language adviser:

Lopotko Olena,

Associate Professor of the Legal Linguistics
Department
of the National Academy of Internal Affairs,
Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor

**EFFECTIVENESS OF USING DRONES AND SATELLITE IMAGERY
IN FORENSIC DOCUMENTATION OF MILITARY CRIMES
IN UKRAINE**

Amidst the ongoing military conflict in Ukraine, which highlights the brutality and complexity of modern warfare, the effective documentation of military crimes becomes critically important. Reproducing an accurate picture of events on the frontline, especially crimes against civilians, prisoners of war, and violations of international law, requires the application of advanced technologies. In this context, autonomous drones and satellite images play a significant role, having already proven their effectiveness both on the battlefield and in documenting military crimes and genocide against the Ukrainian people. Drones, equipped with high-resolution cameras, can quickly perform video and photo capture in inaccessible or dangerous areas. They are capable of recording instances of shelling, and destruction, as well as movements of military equipment and enemy personnel, while satellite images help detect changes over large areas, crucial for documenting military crimes such as strategic bombings, mass destruction, and other violations of international humanitarian law.

Satellite images of the city of Mariupol have become key evidence used by international organizations to assess the scale of the tragedy. One of

the most resonant events was the destruction of the drama theater, where hundreds of civilians sought refuge from bombings. However, despite this, the building was destroyed by an airstrike (see Fig. 1).

Fig. 1 Satellite image of the destroyed drama theater marked "Children", Mariupol

Satellite images taken before and after the tragedy document not only the moment of destruction but also the blatant ignoring of signs warning of the presence of children. These images have become significant in gathering evidence and have helped international forensic experts document this military crime, emphasizing the deliberateness of the attack and disregard for international humanitarian law norms.

Documenting violations of humanitarian law in Ukraine is also aided by drones and satellite images. The execution of prisoners of war is one of the most severe violations of international humanitarian law, specifically the Geneva Conventions. According to Article 3, which regulates the treatment of prisoners of war, all prisoners are entitled to respect for their person and honor, physical and mental integrity, and they must not be subjected to violence, intimidation, insults, or murder. The use of drones plays a significant role in monitoring and documenting violations of prisoners' rights. Thanks to their capabilities to obtain video and photo materials from hard-to-reach places, it has become possible to capture real evidence of such crimes. For example, the use of drones has allowed documenting cases of the illegal use of prisoners of war as human shields or their execution, which are gross violations of the Geneva Convention.

In the realities of war, drones are not merely technological tools for analysis or combat power but also a vital element in the fight for human rights and compliance with international norms in conflict zones. They allow for the detection and documentation of war crimes, aiding justice and protection of the most vulnerable during the war. A strategic direction for the development of forensic support solutions is the creation of proprietary technological solutions, including autonomous drones, which is a step that

will ensure not only technological independence but also enhance the effectiveness of monitoring and documenting military actions within the state. Options for development for Ukrainian experts should include implementing more advanced image processing algorithms to improve the accuracy and detail of satellite images. For example, computer vision models can be effectively trained to identify military equipment movements, which will serve as evidence of war crimes committed in Ukraine in the future (see Fig. 2).

Fig. 2 An example of a computer vision model for detecting a cluster of military equipment

This theme reveals the relevance of continuous development and improvement of surveillance and documentation technologies. In the future, expanding capabilities and a better understanding of these tools can provide a more effective response to war crimes, including rapid and accurate investigations, which are key to preventing similar violations in the future.

In a world where wars exist, it is critically important to continue researching and refining methods for documenting military crimes, so that every criminal knows that justice will be restored. This not only helps in the fight against impunity but also supports international law and order, which protects the rights of all people, regardless of their status in the conflict.

References:

1. Женевські конвенції від 12 серпня 1949 року, Стаття 3, Верховна Рада України, URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text.
2. USAID Delivers Skydio Autonomous Camera Drones to Ukraine to Document War Crimes URL.: [Ahttps://www.usaid.gov/news-information/press-releases/jul-27-2023-usaid-delivers-skydio-autonomous-camera-drones-ukraine-document-war-crimes](https://www.usaid.gov/news-information/press-releases/jul-27-2023-usaid-delivers-skydio-autonomous-camera-drones-ukraine-document-war-crimes).

Shkad Anna,
cadet of the 1st year of the Institute № 2 of
the National Academy
of Internal Affairs, specialty «Law
enforcement activity»

Language Adviser:
Volik Olena,
Senior lecturer of the Legal Linguistics
Department
of the National Academy of Internal Affairs

GERMAN POLICE DURING THE NAZI PERIOD

For decades in West and East Germany interpretations of Fascism emphasized the actions of the dominant figures and/or elites that had cooperated with Nazism. Alternatively they stressed the constraints of socioeconomic and political structures. People and institutions below the heights of command within the polity and society passed for victims of both manipulation and terror. This view also offered a convenient way to explore the police and the criminal justice system. If German society in general, and numerous bodies and institutions in particular, had been forced to obey orders from above, then the police were no exception. Accordingly, the Nazi party and Nazi organizations had instrumentalized and ‘abused’ the police both as a body and as individuals.

It was the Nazis who had imposed special laws and orders which nobody dared to resist. It was they who had implanted party members into the police apparatus; and it was they who had installed an apparatus that was perceived as an uncontrolled superpower of and within society, the Gestapo or Secret State Police. Accordingly, questions about the behavior of ordinary police officers were ignored. The key questions were never asked: How could highly trained experts who were interested in the content of their work eagerly support policies for the brutal exclusion of ‘dangerous elements’ and, even worse, for the extermination of whole peoples? And as a follow on: Which modes of perception and which everyday practices made it possible that the overwhelming majority of police officials and state prosecutors, of judges and lawyers, not only stayed on but actively contributed to the execution of Nazi policies? In fact the police and the judiciary seem to have perceived the changes as the fulfillment of the goals that they had long sought.

The few studies which focus on the police after 1933 show that the overwhelming majority of them continued to perform their tasks in

accordance with the orders and expectations of their superiors. They accepted, if not supported, the exclusion of those marked as ‘enemies’ of the Reich and German Volk [1]. Policemen themselves did not hesitate to label suspects as ‘dangerous’ and ‘alien’ to the people’s community. Most policemen readily participated in the persecution of these ‘internal enemies’. For decades, the preventive detection and exclusion of presumed aliens had been a central feature of policing. To the police, public order in the locality blended seamlessly with the security of the Reich at large. This longstanding and well-accepted orientation was the convenient justification to expand the policing of public order on to new terrain. The emancipation of police from most restrictive limits of the law (or, more practically, from the interventions of judges or courts) was one of the Nazi roads toward ‘rule by decree’.

Some parts of the criminal police and, most actively, the Gestapo, claimed and acquired unchecked powers with reference to the detention of suspects [2]. Indeed after 1933 the police actively subverted the ‘rule of law’. The normality of the daily repression of others weakened those scruples that might otherwise have hindered police participation in the Holocaust. To put it bluntly, the police actively and continuously contributed to sustaining Fascist domination. The Gestapo figures most prominently in the accounts of Nazi domination in general and Nazi terror in particular. The Gestapo developed in an arena of its own; it was created and safeguarded against competing agencies of both the state and the Nazi party. It was a bureaucratic apparatus dwelling at a distance from state and centralized power. During the first weeks of Nazi domination, in the process of their coordination, the Gestapo homogenized the political police of the German states. The Gestapo law of 1936 confirmed the structure that had been established in 1933 [3].

Among the public, the Gestapo rapidly acquired the notoriety of being omnipresent. Such, at least, was the traditional picture. However, recent research has questioned this image. A study by Reinhard Mann first raised doubts Using the files of the Stapostelle in Düsseldorf, Mann showed that at least one-third of the investigations by the Gestapo were triggered by information or denunciation from the general public [4]. Secondly, the evidence also indicated that denunciations reached a peak from 1939 to 1941-1942, parallel to the Blitzkrieg and military success.

References:

1. Browning, Ch. R., *Ordinary Men: Reserve Police Battalion 101 and the Final Solution in Poland*, New York, Harper Collins, 1992.
2. Johanson, A., *Soldiers as Police. The French and Prussian Armies and the Policing of Popular Protest, 1889-1914*, Aldershot, Ashgate, 2005.

3. Spencer, E. G., *Police and the Social Order in German Cities: The Düsseldorf District, 1848-1914*, DeKalb, Northern Illinois University Press, 1992.

4. Zehr, H., *Crime and the Development of Modern Society. Patterns of Criminality in Nineteenth Century Germany and France*, London, Croom Helm, 1976.

Strochkov Bohdan,

cadet of the 3rd year of the Institute № 2
of the National Academy of Internal Affairs,
specialty «Law»

Language Adviser:

Volik Olena,

Senior lecturer of the Legal Linguistics
Department
of the National Academy of Internal Affairs

COOPERATION OF EUROPEAN POLICE AGENCIES BY THE NORWAIN EXAMPLE

Prior to the Schengen cooperation, there was no formal connection between Norway and the EU cooperation on justice and home affairs. According to the Norwegian Ministry of Justice, several negative developments in the mid-1990s made a stronger focus on international, cross-border police measures necessary. Reported crime increased sixfold in Norway from 1960 to 1990. International crimes were reported to have become increasingly serious. Their numbers were also growing. Cross-border crimes that were emphasized were drug trafficking, the export of stolen vehicles, human trafficking, certain types of economic crimes and crimes related to prostitution [1]. The Schengen cooperation entered into force in 1995, and the Schengen Acquis was incorporated into the EU legal framework in 1997. The implementation implied that Schengen membership now became compulsory for all EU member states, although optouts were permitted. Norway became ‘partner’ in the Schengen cooperation in 2001.

The 2009 Lisbon Treaty’s removal of the pillar system dissolved the differing legislation procedures in the EU in the Area of Justice and Home Affairs. This at least to some extent made the Union activity also on the law enforcement area more supranational. Several EU Decisions have been developed through the Schengen Acquis, evolving the cooperation

mechanisms and standards of various police work since the Schengen implementation. The Schengen cooperation is partly centralized and partly decentralized, meaning in short that the former are coordinated from the EU or a supranational level, whilst the latter are bi- or multilateral, performed or initiated currently from each member state.

Among the most important of these developments are police and prosecutorial cooperation regulations regarding policing within the Schengen Area, including Schengen. EU is today the single most significant actor in terms of international and transnational police cooperation agreements and measures. While not a member of the EU, Norway has entered into, or is in the process of entering into, several EU police cooperation and other crime control agreements. Controlled deliveries across borders, covert investigations abroad, joint investigation teams consisting of police from several countries and joint patrols of police in other territories than their home state are examples of important available cooperation measures.

There are a number of available operational and information-related police cooperation instruments, with purposes both to prevent and stop crime and to uphold more public order more generally. I will not go in depth or full breadth here; the point is merely to superficially show the forms and numbers of available instruments and measures. Following the Schengen cooperation states have a general obligation to cooperate (Convention Implementing the Schengen Convention, hereinafter CISA. The cooperation is limited to “preventing and detecting criminal offences”[2]. The Schengen parties are not as a general point of departure obliged to accommodate if a request involves coercive measures, such as arrest or communication control.

In general, the contact points in the member states are specific central bodies; process of entering into, several EU police cooperation and other crime control agreements. Controlled deliveries across borders, covert investigations abroad, joint investigation teams consisting of police from several countries and joint patrols of police in other territories than their home state are examples of important available cooperation measures. There are a number of available operational and information-related police cooperation instruments, with purposes both to prevent and stop crime and to uphold more public order more generally. Following the Schengen cooperation states have a general obligation to cooperate (Convention Implementing the Schengen Convention²⁴, hereinafter CISA. The cooperation is limited to “preventing and detecting criminal offences”. The Schengen parties are not as a general point of departure obliged to accommodate if a request involves coercive measures, such as arrest or

communication control. In general, the contact points in the member states are specific central bodies; in Norway, this is the responsibility of the National Investigation Service Kripos. The obligation applies, however, to the police on the whole, and an increasing number of measures may involve direct cooperation between police districts. In addition to the duty to cooperate in the CISA, the perhaps most significant measure is the information exchange between the member states, primarily through the Schengen Information System (SIS) [3].

In general, EU police cooperation instruments have been successively increasing in numbers and also ‘deepening’. From measures comprising e.g. hot pursuit across nation state borders after a person fleeing from a murder scene, and undercover policing into foreign territories concerning serious crimes, newer legal amendments have been made where police cooperation also encompass cooperation on lower levels and includes also more ordinary policing. The current 4-year cycle (2018-2021) of EMPACT targets the most important criminal threats affecting the EU through cooperation between EU countries’ law enforcement and competent authorities, EU agencies (Europol, Frontex, CEPOL, Eurojust etc.), EU institutions, and, where relevant, other public and private organisations and nonEU countries [4].

References:

1. Kvam, Bjarne, Norge og Schengen: et svekket samarbeid mot kriminalitet, Oslo: Cappelen akademisk, 2008.
2. Myhrer, Tor-Geir, Begrenset politimyndighet, ed. Helene I.Gundhus, Paul Larsson, and Tor-Geir Myhrer, Oslo: Politihgskolen, 2007.
3. 1959 Convention (ETS 30 (1959) and ETS 182 (2001)) 2 nd additional protocol (ETS 182) art.20; and the EU Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters art.13.
4. See Ugelvik, Synnøve, Inside on the Outside: Norway and the EU Police Cooperation, Oslo: University of Oslo, 2021, ch. 12 for a thorough account.

Vyhivska Yana,
student of the 3^d year of the Institute № 1
of the National Academy of Internal Affairs,
specialty «Law»

Language Adviser:
Skrynyk Myroslava,
Senior Instructor of the Legal Linguistics
Department of the National Academy of
Internal Affairs

MODERN COUNTERTERRORISM APPROACHES WITH VULNERABLE POPULATIONS

The fight against terrorism has entered a new era, with a growing recognition that traditional security measures alone are insufficient. While robust security remains crucial, a critical shift is occurring towards protecting vulnerable populations who are often targeted by extremist groups.

The definition of a vulnerable population are individuals who are at greater risk of poor physical and social health status. They are considered vulnerable because of disparities in physical, economic, and social health status when compared with the dominant population. Vulnerable populations may be less able to anticipate, cope with, resist, or recover from the impacts of a hazard. The degree to which populations are vulnerable to disasters is not primarily dependent on proximity to the source of disaster [1]. Terrorist groups exploit these vulnerabilities to recruit new members and carry out attacks.

In order to protect vulnerable groups, we need to address the root causes of marginalization and discrimination. This includes tackling poverty, ensuring access to education and healthcare, and protecting human rights. It is important to support and engage vulnerable groups in counterterrorism efforts. This can be done by providing them with information about the risks of terrorism, encouraging them to cooperate with law enforcement, and empowering them to participate in decision-making. Also, it is important to protect vulnerable groups from terrorist propaganda and recruitment online. This can be done by working with technology companies, raising awareness, and supporting online education. Vulnerable groups may not have access to education and other essential services. This can make it difficult for them to understand the risks associated with terrorism and to get help if they need it.

Terrorism constitutes a serious threat to human rights and democracy. While action by states is necessary to prevent and effectively

sanction terrorist acts, not all means are justifiable. There is a compelling duty for states to protect the general interest of public security and the rule of law without jeopardizing the core of human rights, which are enshrined in the European Convention on Human Rights [2].

Respect for human rights and the rule of law must be the bedrock of the global fight against terrorism. This requires the development of national counter-terrorism strategies that seek to prevent acts of terrorism, prosecute those responsible for such criminal acts, and promote and protect human rights and the rule of law. It implies measures to address the conditions conducive to the spread of terrorism, including the lack of rule of law and violations of human rights, ethnic, national and religious discrimination, political exclusion, and socio-economic marginalization; to foster the active participation and leadership of civil society; to condemn human rights violations, prohibit them in national law, promptly investigate and prosecute them, and prevent them; and to give due attention to the rights of victims of human rights violations [3]. Modern counterterrorism acknowledges the need to move beyond traditional security measures like surveillance and border control.

Educational programs can teach communities to recognize extremist rhetoric, identify suspicious activity, and report it to the authorities. Partnering with community leaders and religious figures can enhance the effectiveness of these programs. Social cohesion and integration are essential in breaking down the barriers that extremists exploit. Programs that promote dialogue, understanding, and respect for diversity can foster a sense of belonging and counter extremist narratives.

Young people are particularly susceptible to radicalization due to factors like identity exploration and a search for meaning. Educational programs that focus on critical thinking, media literacy, and civic engagement can equip them to challenge extremist ideologies and build a more peaceful future.

Prevention is key, but it's equally important to protect vulnerable populations from terrorist attacks and support those who have been affected. Strengthening security measures in vulnerable communities and around potential targets can deter attacks and save lives. This includes collaborating with local communities to identify potential threats and invest in infrastructure improvements. Terrorist attacks leave lasting scars. Victims require access to psychological and social support services to help them heal and rebuild their lives. This includes ensuring access to mental health professionals and financial.

In Ukraine, The Security Service of Ukraine is the main body in the national system responsible for combating terrorism. The SSU counters

terrorism manifestations and coordinates the activities of other state authorities in this sphere. The SSU Counter-Terrorist Centre is responsible for this coordination. The Centre's staff systematically monitor the level of terrorist threat, gather online information received from partners and conduct drills at critical infrastructure facilities.

In recent years, the SSU has gained crucial experience in uncovering and counter-ing armed terrorist groups infiltrating peaceful Ukrainian regions from the temporarily occupied territories. The SSU shares its experience with foreign partners, especially with NATO and the EU. The Security Service actively interacts such partners to join forces in the fight against international terrorism and its financing [4].

In the United Kingdom police have a long history of working to prevent vulnerable people being drawn into criminal behaviour. The government-led, multi-agency Prevent programme aims to stop individuals becoming terrorists and police play a key role. They work with local authority partners and community organizations to help find solutions and work to support and protect vulnerable people. Following assessment, many referrals to Prevent do not result in any further police action. In some cases other organizations such as health, forensic mental health, housing or education step in to provide support [5].

Modern counterterrorism approaches with vulnerable populations acknowledge that security alone cannot win the war on terror. By investing in prevention, building inclusive communities, and empowering individuals, we can create a more resilient society less susceptible to extremist narratives. This multi-faceted approach holds the key to a safer future for all.

References:

1. Definition of Vulnerable Populations. URL.: https://link.springer.com/referenceworkentry/10.1007/978-94-007-0753-5_3184#:~:text=Definition,compared%20with%20the%20dominant%20population.

2. Counter-terrorism and human rights protection. URL.: <https://www.coe.int/uk/web/commissioner/thematic-work/counter-terrorism.>

3. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, Fact Sheet No. 32: Terrorism and Counter-Terrorism / Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. 2008. p. 2

4. Counter-Terrorism. URL.: <https://ssu.gov.ua/en/borotba-z-terorizmom.>

5. Counter-terrorism policing in UK. URL.: [https://www.counterterrorism.police.uk/what-we-do/prevent/.](https://www.counterterrorism.police.uk/what-we-do/prevent/)

Наукове видання

ПРАВОВЕ ТА ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНЕ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Матеріали
підсумкової науково-теоретичної конференції
здобувачів вищої освіти
(Київ, 9 травня 2024 року)

Відповідальні упорядники: *Пашиєва А. С., Корольчук В. В.*

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного
реєстру видавців, виготовників і розповсюджувачів видавничої
продукції Дк № 4155 від 13.09.2011.

Підписано до друку 24.04.2024. Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Обл.-вид. арк. 23,0. Ум. друк. арк. 21,39

Тираж 50 прим.
